

**Convocatòria de Beques d'Estudis
sobre Joventut**

**Fundacions Jaume Bofill i Servels de
Cultura Popular**

EXPERIÈNCIES DE SOLIDARITAT:

**Una aproximació a la participació
juvenil a les ONGD's**

---

*per Xavier Santajuliana i Polo
Març de 1998*

Comprends et accepte le caractère d'autrui, car il est le chemin obligé pour te conduire à son mystère, pour briser ton égocentrisme et pour établir entre vous les fondements durables d'une vie commune.

« Traité du caractère »

Emmanuel Mounier

Índex

INTRODUCCIÓ	7
Consideracions preliminars	8
Les tècniques de mesura i control de l'estudi.....	10
Aproximació al perfil dels participants	10
El treball d'aproximació a les ONGD's	13
Metodologia del treball.....	13
Abast de la investigació.....	14
Estructura del treball.....	15
Agraïments	16
PRIMERA PART	18
Les Organitzacions No Governamentals (per al Desenvolupament)	18
Esbós d'una aproximació	18
Cooperació internacional, Ajut Oficial al Desenvolupament i Cooperació No Governamental	20
Referents de la cooperació no governamental a l'Estat espanyol	21
Les generacions d'ONGD's.....	23
Les reflexions sobre la cooperació internacional.....	23
Les diferents ONGD's	25
Els àmbits de treball de les ONGD's.....	26
Anar al Tercer Món, però amb qui? (Les ONGD's que fan Brigades/ Camps/ Estades/ Delegacions)	29
L'Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua (ACBN)	32
Història de les Brigades de l'ACBN.....	33
Descripció de les brigades de l'ACBN.....	34
L'Associació Catalana per la Pau (ACP).....	36
Les Brigades de Solidaritat de l'ACP	37
L'Associació Catalana de Cooperació Internacional (COOPERACCIÓ)	39

Les Estades Solidàries de COOPERACIÓ	40
L'associació ENTREPOBLES, USTEC-STES i el Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia).....	43
Les Delegacions Solidàries d'ENTREPOBLES-USTEC-CCSC	44
Les delegacions ENTREPOBLES/USTEC a Guatemala	46
PROIDE (Promoció i Desenvolupament)	47
Els Projectes d'Estiu de PROIDE.....	48
El Servei Civil Internacional (SCI)	50
Els Camps de Treball de l'SCI	51
El Servei Tercer Món (SETEM).....	54
Els Camps de Solidaritat del SETEM.....	55
Anar al Tercer Món, però com?	59
L'espai social de la solidaritat internacional (o les ONGD's com a agents "constructors" de realitat social).....	59
Diversos camins per a una mateixa fi.....	63
Un únic model, perspectives diverses.....	67
Aprendre, conèixer i compartir: les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat com a activitat d'educació al desenvolupament	69
Del "Treball" a la "Solidaritat" o les denominacions de l'activitat	70
El procés organitzatiu de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat.....	73
La formació	74
La selecció dels participants.....	75
L'estada	76
La divulgació de l'experiència.....	80
SEGONA PART	84
Anar al Tercer Món, però qui? Envers una caracterització dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat.....	84
Les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, un fenomen juvenil?	86
Distribució per sexes dels participants: un fenomen femení?	96
El lloc de residència dels participants: un fenomen urbà?.....	103

Nivell i tipus d'estudis dels participants: un fenomen universitari?	109
Situació laboral dels participants	116
La vinculació associativa dels participants: els escolits de la solidaritat?	122
Envers un perfil dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat	134
Un intent de síntesi del "perfil dels participants"	139
Anar al Tercer Món, però per què? Una anàlisi de les motivacions dels participants	144
L'anàlisi de contingut com a tècnica de recollida de dades	149
Les argumentacions sobre la voluntat d'anar al Tercer Món	153
TERCERA PART	172
   Perspectives diverses, diversos participants: una proposta d'interpretació del fenomen de les Brigades/Camps/Delegacions/ estades de solidaritat	172
El paper de les ONGD's en la construcció de la solidaritat internacional	172
La significació de l'activitat: ajudar a conèixer o el dilema entre cooperació i sensibilització	175
L'adequació entre participants i les ONGD's	179
CONCLUSIONS I REPTES	188
BIBLIOGRAFIA	189
LLISTAT DE TAULES, GRÀFIQUES I IL·LUSTRACIONS	192
INDEX DE MATÈRIES	196
ANNEXES	197

Introducció

"Vine de Brigades a Nicaragua i Cuba!", "Viu el sabor de la Solidaritat", "Col·labora i aprèn del Tercer Món"... Aquestes són algunes de les crides que, si hom algun cop ha parat atenció a la qüestió Nord/Sud, de ben segur es deu haver trobat en un moment o altre. En forma de fulletó o de paradeta en una fira local, aquestes prescripcions han cridat l'atenció de moltes persones en els darrers anys. Es tracta d'una invitació molt concreta: una invitació a anar i conèixer la situació dels països del Tercer Món. Però no es tracta d'un viatge com els que ofereixen les moltes agències amb cartells amb vistes a contrades exòtiques. Es tracta d'un viatge que necessita de tota una preparació prèvia, que en el país que visitarem no ens allotjarem en els hotels per a turistes sinó que serem rebuts per organitzacions populars i que a la tornada ens formularà una suggerent invitació a no deixar oblidat en el record allò que hem vist i sentit.

Al llarg d'aquestes planes us volem oferir una aproximació a un fenomen que tot i tenir una certa tradició, encara no ha estat objecte d'estudis sistemàtics per part de les ciències socials. En referim a la voluntat de cooperació amb els països de l'anomenat Tercer Món a través de la participació en les anomenades Organitzacions No Governamental per al Desenvolupament (ONGD). En concret, aquesta proposta fa referència a una de les d'activitats, campanyes i propostes d'aquestes organitzacions: les *Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat*. Es tracta de grups organitzats per les ONGD's que són enviats en els períodes estivals a col·laborar en projectes de desenvolupament a països del Tercer Món.

I ho farem a partir de l'estudi de diferents ONGD's catalanes que, al llarg dels darrers anys, han organitzat aquesta activitat. En concret les ONGD's objecte d'estudi són:

- Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua (ACBN)
- Associació Catalana per la Pau (ACP)
- COOPERACIÓ
- ENTREPOBLES/USTEC-STES/Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia (CCSC)
- Promoció i Desenvolupament (PROIDE)
- Servei Civil Internacional (SCI)
- Servei Tercer Món (SETEM)

L'aproximació que proposem pretén una doble perspectiva: per una banda quines són aquestes ONGD's, quin ha estat el seu desenvolupament històric i quin model de participació ofereixen; i per una altra, quines han estat les persones, com veurem majoritàriament joves, que han participat en aquestes activitats a partir de la consideració del seu perfil i de les seves motivacions. Així, realitzarem un endinsament en les ONGD's que envien als estius grups de joves a col·laborar en tasques de desenvolupament a països del Tercer Món, així com provarem de elaborar un perfil d'aquestes persones, tant a nivell d'alguns trets bàsics –sexe, edat, formació acadèmica, situació laboral...- com de les seves argumentacions al voltant de la participació en una activitat d'aquestes característiques.

Abordar aquesta temàtica des d'aquesta doble perspectiva (la dels joves participants i la de l'organització que proposa l'activitat) se'ns planteja com a una tasca ineludible per tal de fer una aproximació acurada a aquest tipus de moviments socials.

Consideracions preliminars

L'aproximació peculiar a l'objecte d'estudi que proposem configura, al nostre entendre, un enfocament diferenciat del tema. La voluntat d'aquest treball és realitzar un apropament al tema que ens ocupa des del punt de vista de la sociologia del coneixement. Sense entrar en explicacions extenses d'aquesta perspectiva, oferim unes pinzellades de quina serà l'aproximació a la participació en temes de solidaritat internacional –des de la doble perspectiva que hem citat- que plantejarem en aquestes planes.

La construcció del món social s'esdevé a partir de la relació dialèctica entre factors objectius –els processos d'institucionalització i de legitimació- i de factors subjectius –els processos d'interiorització per part dels individus-. En el nostre treball aquests elements tindran la seva concreció, en primer lloc, en el paper de les ONGD's en els processos de creació i legitimació del seu discurs d'intervenció i, en segon lloc, en com els individus han interioritzat aquesta legitimació i l'han reelaborat.

Així, des d'aquesta perspectiva plantejarem un endinsament en els processos de legitimació de l'acció de les ONGD's, és a dir, de les seves maneres de justificar-se i de donar una explicació plausible a la seva actuació, de la mateixa manera que intentarem també, endinsar-nos en la interiorització d'aquestes

legitimacions per part dels individus. A partir d'aquests elements iniciarem una aproximació al concepte de solidaritat que se'n deriva d'aquesta cruïlla entre el món de les realitats estructurals i el món de la interiorització i redefinició d'aquesta realitat per part dels individus.

Plantejada des d'aquest punt de vista la qüestió, la solidaritat no és tant un tema d'estudi que cal adreçar a la banda de les explicacions en el terreny individual –com ara només remetre's a enquestes sobre l'"opinió" de l'entrevistat al voltant de la solidaritat i d'aquí derivar-ne la seva concepció– sinó un problema, plantejat en termes sociològics, que cal orientar a la vessant de la comprensió de l'acció i interacció socials.

Per tal de realitzar aquest apropament, proposem situar-nos en la perspectiva de Pierre Bourdieu, en concret a partir de l'emprament del concepte d'*habitus*, per tal de caracteritzar la concepció dels participants en aquestes accions; així com a partir de Peter Berger i Thomas Luckmann, per tal d'apropar-nos al paper dut a terme per les pròpies ONGD's en aquest sentit.

Proposem, doncs, la noció d'*habitus* per tal de comprendre que els agents socials no actuen únicament determinats per factors externs, ni tampoc els seus actes són fruit d'una tria exclusivament personal. Des d'aquest posicionament, si volem recórrer el camí que ens portarà a la concepció de la participació en activitats de solidaritat de tot un seguit de joves, caldrà determinar quina posició ocupen aquests joves. Malauradament aquesta ubicació, en el nostre treball i per raons que veurem tot seguit, només tindrà algunes referències en el terreny de la possessió de capital cultural i tot i així de manera precària. La "pràctica de la solidaritat" –expressada a partir de la participació en una activitat de cooperació d'una ONGD– serà, d'aquesta manera, el fruit d'un *habitus* que es configura en una xarxa –camp on intervenen agents individuals i institucions i en la que es desenvolupa tot un seguit de relacions.

Per tal de penetrar en la vessant de les determinacions "externes" de la configuració del concepte de solidaritat, proposem l'instrumental que ens ofereixen Berger i Luckmann pel que fa a l'anàlisi institucional. Com ja hem fet esment a les línies anteriors, el món social és un producte humà alhora que els éssers humans són un producte social. Tot seguint aquesta lògica, en el procés que mostra la delimitació de la concepció de la solidaritat, caldrà considerar l'abast del paper de la "societat" –que se'ns mostraria en aquest cas institucionalitzada en forma d'ONGD–. Provarem, doncs, d'apropar-nos al rol jugat per les ONGD's, des del punt de vista institucional, en la determinació de les pràctiques i disposicions dels individus.

Les tècniques de mesura i control de l'estudi

Per tal d'apropar-nos al fenomen objecte d'estudi, seguint aquesta doble aproximació ONGD-participants, hem emprat tècniques de mesura i control diferenciades per a uns i altres. Així, en el cas de la configuració del perfil dels participants a l'activitat, hem basat l'estudi en els següents instruments:

Anàlisi estadística de les dades bàsiques dels joves participants. Per tal de fer l'apropament a les característiques socio-demogràfiques dels participants hem considerat dades com l'edat, el sexe, el nivell d'estudis, la participació en moviments socials..., a partir del processament sistemàtic –amb el paquet estadístic SPSS- de totes les fitxes d'inscripció dels participants (1935 fitxes).

Anàlisi de contingut dels textos de les fitxes d'inscripció. L'estudi de les motivacions dels participants s'ha considerat a partir de l'estudi hermenèutic –amb el programa ATLAS/ti- dels textos de les fitxes d'inscripció que realitzen la pregunta oberta *Per què vols participar en aquesta activitat?* Hem realitzat l'anàlisi del contingut d'aquestes respostes d'una mostra representativa de les fitxes (en concret 198).

Entrevistes en profunditat d'una mostra dels joves participants (26 entrevistes individuals) per tal d'aprofundir en alguns aspectes concrets del treball.

Aproximació al perfil dels participants

Per tal de determinar el perfil de les persones que han participat a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat hem processat el contingut de les fitxes d'inscripció a l'activitat que fan omplir les diferents ONGD's als candidats a participar.

Hem processat, doncs, la pràctica totalitat de les fitxes d'inscripció (i, per tant, de tots els participants) de les diferents entitats en el període 1992-1997. Malgrat aquesta delimitació temporal, algunes de les entitats o bé no realitzaven l'activitat en tots els anys del període, o bé no tenien les fitxes disponibles (es tracta sovint d'entitats que es basen en treball voluntari i les tasques "administratives" queden, per raons òbvies, en segon terme). Finalment, el període cobert per totes les entitats és el comprès entre el 1994 i el 1997 –la qual cosa limita a 1566 el nombre de casos considerats en l'estudi-, per tant, aquest serà el període de referència de l'estudi.

Pel que fa a la recollida de dades, remarcar la dificultat que ha comportat aquesta part de la investigació donat que algunes entitats disposaven d'aquesta informació per a ser emprada de manera interna i no per ser fàcilment recuperada (de vegades les dades tenien forma d'un full amb una llista amb noms i telèfons). En alguns casos (PROIDE, ENTREPOBLES/USTEC/CCSC i ACP) això ha significat una tasca de "recomposició" dels arxius interns de l'entitat, la qual cosa ha implicat reconstruir les fitxes d'inscripció dels participants.

Respecte el nombre de fitxes cal assenyalar que aquesta xifra no coincideix amb el nombre de participants final de l'entitat. Especialment en els primers anys de realització de l'activitat, la sistematització de les fitxes és, de vegades baixa, per tant consten als arxius menys fitxes que no pas participants reals. De tota manera, el percentatge de participants "sense control" és relativament baix donat que correspon a grups o persones molt vinculades a l'entitat.

Pel que fa a les variables emprades en l'estudi cal fer esment a l'apartat en el que es descriu la metodologia ex-post-facto. L'existència prèvia de les dades a la investigació ha suposat la impossibilitat de definir-ne variables a propòsit per a aquest treball. Hem hagut de fer servir, doncs, les que constaven prèviament definides a les fitxes d'inscripció a l'activitat de les diferents organitzacions.

En aquest nivell hem trobat una dificultat afegida que ha estat conjugar els diferents criteris de selecció i demanda de la informació per part de cadascuna de les associacions. Això ha estat resolt, per exemple, per la via dels casos "missing" (quan a la fitxa no constava el valor de la variable que en aquell moment s'estava codificant al processador estadístic) o bé amb la creació de categories suficientment àmplies a les variables com per fer encabir diferents situacions (com ara, crear una categoria "No consta temps" en algunes variables, com per exemple la participació associativa, per aquells casos en que es creu que la variable té algun valor però no es coneix amb exactitud).

Anàlisi dels textos de la fitxa d'inscripció

Pel que fa a l'anàlisi del contingut dels textos de les fitxes d'inscripció, l'ampliació del nombre d'entitats objecte d'estudi ha plantejat una limitació heurística del treball: de les set ONGD's objecte d'estudi, només tres han recollit les impressions per escrit dels participants i no totes en el mateix format. Per exemple, mentre Setem pregunta de manera genèrica *Per què vols participar en els Camps de Solidaritat?*, COOPERACCIÓ concreta la demanda en *Quins són els motius que t'han portat a voler participar a les Estadades Solidàries?* i l'SCI ho fa de manera

semblant en tres idiomes *Why are you applying to participate in this programme?/ Pourquoi avez-vous décidé de participer à ce programme?/ Especifica tu interés y motivaciones para este proyecto* (les respostes dels que han participat a l'Àfrica o l'Àsia es troben consignades en francès o anglès donat que la fitxa és enviada a la contrapart del país d'acollida).

En termes pràctics això suposa una doble dificultat: per una banda no totes les entitats poden ser objecte d'aquesta anàlisi (la qual cosa limita en cert sentit l'abast heurístic de l'estudi) i per una altra, una de les entitats formula la pregunta (en anglès o francès) en termes que dificulten la comparació amb les altres donat que no és la llengua materna dels participants. Malgrat això, el nombre de fitxes objecte d'estudi consignades en francès i anglès és relativament baix, suposant aquest fet un biaix controlable pel que fa a l'objectiu de la investigació.

D'altra banda, el fet de no poder analitzar la totalitat de les entitats també suposa un entrebanc pel que fa a les entrevistes en profunditat als participants. Si aquestes eren concebudes com a un instrument per tal de perfilar les motivacions i interessos exposats en la fitxa d'inscripció (i, de retruc, la idea de solidaritat subjacent) en la major part de les entitats no és possible fer aquesta anàlisi. De tota manera, com veurem en el desenvolupament del treball, les tres entitats representen tres tipus d'ONGD's diferenciades, per tant són fortament representatives de la resta, cosa que justifica l'emprament d'aquesta tècnica de mesura i la seva generalització al conjunt del fenomen.

Mostra d'entrevistes a participants

Un dels instruments de mesura i de control definits en aquest treball per tal d'apropar-nos a les motivacions dels participants en l'activitat són les entrevistes en profunditat a una mostra significativa d'individus.

El tipus de mostreig que proposem donades les característiques de la nostra població és la *mostra probabilística estratificada*. Aquesta mostra permet assegurar que els aspectes significatius d'una característica es troben representats a la mostra. Consisteix a subdividir la població en subgrups en funció de les característiques que es considerin pertinents i escollir una mostra igual per a cada subgrup de manera que quedin representats els diferents estrats. El nombre total d'entrevistes realitzades amb aquest procediment ha estat de 26 amb una representació proporcional de les tres entitats objecte d'aquesta anàlisi en funció del criteri de la formulació de la pregunta a les fitxes d'inscripció.

El treball d'aproximació a les ONGD's

Aquest treball de recerca planteja un apropament en els processos de legitimació de l'acció de les ONGD's, és a dir, de les seves maneres de justificar-se i de donar una explicació plausible a la seva actuació. Els instruments de mesura i de control dissenyats per tal d'assolir aquesta fita són: anàlisi de contingut dels texts publicats per les diferents ONGD's i entrevistes en profunditat amb els directius de les diferents entitats.

Pel que fa a l'anàlisi del contingut dels texts publicats per les diferents ONGD's, s'ha formulat la demanda del següent material que ha estat processat sistemàticament: materials de difusió de l'activitat (tríptics, cartells...), materials de l'entitat on es parli de l'activitat (revistes, dossiers...), i materials de presentació de l'entitat.

En relació a les entrevistes als responsables de l'activitat de les diferents ONGD's, després de processar totes les dades referents a l'entitat –apartat anterior- es concertaren entrevistes personals amb cadascun dels responsables per tal d'aprofundir en la informació referent a l'orientació i característiques particulars que cada entitat dona a l'activitat.

Metodologia del treball

Un cop especificada la manera d'enfocar l'objecte d'estudi, la primera constatació respecte d'aquest apartat era que la manera d'obtenir les dades per tal d'estudiar el fenomen es produïa després que la relació entre les variables implicades ja s'hagués produït en el seu context natural. Si utilitzàvem com a informació bàsica les fitxes d'inscripció a l'activitat, no hi havia cap possibilitat d'intervenir en el disseny de les dades que hom pretenia tracta. Donat que els valors i categories de les variables intervinents no són susceptibles de manipulació per part de l'investigador i obeint als objectius de descripció i explicació d'una situació en la que les relacions entre variables han tingut lloc en el passat, hem dissenyat un context en el que recollir les dades necessàries per tal d'analitzar-les posteriorment mitjançant una metodologia descriptiva i correlacional.

Aquest estudi ens ha adreçat, pel moment, vers una actitud passiva com a investigadors, en tant en quant en cap moment hem intervingut o modificat el fenomen objecte d'anàlisi. Aquest ha estat el motiu pel qual aquesta investigació es limita a intentar descriure les relacions establertes entre determinades variables en

una situació ja donada i potser fins i tot, intentar aportar alguna explicació plausible dels resultats obtinguts.

La metodologia *ex-post-facto*, la més adequada donades les característiques de l'objecte d'estudi, caracteritzarà el nostre estudi d'una menor validesa interna i control de les variables, tot i obtenint com a contrapartida una superioritat pel que fa a la validesa externa i possibilitant alhora la investigació en una situació natural. Aquest fet es pot destriar amb facilitat comprovant que la recollida de dades pel que fa al perfil dels participants s'ha trobat amb una dificultat afegida que ha estat el fet d'haver emprat informació ja consignada i que no ha estat prèviament definida *ex profeso* per a la investigació. A més, cadascuna de les ONGD's, a les seves fitxes d'inscripció, demana informacions disperses que, a més, no han estat codificades de la mateixa manera. Hem resolt aquest entrebanc amb una categorització de les variables el suficientment flexible com per encabir tots els possibles valors de les diferents variables.

Els mètodes amb els que intentarem assolir els nostres objectius pel que fa al perfil dels participants seran els mètodes descriptiu i correlacional. En primer lloc amb la utilització del mètode descriptiu el que pretenem és associar i comparar grups de dades per tal de recollir i analitzar l'estructura del fenomen a estudi i la possible estabilitat de les relacions mantingudes entre les diferents variables implicades en el mateix, per fer posteriorment una exploració de la realitat estudiada. En darrer terme, la nostra voluntat amb aquesta investigació és la d'oferir una sèrie d'informacions que serveixin com a orientació per a estudis posteriors sobre el tema analitzat.

Abast de la investigació

Amb aquesta formulació més oberta de l'objecte d'estudi, la panoràmica sobre el fenomen que s'abastarà serà molt més àmplia. Podríem dir que l'estudi, plantejat en els termes actuals, s'interessarà per pràcticament la totalitat de les organitzacions no governamentals pel desenvolupament de Catalunya que envien joves en Camps de Solidaritat, Estades Solidàries o Brigades de Treball solidari. Així, doncs, ens trobem amb una *mostra participant* que gairebé s'identifica amb la *mostra convidada*.

Donat que, pel que es pot constatar després d'una recerca bibliogràfica sobre el tema, no hi ha altres treballs sobre aquest fenomen, es pot pensar que el fet de proposar-nos un estudi més ampli pot conferir un valor afegit al treball, donat que aquest constituiria una primera aproximació sistemàtica al fenomen. Dit d'una

altra manera, si el treball estava definit clarament en dues parts, una descriptiva (apropament al perfil dels participants i al de les ONGD's que realitzen l'activitat) i una altra d'hermenèutica (derivació del concepte de solidaritat i la relació que mantenen un i altre), diríem que amb aquesta nova orientació la part descriptiva de la recerca tindrà un lloc preeminent. Malgrat el risc evident d'eclipsar una de les dues parts, es pot considerar que donat l'"estat de la qüestió" sobre aquest fenomen (per tant que es tractaria d'un dels primers treballs sistemàtics sobre el tema), aprofundir en la part descriptiva permetrà assentar les bases de treballs posteriors.

En aquest treball, doncs, no pretenem oferir dades definitives sobre la participació juvenil a les ONGD's. I això per dos motius: la que teniu a mans és una primera aproximació sistemàtica al fenomen que, a més, només fa objecte de les seves reflexions un dels àmbits de participació, les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat; i perquè tot saber ho és en tant que està sotmès contínuament a revisió crítica. Noves aportacions, doncs, hauran d'aprofundir en la comprensió d'aquest fenomen.

Estructura del treball

El treball que ara us presentem té una estructura dividida en tres parts que correspon, *grosso modo*, al plantejament de la doble aproximació a l'objecte d'estudi que acabem de proposar. La primera part, doncs, provarà de fer una aproximació al fenomen de les ONGD's. Per tal de dur a terme aquest apropament recollirem alguns aspectes del context de la cooperació internacional a l'Estat espanyol, per passar a mostrar quines han estat les reflexions que han generat l'aparició i consolidació de les ONGD's. Posteriorment, entrarem a examinar els tipus identificables d'aquestes organitzacions a partir del criteri de l'orientació del seu moment fundacional, per acabar considerant, breument, quines són les activitats que realitzen i els models de cooperació que se'n deriven. Un cop realitzada aquesta delimitació conceptual, passarem a fer un recorregut per les diferents ONGD's catalanes que organitzen les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat a partir de l'observació de quin ha estat el seu passat històric i activitats actuals, així com descriure el procés d'organització d'aquesta activitat en cadascuna de les entitats. Per finalitzar aquesta primera part, provarem de fer una síntesi del model general d'organització de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat i com entendre aquest entre les activitats de les ONGD's i els models de cooperació que hem definit a l'inici del capítol.

La segona part l'hem dedicada a caracteritzar els participants d'aquesta activitat a partir de dos aspectes: el seu perfil i les motivacions que els van impulsar a voler marxar al Tercer Món en un activitat de cooperació. En aquest sentit, doncs, analitzarem les dades obtingudes a partir dels processament de la informació de les fitxes d'inscripció a l'activitat que ens permetran fer un recorregut per dades com ara l'edat, el sexe, el lloc de residència, la formació acadèmica, la situació laboral i l'ocupació, així com la participació associativa prèvia a l'experiència de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Com ja hem dit, les motivacions dels participants seran objecte d'estudi en aquesta segona part. Entrarem en les argumentacions dels participants al voltant de la seva voluntat d'anar al Tercer Món, tant pel conjunt de les persones que han participat, com per ONGD's.

Finalment, la tercera part provarà d'oferir un marc d'interpretació a partir de les dades recollides i dels referents teòrics proposats. Aquest apartat proposarà una temptativa per tal d'interpretar la interacció entre les ONGD's i els participants, tot posant de manifest els processos d'adequació de les motivacions dels participants, així com les seves trajectòries associatives i les diferents ONGD's, a més de considerar les legitimacions desenvolupades per aquestes entitats per tal de justificar les seves activitats, en especial la que ens ocuparà en aquestes planes.

Agraïments

L'apartat d'agraïments d'aquest treball no pot més que començar amb l'esment especial a l'Olga Ródenas, infatigable crítica, subtil alhora que contundent, sense la qual aquest treball no hagués estat ni tan sols un projecte. La seva visió fonamentada en anys de recerca i en la pràctica quotidiana de la solidaritat amb el Sud, de ben segur ha enriquit molts dels arguments de les planes que seguiran.

El meu agraïment també al Miquel Amador professor de l'Àrea de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació del Departament de Pedagogia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, sense les seves aportacions i suggeriments, sempre oportuns i que, a voltes, m'han provocat algun que altre mareig intel·lectual, no hagués estat possible la part metodològica i estadística d'aquest treball. Al Joan Costa de la Fundació Jaume Bofill que en tot moment m'ha encoratjat a fer realitat aquest treball que teniu a mans, alhora que ha exercit un guiatge subtil i fonamentat en molts anys de pràctica sociològica sobre el seu contingut. La meua reconeixença també al grup de recerca "*Paradigmes de Solidaritat*" de l'Institut d'Estudis Polítics Blanquerna, i especialment al seu director, en Josep Maria Esquirol, pels seus engrescadors suggeriments i pel recolzament que en tot moment he rebut per part

dels seus components. Al Miquel Verd del Departament de Sociologia de la UAB per atendre les meves consultes intempestives sobre l'anàlisi de contingut dels textos de les motivacions dels participants. La meva gratitud s'ha de fer extensiva també a les Fundacions Jaume Bofill i Serveis de Cultura Popular per fer possible la realització d'aquest treball, tant per disposar la seva confiança en el projecte d'investigació, com per dotar-lo dels recursos necessaris per que esdevingués una realitat.

Òbviament, dono també les gràcies a totes les persones que des de la seva feina quotidiana al capdavant de les seves entitats s'han mostrat sempre predisposades a oferir-me amablement la informació pertinent per a aquest treball. El meu agraïment, doncs, a la Lourdes Rios de COOPERACCIÓ sempre disposada a dialogar sobre la cooperació internacional i a aportar amablement el seu ample coneixement sobre el tema; al Gianni Orsini de l'SCI que ha compartit amb mi la curiositat i interès per aquest treball i del que he rebut constants mostres d'"encoratjament"; al Jordi Gómez de l'ACP al que he robat hores de son i feina per refer les fitxes de la seva entitat; al Jaume Canals i la Mariló Morales d'ENTREPOBLES predisposats sempre a fer un cop de mà més enllà de tot límit; a la Llum Mascaray d'USTEC-STES a la que vaig prendre algunes estones per culpa de les meves demandes d'informació; al Jaume Casassas de SETEM per la seva comprensió; a la Roser Bordas de PROIDE predisposada a col·laborar en tot allò necessari; i a la Maria José i al José Salazar de l'ACBN que sempre han trobat un moment a les seves apretades agendes per parlar amb mi.

I, com no, el meu reconeixement a totes les persones que han abocat les seves ganes i el seu esforç en una empresa de solidaritat, tot agafant les seves motxilles, recorrent llargues distàncies, amb la voluntat de fer el món, alhora que més proper, més just i solidari.

Primera Part

LES ORGANITZACIONS NO GOVERNAMENTALS (PER AL DESENVOLUPAMENT)

ESBÓS D'UNA APROXIMACIÓ

Tot i que el propòsit d'aquest treball no és fer una aproximació històrica a les organitzacions no governamentals i als àmbits de participació que ofereixen, es fa necessari deturar-nos succintament en alguns d'aquests aspectes per tal de fixar els punts de referència que ens seran d'utilitat per a copsar el fenomen d'aquest tipus d'organitzacions. Així, fer un recorregut històric per la formació i consolidació de les ONGD's, per les reflexions i motivacions que les han sustentat els seus missatges i la seva pràctica i la tipologia que se'n deriva, seran l'objectiu d'aquestes primeres planes.

Un dels aspectes en que hom acostuma a detenir-se a l'hora de parlar d'organitzacions no governamentals és en la seva definició. De les diferents aproximacions al seu estudi i de les definicions de les pròpies entitats, no podem extreure una manera de definir-les més o menys consensuada. Ben al contrari, trobem tot un seguit de maneres de referir-se que, tot i no distanciar-se una de les altres, constitueixen una àmplia constel·lació, explicable en darrera instància donada la diversitat i pluralitat d'aquest fenomen.

Efectivament són moltes les entitats que coneixem com a "organitzacions no governamentals" i molts són els àmbits en els quals desenvolupen les seves activitats. Dins de la denominació d'ONG, doncs, trobem organitzacions que desenvolupen les seves activitats en moviments de defensa dels drets humans, de protecció de la infància, de promoció cultural, d'ajut humanitari, en favor de

l'ecologia, de la solidaritat internacional, d'assistència social, de recerca i documentació... Tot un ventall que mostra la seva riquesa i diversitat.

Al llarg de les planes que seguirem ens endinsarem en una de les dimensions d'aquest conjunt d'organitzacions: les dedicades a la cooperació internacional, anomenades també "*per al desenvolupament*". Per tant d'entre tot el conjunt d'entitats que hom acostuma a denominar ONG's farem especial referència a les que anomenarem a partir d'ara **ONGD's** (**Organitzacions No Governamentals per al Desenvolupament**).

Sense entrar en una definició conceptual del què s'entén per desenvolupament per part de les ONGD's, mereix la pena recollir uns trets bàsics sobre quin és el consens bàsic al voltant d'aquest concepte que recull la *Federació Catalana d'ONGD's* i al voltant del qual s'identifiquen la majoria d'entitats:

No resulta possible definir el desenvolupament de manera absoluta i unívoca, atès que n'hi ha diversos models i és un concepte dinàmic. Tanmateix, l'ideal de desenvolupament pel que lluiten les ONGD's pot caracteritzar-se per : concebre's de manera dinàmica i plural [...]; allunyar-se de les concepcions imitatives i reduccionistes, que l'identifiquen amb el simple creixement econòmic fet a la manera d'Occident [...] per atorgar la primera i principal responsabilitat de tot el procés de desenvolupament a la pròpia societat concernida [...]; per centrar-se en els individus i en les comunitats en que s'insereixen [...]; per promoure el desenvolupament humà integral [...]; per perseguir canvis i transformacions a mig i llarg termini, que, un cop assolits, siguin autosostenibles [...]; i per establir prioritats [pel que fa als grups destinataris] [...] tot i que els destinataris del desenvolupament són tots els éssers humans. [Codi Ètic i de Conducta per a les ONGD's de la Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament, 1997] (La negreta és nostra).

Un intent de síntesi per tal d'oferir un marc comú de discussió sobre aquestes organitzacions, per la via de la seva definició, és el que ens proposa Ortega Carpio que les qualifica com "*organizaciones voluntarias, sin fines de lucro, autónomas e independientes del ámbito de los gobiernos, cuyos recursos se destinan a financiar proyectos o acciones emprendidas en el ámbito de la cooperación al desarrollo*" (ORTEGA CARPIO, 1994, pàg.42). De manera ampliada, trobem com la *Federació Catalana d'ONGD's* fa, sense voluntat d'esgotar totes les facetes possibles d'aquest fenomen, un decàleg de les seves característiques:

Les ONGD's es caracteritzen per disposar d'un grau mínim d'estructura o organització estable [...]; per no perseguir afany de lucre [...]; per disposar d'un cert grau de suport públic i presència social [...]; pel caràcter voluntari o motivacional dels seus recursos bàsics (humans i materials) [...]; per la seva independència, es dir, l'autonomia institucional i decisòria de qualsevol instància governamental o intergovernamental [...]; per disposar de mecanismes transparents i participatius per constituir els seus òrgans de govern [...]; per estar obertes a l'escrutini i debat públics sobre la seva política, pràctiques i pressupostos [...]; per la seva voluntat d'actuar com a agent de canvi social

[...]; per estar basades i articulades entorn a uns fins de solidaritat internacional i desenvolupament [...]; i per actuar per tal de superar aquesta situació [de desigualtats socials i econòmiques]. [Codi Ètic i de Conducta per a les ONGDs de la Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament, 1997].

Aquest recull de característiques, donat el seu origen, és una autoidentificació que ens ajudarà a entendre de quina manera orienten aquestes entitats el seu treball a favor de l'establiment d'unes relacions harmòniques entre els països del Nord i del Sud. D'aquest conjunt de característiques proposem destacar, pel paper que veurem posteriorment que han de jugar, les següents:

- mínima estructura.
- caràcter voluntari i motivacional.
- voluntat d'actuar com a agent de canvi.
- fins de solidaritat internacional i desenvolupament.
- actuar per superar la situació de desigualtat internacional

D'altra banda, crida l'atenció el fet que per tal de definir aquestes organitzacions es faci per la via de l'explicitació del què no són: entitats que pertanyen als poders públics, als governs i als seus òrgans. Com ja hem vist un dels trets definitoris d'aquestes organitzacions és la seva independència d'instàncies governamentals o intergovernamentals. L'aparició d'aquesta denominació de no governamentalitat, doncs, té a veure amb la voluntat de distanciament dels organismes governamentals, paragovernamentals o intergovernamentals, així com de les entitats reconegudes com a interlocutors davant les administracions (partits polítics, sindicats, corporacions...) (MAGADOUX, 1989, pàg.17).

Cooperació Internacional, Ajut Oficial al Desenvolupament i Cooperació No Governamental

Com ja hem dit, centrarem la nostra atenció en les ONG's dedicades al desenvolupament. Prèviament, però, cal precisar què entenem per cooperació internacional. Sota aquest concepte es recull la cooperació establerta entre diferents països, ja siguin entre països del Nord; del Nord amb el Sud; o del Sud amb el Sud (RIBERA, 1991, pàg.71). Aquesta cooperació pot ser desenvolupada pels Estats i, en aquest cas, rebrà el nom d'Ajut Oficial al Desenvolupament (AOD).

L'AOD és la cooperació internacional *"que los Estados del Norte tienen con los del Sur según ciertas condiciones que la OCDE ha definido a través del Comité de Ayuda al Desarrollo (CAD), ya sea mediante donaciones o préstamos, y canalizados por Organismos Multilaterales o por Acuerdos Bilaterales"* (RIBERA, *ibidem*).

Però hem definit les organitzacions objecte del nostre interès com a "no governamentals", cosa que com hem vist pel caràcter governamental de l'AOD les exclou d'aquesta mena de cooperació internacional. Les ONGD's, doncs, desenvolupen tot un seguit de programes de cooperació internacional entre els països del Nord i els del Sud que queden al marge dels programes dissenyats pels governs i que en molts casos es mostren crítics, són alternatius o complementaris d'aquests.

Referents de la cooperació no governamental a l'Estat espanyol

La consciència sobre la problemàtica del desenvolupament al nostre país és un fet relativament recent. Per exemple, l'Estat espanyol va rebre ajuts per part del Banc Mundial fins el 1978 i l'any 1981 encara era considerat per aquesta institució com a un "país en desenvolupament de renda mitja".

Paral·lelament, el fenomen de les ONGD's també és de recent aparició. La majoria de les ONGD's de la Coordinadora Espanyola¹ han estat creades entre el 1985 i 1989. Per exemple, a l'Estat espanyol després de la creació de la Creu Roja al 1864 no es constitueix cap ONGD fins el 1947. Des d'aquest any fins el 1979 es creen una mitjana d'1,2 ONGD per any. A partir de 1980 fins 1990 es crea el 76 % de les entitats que formen part d'aquesta coordinadora, en total 51 (BAIGES i altres, 1996, pàg.96).

El context de manca de llibertats que suposà la dictadura franquista limità l'aparició i consolidació d'un moviment que a Europa creixia amb força. Així, fins

---

¹ Aquestes dades fan referència al context de la Coordinadora Espanyola d'ONGD's donat que són les úniques existents sobre el tema. Malauradament no consta l'existència d'estudis d'aquestes característiques en l'àmbit dels Països Catalans.

l'adveniment de la democràcia les úniques entitats que realitzaven tasques de cooperació al desenvolupament sense aixecar les suspicàcies del règim del general Franco eren les que actuaven a aixopluc de l'Església, ja siguin directament organitzacions eclesials o que actuaven sota els seus auspicis. D'aquesta manera, entre d'altres, es creà al 1947 l'*Asociación Misionera Seglar (AMS)*, al 1956 la *Federación Española de Religiosos de la Enseñanza*, i l'*Obra de Cooperación Apostólica Seglar Hispanoamericana (OCASHA)* el 1957, com a entitats eclesials i Internón al 1956, el *Instituto de Estudios Políticos para América Latina y África (IEPALA)* l'any 1958, i *Campaña contra el Hambre* (posteriorment *Manos Unidas*) al 1960 com a entitats que, malgrat estar auspicades per congregacions religioses, no tenen com a missió principal la propagació de la fe als països on desenvolupen les seves activitats (BAIGES i altres, 1996, pàg. 103).

L'acció d'aquestes primeres entitats, les arrels històriques de les quals se situen al segle XIX, van estar fortament marcades per un caràcter missional. Aquestes activitats impregnades per un clar paternalisme es veuen radicalment modificades a partir de la publicació de les encíclics de Joan XXIII *Pacem in Terris* el 1963 i *Populorum Progressio* de Pau VI el 1967, així com per la celebració del Concili Vaticà II. Aquests fets reorienten l'activitat paternalista de moltes organitzacions eclesials que comencen a treballar amb una concepció de desenvolupament oposada a la derivada de les actituds paternalistes.

Amb la transició democràtica s'enceta un període en el que les condicions socials i polítiques no afavoreixen el desenvolupament del moviment de les ONGD's. Són moments de fortes tensions polítiques internes que van deixar de costat els afers de cooperació amb els països del Sud. Tanmateix en els primers anys de la democràcia es crea, per exemple, el *Centre d'Informació i Documentació Internacional de Barcelona (CIDOB)*.

Es aquest també el moment d'aparició d'ONGD's internacionals, entre d'altres *Ayuda en Acción* el 1980 i *Paz y Cooperación* el 1982.

El període que comença als voltants de mitjans dels 80 és el del sorgiment de la majoria de les entitats que actualment coneixem com a ONGD's, per tant suposa el moment de forta aparició i posterior consolidació d'aquest moviment. És el moment de creació d'*Entrepobles* (1988), l'*Associació Catalana de Professionals per a la Cooperació amb Nicaragua* (1985), *Las Segovias* (1986), etc.

Les generacions d'ONGD's

A partir de la concepció de desenvolupament implícit en l'acció de les diferents ONGD's David Korten formula una classificació en forma de generacions:

- **primera generació:** es tracta d'organitzacions amb un marcat caràcter assistencialista; els beneficiaris no intervenen en el disseny, execució i avaluació dels projectes; accions d'ajut d'emergència o humanitari; substitueixen l'acció dels governs.
- **segona generació:** realitzen projectes de caràcter sectorial i amb la intervenció d'agents socials del país; els beneficiaris són els protagonistes dels projectes; accions d'acompanyament que cerquen l'autosuficiència; realitzen activitats de recolzament o confrontació amb els governs.
- **tercera generació:** impulsen un desenvolupament autosostenible a partir de la participació de les comunitats implicades. A més del treball en els països del Sud es realitzen activitats de conscienciació de les societats del Nord.

Veurem al llarg del desenvolupament del treball l'activitat de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat s'entén en un context d'acció de les orientat als objectius i actuacions d'ONGD's de tercera generació.

Les reflexions sobre la cooperació internacional

L'acció de les ONGD's és fruit d'un qüestionament crític de les relacions establertes entre els països del Nord i els del Sud donat que aquestes estan basades en el desequilibri que té conseqüències prou conegudes. Aquest qüestionament té els seus orígens en un posicionament previ que motiva un tipus de reflexió determinada al voltant de la realitat de la cooperació entre el Nord i el Sud.

Sovint són les persones que han fundat una organització les que han dut a terme aquesta reflexió que posteriorment ha impregnat, amb major o menor pervivència, l'actuació futura. Així, *"los orígenes de las ONGD suelen estar relacionados con características y/o motivaciones comunes a las personas que integran inicialmente la organización"* (ORTEGA CARPIO, 1994, pàg. 163).

Trobem, doncs, al si de les ONGD's tot un seguit de reflexions que inspiren, motiven i orienten llurs accions i que es poden sintetitzar de la següent manera (ORTEGA CARPIO, 1994, pàg. 42-53 i MAGADOUX, 1989, pàg. 21-24):

- **reflexió religiosa:** com ja hem assenyalat bona part de les ONGD's tenen orígens eclesials. La tradició missional, però, es transforma radicalment a la dècada dels 60. Van ser moment de forta renovació al si de l'Església que també tingueren les seves conseqüències en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament que duïen a terme les organitzacions que s'hi trobaven vinculades. El motor inicial d'aquesta voluntat de cooperació amb l'altre parteix d'una reflexió sobre la caritat cristiana i sobre l'estima al proïsme que en els seus orígens farà prendre actituds paternalistes envers els pobles atesos. Com ja hem dit, però, amb les encíclicques papals i el Concili Vaticà II es transforma el concepte de cooperació que entra en el terreny de la consideració dels pobles com a actors del seu propi desenvolupament i que el que cal fer és acompanyar-los en aquest procés. Així, les actituds paternalistes es transformen a partir de la reflexió al voltant del concepte de compromís actiu amb l'altre.

- **reflexió ètica:** són moltes les ONGD's que invoquen principis de caire ètic per tal de donar fonament a les seves actuacions. Es tracta d'organitzacions no confessionals i apolítiques que formulen la necessitat de una cooperació amb els països del Sud basada en la igualtat, principi bàsic i rector, entre els éssers humans que té com a conseqüència una cooperació al desenvolupament que centra les activitats directament en les poblacions afectades constituint aquestes elements actius d'aquest procés.

- **reflexió política:** es tracta d'una reflexió que des dels diferents pensaments polítics -ja sigui socialista, demòcrata cristià, conservador...- es fa en relació a la cooperació Nord-Sud. Aquesta vinculació a determinades idees polítiques, en principi, no està directament relacionada amb cap vinculació a partits polítics donat el caràcter apartidista que manifesten totes les ONGD's.

- **reflexió econòmica:** el pensament econòmic també dirigeix la mirada a la cooperació internacional. Podem distingir, *grosso modo*, tres corrents econòmics que han dirigit els seus postulats a les relacions Nord-Sud:

- el creixement per etapes: des de la seva formulació per W. Rostow fins el corrent del neoliberalisme actual, la concepció de la situació dels països del Tercer Món és la d'un endarreriment en el creixement econòmic. Cal, doncs, fer desaparèixer els obstacles del creixement per la via de l'assistència tècnica i financera.

- el canvi estructural: la causa de la situació dels països del Sud es troba en factors estructurals propis de l'economia d'aquests països: unes economies d'agricultura tradicional de subsistència que cal transformar en industrials i de serveis.

- la dependència internacional: la causa dels desequilibris entre Nord i Sud es deu a la rigidesa institucionals, polítiques i econòmiques imposades per un model de dominació dels països del Nord envers els del Sud.

Les diferents ONGD's

Aquestes reflexions que es troben a l'origen de la voluntat de cooperació entre els països del Nord i els del Sud han donat lloc a diferents tipus d'ONGD's. Ortega Carpio després d'analitzar les diferents organitzacions no governamentals de l'Estat espanyol a partir de diferents paràmetres ens ofereix una classificació que ens permetrà poder situar amb més precisió les ONGD de la nostra anàlisi. Així, tot i tenint present que no es tracta de categories excloents, aquesta taxonomia està dividida en sis grups o famílies d'ONGD's (ORTEGA CARPIO, 1994, pàg. 258-265):

· **les ONGD's religioses:** són entitats vinculades a àmbits eclesials, especialment a l'Església Catòlica. Es tracta del grup més nombrós d'organitzacions a la vegada que són les més antigues. Bona part estan formades en el seus orígens per membres d'ordres religiosos dedicades a l'ensenyament o amb missions a països del Tercer Món. *Promoción y Desarrollo* (PROYDE), vinculada als Germans de La Salle que fou fundada el 1988 per tal d'aglutinar tot el treball de la congregació en el Tercer Món; *Promoción de la Salud en los Paises en Desarrollo* (PROSALUS) creada el 1985 per tal de donar recolzament als centres hospitalaris de l'Ordre Hospitalària de Sant Joan de Déu.

· **les ONGD's polític-sindicals:** sorgeixen a partir de partits polítics o centrals sindicals o bé amb persones relacionades amb els mateixos. El cas d'ONGD's directament creades des d'una formació política o sindical, es pot interpretar com una voluntat d'intervenir davant el desencantament en la participació política partidista. Pel que fa a les organitzacions fundades per simpatitzants, aquestes constitueixen un marc molt més flexible de participació. *Solidaridad Internacional* creada el 1986 per

destacats dirigents del PSOE; l'*Instituto Sindical de Cooperación para el Desarrollo* fundat el 1990 i vinculat al sindicat UGT ; l'*Asociación para la Cooperación con los Pueblos de América* (ACPAC) que sorgeix a partir del comitè d'empresa de la fàbrica John Deere el 1985.

· **les ONGD's solidàries:** aquestes organitzacions majoritàriament provenen de les transformacions dels comitès de solidaritat formats a finals dels anys 70. Es tracta d'ONGD's amb una àmplia experiència i coneixement dels països amb els que col·laboren dont el seu particular origen i amb una àmplia base social de voluntariat. *Las Segovias* formada el 1986 per un grup de metges i arquitectes de la Universitat Autònoma de Barcelona que havien participat com a cooperants a aquesta regió nicaragüenca; *Solidaridad para el Desarrollo y la Paz* (SODEPAZ) fundada el 1987 a partir de contactes dels seus membres amb la revolució sandinista, són alguns exemples a esmentar.

· **les ONGD's internacionals:** es tracta d'entitats internacionals que van començar la seva implantació a l'Estat espanyol a començaments dels anys 70 i que es manifesten apolítiques i humanitàries. *Médicos sin Fronteras* constituïda el 1986 amb professionals de la salut que havien participat en activitats de cooperació amb MSF en altres països europeus.

· **les ONGD's universitàries:** sorgides a diferents universitats amb la voluntat de fer present els problemes de la cooperació Nord-Sud en aquest àmbit. *MON-3* constituïda el 1985 per professors i alumnes de les universitats de Barcelona; *HEGOA-Centro de Documentación e Investigacions sobre Països en Desarrollo* es constitueix el 1987 com a centre de documentació i investigació amb el recolzament de la Universitat del País Basc.

· **les ONGD's "oficials":** es tracta d'organitzacions i institucions de caràcter voluntari i sense ànim de lucre que desenvolupen les seves activitats amb el recolzament d'organismes governamentals. *Centre Internacional de Documentació de Barcelona* (CIDOB) creat el 1979 i la *Creu Roja* fundada el 1864.

Els àmbits de treball de les ONGD's

Els àmbits en els quals es desenvolupen la cooperació entre el Nord i el Sud promoguts per les ONGD's es poden sintetitzar en quatre apartats (RIBERA, 1992, pàg. 67) als quals afegirem un cinquè (MAGADOUX, 1989, pàg.29):

- la investigació, amb estudis, dictàmens, assistència tècnica...
- l'educació per al desenvolupament o sensibilització
- l'orientació i formació de cooperants
- el recolzament i finançament de projectes de cooperació en àrees del Tercer Món
- la creació de xarxes de solidaritat.

L'activitat de les Brigades/Camps/Estades de Solidaritat té, si seguim les declaracions de les entitats que les organitzen, un clar enquadrament en aquest conjunt d'activitats: l'educació per al desenvolupament. Així, i malgrat que a aquest posicionament manifestat per les diferents ONGD's caldrà posar-hi algunes objeccions, farem a mena de contextualització una breu aproximació a aquest concepte.

Sota la denominació d'educació per al desenvolupament hom entén les activitats realitzades per diferents organismes, especialment les ONGD's amb l'objectiu de sensibilitzar la població a partir d'accions educatives que miren de modificar la concepció de desenvolupament tradicional –en el sentit de status inamovible o que ha de passar pel model occidental- a una que aposta per l'autosostenibilitat i el protagonisme dels propis implicats en aquest procés alhora que crida a l'acció dels ciutadans en aquests àmbits.

Les activitats concretes que es realitzen en aquest sentit tenen diferents àmbits d'aplicació –les campanyes de sensibilització, l'educació formal i no formal i la pressió política- alhora que s'expressen amb diferents mitjans –publicacions, materials divulgatius, mitjans de comunicació, exposicions, conferències, cursos, concerts...-

Els objectius que es fixa l'educació al desenvolupament anirien en la següent línia (ORTEGA CARPIO, 1994, pàg. 70):

- promoure la presa de consciència sobre la problemàtica del desenvolupament mitjançant la comprensió de les seves causes i de les alternatives possibles.
- augmentar la voluntat de participació en temes de solidaritat internacional.
- intensificar la solidaritat entre els pobles a través del coneixement mutu.
- reforçar el compromís de les ONGD's i els governs a favor de canvis estructurals que afavoreixin el Tercer Món.

D'entre aquests objectius destaquem la voluntat de promoció de la premsa de consciència de la realitat dels països del Tercer Món, d'augmentar la participació en aquest àmbit i el coneixement mutu entre Sud i Nord donat que seran elements recurrents en les argumentacions de les diferents ONGD's a l'hora de plantejar-se objectius propis de la realització de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat.

D'altra banda, pel que fa als enfocaments que poden prendre les accions d'educació per al desenvolupament podem comprovar com evolucionen a partir de dos postures:

- **model assistencial:** fa referència a les conseqüències de la situació de desigualtat dels països del Tercer Món. Això es tradueix en actituds paternalistes envers aquests pobles. L'organització de campanyes per finançar projectes i l'enviament de materials sense provocar la reflexió sobre la situació que fa "necessaris" aquests enviaments són algunes de les activitats destacades sota aquest enfocament.
- **model causal:** mostra les causes que provoquen les desigualtats entre països del Nord i del Sud. Aposta per la premsa de consciència de les causes que provoquen aquesta situació de desequilibri i per l'assumpció d'un paper actiu en la seva eradicació.

Fins el moment, hem fet un recorregut teòric que ens ha portat per un intent de definició de les ONGD's, per una descripció històrica del seu procés d'aparició i consolidació, per les reflexions que han inspirat les seves actuacions i de la tipologia d'entitats que se'n deriva, així com per una descripció dels seus camps d'acció, deturant-nos especialment en l'educació per al desenvolupament. Iniciem ara, una delimitació dels àmbits de participació al si de les ONGD's i en quin d'aquests detindrem la nostra atenció.

ANAR AL TERCER MÓN, PERÒ AMB QUI? (LES ONGD'S QUE FAN BRIGADES/ CAMPS/ ESTADES/ DELEGACIONS)

Una de les característiques del fenomen de les organitzacions no governamentals pel desenvolupament és la seva diversitat. Ja hem insinuat, a l'hora de cercar un marc comú operatiu per a definir-les i en fer un curt recorregut per la seva història immediata, el gran nombre d'ONGD's existents i les seves múltiples orientacions dins d'un món comú que les uneix, alhora que les distingeix d'altres: la cooperació Nord-Sud.

Inevitablement, tot fenomen per esdevenir objecte d'estudi requereix d'un procés de concreció, de delimitació de quin o quins seran els aspectes en els quals aplicarem l'anàlisi. En el tema que ens ocupa, la participació juvenil a les ONGD's, aquesta delimitació donada la diversitat ja esmentada requereix, doncs, d'un pas previ: definir a quins àmbits de participació en aquestes organitzacions ens referim.

Les ONGD's ofereixen diverses possibilitats de participació voluntària o remunerada únicament en les seves despeses, que van des del recolzament a campanyes a les tasques de suport a l'administració de l'entitat, passant pel recolzament a projectes de desenvolupament en un sentit ampli. Aquests àmbits tenen espais físics de realització clarament diferenciats: per una banda, els activitats de participació en campanyes i de suport a l'ONGD's es realitzen en el país de les persones que ofereixen la seva contribució; per una altra, el suport als projectes té lloc en països del Tercer Món².

Dins de les activitats realitzades en països del Sud, el fenomen de la participació en el recolzament a projectes té, a la seva vegada, almenys dos nivells: un nivell de recolzament tècnic més o menys especialitzat que té un temps de realització relativament llarg, un any aproximadament, i un altre nivell de

---

² Aquesta primera distinció dels llocs de realització de la participació en les ONGD's ens serà útil pel moment per delimitar el nostre objecte d'estudi. Veurem, però, com aquest límit no resulta tan evident amb una mirada més detinguda donat que el lloc de realització del conjunt de l'activitat de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat no se situa únicament en els països del Sud sinó que té en els països del Nord l'espai d'execució d'una de les seves parts.

recolzament humà on la component tècnica queda en un segon terme i que es desenvolupa al llarg dels mesos d'estiu i majoritàriament al mes d'agost. Aquesta és la distinció que alguns autors realitzen entre **cooperant** i **voluntari**³, tot i que altra vegada, no hi ha unanimitat a l'hora de referir-se a uns i altres. Pel que a aquest estudi resulta, entendrem aquestes dues categories en el sentit que ja li hem atribuït: cooperant és qui es desplaça per donar suport tècnic especialitzat a un determinat projecte per un plaç d'aproximadament un any i voluntari és qui dona suport no necessàriament tècnic i per un període relativament curt, que acostuma a ser un mes. Aquesta distinció entre cooperant i voluntari, però, és més operativa pel moment que no pas acurada. Trobem, doncs, que hi ha voluntaris que han estat enviats per un mes a fer un treball tècnic i d'altres no. També conceptualment hom pot pensar que el cooperant no és voluntari i això no seria del tot exacte donat que malgrat estar remunerats, la seva tasca té una forta component de voluntariat.

Per tal de fer una primera conceptualització operativa, des del punt de vista del nostre treball utilitzarem dos criteris amb la voluntat de delimitar el tipus de participació a les ONGD's: l'objectiu del desplaçament i el temps de durada. De l'aplicació d'aquests criteris resultaria el següent quadre:

	Recolzament tècnic	Temps (aprox.)
Cooperant	si	un any o més
Voluntari	no ⁴	un mes

Taula 1: Distinció entre Cooperant i Voluntari

Per tant, entre tot el ventall de possibilitats de participació en l'àmbit de les ONGD's ens detindrem exclusivament en la participació com a voluntari en el sentit que li hem atribuït: desplaçament sobre el terreny –que ja veurem com això té un marge molt ample–; amb una difusa component de recolzament tècnic i de curta durada.

³ Al seu estudi sobre els cooperants desplaçats en projectes de desenvolupament per un període relativament llarg, Armengol i Font afirmen que davant la distinció voluntari/cooperant "no nos encontramos ante un simple problema semántico, sino que entre voluntario y cooperante hay una concepción distinta de la cooperación, de las relaciones Norte-Sur, del papel de las ONGD's..." (ARMENGOL I FONT, 1991, pág. 45). Bona part del present treball mostrarà aïtals diferències. D'altra banda, aquesta temàtica és objecte d'estudi en un altre treball (PÉREZ SOBA, 1997, pág. 117.119) on a més de posar de manifest la dificultat terminològica de l'ús del concepte cooperant fa esment al marc jurídic que regula aquesta figura.

⁴ Veurem més endavant com aquesta absència de recolzament més o menys tècnic als projectes per part dels participants de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat ha canviat al llarg de la història de l'activitat.

Pel que fa a les ONGD's, aquesta delimitació implica centrar l'atenció en les que organitzen les anomenades *Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat*. Això vol dir aquelles entitats que organitzen grups que, previ procés de formació i preparació, es desplacen durant els mesos d'estiu per a dur a terme alguna activitat de desenvolupament en països de l'anomenat Tercer Món. A Catalunya són diverses les associacions i grups que desenvolupen programes en aquesta línia de manera més o menys estructurada. Per tal de delimitar el nombre d'entitats susceptibles d'incorporar-se a l'estudi es va estimar oportú centrar l'anàlisi a partir de l'aplicació dels següents criteris:

- *abast territorial català*. aquest acotament territorial està motivat per la gran quantitat d'organitzacions i grups locals que realitzen aquest tipus d'activitat (*Agermanament Palacagüina-Arbúcies, Comitè de Solidaritat amb Centreamèrica de Nou Barris*, per citar només dos exemples) la qual cosa fa impossible recollir-les totes.
- *explicitació d'un missatge obert sobre l'activitat*, per tant publicació de materials de difusió i voluntat d'apertura a la societat catalana. Altre cop, hi ha moltes organitzacions que envien persones en brigades-estades-camps però és una activitat interna (col·legis religiosos, organitzacions polítiques...).

Després de l'aplicació dels criteris, les organitzacions que podrien constituir l'objecte d'estudi d'aquesta investigació restaren clarament reduïdes⁵. Com ja hem vist a la presentació, finalment, i després de fer un sondeig de les possibilitats d'incorporació a l'estudi entre totes les entitats que complien amb els dos criteris anteriors, les organitzacions que centraran l'atenció d'aquest treball són: l'Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua (ACBN), l'Associació Catalana per la Pau (ACP), COOPERACCIÓ, ENTREPOBLES/USTEC/ Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia (CCSC), Promoció i Desenvolupament (PROIDE), el Servei Civil Internacional (SCI) i el Servei Tercer Món (SETEM-Catalunya)

Començarem, doncs, un recorregut per aquestes entitats centrant l'atenció en aspectes com la seva història, els camps d'acció, el procés organitzatiu de l'activitat (selecció, formació, estada...) objectius i orientació, etc.

---

⁵ Aquest fet implica que el nostre treball dirigirà la seva atenció a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat com a fenomen "institucionalitzat", per tant dut a terme per ONGD's que corresponen a la definició que oferim al començament d'aquestes pàgines. Queden, doncs, excloses les entitats que realitzen aquesta activitat de manera més "informal", sense que això vulgui indicar que no actuen amb un màxim de rigor en els seus plantejaments i que no les avaluï una llarga tradició.

L'ASSOCIACIÓ CATALANA DE BRIGADISTES A NICARAGUA (ACBN)

L'ACBN sorgeix a la tardor de l'any 1985 com a conseqüència de l'experiència de les persones participants en les brigades d'aquell any organitzades per la *Coordinadora Catalana de Solidaritat amb Nicaragua* (CCSN) al municipi de Matiguás (Nicaragua). Els grups desplaçats aquell estiu tenien com a objectiu construir l'*Instituto de Secundaria San Francisco* a través del CNSP (*Comité Nicaragüense de Solidaridad con los Pueblos*, organisme del *Frente Sandinista* per atendre la cooperació no governamental) i en col·laboració amb el *Comité de Residentes Españoles en Nicaragua* i la població local els mesos de juliol, agost, setembre i octubre de 1985.

En paraules de la pròpia associació:

L'ACBN la van formar persones que van estar com a brigadistes de treball solidari i voluntari al 1985 i que de tornada va sentir la necessitat de sensibilitzar la societat catalana sobre els principis transformadors del FSLN. En concret, continuar essent brigadistes a Catalunya, a més de presentar a les institucions projectes de cooperació [Document de treball sobre les brigades] (la negreta és nostra).

Les activitats que desenvolupa actualment l'ACBN s'organitzen al voltant de quatre comissions: *Comissió de Brigades*, que, com indica el seu nom, és l'encarregada de l'organització de les Brigades de Treball Solidari; *Comissió de Projectes* que s'encarrega de la gestió de projectes a Nicaragua, Chiapas i Cuba, que van des d'energies alternatives (plantes eòliques) a ludoteques a Cuba, passant per ajut sanitari (farmàcia popular, ampliació d'un hospital i lluita contra la lepra de muntanya a Nicaragua), l'assistència social (casal d'avis a Cuba, comissaria de la dona a Nicaragua, gabinet jurídic a Chiapas), l'ensenyament (formació de líders comunals i alfabetització d'adults a Chiapas, construcció d'escoles i finançament de mestres a Nicaragua), la salut pública (letrines i tancs d'aigua potable a Nicaragua), el medi ambient (reforestació a Nicaragua)...; *Comissió d'Artesania* que compra productes típics manufacturats a Nicaragua i els comercialitza a diferents paradetes a Catalunya (entre d'altres a la Fira de Santa Llúcia); i la *Comissió de Fons Documental* que s'encarrega de la recollida i sistematització de materials sobre Nicaragua. També es realitzen altres activitats com ara l'adhesió a campanyes de solidaritat amb Nicaragua i el tractament de temes de solidaritat en general.

Història de les Brigades de l'ACBN

A partir de l'any 1986, l'ACBN, integrada en aquells moments com a entitat amb personalitat pròpia a la *Coordinadora Catalana de Solidaritat amb Nicaragua*, envia sistemàticament brigades a diferents països. Al llarg d'aquests primers anys, l'ACBN desenvolupa la seva activitat d'enviament de brigadistes, doncs, en estreta col·laboració amb la Coordinadora.

Al 1990, la CCSN a Catalunya i el CNSP a Nicaragua desapareixen com a conseqüència de la desfeta electoral del FSLN que suposaria l'esvaniment d'una part del moviment de solidaritat amb Nicaragua i la dissolució dels organismes sandinistes de relació amb la solidaritat internacional. Com a conseqüència d'aquests fets, a partir d'aquest moment la CCSN deixa d'organitzar brigades i serà, per tant, aquest el primer any que l'ACBN organitza brigades de manera totalment autònoma. Per la seva banda, el *Comité de Residentes Españoles en Nicaragua* canviava de nom convertint-se en el *Comité Ambrosio Mogorrón (CAM)* en homenatge a l'infermer espanyol assassinat a Nicaragua per la Contra. Serà amb aquest comitè, donada la desaparició del CNSP, que s'organitzarà la brigada d'aquest any 1990 a San Ramón (Matagalpa).

Als anys 1991 i 1992 no s'envien brigades a Nicaragua per dificultats d'ubicació amb les contraparts locals, però s'iniciarà la relació amb Cuba on s'enviaran brigades sistemàticament des d'aquell moment. Al 1995, s'envia una brigada a Chiapas que no es repetirà en el format tradicional de grups a l'estiu, sinó amb l'enviament de persones concretes.

L'any 1993 suposarà la represa de les Brigades a Nicaragua, en concret a El Castillo de Río San Juan. A partir de l'any següent, les brigades es tornen a fer a San Ramón, única població nicaragüenca en la que es realitzaran les brigades de l'ACBN des d'aquell moment fins l'actualitat. Aquell any a través del CAM (*Comité Ambrosio Mogorrón*), s'entra en contacte amb una cooperativa de la població amb la que es durà a terme la primera experiència, que posteriorment tindrà lloc en col·laboració l'Alcaldia de San Ramón.

Descripció de les brigades de l'ACBN

La denominació "brigada" o "brigadista" emprat per l'ACBN sorgeix, segons manifesten els fundadors, per mimetisme del nom donat pels mateixos nicaragüencs i, en general, a Amèrica Llatina per designar els grups que treballen en una tasca concreta, ja sigui de persones del propi país o d'altres.

La denominació de l'activitat ha canviat al llarg dels darrers quatre anys. Han estat, però, canvis d'estil en la formulació donat que a nivell conceptual s'han mantingut els termes que caracteritzen el sentit que l'ACBN imprimex a l'activitat: *brigades, treball i solidaritat*.

Any	Denominació
1994	Brigades de Solidaritat i Treball Voluntari
1995	Brigades de Solidaritat i Treball Voluntari
1996	Brigades de Treball Voluntari
1997	Brigades de Treball Sòlidari

Taula 2: Denominació Brigades ACBN

El procés de les brigades comença al gener amb la reunió de la comissió per tal de preparar el calendari. El tríptic de difusió de l'activitat es publica normalment el mes de febrer en col·laboració amb l'Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala. Als mesos de febrer i març es convoquen reunions generals informatives per totes les persones interessades en participar a les brigades que s'aniran concretant en altres reunions particulars del grup que es decanta per participar en un país. Quan el grup ja es troba constituït, aproximadament al mes d'abril, comença tot el procés de preparació de les activitats de la brigada i de formació dels seus membres.

La tasca dels i de les brigadistes no es limita només al temps en que estaran a Nicaragua, sinó que el seu treball ja comença abans del viatge, durant l'organització de la brigada i en la recollida de fons i material, i segueix a la tornada amb la continuació de l'esforç solidari iniciat. [Tríptic de difusió de les Brigades 1996]. (La negreta és nostra).

Cal destacar que un cop constituïdes les brigades aquestes mantenen un cert grau d'autonomia amb l'entitat que permet planificar i actuar de manera independent.

Els requisits per participar a les Brigades de Treball Sòlidari de l'ACBN són:

- *Tenir una bona informació sobre la situació que viu el país.*

- *Acceptar les directrius i orientacions que puguin donar el zonal del FSLN i/o l'ajuntament de San Ramón*
  - *Participar en l'organització de la brigada, abans del viatge, i assistir a les reunions preparatòries.*
  - *Autofinçar-se el passatge, les despeses de l'estada i la manutenció.*
- Participar en els actes en que hi prengui part la brigada (campanyes, treballs, festes...) destinats a recollir fons per finançar el projecte adjudicat. [Tríptic de difusió de les brigades 1996].*

El procés de formació consisteix en reunions particulars (quinzenals o cada tres setmanes) en les que es parla de temes generals de desenvolupament i temes concrets sobre la realitat socio-política del lloc i del projecte on es treballarà. Hi ha una sessió conjunta de cap de setmana de totes les brigades d'aquell any amb tallers, vídeos, diapositives i xerrades per aprofundir en la formació.

El procés de formació d'una brigada és complex i necessita temps, per això insistim en l'assistència a les reunions i la participació en les diferents activitats que s'organitzin. És important estar informat, mostrar voluntat i ganes de treballar en equip i tenir clar per què es va de brigades i no s'utilitza altra forma de viatjar. [Document de treball de l'ACBN sobre les brigades].

A l'ACBN no hi ha procés de selecció explícit. Tota persona interessada a participar a les brigades pot fer-ho. Hi ha, però, un procés d'autoselecció donat que a les sessions informatives es marca de manera clara l'orientació que l'associació fa de les seves brigades i això fa que no totes les persones que demanen informació acabin formant part dels grups perquè les seves expectatives no troben ubicació en el que l'ACBN ofereix. En els casos en que hi ha dubtes per part de l'entitat sobre la viabilitat d'una candidatura es demanen avals d'altres entitats a la persona implicada.

Les brigades tenen lloc al llarg d'un mes en forma de tres setmanes d'activitat i una de turisme pel país. Es desenvolupen tasques manuals (construcció sobre tot i treball agrícola, encara que també es fan activitats d'animació socio-cultural) que s'alternen amb reunions amb grups i organismes (coneixement socio-polític de la realitat a través de l'entramat associatiu del país). Els grups estan formats per 15 persones aproximadament amb un mínim de 8 participants.

El treball que desenvolupen les brigades és un lligam amb la població local més que no pas un objectiu. El treball és un vincle de convivència que posa de manifest una voluntat de construcció i de compromís comú. D'altra banda, també permet oferir una cosa concreta a la gent que vol participar en una activitat de cooperació.

No demanem gent especialitzada en coses concretes. El treball serà senzill i assequible (tasques de construcció o en el camp), el treball és una excusa per a entrar en contacte amb la gent i les realitats que succeeixen en aquell lloc. És dir, el treball com a forma de coneixement. [Document de treball sobre les brigades] (La negreta és nostra).

Les brigades de l'ACBN es conceben com a una activitat de sensibilització que té conseqüències en el terreny de la cooperació econòmica i del treball voluntari. Malgrat que el plantejament està orientat a sensibilitzar els brigadistes sobre la realitat dels països que visiten, hi ha activitats associades com ara la recerca de recursos econòmics per al projectes i la col·laboració física d'aquests en el desenvolupament d'aquests projectes sobre el terreny.

Les brigades, des del punt de vista de l'ACBN, són una manera d'ampliar la solidaritat de la cooperació més tècnica o freda (per la distància). Són una barreja de solidaritat política de compromís actiu i de solidaritat humanística de contacte directe amb l'objectiu de posar gent a treballar des d'aquí i de sensibilitzar-los sobre la situació.

A mena de resum, els objectius explícits de les brigades que es planteja l'ACBN es poden sintetitzar en aquesta frase recollida dels seus materials de divulgació:

El objectius d'aquestes brigades són: donar suport a la lluita pel manteniment i la millora de les conquestes de la Revolució Popular Sandinista, així com a les diverses organitzacions populars, conèixer la realitat de Nicaragua per poder difondre-la en tornar.[Tríptic de difusió de les Brigades 1996].

L'ASSOCIACIÓ CATALANA PER LA PAU (ACP)

L'associació va ser fundada el 10 de maig de 1990 (data que commemora, quatre anys després, la celebració del famós referèndum de l'OTAN) a partir de la iniciativa de persones que provenien del moviment pacifista en contra de l'entrada de l'Estat espanyol a l'OTAN, de la campanya Bases Fora i de diferents col·lectius locals per la pau. L'objectiu era crear una entitat per tal de donar cabuda al treball en favor de la pau, la solidaritat i l'ecologia després de la desfeta d'aquest moviment.

L'ACP és una ONG sense ànim de lucre i integrada en la Federació Catalana d'ONGs pel Desenvolupament i la Cooperació. [...] Actua en els àmbits de treball per la Pau, l'Ecologia i la Solidaritat, mitjançant diverses activitats com ara organitzar conferències,

debats, actes públics, etc. així com participant en campanyes de caràcter unitari conjuntament amb altres organitzacions similars.

Orienta els seus objectius a motivar i fomentar la participació dels seus socis en aquestes activitats, així com a difondre els continguts culturals alternatius del pacifisme, l'ecologisme i la solidaritat. [Protocol de col·laboració de l'ACP amb les Brigades de Solidaritat].

Les línies d'actuació són la gestió de *projectes de desenvolupament* a El Salvador i, sobretot, Cuba; l'organització de *brigades*; i promoció i suport de *campanyes* (recollida i enviament de materials, actes de sensibilització, etc.). Actualment, els temes de solidaritat són els que centren l'activitat de l'associació.

Les Brigades de Solidaritat de l'ACP

La primera brigada es va realitzar el 1992 en col·laboració amb la Universitat de Matanzas a Cuba responent a una demanda d'aquest centre per tal de rehabilitar part de les seves dependències. A partir d'aquest primer any, les brigades s'han organitzat de manera sistemàtica cada estiu.

Com a característica de les Brigades de l'ACP, assenyalar que cada una d'elles té un nom, que es manté al llarg dels anys, i que fa referència a un personalitat del país on té lloc. Així, la primera brigada del 1992 ha adoptat el nom de *Carlos Puebla*, a la que s'han sumat la *Camilo Cienfuegos* a partir de 1994 i que treballa a San Cristobal en projectes educatius; la *Antonio Maceo* i *Nicolás Guillén* que des de 1995 mantenen relació amb una escola i una Ludoteca, respectivament; la *Rubén Darío* a Nicaragua els anys 1994 i 1995 amb tasques de capacitatció de mestres a León; i la brigada de *El Salvador* que des de 1993 col·labora amb una associació salvadorenca d'invidents.

La denominació de *brigades*, que en el cas de l'ACP s'ha mantingut al llarg dels darrers anys, identifica el procés d'un grup més o menys reduït amb uns objectius marcats que tenen uns moments en el temps per ser assolits (un grup de persones que marxaran al mes d'agost a col·laborar en un projecte), alhora que recull el concepte tradicional a Amèrica Llatina.

Les Brigades de Solidaritat de l'ACP són grups de treball solidari que funcionen autònomament, basats en l'aportació voluntària del treball polític i solidari, personal i col·lectiu, entès com a un vivència enriquidora personal i col·lectiva. Integrades per brigadistes voluntaris que s'incorporen a una Brigada de Solidaritat de l'ACP, participen i treballen en la materialització d'un Projecte de Solidaritat que promou, tutela i recolza

l'ACP. [Protocol de col·laboració de l'ACP amb les Brigades de Solidaritat] (La negreta és nostra).

No hi ha requisits explícits, però es demana l'acompliment dels següents deures:

Assistència a totes les assemblees, reunions i activitats a les que sigui convocat per la Brigada, relacionades amb els Projectes de Solidaritat
Difondre el Projecte de Solidaritat en que participa, buscar ajuts i aportar el treball voluntari individual durant el procés de preparació i realització del Projecte de Solidaritat.
Realitzar el Curs de Formació i Informació de Brigadista de l'ACP.
Assumir les despeses personals del viatge i l'estada, així com respectar en tot moment el calendari de la Brigada durant la seva estada en el país en el que s'aplica el Projecte.
[Protocol de col·laboració de l'ACP amb les Brigades de Solidaritat].

El procés de les brigades comença al gener moment en el que es recullen les inscripcions. Al febrer es convoquen reunions explicatives per constituir cada una de les brigades. Un cop els grups formats, al mes de març, es fan un seguit de trobades de formació i preparació, que tenen lloc fins el juny, per desenvolupar el projecte a l'estiu.

La formació que reben els brigadistes consisteix en una sèrie de xerrades genèriques sobre la cooperació, la situació internacional, etc. i específiques del projecte amb el qual col·laboraran.

La selecció dels brigadistes es produeix per un procés d'autoexclusió: qui no pot participar a totes les activitats de preparació de les brigades no pot formar-ne part. Únicament en casos extrems l'associació intervé per decidir si una persona participa a la brigada o no. La selecció, doncs, no es produeix de manera formal. Tothom que accepta les condicions i manifesta motivacions i actituds coherents amb l'esperit de l'associació pot participar a la brigada.

Les Brigades es formen i escullen els seus components lliurement, a partir de socis de l'ACP i són recolzades també per persones que només desitgen ser col·laboradors d'un Projecte de Solidaritat. [Protocol de col·laboració de l'ACP amb les Brigades de Solidaritat] (La negreta és nostra).

Cada grup tindrà un responsable (soci de l'ACP o alguna persona delegada per la junta directiva) que serà qui guiarà i dinamitzarà les brigades, així com qui informarà a la directiva de l'entitat sobre la marxa dels projectes.

L'estada sobre el terreny mira de compaginar les activitats pròpiament de treball en el projecte amb la confraternització amb la població local. La dedicació a aquestes activitats durarà entre dues o tres setmanes. La resta del temps es

realitzen activitats de tipus personal (turisme alternatiu) o bé es dediquen a l'establiment de contactes amb altres entitats del país.

A la tornada, al mes de setembre, es programa una trobada de valoració i es plantegen les possibilitats de continuar amb el treball de la brigada.

L'objectiu de les brigades manifestat per l'ACP és la interiorització per part dels participants dels valors propis de la solidaritat política a partir d'una experiència personal. El projecte és l'excusa donat que la feina no té resultats espectaculars. No es tracta de traspassar recursos del nord al sud, sinó de promoure actuacions per eradicar les causes dels desequilibris a partir de la sensibilització. Els projectes en els quals participen els brigadistes són l'excusa per desenvolupar una determinada política de cooperació que centra el seu àmbit de treball al Nord.

Per què una Brigada? Perquè entenem que hi ha diferents maneres de fer solidaritat i totes són necessàries, però les brigades permeten alhora:

Conèixer de més a prop la realitat del país a partir del treball conjunt amb joves d'allà.

Crear una via als joves catalans per desenvolupar els valors de la solidaritat.

Tenir un intercanvi d'idees i d'experiències entre gent de cultures diferents.

Crear la infraestructura necessària per assegurar la continuïtat de futures col·laboracions.

Al tornar la nostra tasca és la d'informar a partir de xerrades, trobades, etc. [Triptic de difusió de les Brigades de Solidaritat 1994] (La negreta és nostra).

L'ASSOCIACIÓ CATALANA DE COOPERACIÓ INTERNACIONAL (COOPERACCIÓ)

COOPERACCIÓ es va fundar l'any 1993 com a fruit de la fusió de dues entitats, ACSUR-Las Segovias, d'àmbit estatal i que continua funcionant fora de Catalunya, i Solidaritat i Cooperació, amb el suport del CIDOB. Aquesta fusió va tenir conseqüències a nivell geogràfic donat que ACSUR treballava a Nicaragua i El Salvador i Solidaritat i Cooperació a Colòmbia i Equador, essent aquests alguns dels països amb els que col·labora actualment.

S'autodefineix com a una entitat laica, progressista i amb voluntat democràtica, els objectius de la qual són treballar per a propiciar canvis en les relacions Nord/Sud a partir del treball directe en el Sud, acompanyat de la mobilització de la societat en el Nord.

[COOPERACCIÓ] és una Organització No Governamental per al Desenvolupament que, des de Catalunya, intenta contribuir al canvi de les relacions Nord/Sud a través de la

cooperació internacional i d'una tasca prioritària d'actuació al Nord. L'Associació realitza tasques de cooperació amb els països menys afavorits, que tinguin un efecte transformador i que permeti connectar el treball de desenvolupament fet al Sud amb l'acció de sensibilització, d'educació i de difusió al Nord. [Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997]

Les línies d'actuació que desenvolupen actualment són cinc: els *projectes de desenvolupament* (reforçament de contraparts, aliances amb moviments progressistes del Sud); *campanyes de sensibilització*; *educació al desenvolupament* (programes educatius per a centres d'ensenyament i pel públic en general); *campanya de promoció del Comerç Just*, i la *promoció de la participació de la població en les relacions Nord/Sud* (grups territorials o sectorials).

Les Estades Solidàries de COOPERACCIÓ

Les primeres Estades Solidàries es van organitzar l'estiu de 1994 a Colòmbia i a Equador en projectes que havia desenvolupat *Solidaritat i Cooperació*. A l'any següent, es va continuar aquesta primera experiència a Colòmbia i es va ampliar a Nicaragua on COOPERACCIÓ ja estava realitzant projectes de desenvolupament. La República Dominicana s'incorpora al 1996 i el 1997 s'inicia la relació amb El Salvador.

La descripció que d'aquestes Estades de Solidaritat fa COOPERACCIÓ es pot recollir en aquestes línies:

No són:

*L'oportunitat de realitzar un viatge exòtic del qual poder parlar a la tornada.
L'ocasió de ser bons i millors durant un temps, ajudant a la gent necessitada.
Un traspàs de models culturals i de comportament.*

Són un mitjà per a:

*Conèixer altres experiències i formes de treball per part de les organitzacions del Sud.
Aprendre els uns dels altres, al marge d'estereotips i d'idees preconcebudes.
Establir relacions d'igualtat i respecte envers els països i la gent que coneixem, obrint camins de suport i de relacions entre els pobles.
Apropar i divulgar la realitat del Sud al Nord. [Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997] (La negreta és nostra).*

L'activitat han tingut dues denominacions des de 1994 distribuïdes per anys de la següent manera:

Any	Denominació
1994	Ciudadans del món
1995	Estades Solidàries
1996	Estades Solidàries
1997	Estades Solidàries

Taula 3: Denominació Estades Solidàries COOPERACCIÓ

Les Estades Solidàries les conformen diversos grups de 8 a 10 persones, més un grup sectorial que organitza des de 1995 unes estades específiques per dones amb l'organització *Mujeres por la Dignidad y la Vida* a El Salvador i des de 1996 amb *Itza Mujer* a Nicaragua.

Els requisits, que no han canviat al llarg del temps, que cal complir per participar a les Estades serien:

- *Un mínim de 21 anys.*
- *Actitud oberta i flexible.*
- *Capacitat d'adaptació i de treball en grup.*
- *Acceptar els compromisos amb COOPERACCIÓ referents a la fase de preparació, estada i difusió.* [Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997]

L'organització de les Estades Solidàries comença al mesos de gener i febrer amb la valoració de les possibilitats amb les contraparts dels projectes que gestiona COOPERACCIÓ a diferents països. Un cop aclarida l'oferta, s'inicia un període de pre-inscripció (al mes de març), que culminarà amb un procés personalitzat de selecció, als mesos d'abril i maig.

La selecció per participar a les Estades Solidàries de COOPERACCIÓ es fa de manera explícita. Tots i totes els aspirants han de fer la seva demanda per escrit i hauran de passar una entrevista personal. Els criteris de selecció busquen sobre tot aspectes relacionats amb la capacitat d'integració i de treball en grup de la persona, per tant, es valoren els criteris d'actitud per sobre dels formatius (estar en possessió d'uns determinats coneixements tècnics).

Una vegada els grups preparats, s'inicia la formació dels participants consistent en un cap de setmana en el que es tractaran qüestions generals relacionades amb la cooperació Nord/Sud. Aquesta formació inicial es complementarà amb altres sessions i reunions en cada un dels grups per temes de formació específics (situació del país, dels projectes...) que tindran lloc al mes de juny.

Sobre el terreny, les estades, tenen una estructura similar entre sí: hi ha un període de convivència amb les comunitats i contraparts rurals que els acullen (amb una formació específica i l'experiència personal de convivència) i després de 10 o 15 dies fan el mateix procés en comunitats i contraparts urbanes. Durant aquestes dues fases, es produeixen visites a altres organitzacions, independentment que COOPERACCIÓ hi treballi amb elles o no, per tal d'enriquir el coneixement sobre el país. El tercer període, d'aproximadament una setmana, consisteix en turisme alternatiu pel país.

L'atenció de les activitats sobre el terreny se centra en el coneixement de la realitat del país per l'experiència personal, a través del treball de les contraparts de COOPERACCIÓ i d'altres. Les activitats programades per als participants de les Estades als diferents països, doncs, no contempen un treball de camp concret donat que es potencia aquest procés de coneixement i comprensió de la realitat, per sobre de les possibles aportacions de treball personal del participant al projecte.

Les estades solidàries organitzades per Cooperació han aplegat aquest estiu 35 persones voluntàries. Al llarg 'un mes, aquestes persones han pres contacte amb una realitat diferent, realment dura, però amb el contrapunt estimulante de gent coratjosa, decididament disposada a treballar per canviar-la. Han compartit les experiències de les nostres contraparts sobre el terreny. Han comprovat les dificultats que suposa el desenvolupament de projectes elaborats racionalment en països on de vegades manca una situació d'equilibri. Han estat testimonis de situacions inadmissibles. Veuen molt clar d'on vénen les causes de la justícia i quins són els veritables estímuls de la solidaritat.[Circular interna 1996] (La negreta és nostra).

El programa ofereix l'oportunitat d'un contacte directe i d'intercanvi amb les ONGD contraparts, apropant-nos a les comunitats rurals i urbanes on es desenvolupen els nostres projectes de cooperació; permet apropar i divulgar la realitat del Sud al Nord, obrir camins, conèixer experiències i altres formes de treball sobre el terreny, aprendre els uns dels altres i enfortir els llaços que afavoreixen les relacions que mouen el món. [idem] (La negreta és nostra).

D'altra banda, abans de finalitzar l'any, es convoca una trobada d'avaluació i de posada en comú, així com de plantejament de les possibilitats de continuació de l'experiència.

Des de COOPERACCIÓ, les Estades es conceben com a una activitat d'educació per al desenvolupament que espera que a la tornada els participants hagin adquirit una panoràmica real de la situació del país, de tal manera que els permeti fer-ne un treball de sensibilització i difusió a casa nostra sobre la realitat viscuda.

Aquests amics i amigues [els participants a les Estades] han tomat convençuts de la necessitat d'implicar-se personalment en accions, que sumades a les de tanta gent diversa que treballa per la pau i la justícia, facin progressivament menys intolerable el règim de relacions Nord-Sud [...]

Gent que aquests 35 amics i amigues conserven al cor i amb la qual, de segur quedaran vinculades per un compromís de treball comú, cadascú a la mida de les seves possibilitats, de la seva situació, de les seves perspectives professionals.[Circular interna 1996] (La negreta és nostra).

L'ASSOCIACIÓ ENTREPOBLES, USTEC-STES I EL COMITÈ CATALÀ DE SOLIDARITAT AMB COLÒMBIA).

ENTREPOBLES sorgeix l'any 1988 a partir de la necessitat de diferents comitès i coordinadores de solidaritat amb Guatemala, Nicaragua i El Salvador a l'Estat espanyol per desenvolupar un treball de cooperació més ample. És una entitat d'àmbit estatal, excepte al País Basc, però les delegacions territorials funcionen de manera relativament autònoma.

És un Associació de Cooperació al Desenvolupament que treballa des de la perspectiva de Cooperació Solidària a favor dels pobles empobrits i explotats.

ENTREPOBLES va néixer en març de 1988 amb l'impuls del Moviment Popular de Solidaritat i des d'aleshores, amb una estructura territorial democràtica i participativa, continua treballant en diversos països (Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Cuba, Colòmbia, Equador i Haití) i en diverses àrees: salut, educació, capacitació, etc. a través de projectes proposats per les nostres contraparts. També realitzem activitats, elaborem material (publicacions, exposicions, materials audiovisuals, etc.) per a concienciar l'opinió pública i participem en tots els fòrums al nostre abast. [Fulletó de presentació de l'entitat 1997].

Les línies de treball són la gestió de projectes de desenvolupament i les activitats de sensibilització de les comissions de suport (educació per al desenvolupament i altres) i delegacions territorials.

ENTREPOBLES emmarca la seua acció en cinc conceptes:

En l'econòmic, restitució: els pobles que vivim als països rics tenim l'obligació de col·laborar en la transformació de la riquesa que ha generat els actuals nivells de pobresa al món.

En l'aspecte aspecte social, solidaritat: recolzant els moviments que des de diferents àmbits i situacions tant al "Nord" com al "Sud" treballen per un present més digne, equitatiu i lliure.

En l'educatiu, emancipació entenent-la, seguint a Paulo Freire, com a "un acte de coneixement i un procés d'acció transformadora que s'exerceix sobre la realitat". Una educació global i emancipadora, que concientitza sobre els problemes i les seues interdependències a escala planetària.

En la diferència, respecte: no sols tolerància. Respecte és una acceptació d'allò positiu que té la diversitat i la pluralitat de cultures i pobles.

En la necessitat de transformació, cooperació. Cal que els moviments socials treballem conjuntament per la transformació —aquí i allà— de les causes econòmiques, socials i

polítiques que possibiliten el dret i la necessitat d'una vida digna. [Fulleró de presentació de l'entitat 1997].

Les Delegacions Solidàries d'ENTREPOBLES-USTEC-CCSC

Les Delegacions Solidàries, donat l'origen d'ENTREPOBLES, van ser un procés de sistematització d'experiències anteriors. Les coordinadores i comitès de solidaritat ja preparaven activitats d'aquestes característiques als seus respectius països. Inicialment, doncs, es tractava de donar continuïtat a la tasca que s'havia desenvolupat des dels comitès de solidaritat.

A partir de la seva fundació, ENTREPOBLES va organitzar les delegacions dels països on no hi havia altres comitès de solidaritat que treballessin. Per tant, El Salvador va ser el primer país on es van fer les delegacions donat que el *Comitè de Solidaritat amb El Salvador* es va dissoldre i bona part dels seus membres es va integrar a ENTREPOBLES.

Una de les característiques de les Delegacions Solidàries d'ENTREPOBLES és que aquestes sempre s'han fet en col·laboració amb altres entitats. De fet, fins l'any 1993 la propaganda de les Delegacions es feia conjuntament amb altres entitats de solidaritat.

Així, les delegacions de Guatemala s'han organitzat sempre en col·laboració amb la USTEC-STES (*Unió Sindical de Treballadors i Treballadores de l'Ensenyament de Catalunya*) i les delegacions de Colòmbia en col·laboració amb el *Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia*. Això significaria que a l'hora de referir-nos a les delegacions d'ENTREPOBLES, hauriem de parlar, per fer-ho amb propietat, de les delegacions d'ENTREPOBLES/USTEC-STES/Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia. Com a fórmula resum d'aquesta simbiosi d'entitats farem servir la denominació ENTREPOBLES/USTEC/CCSC.

Una altra característica és que malgrat que ENTREPOBLES té un marc estatal és només a Catalunya que s'organitzen Delegacions Solidàries.

La denominació de l'activitat intenta no introduir conceptes que tinguin com a espai de realització els països d'estada. De fet, en termes generals, no han estat brigades en el sentit estricte del terme, a excepció de les de Nicaragua en les que sí que hi ha una component de treball comunitari. Per això s'introdueix el concepte

de delegació, tampoc exempt de polèmica donat que les persones que participen no actuen com a delegats d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSC.

Any	Denominació
1994	Vacances Solidàries
1995	Delegacions Solidàries
1996	Delegacions Solidàries
1997	Delegacions Solidàries

Taula 4: Denominació Delegacions Solidàries ENTREPOBLES/USTEC/CCSC

El procés de les Delegacions Solidàries comença al febrer amb les primeres reunions de l'equip de preparació per establir el calendari. A partir d'aquell moment, s'inicia un període d'informació selectiva (que tindrà com a objectius la base de dades de l'associació i altres entitats, mai no es farà de manera massiva). Amb totes les persones interessades, es fan tot un seguit de trobades informatives de les diferents delegacions disponibles aquell any. Després cada participant decideix quina és la que més l'interessa per participar.

Un cop definits els grups, tenen lloc les activitats de formació consistents en trobades de cap de setmana (tallers i dinàmiques preparades per la comissió d'educació per al desenvolupament amb metodologia de treball popular) i trobades específiques per països i de preparació tècnica.

Tothom pot participar en les reunions i trobades preparatòries.

L'assistència a les esmentades trobades és condició indispensable per anar-hi. [Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997] (La negreta és nostra).

La selecció tendeix a l'autovaloració dels candidats/es. En alguns casos l'entitat intervé per valorar una candidatura considerada poc adequada mitjançant una entrevista personal amb les persones que no reaccionen de la manera esperada a les dinàmiques de la formació. El criteri informal, doncs, és tenir unes actituds i motivacions afins als objectius i finalitats de l'entitat.

Qui ens indica els objectius, prioritats i tasques són les organitzacions populars dels països on es realitzen les estades solidàries. Per tant, no sempre els interessos de cada persona coincideixen amb aquestes demandes. És per aquest motiu que des d'aquí apliquem criteris de selecció en funció de les mateixes. [Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997].

Els grups, que marxen al juliol o l'agost, sobre el terreny realitzaran activitats d'intercanvi d'experiències en àmbits concrets i acompanyament de comunitats.

Bona part són projectes d'ENTREPOBLES però no sempre, encara que sempre hi ha una relació amb la contrapart.

L'ansietat, per ser útils, tampoc ajuda. Hem de saber que no som imprescindibles. Anem sobretot a conèixer com sent i com viu la gent en altres punts del món. Parlar i sobretot escoltar la gent d'allà pot enriquir molt la nostra vida individual i col·lectiva. Els ritmes del temps i de la vida transcorren de manera diferent en altres llocs. Són les persones que viuen les que han de portar la iniciativa de la nostra activitat. En aquests casos la humilitat és molt bona companya. [...] Oblidar prejudicis i portar els sentits i el cor oberts cap a altra gent pot transformar moltes coses. Les feines concretes vindran afegides.[Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997] (La negreta és nostra).

A la tornada hi ha una reunió d'avaluació i de possibilitats de continuïtat donat que hi ha persones que volen mantenir el contacte amb el projecte i d'altres que s'integren en els equips de l'ONG.

La teva col·laboració és també important a la tornada per poder compartir amb tu les experiències viscudes. Aquesta és també una bona manera d'apropar i difondre la realitat del Sud al Nord.[Triptic de difusió de les Estades Solidàries 1997] (La negreta és nostra).

Els objectius són la sensibilització dels participants i difusió posterior de l'experiència i, respondre, en la mida del possible, a les demandes formulades des dels propis països.

Són una oportunitat per conèixer altre països i realitats, d'aprendre la màgia d'escoltar i advertir la bellesa i la tendresa d'altres formes d'entendre el món, de practicar la flexibilitat, l'humor i la no ingerència. En resum, ens permetem compartir amb diferents organitzacions populars i persones d'aquest paísos diverses experiències i formes de treball. [Triptic de difusió de les Delegacions Solidàries 1997]

Les delegacions ENTREPOBLES/USTEC a Guatemala

El sindicat d'ensenyament USTEC-STES col·labora amb altres ONGD's en temes de solidaritat i en concret amb ENTREPOBLES pel que fa a les Delegacions Solidàries. La relació entre ENTREPOBLES i USTEC es va iniciar arrel de la participació conjunta, al febrer de 1993, en una marxa a peu a les anomenades *Comunidades de Población en Resistencia* (CPR) a Guatemala amb l'objectiu de verificar el seu status de població civil en un país en guerra. A partir d'aquella primera experiència, USTEC adquireix un compromís d'agermanament amb les

comunitats de La Sierra i Ixcán en matèria d'ensenyament, que tindrà com a conseqüència a partir d'aquell moment, entre d'altres activitats, l'organització de les Delegacions Solidàries a Guatemala.

[...] El hermanamiento comporta responder a sus demandas. Por ello, combinamos —o así lo intentamos— la no injerencia con la participación activa.

[...] Durante el año también nos reunimos siempre que nos parece necesario y, al regreso de cada uno de los grupos, evaluamos cómo ha ido la relación entre las CPR y nuestra gente, qué hemos aprendido allá, qué se puede introducir en posteriores talleres, cómo organizamos, etc. [Cuadernos de Pedagogía, nº 259].

Pel que fa a aquestes delegacions, cal assenyalar que el la durada de l'estada ha variat al llarg dels anys: visites inferiors a un mes, en un grup estable d'un màxim de 15 persones ("persones visitants" tal i com se'ls anomena a les CPR) de 1993 a 1996 i a partir de l'any 1997 superior a dos mesos ("persones acompanyants") amb tendència en l'actualitat a estades de llarga durada. El paper de les Delegacions a Guatemala, per tant, ha anat de l'acompanyament al principi, a la demanda de suport professional a nivell de l'ensenyament.

PROIDE (PROMOCIÓ I DESENVOLUPAMENT)

L'associació PROIDE (*Promoció i Desenvolupament*) neix al 1991 a partir de PROYDE (*Promoción y Desarrollo*), el seu referent a l'Estat espanyol. És una entitat vinculada a l'ordre dels Germans de La Salle. Els projectes que gestionen estan lligats a les comunitats lasal·lianes a l'Àfrica amb àmbits d'actuació en els projectes de caire educatiu als països del Sud i de sensibilització a Catalunya. Durant els primers anys d'existència, les activitats es trobaven molt lligades a les comunitats de germans de La Salle amb els que es realitzaven activitats d'enviament de materials, actes de sensibilització de la realitat africana, etc.

Promoció i Desenvolupament són les dues paraules que formen el seu nom. És una ONGD vinculada als Germans de la Salle, i que té el doble objectiu de sensibilitzar aquí, i cooperar allà.

PROIDE és una ONGD que treballa directament a Madagascar, Costa d'Ivori, Togo, Benín, Burkina Faso, Eritrea, Etiòpia i Guinea Equatorial en projectes educatius-formatius. [Fulletó de presentació de l'entitat 1996].

Les línies de treball actuals de l'entitat són: l'educació per al desenvolupament amb la realització d'exposicions permanents i itinerants, materials per a les escoles, reculls de premsa, publicacions (El Nord del Sud); els projectes de desenvolupament, la majoria educatius i de promoció agrícola; i els anomenats *Projectes d'Estiu*.

A Catalunya, PROIDE compta amb la col·laboració de socis, voluntaris i simpatitzants que contribueixen a finançar els projectes i a sensibilitzar el nostre entorn. Al voltant de les escoles lasal·lianes i de la seu central s'estan formant grups de treball per a la solidaritat i la sensibilització que estan oberts a qualsevol idea i col·laboració. A més, PROIDE disposa d'un centre de recursos educatius i divulgatius sobre la realitat del Tercer Món, de material audiovisual i de l'exposició "Un passeig per l'Àfrica".[Fulletó de presentació de l'entitat 1996].

Els Projectes d'Estiu de PROIDE

Les primeres experiències d'enviament de voluntaris i voluntàries van tenir lloc abans de la creació formal de PROIDE. En aquells primers anys, eren persones molt lligades a La Salle, la majoria d'ells germans, i que eren enviats per un període de curta durada, de manera individual, a les diferents missions lasal·lianes a l'Àfrica.

L'enviament de manera formal i sistemàtica comença el 1992 (el 1991 és el primer cop, però es fa en la mateixa línia dels anys anteriors) i des d'aquell moment en els Projectes d'Estiu s'han enviat cada any aproximadament 25 persones en grups de cinc, sense que l'entitat s'hagi plantejat augmentar el nombre de participants.

Els requisits formals que demana l'entitat als participants:

- *Participar dels objectius.*
- *Tenir 22 anys, si més no.*
- *Participar en el Curs d'Introducció a la Cooperació mitjançant PROIDE certificat per l'INCAVOL*
- *Tenir un contacte previ amb el coordinador dels projectes*
- *Comprometre's en el pla de formació, així com d'organització i preparació del projecte que es durà a terme.*
- *Pagar-se el viatge i l'estada.*
- *Reservar-se el mes de juliol i la primera quinzena d'agost per a realitzar el projecte.*
- *Participar i comprometre's amb la ONGD participant en diverses activitats promogudes per aquesta. [Triptic de difusió dels Projectes d'Estiu 1997].*

El procés de preparació dels Projectes d'Estiu comença als mesos de gener i febrer amb la difusió de l'activitat, en àmbits reduïts, no de manera sistemàtica, i l'inici dels períodes de pre inscripcions.

Cada grup té un coordinador, normalment un germà de La Salle, que serà el representant del grup durant l'estada i el dinamitzador durant la preparació.

La formació que reben els participants en els Projectes d'Estiu consisteix en un curs de 12 hores que té lloc en caps de setmana complementada amb un seguit de trobades específiques per grups.

La selecció, que té un procés formal, es produeix amb una entrevista personal amb el candidat/a. Els requisits són tenir un mínim de 22 anys, i manifestar motivacions i actituds compatibles amb els objectius i finalitats de l'entitat. L'objectiu que es marca la pròpia entitat sobre la selecció és conèixer les actituds i motivacions de les persones que s'ofereixen, sense oblidar que cal també adequar la formació professional dels participants i les tasques a desenvolupar durant l'estada.

Les estades són al juliol (excepte els grups de Madagascar que viatgen al mes d'agost). Sobre el terreny, les tasques que es desenvolupen en col·laboració amb la contrapart local són considerades per PROIDE com a una anècdota donat que no ocupa tot el dia i es dóna molta importància a les activitats al voltant del treball més que no pas el treball en sí.

Els petits projectes d'estiu que han convocat anys rera any, la resposta dels voluntaris, la construcció de pous, l'arranjament d'escoles, treballs de reforestació, reciclatge de mestres, construcció d'esglésies, cursos de promoció de la dona... han anat construint un projecte més gran, un projecte global, integrador de totes les voluntats: FER CONÈXER L'ÀFRICA, sensibilitzar, denunciar la injustícia, obrir camins de SOLIDARITAT [El Nord del Sud, 1996].

Al setembre hi ha una trobada d'avaluació i presentació de les possibilitats de treball de continuació, l'esperit de la qual es pot sintetitzar en aquest fragment de la revista de l'associació:

*[...] Què es va fer al Tercer Món? I, perquè s'hi va?
No hem d'oblidar que els beneficiaris directes d'aquests projectes són els mateixos participants. Durant unes setmanes deixen el nostre món i entren en una nova realitat. Coneixen un nou paisatge, noves persones, nous costums i realitzen una petita tasca; una experiència simbòlica de cooperació i solidaritat.
Quan tornen, el que queda són les imatges, els records, els amics i la reflexió sobre tot allò que han viscut. I aleshores, és quan pot començar el veritable projecte: quan han de donar a conèixer una realitat diferent a la nostra, quan denuncien la injustícia, la misèria i la marginació —a les quals condemna un sistema injust a la majoria del planeta—;*

i, en definitiva, quan han d'estar disposats a aportar el seu esforç a la transformació de la societat.

Si només es queden amb les fotografies, postals i souvenirs, la seva experiència queda reduïda a turisme... solidari. [El Nord del Sud, 1996] (La negreta és nostra).

Els objectius del Projectes d'Estiu van en la línia d'oferir una formació adequada sobre les relacions Nord/Sud i que, gràcies a l'experiència sobre el terreny, els participants col·laborin des de casa seva per al desenvolupament.

Descobrir l'Àfrica, viure amb la seva gent, conèixer la seva realitat, col·laborar en la construcció de les "seves" alternatives de futur, respondre actívement i solidària als problemes i les mancances que pateix l'Àfrica i que són també les nostres. Heus ací, un projecte ambiciós, que al llarg de quinze anys, ha empès desenes i desenes de voluntaris cap a l'Àfrica. [Triptic de difusió dels Projectes d'Estiu 1997] (La negreta és nostra).

"Estiu solidari" és bàsicament una experiència de sensibilització. Coneixement d'una nova realitat, realització d'un petit servei per a la localitat d'acollida i reflexió, són els tres elements bàsics que integren el projecte.

Durant un mes, els grups de voluntaris seran acollits per les comunitats lasal·laianes africanes i desenvoluparan petites tasques com ara pintar unes dependències, construir-ne d'altres, col·laborar en un centre sanitari, fer classes específiques de reciclatge de mestres... entre diverses activitats.

A la tornada s'espera que els voluntaris, encara més sensibilitzats, s'enrolin dins d'algun dels projectes de l'entitat. Activitats de diversos àmbits: l'educatiu, el cooperatiu i el de promoció. Tots giren entorn la lluita per a aconseguir un món més just i solidari. [El Nord del Sud, 1996] (La negreta és nostra).

EL SERVEI CIVIL INTERNACIONAL (SCI)

L'SCI va sorgir acabada la Primera Guerra Mundial arrel de la trobada mantinguda a Holanda per un grup de persones que creien que la Pau es podia fer realitat amb el treball en comú. Aquesta voluntat es va concretar en l'organització d'un primer Camp de Treball a Verdum (ciutat molt afectada per la I Guerra Mundial) per tal de netejar de mines els camps. La idea era fer treballar plegades persones de països diferents en la reconstrucció, per oposició a la figura dels exercits nacionals "treballant" per la destrucció. D'alguna manera, es tractava de contraposar un "servei internacional pacifista voluntari" a el "servei nacional militar obligatori". Als anys 30 es va constituir el *Service Civil International* com a entitat amb status legal i actualment té 30 branques i grups a Europa, Àsia i Amèrica del Nord, així com programes de cooperació amb organitzacions d'Àfrica, Europa de l'Est i Amèrica Central i del Sud.

El Servei Civil Internacional SCI som una organització no governamental nascuda l'any 1920 i estesa en 26 països de 4 continents.

Treballem per la pau en la creença que nacions, comunitats i individus són capaços de resoldre els seus conflictes sense recórrer a la violència, i de conviure en respecte mutu.

Actualment organitzem camps de treball voluntari, en el qual els participants, vinguts de diferents països, col·laboren en projectes proposats per una ONG del lloc d'acollida. Es pretén que el voluntari, un cop torni a casa seva, difongui la realitat de la situació de la comunitat i el lloc on ha treballat, i prepari possibles cooperacions. [Fulletó de difusió dels Camps de Treball en el Tercer Món 1997].

Aquest moviment comença a Catalunya en forma d'associació el 1982 amb el nom inicial de *Servei Català de Camps de Treball* que al 1986 s'integra a la xarxa internacional del SCI com a grup i el 1988 és reconeguda com a una branca del *Service Civil International*.

Les línies de treball són: els *camps de treball* en diferents àmbits d'actuació (antifeixisme, ecologia...) i en diferents indrets (Catalunya, Europa, Tercer Món...); i els *grups de treball* formats per persones que han participat en els camps i que continuen la seva feina a casa nostra en àmbits com els refugiats, la immigració a El Raval, l'ecologia, la problemàtica Nord/Sud, la pau, etc.

L'SCI treballa per a la pau mitjançant la promoció i la realització de treball voluntari.

Hi ha diferents nivells en els quals es pot efectuar treball voluntari a l'SCI.

Col·laborar en les activitats que fa l'SCI a Catalunya: integrar-se en grups de treball temàtics (ecologia, solidaritat, integració de persones amb disminucions, intergeneracionalitat, formació de responsables, comunicació...), preparant Camps Internacionals de Treball Voluntari (CITV) arreu de Catalunya (buscant projectes, organitzant els CITV...).

Participant en Camps Internacionals de Treball Voluntari a l'estranger.

Participant en projectes de voluntariat a mig/larg termini (MTV/LTV) a l'estranger. [Llibret de difusió dels Camps de Treball 1997].

Els Camps de Treball de l'SCI

Els Camps que tenen el seu lloc de realització en països del Sud no constitueixen una part separada de la resta de camps. Es veuen afectats de la mateixa inspiració i suposen un eix transversal en el treball de l'SCI malgrat que, com veurem, hi ha un tret diferenciador respecte els altres camps.

La terminologia per definir l'activitat sempre ha estat la de *Camps de Treball* provinent del concepte *Work Camps* en anglès emprat per la resta de branques de l'SCI.

Les característiques dels Camps de Treball:

- durada entre 10 dies i 4 setmanes (normalment 15 a 21).
- entre 35 i 40 hores de feina setmanal.
- 6/25 voluntaris de diferents països per camp.
- allotjament, manutenció i assegurança en cas d'accidents coberts per l'organització.
- xerrades i activitats sobre temes d'interès (pacifisme, ecologia, solidaritat...)
- contactes amb la població local i grups promotors.
- és possible la participació de persones amb disminucions físiques, psíquiques o sensorials en molts camps, així com la de voluntaris amb nens. [Llibret de difusió dels Camps de Treball 1997].

Al mes de març són conegudes les places disponibles per totes les branques i grups de l'SCI. Immediatament després es fan reunions informatives sobre l'oferta de camps per tal que les persones interessades puguin triar en quin estan interessades. Des d'abril fins el mes de juny, hi ha tot un seguit de seminaris de formació de cap de setmana (amb continguts del més abstracte al més concret) i trobades preparatòries d'informació pràctica. A finals de juny comencen a marxar els participants (encara que hi ha alguns camps a la tardor/hivern).

Malgrat no ser una part separada de la resta de camps, les persones que participen en camps a països del Tercer Món reben una preparació específica respecte els altres. El 1992 es comença a donar aquesta formació i preparació específica als camps Nord/Sud, que el primer any va passar per unes sessions a França i que ara està en mans del grup Nord/Sud de l'SCI.

La importància i orientació donada a la formació per l'SCI es pot recollir en aquest fragment:

[...] per anar més preparat i orientat, per conèixer millor la situació d'allà on anem, així com la organització amb qui anem, rebre una formació és molt important tant pels voluntaris que hi vagin [...]. Aquí a l'SCI les fonts de formació són diverses: seminaris de formació, sessions informatives, "vaqueries" (espais de debat que tenen lloc un cop per setmana on es tracten temes com el voluntariat, la immigració, el comerç just...). [Llibret de difusió dels Camps de Treball 1997].

Els requisits per participar en els Camps de Treball de l'SCI:

- tenir més de 21 anys
- es valorarà experiència prèvia en l'SCI o en activitats de voluntariat.
- assistència als seminaris de formació.
- per poder anar a un camp de treball és obligatòria l'assistència a tots els seminaris, Això no garanteix una plaça en un camp de treball voluntari, ja que aquestes són limitades. [Fulletó de difusió dels Camps de Treball del Tercer Món 1997].

La selecció es produeix de manera informal: les primeres reunions no defineixen encara on participarà cada persona. Un cop fet un primer apropament a l'SCI, els conceptes de cooperació i altres temes, es demana als candidats de cobrir les places que hi ha disponibles i són els grups on participen els candidats els que decideixen els destins. Els criteris de selecció només s'apliquen en cas d'excés de demanda. També es pot donar el cas de persones que participen en els seminaris i finalment, per decisió pròpia acaben marxant a un camp a Europa o Catalunya.

Les persones que participen en els Camps de Treball es trobaran amb participants d'altres països en el seu lloc de destí. De fet, durant la preparació i formació no formen grups en el sentit estricte de persones que marxaran a un mateix lloc. Qui es desplaçarà a cada destí seran persones individualment o parelles que es preparen amb altres persones amb destins diferents. Els equips, doncs, són internacionals (voluntaris catalans, d'altres països i del país d'acollida) per aprofundir en el treball d'apropament i treball conjunt possible.

Les activitats sobre el terreny van des de l'acompanyament, a la construcció, el treball agrícola, tasques de reforestació i neteja de boscos, estudis sobre temes concrets, etc. Per l'SCI, el treball és un instrument perquè es creï un intercanvi entre els participants. L'important, però, és l'intercanvi en sí, donat que el treball en comú és una manera d'apropament i de coneixement mutu.

A la tornada, aproximadament al mes d'octubre, hi ha una trobada d'avaluació i de valoració de les possibilitats de continuar treballant a casa nostra.

L'objectiu formal dels Camps de Treball és crear una xarxa de projectes locals basats en el treball voluntari internacional. Els Camps de treball es conceben des de l'SCI com a un instrument perquè la gent canviï la seva percepció del món. La finalitat, doncs, no és enviar gent a ajudar al Tercer Món sinó que aquesta gent vagi a intercanviar experiències i que tomï per nodrir la feina que es fa a casa.

[...] Mitjançant els projectes, es pretén que totes les persones implicades –les directament implicades, els voluntaris de l'SCI i la població local- es formïn i creixin en valors i desenvolupin una veritable "diplomàcia popular" formadora d'una cultura de la pau.

[...] Mireu, el fet que escolliu un camp obre un camí que va molt més enllà d'un país, d'un mar, d'un bloc. És un camí que permet créixer en coneixement, en consciència i en valors. Pretenem que sigui la porta d'una escola per la pau! [Llibret de difusió dels Camps de Treball 1997] (La negreta és nostra).

EL SERVEI TERCER MÓN (SETEM)

Fundat per l'Escola Pia de Catalunya al 1968, el SETEM (en aquell moment *Secretariat Escolari per al Tercer Món*) nasqué amb l'objectiu de donar suport als escolapis desplaçats a terres africanes, especialment al Senegal, alhora que per esdevenir un instrument de difusió de la realitat d'aquests països a casa nostra. El 1985 suposà un primer punt d'inflexió d'aquesta entitat. En aquell moment es legalitza com a associació i adopta el nom de *Secretariat Escolar d'Ajuda al Tercer Món*. Però fou el 1990, moment de l'adopció de l'actual denominació de *SETEM-Catalunya (Servei Tercer Món)*, quan experimentà una forta embranzida. Actualment es troba federada amb les diferents oficines de SETEM, de funcionament totalment autònom entre sí, a l'Estat espanyol.

Així, en el moment de la seva fundació l'"esperit del 68" i del Concili Vaticà II inspiraren una entitat que, tot fugint de la concepció missionera tradicional, es plantejava la fita de la sensibilització de la nostra pròpia societat com a camí vers la construcció d'un món més just i solidari.

El SETEM es defineix com a una ONG especialitzada en la sensibilització de la societat sobre els problemes de la cooperació i el desenvolupament, i en la formació i enviament de voluntaris a països del Tercer Món.

A casa nostra, SETEM ha volgut al llarg d'aquests anys difondre una nova cultura de la solidaritat internacional. Una solidaritat fonamentada en les relacions humanes, de tu a tu, entre el Nord i el Sud. Una solidaritat que no vol ser paternalista ni sensacionalista, sinó discreta i madura, fomentant les col·laboracions amb organitzacions del Sud. Una solidaritat que educa sobre les causes de les desigualtats del nostre món i que proposa solucions realistes. Una solidaritat, en fi, que també està disposada a rebre i a aprendre, i no només a donar o ajudar. [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat 1996].

Les seves línies d'actuació són: la *sensibilització* amb activitats de formació (cursos d'introducció a la cooperació, seminaris) i de promoció del comerç just (campanyes de promoció del cafè solidari, de sensibilització sobre la producció tèxtil en els països del Tercer Món); els *Camps de Solidaritat*, els *comitès de solidaritat* –participants en els camps de solidaritat retornats que s'organitzen en grups locals o sectorials–; i el *voluntariat de llarga durada* –enviament de joves a col·laborar amb organitzacions del Sud per un període superior a un any–.

Els Camps de Solidaritat del SETEM

La primera experiència de Camps de Solidaritat tingué lloc a l'estiu de 1990 quan 16 persones es van desplaçar a Xile i el Senegal. L'any següent es va repetir l'experiència aquest cop amb 70 joves que a més d'aquests dos països van anar a Guinea Equatorial, Kènia i Nicaragua. Des d'aquells moments, l'activitat s'ha organitzat de manera continuada en diferents països (al voltant de 20 a Amèrica Llatina, Àfrica i Àsia) i en col·laboració amb diverses organitzacions locals.

La denominació de l'activitat que ha fet el SETEM ha estat diferent al llarg del temps. Fins l'any 1994 es va utilitzar el concepte tradicional de *Camps de Treball*. A partir de 1995 s'adopta la denominació de *Camps de Solidaritat* donat que era més propera a l'orientació que l'entitat volia conferir a aquesta activitat, en la qual el treball només és un mitjà per aconseguir l'objectiu de l'intercanvi dels joves participants amb la població receptora.

<i>Any</i>	<i>Denominació</i>
1994	Camps de Treball
1995	Camps de Solidaritat
1996	Camps de Solidaritat
1997	Camps de Solidaritat

Taula 5: Denominació Camps de Solidaritat SETEM

El procés dels Camps de Solidaritat comença al mes de novembre amb la publicació dels materials de difusió. El període d'inscripcions de l'activitat es perllonga durant els mesos de desembre i gener. El mes de febrer, amb els grups ja configurats, marca l'inici de les activitats amb una trobada inicial.

Posteriorment, al llarg dels mesos de març i abril es realitzaran les activitats de formació consistents en un curs de 40 hores que tindrà lloc en tres caps de setmana i que servirà per fer una aproximació al Tercer Món i tot un seguit de trobades específiques al si de cada un dels grups sobre el país on es desenvoluparà el Camp de Solidaritat i altres qüestions tècniques.

Però no n'hi ha prou amb veure, sentir, conèixer... També cal comprendre i saber-ho interpretar.. Analitzar les causes reals de la profunda desigualtat que separa el Nord del Sud. I això no és senzill. En un món cada cop més complex necessitem ajuda en aquest camí. Per això els Camps de Solidaritat del SETEM també ofereixen una formació especialitzada i complementària de l'experiència directa als països del Sud. Es tracta d'un "Curs d'aproximació al Tercer Món" de 40 hores (3 caps de setmana) i de reunions de debat a l'interior de cada grup. [...] La formació rebuda també ens ajudarà, a la tornada, a explicar a d'altra gent l'experiència viscuda, a fer-los comprendre millor el problema Nord-Sud, i a promoure en la nostra societat una consciència més madura en

questions de solidaritat internacional. [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat 1997] (La negreta és nostra).

El procés de selecció consisteix en una entrevista personal amb cadascun/a dels candidats/es en la que es valoraran aspectes com la motivació, la maduresa i la participació associativa prèvia i en activitats de voluntariat a Catalunya. Aquesta entrevista és la que determinarà la participació o no en els Camps de Solidaritat.

SETEM ofereix els camps de treball en països del Tercer Món a joves que vulguin aprofundir el seu compromís personal envers els sectors més pobres de la societat. Però abans d'anar al Tercer Món hi ha moltes necessitats a Catalunya que requereixen la nostra atenció i col·laboració. Per això, l'opció d'anar al Tercer Món SETEM només la considerarà vàlida si abans s'han assumit aquí altres compromisos coherents amb aquest desig.

Col·laborar puntualment en un treball promogut per persones del Tercer Món i aprendre a partir del seu testimoni i condicions de vida, requereix una gran receptivitat, capacitat d'adaptació i voluntat d'aprendre i de comprendre. [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat 1994]

Els requisits que han de complir els participants són:

- *tenir més de 21 anys d'edat el darrer dia del període d'inscripcions.*
- *residir a Catalunya o a les Illes Balears.*
- *haver participat abans en associacions i grups de voluntariat social, cultural, religiós, sindical o polític al nostre país.*
- *estar disposat a adaptar-se als mitjans de vida de les comunitats receptores.*
- *manifestar unes motivacions coherents amb els principis i les finalitats dels Camps de Solidaritat. [Normativa de funcionament Camps de Solidaritat 1997].*

Cada grup té una persona responsable, anomenada coordinador/a, que nomenada per la directiva de l'entitat, serà qui dinamitzarà i farà tasques de guiatge del grup.

Sobre el terreny, els Camps de Solidaritat tenen lloc preferentment al mes d'agost, tot i que hi ha algunes experiències al juliol. Donada la gran diversitat de Camps, les activitats concretes que es desenvoluparan cobreixen un ampli ventall: la construcció, la docència, el treball agrícola, l'acompanyament... Altra vegada, però, aquestes activitats no són l'objectiu, sinó que aquest és l'intercanvi amb la població que acull els grups.

Col·laborant amb organitzacions locals en el desenvolupament de les seves activitats. Coneixent persones i grups que fan un treball valuós al servei del seva comunitat, dels drets humans, del desenvolupament...
Convivint amb la gent en les seves feines quotidianes. [Normativa de funcionament Camps de Solidaritat 1997] (La negreta és nostra).

Les organitzacions que reben els Camps de Solidaritat són, també, diverses: des de cooperatives de comerç just, passant per comunitats eclesials de base, fins comunitats escolàpies en països del Tercer Món. Cal destacar que les activitats a les quals s'incorporaran els grups són activitats pròpies d'aquestes associacions. No es tracta, doncs, de projectes propis de SETEM donat que aquesta entitat no treballa en aquest àmbit de la cooperació Nord/Sud.

Pel SETEM, els Camps de Solidaritat són una activitat de formació dels seus participants, de col·laboració amb organitzacions locals i de sensibilització de la població en general a partir de les activitats que organitzen els grups a la seva tornada.

SETEM CATALUNYA ofereix la possibilitat d'apropar-nos a la realitat del Tercer Món amb senzillesa i responsabilitat. Com?. Convivint, compartint i col·laborant amb les organitzacions que lluiten des d'aquests països per un món més just i solidari. Els Camps de Solidaritat són una oportunitat per apropar-nos a les inquietuds dels homes i dones dels països del Sud. Convivint a l'interior d'una família, treballant amb un grup de camperols, sentint com a pròpies les dificultats d'un campament de refugiats... sempre en contacte amb les seves organitzacions locals. Col·labora i aprèn del Tercer Món. L'experiència directa amb organitzacions i grups de països del Sud que ofereixen els Camps de Solidaritat de SETEM ens permetrà comprendre millor les causes i conseqüències de les desigualtats existents al món actual. Després del Camp de Solidaritat tindrem una idea més precisa de com és el nostre món, i això ens ajudarà a treballar des d'aquí per fer-lo més digne i just. [Fulletó de difusió dels Camps de Solidaritat 1997] (La negreta és nostra).

Aquest procés es recull en una estructuració de l'activitat en tres fases:

1a. fase FORMACIÓ (de febrer a juny)

Abans d'emprendre l'experiència, participaràs durant cinc mesos en activitats per aconseguir la preparació adequada: reunions de grup, un curs de formació ... [...]

2a. fase VIATGE I ESTADA (juliol/agost)

Coneixeràs al llarg d'un o dos mesos organitzacions locals dels països del Sud i compartiràs les seves activitats quotidianes.

3a. fase DIFUSIÓ (curs 1997-98)

Com que la solidaritat no és cosa d'uns mesos, cal prendre el compromís posterior de divulgar el que has après, contribuint així a sensibilitzar l'opinió pública sobre la realitat del Tercer Món. Per això, al tornar a Catalunya participaràs en activitats per donar a conèixer l'experiència viscuda, que començaran el dia 5 d'octubre amb la trobada Vents del Sud. [Fulletó de difusió dels Camps de Solidaritat 1997].

A la tornada, l'entitat organitza una trobada a la que es convida a tots els participants i que consisteix en tot un seguit de xerrades i testimonis per tal d'incentivar la continuïtat dels participants en tasques de sensibilització. S'espera, doncs dels participants el seu compromís en la realització d'actes de divulgació de la realitat viscuda al llarg del Camp de Solidaritat:

Els Camps de Solidaritat són una experiència que ens transforma, que canvia la nostra manera d'entendre el món i que, sobretot, ens convida a passar a l'acció.

*Per canviar un ordre internacional que perpetua i aprofundeix les desigualtats entre països cal que, després del camp, **treballem des del nostre país per transformar les causes i les actituds que provoquen o agreugen aquesta situació.***

Cadascú haurà de veure com pot mantenir aquest compromís pel Tercer Món amb accions continuades i actituds renovades. Encara que queda molt per fer en aquest àmbit, avui les possibilitats per a treballar en favor dels pobles del Sud des del nostre país són moltes. [Fulletó de difusió dels Camps de Solidaritat 1997] (La negra és nostra).

ANAR AL TERCER MÓN, PERÒ COM?

L'ESPAI SOCIAL DE LA SOLIDARITAT INTERNACIONAL (O LES ONGD'S COM A AGENTS "CONSTRUCTORS" DE REALITAT SOCIAL)

Amb una mirada no gens detinguda al panorama social de les darreres dues dècades hom pot d'advertir que aquests anys han estat els de l'aparició i consolidació de la temàtica de la solidaritat internacional com a quelcom mereixedor de l'atenció de l'opinió pública⁶. Especialment als darrers anys hem estat espectadors o membre actius de mobilitzacions, concretament les mobilitzacions entorn al moviment del 0,7%, que han tingut com a objectiu la solidaritat amb el Tercer Món.

La situació, doncs, és la d'irrupció d'un seguit de maneres de concebre les relacions entre països, que es plantegen la transformació de les que actualment regeixen el món, per la desigualtat que comporten. Això ha provocat l'aparició d'un espai social "especialitzat" i "sensibilitzat" envers la situació dels països del Sud, és a dir la creació, consolidació i difusió de tot un seguit de percepcions, apreciacions i valoracions sobre el nostre món, la forma en la que està organitzat, les desigualtats que provoca, les valoracions que mereix aquesta situació i sobre les accions que cal emprendre per tal de transformar aquesta situació (ROMERO PÉREZ, 1995, pàg.125). Des d'aquest punt de vista, l'acció de les ONGD's⁷ es pot concebre com a expressió del desacord amb l'ordre internacional de determinats sectors de la

---

⁶ "Opinió pública" entesa en el sentit que hom atribueix a la vida quotidiana a aquest terme, donat que en ciències socials la seva consistència teòrica es troba certament qüestionada.

⁷ Cal, però, no pensar que en aquest procés les ONGD's han estat els únics actors. Hi ha altres grups, que tenen en comú que són formes de participació "tradicional" -grups de parròquies, associacions de veïns, sindicats, etc.- que han estat i són peces clau en aquest procés de creació i difusió de la consciència de cooperació amb els països del Tercer Món.

societat que es concreta en la voluntat de pressió a les instàncies públiques i a la societat en general per a fer possibles les transformacions necessàries per acabar amb aquesta situació.

Aquesta confluència ha anat creixent en els darrers anys de tal manera que ha aparegut aquest espai social sensible a la problemàtica Nord/Sud que s'ha gestat de manera especial en l'àmbit universitari⁸(ROMERO PÉREZ, 1995, pàg.127). Indicadors d'aquesta puixança en aquest àmbit són la proliferació de cursets, jornades, seminaris, assignatures, cursos de postgrau i mestratges sobre la cooperació amb els països del Sud, així com veurem més endavant, en la proliferació del fenomen de les Brigades/Camps/ Estadades/Delegacions. Ens trobem, doncs, al davant d'un marc favorable a la potenciació de la pressa de consciència de la "problemàtica del desenvolupament" que aboca a l'assumpció de la gravetat de la situació i a la "necessitat" d'actuació, tant col·lectiva –sigui governamental o bé amb grups organitzats- com individual, en aquest terreny.

En aquest marc, les ONGD's a partir de la seva acció –i els mitjans de comunicació com a corretja de transmissió- han estat factors claus en la creació, institucionalització i difusió d'entramats ideacionals i simbòlics al voltant de la cooperació amb els països del Sud, que han constituït aquest espai social de la solidaritat internacional. Com ja hem afirmat, en el plaç de deu anys, l'Estat espanyol ha passat de ser una país receptor d'ajuda al desenvolupament a ser-ne donant. Hom pot suposar l'existència d'un ràpid procés de configuració de l'univers simbòlic necessari per tal de fer factible aquesta possibilitat, paral·lel a la intervenció de les condicions objectives –que veurem tot seguit- que hi van contribuir. Ras i curt, no es pot entendre una determinada actitud favorable a la solidaritat amb el Tercer Món sense pensar en un procés de constitució d'aquesta. Un procés que, molt possiblement, tindrà a veure amb el paper que han jugat les ONGD's com a agents constructors d'aquest entramat d'idees a partir del seu missatge, constructores de "realitat social"⁹.

---

⁸ Més endavant podrem comprovar com la majoria dels participants de les Brigades/Camps/Delegacions/Estadades de Solidaritat estudien o han estudiat a la universitat o bé ja tenen titulacions universitàries.

⁹ En ciències socials, hom acostuma a tenir la precaució de posar entre cometes el terme "realitat" i especialment als termes "realitat social". Sense entrar en una discussió sobre el tema, això és així pel caràcter de constructe social que se li atribueix, per tant no entenem "realitat" en un sentit metafísic sinó per allò que és socialment definit i passa a ser percebut com a real.

El context en el qual es desenvolupa l'acció de les ONGD's ha estat favorable per a l'extensió del missatge¹⁰ d'aquestes. Els anys vuitanta van suposar la normalitat democràtica que va permetre l'expressió de moviments participatius que sota la dictadura franquista o bé no van ser possibles per la persecució a que era sotmès tot moviment "no afecte al règim" o bé es desenvolupaven sota el paraigua obert per l'Església catòlica, amb les limitacions d'expressió de totes les seves facetes que això podria suposar. D'altra banda, en aquesta dècada es produeix la consolidació d'un cert despegament econòmic que fa entrar l'Estat espanyol en el grup de països "desenvolupats". Finalment, l'entrada a la Unió Europea –en aquells moments CEE- va obrir vies de finançament a les activitats de les ONGD's que, juntament amb el finançament de les administracions estatal, autonòmiques i locals, van afavorir el treball de cooperació, amb els efectes pertinents en el terreny de la sensibilització, d'aquestes organitzacions.

Tot seguint el raonament de Peter Berger i Thomas Luckmann (BERGER i LUCKMANN, 1988), direm, doncs, que la realitat es construeix socialment. Com a una realitat objectiva alhora que subjectiva, aquests autors entenen la societat com a un producte humà, de la mateixa manera que l'ésser humà és un producte social.

Aquest procés de construcció de la realitat social passa per tres moments: externalització, objectivació i internalització. Mitjançant el procés d'externalització la societat esdevé quelcom producte de l'acció humana, per tant que allò produït ja no és el seu productor, és quelcom de diferent que està fora d'ell. La objectivació, segon moment d'aquest procés, és la manifestació del caràcter extern i objectiu de la realitat social. Es tracta de conferir connotacions que permetin pensar que està fora, tot aconseguint l'estatus de cosa no només plausible per un individu sinó per tota la col·lectivitat. El tercer moment, la internalització és el procés mitjançant el qual el món objectivat és reabsorbit per la consciència de manera que les estructures prèviament exterioritzades passen a formar part de les estructures subjectives de la consciència dels individus. D'aquesta manera, els individus no només comprenen el món que els envolta com a objectiuament existent sinó que s'identifiquen amb ell i el modelen. La internalització es produeix per la via del procés de socialització, és a dir, el procés mitjançant el qual els individus són iniciats en els significats propis de la societat on viuen tot aprenent a acceptar els rols i identitats que conformen l'estructura social de la societat on s'inciuen. És, en

---

¹⁰ La forma com les ONGD's orienten el seu missatge, sobretot com els seus continguts latents i manifestats, creiem, han modelat les motivacions i posteriors reelaboracions –a partir de la internalització prèvia, en els termes que ja hem definit amb anterioritat- dels participants. Tractarem aquest tema a la segona part d'aquest treball.

resum, el procés mitjançant els éssers humans aprenen a formar part d'una determinada societat. Per tal d'entendre com es donen aquests processos, cal tenir present, però, que aquests processos no es produeixen de manera ordenada sinó dialèctica, és dir, que *"l'home –no pas aïlladament, és clar, ans com a membre d'una col·lectivitat- i el seu món social estan en interacció l'un amb l'altre [o, dit d'una altra manera], el producte repercuteix sobre qui l'ha produït"* (ibidem, pàg.92)

Al món sorgit d'aquest procés li cal tot un seguit d'argumentacions que el facin explicable alhora que justificable, és a dir, ha de ser legítimat. Les legitimacions faran possible que el món sigui objectivament assequible i subjectivament plausible. Caldrà, doncs, que les explicacions facin que la realitat esdevinguda siguin percebudes com a quelcom objectiu i, per tant, real a la vegada que sigui "creïble" pels individus.

Així, la solidaritat amb el Tercer Món es podria entendre com el fruit d'una configuració elaborada socialment en la que les ONGD's són un agents de primer ordre. I el plantejament que realitza l'educació per al desenvolupament no és més que la constatació de la necessitat d'intervenció en els universos simbòlics –o legitimacions d'un determinat ordre institucional- elaborats a propòsit de la solidaritat internacional, que les ONGD's perceben com a necessari de superació donat que es troben basats un coneixement no adequat per estar sustentat en una concepció que les pròpies ONGD's consideren superada, amb l'objectiu d'orientar-los envers aquesta concepció –és a dir passar del model assistencial propi de les ONGD's de primera i segona generació al model causal de les de tercera generació-. Per sensibilització, doncs, es pot entendre la voluntat de crear i transmetre un determinat entramat ideacional i simbòlic al voltant de la cooperació amb el Tercer Món.

En aquest sentit, les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat se serveixen de l'experiència emotiva personal que prova de fer més objectiva a partir de l'explicitació de les finalitats i modes de funcionament de les societats del Tercer Món. Proven de provocar la interiorització d'uns determinats continguts, que les ONGD's objectiven a partir d'un procés significatiu: una experiència directa. Així, les ONGD's elaboren una proposta teòrica al voltant de la solidaritat internacional, que tindrà el seu moment de posada en pràctica a partir de la participació en les seves activitats.

Però aquesta transmissió no es dona de manera abstracta. La realitat la trobem socialment definida, però són sempre definicions de "carn i ossos" . Això vol dir que són individus i grups concrets el que fan de definidors de la realitat. Les ONGD's juguen aquest paper en el terreny de la definició social de què s'entén per

solidaritat amb el Tercer Món. Són, dit d'una altra manera, les encarregades d'objectivar aquestes concepcions socialment elaborades i admeses –objectivar tant de fet objecte percebut com a real i factible, com de desenvolupar les legitimacions i justificacions que calen per dotar de versemblança aquesta definició-

Si admetem la puixança de les idees de cooperació als darrers anys, hem de valorar quins aspectes han contribuït a la construcció de la percepció de la necessitat d'aquesta cooperació amb els països del Tercer Món. Sense fer una anàlisi exhaustiva, dir que les ONGD's han estat un d'aquests factors. ONGD's, doncs, com a impulsores i legitimadores de la consciència de cooperació amb els països del Sud. En el nostre cas, centrarem l'atenció en com s'ha produït aquest procés en una de les diverses activitats de les ONGD's: la sensibilització per la via del contacte directe amb la realitat de la qual cal sensibilitzar-se, és dir, de les Brigades/Camps/Delegacions/ Estadades de Solidaritat.

DIVERSOS CAMINS PER A UNA MATEIXA FI

La constatació de la importància del paper de les ONGD's en la construcció de la idea de cooperació amb els països del Tercer Món, ens porta a entrar en el món de les argumentacions i legitimacions d'aquestes entitats al voltant d'aquest tema. Un dels aspectes que proposem recórrer per tal d'apropar-nos a aquest paper d'agents constructors de realitat social és l'herència històrica del moviment actual de les ONGD's, de manera que puguem entendre l'origen de les argumentacions emprades en el sentit de legitimar el treball de cooperació amb els països del Sud.

Les ONGD's apareixen com a vies de mobilització i participació no convencionals, és a dir, com a espai de política no institucional, tot i que rarament se situen al marge del sistema socio-polític (PONT, 1996, pàg.3). De fet, constitueixen una forma de participació institucionalitzada, que elabora al seu voltant tot un conjunt de justificacions i legitimacions, dins d'un marc ampli de participació no tradicional que també ocupen grups que no actuen amb un marc institucional tan marcat com ara moviments de base. Aquesta contraposició és el que Offe anomena nou i vell paradigmes (OFFE, 19, pàg. i ss). La puixança del fenomen de la solidaritat amb el Tercer Món es pot copsar a partir d'indicadors com l'actitud "solidària" i de mobilització social de la societat en general, la participació

voluntària en associacions de solidaritat internacional i en la constitució jurídica d'aquestes associacions. A partir d'aquests indicadors, com ja hem vist, podem situar en la dècada dels vuitanta l'aparició i consolidació de les ONGD's.

El moviment de les ONGD's que coneixem actualment té els seus orígens en els quinze anys anteriors a la seva irrupció i presenta la seva consolidació a la dècada dels vuitanta i començaments dels noranta. Són fruit d'una determinada herència ideològica i cultural que molt probablement determinarà la seva actuació futura. Aquesta herència té orígens diferenciats: el moviment de solidaritat i suport als processos revolucionaris de l'Amèrica Central; el moviment per la pau i antinuclear, l'"esperit" del Concili Vaticà II; i els moviments internacionals. Malgrat aquesta diferenciació hi ha un denominador comú donat que *"el marc ideològic provindrà de la convergència d'ideologies properes al marxisme revolucionari i al catolicisme d'esqueres"* (PONT, 1996, pàg.6).

A la pràctica vol dir la consolidació en forma d'ONGD, a partir de la segona meitat de la dècada dels vuitanta, del que s'havia esdevingut de manera més o menys institucionalitzada, ja sigui en forma de congregacions religioses amb missioners a països del Tercer Món o de moviments de solidaritat de base.

Si reprenem l'esquema que proposàvem anteriorment en referència als tipus d'ONGD i l'apliquem a les entitats que organitzen les Brigades/Camps/ Delegacions/Estades de Solidaritat obtindrem una classificació per famílies que ens ajudarà a determinar quin tipus d'orientació confereixen a l'activitat cadascuna de les entitats. Aquest esquema¹¹ articula les diferents ONGD's a partir del seu moment fundacional, per tant de quines van ser les persones que van fundar l'entitat i quina era la seva orientació, aspecte que condicionarà, si més no en alguns aspectes, l'activitat de l'organització.

Religioses	Solidàries	Internacionals
PRODE	ACBN	SCI
SETEM	ACP	
	COOPERACCIÓ	
	ENTREPOBLES	

Taule 6: Tipus d'ONGD's

¹¹ Com ja hem afirmat, aquesta classificació no és exclouent, per tant hi ha aspectes de més d'una família que es poden trobar en cadascuna de les entitats. En tot cas, ofereix un primer apropament a l'orientació de les ONGD's objecte d'estudi. D'altra banda, aquesta taxonomia està basada en les apreciacions d'ORTEGA CARPIO a les pàgines 163 i següents i en el quadre resum de la pàg. 174.

Com podem observar a la Taula 6 una primera classificació mostraria tres famílies d'ONGD's en el panorama de les entitats que organitzen activitats de sensibilització a partir de l'experiència directa: les **religioses** amb PROIDE fundada pels Germans de La Salle i SETEM per l'Escola Pia de Catalunya; les **solidàries** amb l'ACBN formada per membres actius de la Coordinadora de Solidaritat amb Nicaragua, l'ACP provinent del moviment per la pau, ENTREPOBLES que aglutinava persones dels Comitès de Solidaritat amb Nicaragua, El Salvador i Guatemala i COOPERACCIÓ fruit de la fusió de dues entitats sorgides dels moviments de solidaritat amb Amèrica Llatina; i les **internacionals** amb l'SCI moviment de caràcter internacional amb branques a països d'Amèrica, Àfrica, Àsia i Europa.

Aquesta distinció per famílies de les diferents ONGD's, es pot copsar en l'exteriorització d'aquest atributs que ara hem destacat en els missatges de les diferents entitats.

El discurs que l'ACBN elabora està marcat amb clares connotacions de la política de recolzament als moviments revolucionaris de Centreamèrica i el Carib.

A l'ACBN pensem que no podem quedar-nos al marge dels greus problemes estructurals que es presenten. No és per atzar que mantenim relacions directes amb el FSLN, amb les institucions de la revolució cubana i amb les organitzacions entorn al moviment zapatista FZNL i amb qualsevol moviment emancipatori que representi alternatives reals al que ara es diu NEOLIBERALISME (rics contra pobres). [Document de treball sobre les brigades de l'ACBN, 1997].

Nosaltres apliquem el principi solidari de fer de la seva causa (l'alliberament humà) la nostra causa. Sense ingerir, ni imposar, respectem la seva autodeterminació, sobirania i independència. L'ACBN practica una SOLIDARITAT POSICIONAL, NO NEUTRAL, NI ASSISTENCIALISTA, en definitiva, SOLIDARITAT POLÍTICA. [Document de treball sobre les brigades de l'ACBN, 1997].

El objectiu d'aquestes brigades són: donar suport a la lluita pel manteniment i la millora de les conquestes de la Revolució Popular Sandinista, així com a les diverses organitzacions populars, conèixer la realitat de Nicaragua per poder difondre-la en tornar. [Fulletó difusió brigades 1996]. (Les majúscules són del text i les negretes nostres).

Ara bé, manifesten que no demanen "filiació política, ni recomanacions de cap tipus, només que el brigadista respecti en tot moment a les contraparts amb les que l'ACBN té relació" (Document de treball sobre les brigades de l'ACBN, 1997).

En una línia similar, l'ACP defineix el que entenen per Solidaritat Internacional:

L'ACP formula el seu concepte de Solidaritat Internacional, a partir de la consciència i la constatació de l'existència en el món contemporani de profundes situacions de

desigualtat social i econòmica, de comerç internacional injust i dependència econòmica; de situacions d'injustícia i explotació de pobles, nacions i continents sencers. Fets i situacions, que han dividit el món entre països rics i industrialitzats en el Nord i països empobrits, generalment productors de matèries primeres, en el Sud. Per a l'ACP, la solidaritat és una eina, una suma plural de voluntats i actituds, socials i polítiques que pretenen fer front a aquesta situació, denunciant-la i combatent-la, ajudant a superar els problemes, mitjançant l'ajut i la cooperació entre tots els pobles. [Protocol de col·laboració de l'ACP amb les Brigades de Solidaritat] (La negreta és nostra).

Pel que fa a ENTREPOBLES la formulació té connotacions similars

Per a nosaltres , viure la solidaritat és contribuir al desenvolupament dels pobles de manera que millorem llurs condicions de vida i es faci real el seu dret a l'autodeterminació política, social i econòmica, tant a nivell individual com col·lectiu. [Fulletó de difusió de les delegacions solidàries, 1997] (La negreta és nostra).

D'altra banda, PROIDE manifesta clarament la seva adhesió a una comunitat religiosa:

Viure una experiència de comunitat amb els pobles del Sud, des d'una Església que opta pels pobres, la justícia i la solidaritat. Realitzar un apropament a la realitat del 3er. Món amb senzillesa i responsabilitat, convivint amb ells, compartint les seves condicions de vida i col·laborant en la realització de projectes concrets. [Fulletó de difusió dels projectes d'estiu 1996]. (La negreta és nostra).

Per la seva banda, el SETEM –que des de 1995 no fa constar a les seves publicacions la seva institució fundadora, cosa que havia fet fins el moment- s'adhereix a un concepte prou ampli de solidaritat descarregat de bona part de l'anàlisi polític-econòmic d'altres entitats i d'adhesió als moviments revolucionaris de Centreamèrica. [nota x3]

A casa nostra, SETEM ha volgut al llarg d'aquests anys difondre una nova cultura de la solidaritat internacional. Una solidaritat fonamentada en les relacions humanes, de tu a tu, entre el Nord i el Sud. Una solidaritat que no vol ser paternalista ni sensacionalista, sinó discreta i madura, fomentant les col·laboracions amb organitzacions del Sud. Una solidaritat que educa sobre les causes de les desigualtats del nostre món i que proposa solucions realistes. Una solidaritat, en fi, que també està disposada a rebre i a aprendre, i no només a donar o ajudar [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat 1996].

Com podem observar, hi ha una certa transmissió dels principis inspiradors -en el sentit que definíem al començament d'aquesta part- de les diferents ONGD's en els textos de difusió de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. De tota manera, una mirada detinguda a les publicacions de les diferents ONGD's

permet recollir elements diferenciadors pel que fa al posicionament teòric –sigui religiós o polític- Com hem vist, doncs, PROIDE afirma la seva voluntat de construir l'Església dels pobres i l'ACP de trencar el bloqueig contra Cuba.

Malgrat aquest tret diferenciador, hi ha un procés d'“homogeneïtzació” del missatge que fa referència a les Brigades/Camps/ Estades/Delegacions de les diferents entitats. D'aquesta manera, en els seus tríptics de divulgació de l'activitat les ONGD's ja no invoquen de manera continuada els principis dels processos revolucionaris, ni les religioses els principis d'evangelització. En tot cas, podem dir que els materials de difusió de l'activitat de les Brigades/Camps/Estades/ Delegacions dels darrers anys rarament contenen elements explícits d'identificació de l'ONGD en el terreny teòric. Aquesta identificació es produeix més aviat de manera informal i a partir d'atributs indirectes. Veurem més endavant, en parlar del perfil dels participants i de les seves motivacions com una part dels joves entrevistats han escollit una organització o altra, no per una tria “racional” en un mercat on hi ha “lliure competència”, sinó que aquesta tria es troba fortament mediatitzada per components de tipus biogràfic. Dit d'una altra manera, una persona vinculada a moviments confessionals tindrà notícia més fàcilment de l'existència de PROIDE i del SETEM que no pas d'altres entitats i a la inversa, un jove professor que participa en un sindicat rebrà informació molt fàcilment de les Delegacions Solidàries d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSN. A part d'aquest mecanisme que fa que un possible participant trobi la informació més fàcilment en els àmbits de difusió “natural” de les diferents ONGD's, hi ha un mecanisme d'identificació entre el tarannà de la persona que vol marxar al Tercer Món i el de l'ONGD que organitza l'activitat.

UN ÚNIC MODEL, PERSPECTIVES DIVERSES

Malgrat ser una activitat estretament lligada a la cooperació no governamental, per tant amb uns orígens i evolució similars, les primeres experiències més o menys sistemàtiques que recorden el model actual de Brigades/Camps/Estades/ Delegacions de Solidaritat no es produeixen fins la

segona meitat dels anys vuitanta. En aquell moment, sovint es tractava de grups organitzats de manera espontània, responent en molts casos a equips formats per persones que ja realitzaven un treball previ de solidaritat internacional a casa nostra en comitès o grups de solidaritat¹². Malgrat que aquest tipus d'experiències continuen tenint lloc a Catalunya –són nombrosos els grups locals i sectorials que organitzats de manera més o menys institucionalitzada envien persones a projectes als quals estan donant suport-, les experiències que us hem ofert a les planes anteriors fugen d'aquest esquema. En el nostre cas, es tracta d'experiències organitzades per una entitat –malgrat un cert funcionament autònom dels grups– que és qui dirigeix el procés i prova de canalitzar-lo segons la seva concepció de l'activitat. No es tracta, doncs, de grups de persones autoorganitzades sinó de persones individuals que manifesten la seva voluntat de participar en una activitat de cooperació amb els països del Sud i formula aquesta demanda a una instància que té els mecanismes necessaris per a donar-li satisfacció. Ras i curt, es tracta d'experiències de solidaritat "institucionalitzades", canalitzades per una institució que és qui proporcionarà a la persona participant tot el necessari per tal de dur a terme la seva inquietud¹³.

Les entitats objecte d'aquest estudi, amb puntualitzacions i matisos, formulen una proposta de participació en activitats de cooperació amb els països del Tercer Món -Brigades/Camps/Estades/ Delegacions- que respon bàsicament a un únic model: un procés organitzatiu similar (període de formació i preparació, període d'estada i període de canalització de l'experiència) i una orientació que tendeix a concebre l'activitat dins de l'àmbit de l'educació per al desenvolupament.

---

¹² Recordem aquí, per exemple, el cas de la creació de l'ACBN (vegeu pàg. 31 i ss).

¹³ Inquietud que, d'altra banda, les pròpies organitzacions han ajudat a crear.

**APRENDRE, CONÈIXER I COMPARTIR: LES
BRIGADES/CAMPS/DELEGACIONS/ESTADES DE SOLIDARITAT
COM A ACTIVITAT D'EDUCACIÓ AL DESENVOLUPAMENT**

Si formuléssim la pregunta, amb la intenció de que la resposta sigui ben bé la que ens esperem, de quina idea hom té sobre les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat de ben segur que aquesta, sempre i quan no la fem als responsables de les ONGD's que les organitzen, aniria per l'explicació al voltant d'un grup que ha d'anar a l'estiu a un país d'aquells que s'anomenen del Tercer Món a treballar en algun projecte de desenvolupament¹⁴. I aquesta idea, certament, no està molt lluny de la realitat històrica d'aquesta activitat. De fet, els primers grups enviats a col·laborar a l'estiu han estat lligats sempre a activitats més o menys físiques però que comportaven un determinat treball en favor de la comunitat en la qual s'havia d'inserir el grup.

Així, els grups o brigades que viatjaven sobretot a Amèrica Central i el Carib havia de treballar en la construcció d'una granja-escola, en les tasques agrícoles d'una cooperativa o en l'animació socio-cultural d'una determinada col·lectivitat. En l'actualitat, aquestes activitats continuen tenint lloc a la majoria de Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. La diferència radica en el fet que, si bé abans aquestes activitats constituïen l'eix central de l'estada –tant per ocupar bona part del temps, com per ser una part central de l'argumentació per anar-hi-, ara aquesta component de treball físic ha quedat desplaçada per un altre eix: la sensibilització de les persones que participen en l'activitat. D'aquesta manera, la tasca a desenvolupar sobre el terreny queda en un darrer terme –en alguns casos, com veurem, pràcticament desapareix- i es potencia la vessant de coneixement del país i d'intercanvi amb la població local. Aquest canvi en l'eix central de l'argumentació de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions significa el pas d'una concepció d'aquesta activitat situada més en el terreny de la cooperació tècnica tradicional a un posicionament del que s'anomena "educació per al desenvolupament".

---

¹⁴ Una de les components de les argumentacions dels participants és la voluntat d'"ajudar" a la comunitat receptora aportant ja sigui treball físic o coneixements tècnics (vegeu apartat sobre les motivacions dels participants).

Del "Treball" a la "Solidaritat" o les denominacions de l'activitat

Malgrat la diversitat de denominacions de l'activitat –són set entitats i en la majoria el nom ha canviat al llarg dels anys- hi ha dos elements recorrents: els conceptes de "treball" i de "solidaritat". Especialment en els primers anys de realització d'aquesta activitat, la concepció d'enviament de "força de treball" als diferents projectes on es col·laborava era un element comú entre totes les ONGD's. D'altra banda, ja sigui com a adjectiu o com a substantiu, "solidaritat" apareix en la pràctica totalitat de les denominacions per designar que allò que s'està fent, ja sigui una brigada, un camp, una estada o una delegació, té una component de solidaritat. Una activitat, per tant voluntària i altruista, que es fa aportant de manera desinteressada un cert temps i esforç.

En aquest sentit, per exemple, l'SCI marca clarament el caràcter voluntari de la seva activitat en afirmar que els Camps de Treball són *"una col·laboració en la realització d'un projecte social mitjançant el treball voluntari d'un grup de persones de diferents països. Si participes en un CITV [Camp Internacional de Treball Voluntari] has de tenir ben clar que vas a fer un servei voluntari de cooperació"* [Fulletó difusió Camps de Treball, 1997].

Com ja hem dit, no totes les entitats han mantingut la manera de referir-se a l'activitat al llarg del temps. El cas més peculiar és el de PROIDE que manté una certa alternança o ambigüitat en la seva denominació, combinant en un mateix moment les denominacions de *Projectes d'Estiu* i *Estiu Solidari*. El cas de PROIDE, a part d'aquesta alternança, recull un concepte del qual han fugit la resta d'entitats –a excepció d'ENTREPOBLES que el va fer servir en forma similar l'any 1994-: l'estiu. Una de les crítiques que rep aquesta activitat és el seu caràcter marcadament puntual. La cooperació al desenvolupament si s'ha de caracteritzar per alguna cosa, diuen els crítics de l'activitat, és per la seva perspectiva a llarg termini. Fer referència a aquest concepte, doncs, és destacar una vessant que les altres entitats tendeixen a no mostrar i que acostuma a ser el blanc de moltes crítiques.

No han canviat	Han canviat
ACP	ACBN
SCI	COOPERACIÓ (1985)
	ENTREPOBLES (1986)
	PROIDE
	SETEM (1985)

Taula 7: Canvis en la denominació de l'activitat

D'altra banda, l'ACBN, malgrat no canviar de forma substancial la manera de referir-se a les seves brigades, mai no ha mantingut una única denominació. De fet, més aviat s'ha produït una combinatòria entre els elements *solidaritat*, *treball* i *brigada*, donat que aquests es troben al llarg dels anys però combinats de diferents maneres (vegi's Taula 2: Denominació Brigades ACBN).

L'any 1995 sembla ser un punt d'inflexió per a COOPERACCIÓ, ENTREPOBLES i el SETEM. És l'any en que van canviar la denominació de l'activitat i que és la que es conserva en l'actualitat. Al darrera d'aquests canvis es pot intuir una adequació de la denominació a la orientació que comença a consolidar-se: entendre les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat com a una activitat d'educació al desenvolupament.

Així, apareix el concepte de "solidaritat" en la denominació de COOPERACCIÓ, que només feia un any que organitzava l'activitat (vegeu la Taula 1), i del SETEM (Taula 5) -de *Ciudadans del Món* es passa a *Estades de Solidaritat* en el primer cas i de *Camps de Treball* a *Camps de Solidaritat en el segon*- i desapareix la referència al període vacacional en la fórmula emprada per ENTREPOBLES -de *Vacances Solidàries* a *Delegacions Solidàries*-. Aquesta darrera denominació d'ENTREPOBLES (vegi's Taula 4), però, no està absent de dificultats donat que el concepte de delegació significa que les persones que es desplacen als diferents països ho fan en representació d'aquesta entitat. Com ja hem afirmat, les persones que participen en l'activitat en la majoria dels casos no té cap contacte previ¹⁵ amb l'entitat i menys ha desenvolupat un treball continuat al seu si, per tant no constitueixen la millor definició per formar part d'una delegació. Segons els directiu d'ENTREPOBLES això està provocat per la voluntat explícita de fugir del concepte militarista de *brigades* i del lúdic de *camps*.

El cas de l'SCI es pot considerar separatament dels altres. Al formar part d'un moviment internacional, la denominació que fan de l'activitat és la mateixa a la resta de països amb presència d'aquesta organització. Per tant, trobarem com sempre han estat Camps de Treball (provenint de l'anglès *Work Camps*) en referència a la inspiració de treball voluntari internacional d'aquesta entitat. Això farà que hi hagi un cert equilibri entre les concepcions del treball i de l'intercanvi, sense oblidar que aquest treball és concebut com a un instrument per a la convivència:

---

¹⁵ Vegeu Gràfica: Vinculació prèvia a l'entitat.

La vida en comunitat és un dels aspectes més importants del camp internacional, juntament amb el servei voluntari que es realitza: aprendre junts, treballar, divertir-se en grup tot coneixent els altres. [Llibret de difusió dels Camps de Treball 1997].

Si fins ara hem parlat dels adjectius que conformen les diferents denominacions de l'activitat, mereix també la pena deturar-se en els substantius. Brigades, Camps, Estades, Delegacions... Com hem vist, aquests són els conceptes emprats per les diferents ONGD's. Però sovint no són tries arbitràries, sinó que responen a tot un seguit de reflexions o posicionaments teòrics, més o menys explícits, sobre la cooperació Nord/Sud.

Així, l'utilització del concepte de *brigades* té lloc en les dues entitats que, en els seus orígens, la seva concepció de l'activitat era més propera a la visió tradicional d'enviament de personal per a la col·laboració activa en el desenvolupament d'un projecte amb una forta component d'activisme polític, tant en la preparació, en el país on es desenvolupa com a la tornada. Ser brigadista, des d'aquest punt de vista, significa prendre un compromís molt proper al compromís de militància política. La reacció dins del mateix capítol d'ONGD's a aquest concepte és el cas d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSN. Malgrat tenir un origen comú amb l'ACBN i l'ACP (les dues entitats que fan servir la denominació de brigades), aquesta associació, com hem dit, es formula fugir expressament del concepte per les seves connotacions militaristes, amb un raonament molt semblant al de COOPERACCIÓ.

Pel que fa a la utilització de la denominació *camps*, en aquest cas no es produeix una identificació amb l'orientació de l'activitat sinó amb el tarannà dels participants. El concepte de camps recorda una activitat juvenil i lúdica que és més fàcilment atractiva per a un determinat sector de joves¹⁶. Per la seva banda, PROIDE amb la seva alternança fa servir la denominació "projecte", potser propera a la concepció del "camps", i "estiu solidari", similar al concepte d'"estada".

En els dos casos, "brigades" i "camps", hi ha una concepció implícita: una activitat concreta a fer per un grup de persones. La brigada recorda al grup organitzat i preparat disposat a treballar en el projecte concret i el camp fa pensar en un espai físic on es desenvoluparan tot un seguit d'activitats. La utilització dels conceptes d'*estades* i *delegacions*, pel contrari, no evocuen aquesta component

---

¹⁶ Vegi's a la segona part les mitjanes d'edat dels participants per entitats. D'altra banda, per exemple, els Camps de Treball que gestiona la Generalitat de Catalunya depenen de la Secretaria General de Joventut.

d'activitat concreta sinó més aviat mostren un caràcter d'intercanvi i coneixement mutu. En aquest sentit, podem veure com els conceptes de brigades i camps són els primers a fer-se servir (des dels orígens de l'activitat fins a la meitat dels noranta) moment en que la concepció de l'activitat encara estava més propera del desenvolupament d'una col·laboració a partir de l'aportació del treball físic dels participants que no pas a que aquest treball (en el cas en que tingués lloc, donat que en molts casos ha desaparegut) sigui un instrument pel veritable objectiu: la sensibilització de les persones que han participat. Així, tant la denominació "estada" com "delegació" sorgeixen un cop consolidada aquesta perspectiva d'educació al desenvolupament i quan el concepte "treball" comença a quedar en darrer terme.

El procés organitzatiu de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat

Com ja hem pogut intuir en fer un recorregut per les característiques de cadascuna de les ONGD's pel que fa a com organitzen les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, el procés organitzatiu¹⁷ es troba dividit en tres moments: preparació i formació dels participants, col·laboració sobre el terreny i difusió i sensibilització a partir de l'experiència viscuda.

Entre els mesos de febrer i juny, un cop han superat el procés de selecció, els participants es troben davant tot un seguit d'activitats de formació i preparació. Aquest fet mostra una voluntat per part de les ONGD's d'introducció paulatina dels participants a la temàtica de les relacions Nord/Sud per la via de la formació. En aquest context, doncs, no és imaginable que els participants s'hi apuntin una setmana abans de marxar com si d'un creuer es tractés, com tampoc no és imaginable fer tot un curs de preparació, amb les seves xerrades i seminaris al llarg de tres mesos, per fer una setmana de vacances tot gaudint d'una travessa en 4x4 pel desert. Aquesta formulació implícita, mostra com és concebut com a factor

---

¹⁷ Cal notar, però, l'existència d'un moment previ de preparació interna que correspon a l'edició de materials i concertació amb les contraparts que no entrarem a analitzar, malgrat que es tracta d'un moment certament decisiu per alguns aspectes. Per exemple, és el moment de tria de les contrapart amb les quals es treballa, tria que de ben segur que té relacions amb el terreny de la pròpia entitat. Aquests aspectes, tot i tenir un interès evident amb el tema que tractem depassen els objectius d'aquesta investigació, tot i que constitueixen altres vies d'aprofundiment sobre el fenomen.

necessari el fet de passar per tot un període formal i informal que formarà i prepararà els participants per tal de dur a terme l'experiència sobre el terreny i que els resultats siguin els esperats en termes de l'assoliment dels objectius de l'activitat.

La formació

Dins d'aquest primer moment, un dels aspectes remarcables és, doncs, la formació dels participants. L'estructura d'aquesta formació dels participants en les Brigades/Camps/Estades/ Delegacions de les diferents ONGD's és molt similar: cursos impartits en caps de setmana alternats amb sessions específiques en forma de xerrades, seminaris... Ara bé, la durada d'aquests cursos varia depenent de l'organització. Així dels tres caps de setmana que organitza el SETEM, trobem també el curs de dos de PROIDE i un únic cap de setmana els altres. De tota manera, el nombre total d'hores de formació que reben els participants es troba entre les 30 i 40 hores.

En el procés de formació que reben els participants trobem, un altre cop, l'expressió de la transformació de la concepció de l'activitat. A mesura que s'ha concebut com a una activitat d'educació al desenvolupament, el nombre d'hores dedicades a la formació ha anat augmentant, cosa que, a més, es pot copsar en que tots els directius de les diferents ONGD's manifesten la importància de la formació en una experiència d'aquestes característiques. Cal pensar, com ja hem vist en el recorregut per cada ONGD, que en tots els casos la formació es concep com a una activitat obligatòria que és formulada fins i tot com a requisit per participar.

Els continguts de la formació tenen dos nivells en termes generals: per una banda, els continguts de tipus general sobre la cooperació Nord/Sud -anàlisi de la situació político-econòmica dels països del Tercer Món- que tenen lloc en sessions dissenyades a tal efecte, i sobre les actituds que cal potenciar com a participant en l'activitat; i per una altra, els continguts específics del lloc on es desplaçarà el grup - característiques del projecte i la zona on s'incorporaran els participants, així com qüestions tècniques sobre higiene i seguretat-, que acostumen a tenir lloc en forma més o menys informal.

La selecció dels participants

La participació en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat és un fenomen que ha tingut una forta demanda al llarg dels darrers anys. Les diferents entitats, amb uns recursos limitats, es veuen "obligades" a seleccionar algunes de les persones que han manifestat el seu interès per participar. La proporció de persones que demanen de marxar o bé es manifesten interessades i les que finalment ho poden fer es troba al voltant del 50%.

Així, per una banda, els participants han de reunir un determinats criteris que significaran una primera fase de selecció implícita. Aquests criteris, com ja hem vist, solen recollir una majoria d'edat qualificada (al voltant dels 21 anys), una motivació i actituds coherents amb l'esperit que n'espera l'ONGD's dels participants –valorada en un segon moment de la selecció, en forma d'entrevista- i una certa experiència de voluntariat¹⁸. Aquests criteris són més o menys flexibles depenent de l'entitat. D'aquesta manera, per exemple, pel SETEM la participació associativa prèvia és condició pràcticament necessària per poder ser seleccionat, mentre que altres entitats com l'SCI serà considerada com a mèrits en cas de manca de places.

Superats aquests requisits previs, es produeix una segona fase de selecció que dependrà, altra vegada, del tipus d'entitat. Trobarem, en aquest nivell, dos tipus de selecció: o bé explícita, que acostuma a constar d'una entrevista individual, o bé implícita a partir d'un procés d'autoeliminació. En el cas de la selecció explícita per la via de l'entrevista, fonamentalment es tracta de copsar les motivacions de la persona que demana de participar¹⁹. Si aquestes són enteses com a coherents amb l'orientació i inspiració de l'entitat, la persona entrevistada esdevindrà participant de l'activitat. Ara bé, el cas de l'autoexclusió com a procés de selecció es basa en un mecanisme similar –l'adequació de les motivacions i la inspiració de l'ONGD- però que no es produeix de manera formal, sinó mitjançant xerrades informatives sobre l'orientació de l'entitat i els projectes, en les quals serà el candidat qui decidirà si vol participar o no. L'ONGD únicament intervindrà un cop formats els grups, i això en els casos de les que realitzen tant selecció explícita com implícita, en el cas que detecti clares incoherències entre les motivacions i actituds de l'aspirant i l'orientació de l'entitat.

---

¹⁸ El perfil dels participants pel que fa als àmbits de participació associativa és diferent d'una ONGD a altra. Posteriorment podrem constatar en quines proporcions es produeix aquest fet i l'"adequació" que hi ha entre aquest perfil associatiu i el "terreny" de l'entitat.

¹⁹ Veurem més endavant com aquestes motivacions mostren un alt grau d'adequació amb el missatge de les ONGD's.

Selecció explícita	Selecció implícita
COOPERACIÓ	ACBN
PROIDE	ACP
SETEM	ENTREPOBLES
	SCI

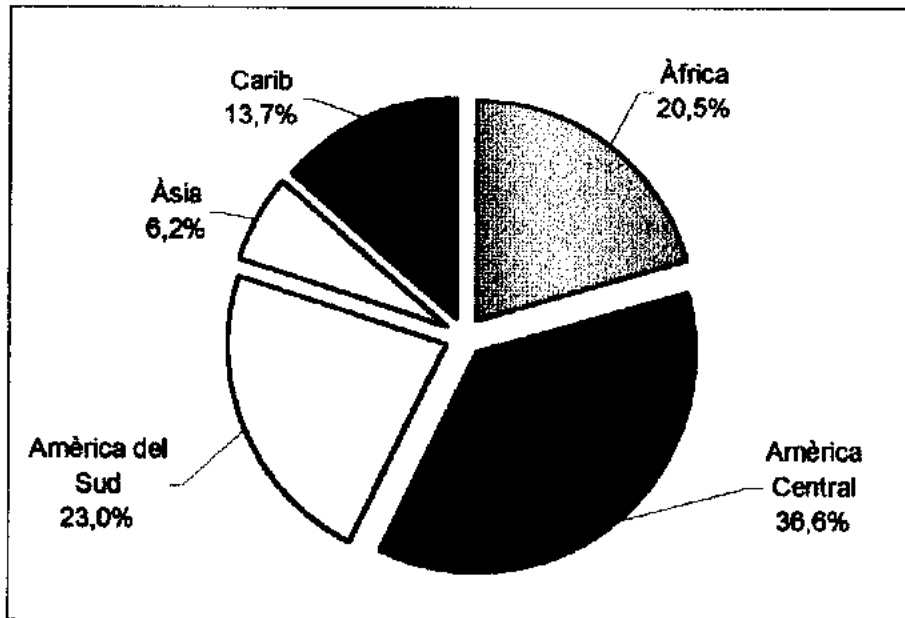
Taule 8: Tipus de selecció dels participants

Tal i com recull la Taula 8, les ONGD's que duen a terme selecció explícita dels participants són les que hem anomenat anteriorment religioses (PROIDE i SETEM) a més de COOPERACIÓ.

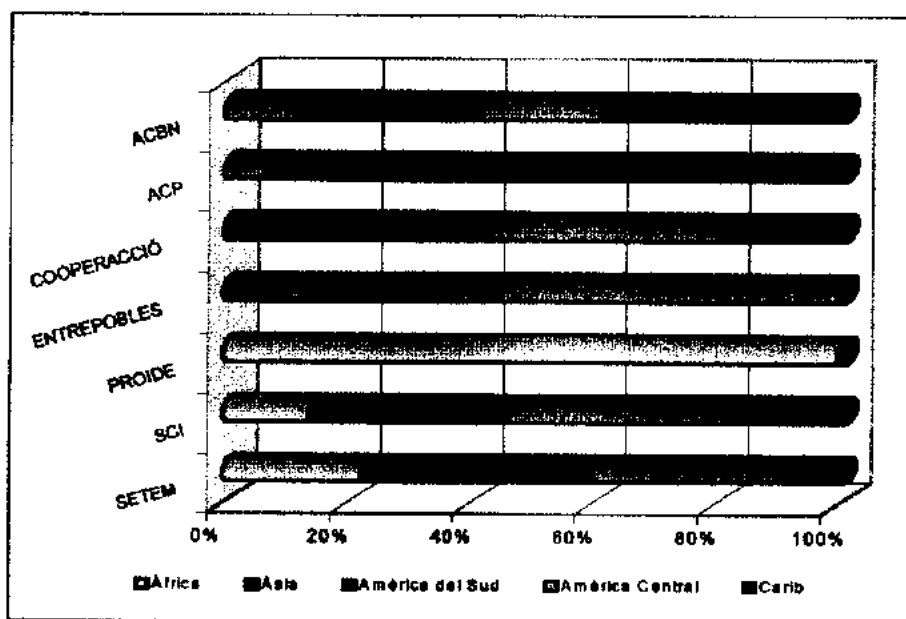
L'estada

La segona de les etapes és l'estada al país on es desenvoluparan les Brigades/Camps/ Estadades/Delegacions que constitueix el moment d'experiència directa del Tercer Món. En grups de 4 a 10 persones, els participants es desplaçaran als diferents països del Sud on col·laboraran amb un projecte de desenvolupament que du a terme una organització local. Aquest desplaçament tindrà lloc majoritàriament al mes d'agost encara que hi ha alguns grups que es desplacen en altres mesos, tot i que gairebé sempre es produeix als mesos d'estiu.

Els països on tenen lloc les diferents Brigades/Camps/Estadades/ Delegacions són diversos, així com diversos són els projectes i les contraparts on col·laboraran els participants. La zona preferent de desplaçament, però, és Amèrica Llatina i especialment la seva zona central. Així, com podem comprovar a la Gràfica 1, la meitat dels grups han visitat la zona de Centreamèrica i el Carib, que juntament amb Sudamèrica suposen aproximadament 75% de les persones desplaçades. En canvi, Àsia només ha estat objecte de relació en el 6,2% dels casos, mentre que Àfrica ha acollit el 20,5% de desplaçaments.

Gràfica 1: Zona geogràfica de participació.

Gràfica 2: Zona de realització de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat per ONGD's.

Pei que fa a les diferents entitats, cal destacar que també la majoria actuen en la zona d'Amèrica Central i el Carib, tot i que algunes ho fan de manera exclusiva mentre que altres envien grups a la resta de zones. Així, les ONGD's que realitzen les seves Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat únicament en aquesta zona geogràfica –com es pot comprovar a la Gràfica 2- són l'ACP, l'ACBN, COOPERACCIÓ i ENTREPOBLES/USTEC/CCSC. Per la seva banda,

PROIDE només realitza els seus projectes d'estiu a l'Àfrica i les entitats que envien els seus Camps tant a Amèrica Llatina, com a Àfrica com a Àsia són l'SCI i SETEM.

Les activitats que els grups realitzen "sobre el terreny" són de difícil síntesi: des del treball al camp a tasques educatives, passant per l'acompanyament a comunitats o la construcció d'edificacions. Cal dir, com ja hem dit anteriorment, que el caire d'aquestes ha anat variant al llarg dels anys. Si bé a l'origen de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat hi ha la voluntat d'aportació de treball físic personal a una determinada causa (sigui en termes de desenvolupament o de recolzament a un procés revolucionari), aquest centre d'interès ha quedat en un segon terme donada la potenciació d'un altre més proper a la perspectiva d'educació al desenvolupament: l'intercanvi i el coneixement de la realitat que provocaran un alt grau de sensibilització sobre el tema en els participants.

La concepció de l'activitat del SETEM, en el moment dels *Camps de Treball* per tant fins l'any 1994, es troba enquadrada dins de la tradició d'enviament de persones que ofereixen els seus coneixements tècnics o la seva força de treball per a col·laborar en un projecte de desenvolupament. Cal dir, però, que la component de l'intercanvi, en aquells moments, comparteix protagonisme amb el treball, per tant els aspectes de convivència i intercanvi són presents i formem part de l'argumentació de l'activitat:

[Els Camps de Treball pretenen] donar suport humà, moral i material al desenvolupament d'un projecte social en el país receptor (pàg. 5).

Col·laborant amb organitzacions locals en el desenvolupament d'un projecte social concret (agrícola, de construcció, educatiu, sanitari, etc).

Treballant amb la gent en les seves feines quotidianes (pàg.6).

Convivint a l'interior d'una família, treballant amb un grup de camperols, sentint com a pròpies les dificultats d'un campament de refugiats... sempre amb la gent i col·laborant en els seus propis projectes per a la millora de les condicions de vida de la comunitat (pàg.2). [Normativa de funcionament, 1994] (La negreta és nostra).

Posteriorment, a partir de l'any 1995, aquesta orientació quedarà difuminada en una concepció genèrica del treball com a element no nuclear, centrant l'argumentació en la vessant de la convivència, el coneixement i l'intercanvi, elements també presents en els anys anteriors, però que compartien protagonisme amb els aspectes de col·laboració amb la contrapart:

Convivint, compartint i col·laborant amb les organitzacions que lluiten des d'aquests països per un món més just i solidari.

Els Camps de Solidaritat són una oportunitat per apropar-nos a les inquietuds dels homes i dones dels països del Sud. Convivint a l'interior d'una família, treballant amb un grup de camperols, sentint com a pròpies les dificultats d'un campament de refugiats... sempre en contacte amb les seves organitzacions locals.

Col·labora i aprèn del Tercer Món.[Fulletó difusió Camps de Solidaritat, 1997] (La negreta és nostra).

La formulació de PROIDE, tot i estar lleugerament impregnada pel concepte de "servei" a la societat propi d'alguns moviments confessionals, reconeix la importància dels elements formatius de l'activitat per sobre de l'aportació de força de treball:

"Estiu solidari" és bàsicament una experiència de sensibilització. Coneixement d'una nova realitat, realització d'un petit servei per a la localitat d'acollida i reflexió, són els tres elements bàsics que integren el projecte. Durant un mes, els grups de voluntaris seran acollits per les comunitats lasal·laïanes africanes i desenvoluparan petites tasques com ara pintar unes dependències, construir-ne d'altres, col·laborar en un centre sanitari, fer classes específiques de reciclatge de mestres... entre diverses activitats. [El Nord del Sud, n^o, pàg.13] (La negreta és nostra).

El cas de l'ACBN i l'ACP, malgrat ser les dues entitats amb més clares connotacions de l'element treball, mostren la importància d'aquest canvi en la concepció. Tot i utilitzar el terme "brigada" –amb els atributs de grups disposat a realitzar una tasca- i mantenir el mot "treball" en la seva denominació –en el cas de l'ACBN-, quan mostren els objectius de l'activitat fan referència a uns objectius més propers a la perspectiva de la sensibilització dels participants que a l'actuació d'aquests sobre el terreny:

Una de les tasques que realitzem és l'organització de brigades de treball solidari a Nicaragua i Cuba i d'acompanyament i treball a Guatemala [es tracta d'un tríptic conjunt amb l'Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala], per tal de fer conèixer la seva realitat, així com la lluita que desenvolupen els seus pobles. [Tríptic de difusió de les Brigades de Treball de l'ACBN, 1997] (La negreta és nostra).

Com ja hem dit, COOPERACIÓ formalitza l'organització de l'activitat en un moment que la vessant d'educació per al desenvolupament comença a consolidar-se: aquest fet es pot constatar en els canvis en la denominació al 1995 i en que la component del treball mai ho ha estat present a les seves argumentacions.

Sobre la concepció de les estades de COOPERACIÓ recollim el següent paràgraf que mostra els elements d'intercanvi de l'experiència, a partir del coneixement de la tasca de les ONGD's locals, com a nucli de l'activitat:

La possibilitat d'un contacte directe amb les ONGs contraparts amb les quals desenvolupem projectes de cooperació, apropant-nos a les comunitats rurals i urbanes i compartint la seva realitat quotidiana. Fonamentalment, totes aquelles activitats que tinguin com a finalitat afavorir l'intercanvi d'experiències (professionals, formatives,

humanes, etc.) entre els participants i la població menys afavorida del Sud. [Fulletó difusió de les Estadades Solidàries, 1997] (La negreta és nostra).

En una línia molt semblant, ENTREPOBLES recomana als participants en les Delegacions Solidàries que *"oblidar prejudicis i portar els sentits i el cor oberts cap a altra gent pot transformar moltes coses. Les feines concretes vindran afegides. [...] L'ansietat per ser útils tampoc ajuda. Hem de saber que no som imprescindibles"* (Tríptic de difusió de les Delegacions Solidàries, 1997).

Així, en el procés que acabem d'assenyalar podem observar com totes les entitats han enfocat les tasques sobre el terreny en el sentit de ser un vehicle de comunicació i d'intercanvi més que no pas un objectiu en si. Això és més evident en el cas de les entitats amb un llarg historial d'organització de l'activitat. Podem comprovar, doncs, el canvi ja esmentat en la denominació de l'activitat on se suprimeix el concepte *treball* i sorgeix el de *solidaritat* que tendeix a potenciar la vessant "educativa" de l'experiència per sobre de l'aportació d'esforç físic. Cal dir, però, que no es produeix una desaparició del treball com a element central de l'activitat. Encara moltes entitats el mostren com a un element instrumental alhora que relativament central en la seva argumentació. Malgrat aquesta importància, bé és cert que s'ha produït una potenciació de l'element educatiu que, sense esdevenir una transformació o en última instància la desaparició de la component treball, ha deixat aquesta en un darrer terme, apareixen únicament com a un element instrumental.

La divulgació de l'experiència

El tercer moment de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat és el de la difusió de la realitat viscuda al llarg de la segona fase, és dir durant l'estada a un país del Tercer Món. En contra del que podria semblar a primera vista, la participació en aquesta activitat convida a una extensió en el temps de la seva durada. Podríem dir que la veritable proposta de participació es formula a la tornada quan se suggereix als participants de continuar la tasca mitjançant la participació en activitats de difusió de l'experiència viscuda i d'incorporació a les activitats pròpies de l'entitat en forma més o menys organitzada. D'alguna manera, les dues primeres fases constitueixen l'incentiu per tal de fer una determinada entrada al món de la cooperació internacional que posteriorment provarà de donar continuïtat a les files de la pròpia ONGD's o en altres àmbits.

Així, la majoria d'entitats proposen als participants la necessitat de realitzar activitats de divulgació de la seva experiència personal en l'àmbit on els sigui més proper i en una tasca conjunta amb el grup amb el qual s'ha marxat. Se suggereix, doncs, la possibilitat de fer xerrades, exposicions, etc. per tal d'actuar com a altaveus de la realitat viscuda. El plantejament implícit és actuar de contra-poder informatius: els mitjans de comunicació en general difonen una idea dels països del Sud que no correspon a la realitat, realitat que els participants han conegut²⁰ i que ara difonen de manera directa, a partir de la seva pròpia experiència.

D'altra banda, també se suggereix als participants la possibilitat d'incorporar-se a les tasques que està duent a terme l'ONGD. La majoria d'aquestes entitats tenen grups de treball, comitès, o la brigada de l'any vinent que necessitarà de persones amb experiència encara que no viatgin, que són espais de participació oferts a les persones que han marxat al Tercer Món. Es tractaria de treballar en la línia de crear xarxes de grups que treballen a nivell "micro" en temes de solidaritat internacional amb el suport genèric de l'ONGD.

Així, recollim dues invitacions, de PROIDE i SETEM –en forma de grups vinculats a l'entitat que treballen per països o a nivell local, els comitès de solidaritat- a continuar la vinculació amb l'entitat i continuar amb el treball de solidaritat internacional:

A la tomada s'espera que els voluntaris, encara més sensibilitzats, s'anrolin dins d'algun dels projectes de l'entitat. Activitats de diversos àmbits: l'educatiu, el cooperatiu i el de promoció. [El Nord del Sud, n°, pàg. 13].

Cadascun haurà de veure com pot mantenir aquest compromís pel Tercer Món amb accions continuades i actituds renovades [...]. SETEM ofereix algunes vies possibles, a través del programa "Solidaritat dia a dia": [...] xarxa de comitès de solidaritat, que promouen nombroses accions solidàries arreu del país. [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat, 1997] (La negreta és nostra).

L'existència d'aquesta tercera fase suposa, doncs, una doble concepció implícita de l'activitat: per una banda, hi ha el plantejament propi de l'educació al desenvolupament de sensibilització de la societat en general, amb dues vessants: la pròpia sensibilització dels participants i les que aquests duren a terme a partir del testimoniatge directe –que té com a posicionament previ el "combat" contra la idea que transmeten els mitjans de comunicació i altres sectors interessats que mostren una imatge "esbiaixada" d'aquests països; i per una altra, la necessitat de disposar

---

²⁰ Per mitjà de l'experiència personal però també per la formació rebuda per l'ONGD.

de grups actius, nucli de les activitats de sensibilització de moltes ONGD's, donat que al costat de les grans campanyes de sensibilització cal un tipus de treball de proselitisme assolible a partir del treball de voluntaris i voluntàries.

Segona Part

ANAR AL TERCER MÓN, PERÒ QUI? ENVERS UNA CARACTERITZACIÓ DELS PARTICIPANTS A LES BRIGADES/CAMPS/DELEGACIONS/ESTADES DE SOLIDARITAT

Si fins ara hem fet un recorregut per les diferents ONGD's que organitzen les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat –amb qui anar al Tercer Món- i hem provat de mostrar quins són els mecanismes mitjançant els quals desenvolupen la seva acció –com anar al Tercer Món-, proposem ara endinsar-nos en quines han estat les persones que han participat en aquesta activitat. Per fer-ho ens guiarem per la informació que ens han ofert les fitxes d'inscripció a l'activitat d'aquestes persones.

En aquestes fitxes hi ha consignades tot un seguit d'informacions –que el conjunt d'entitats demanen, tot i que d'una manera més o menys extensa²¹- que ens permetran apropar-nos al perfil dels participants en aquesta activitat. Així, podrem observar dades com l'edat, el sexe, el lloc de residència, la formació acadèmica, la situació laboral i la participació associativa dels individus que han format part de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Es tracta, però, de dades bàsiques que exclouen variables que normalment s'utilitzen per a construir la pertinença a una determinada classe social o altres referències al seu entorn social. Tot i així, ens permetran donar algunes pinzellades prou interessants per tal de determinar quines han estat les persones que han participat en aquesta activitat de solidaritat amb el Tercer Món.

L'anàlisi estadística aplicada a les dades obtingudes del processament de les fitxes d'inscripció a l'activitat dels participants es basa en dos aspectes: l'anàlisi

---

²¹ Hem recollit a l'annex les fitxes de dues de les entitats. Es tracta de les més formals ja que altres fitxes d'altres entitats tenen un format més simple, que en alguns casos no és més que un full més o menys sistematitzat sobre les dades del participant.

de taules de contingència –i les mides d'associació pertinents, especialment la χ^2 i el coeficient de contingència- i l'anàlisi de correspondències simples. Així, per una part hem considerat taules de doble entrada i hem comprovat la seva associació mitjançant les mesures indicades, i per una altra hem provat d'establir les similituds entre les categories d'una variable respecte a l'altra, així com les relacions entre les categories de les dues variables a partir de l'anàlisi de correspondències simples -anàlisi que considera les variables per al seu estudi de dues en dues-.

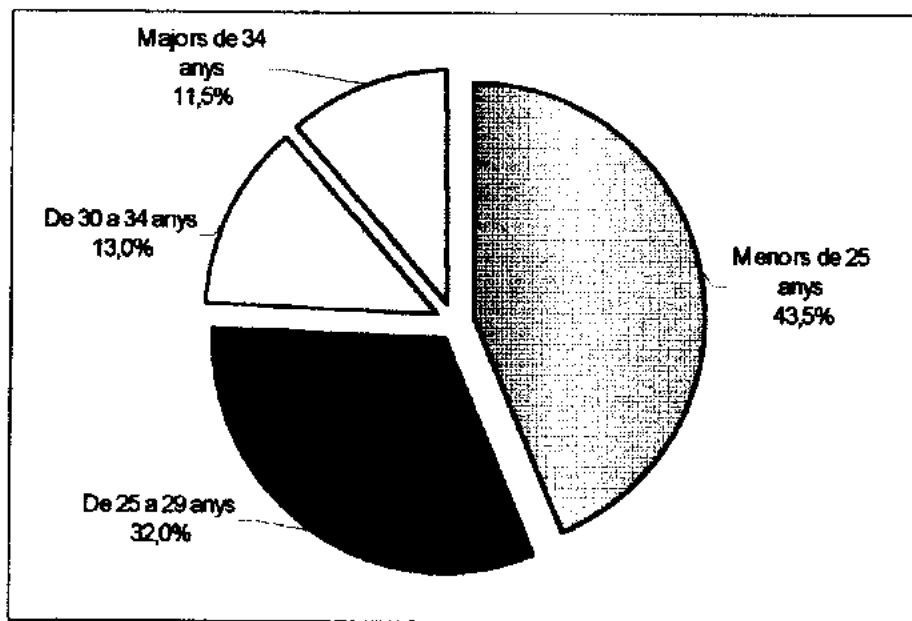
La justificació de la utilització d'aquests procediments estadístics té dues vessants: per una banda, és un tipus d'anàlisi apropiada a les característiques de les variables que hem considerat. Es tracta fonamentalment de variables de tipus qualitatiu categoritzades en escala nominal que no poden ser sotmeses a altres procediments estadístics. D'altra banda, l'estat de la qüestió de l'objecte d'estudi –la inexistència de treballs previs sobre el fenomen de les Brigades/Camps/ Delegacions/Estades de Solidaritat- aconsella la realització d'una anàlisi descriptiva. Així doncs, hem optat per l'anàlisi de correspondències simples donat que aquesta ens permetrà dur a terme una anàlisi descriptiva –no es distingeix entre variable dependent i independent donat que les dues variables objecte d'estudi se situen en el mateix nivell a l'hora de l'anàlisi- i apropiada per a variables de tipus qualitatiu en escala nominal.

Així, l'anàlisi de correspondències simples és una tècnica que permet representar les categories de les dues variables objecte d'estudi en un espai de petita dimensió per tal d'interpretar, per una banda, les similituds entre les categories d'una variable respecte a les categories de l'altra i, per una altra, les relacions entre categories d'ambdues variables (FERRAN, 1996, p.437). Mitjançant estadístics com ara la χ^2 per a taules de contingència de doble entrada, és possible contrastar la hipòtesi nul·la, per tant, que les categories d'una variable són homogènies entre si respecte de l'altra i que aquesta hipòtesi és equivalent a la hipòtesi d'independència entre variables –tot considerant amb un determinat nivell de probabilitat que qualsevol diferència observada és provocada per l'acció de l'atzar-. En el supòsit de dependència –és dir que hi ha una relació entre les dues variables- hi ha diverses mesures que permeten comprovar el grau de dependència. Tanmateix, aquestes mides no permeten detectar en què consisteixen aquestes similituds entre les categories. L'anàlisi de correspondències simples permet fer aquest treball mitjançant la simplificació en la representació de les categories en un espai de petita dimensió que facilita l'anàlisi.

Iniciem, doncs, aquest recorregut per cadascuna de les variables considerades, per tal de tancar el capítol amb la referència a la construcció d'un perfil dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat.

LES BRIGADES/CAMPS/DELEGACIONS/ESTADES DE SOLIDARITAT, UN FENOMEN JUVENIL?

Tot aplicant un criteri molt proper al sentit comú, el que afirma que la definició de la joventut està lligada a l'edat que hom té, arribariem a la conclusió que l'activitat de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions és una activitat eminentment jove. Per recolzar aquesta afirmació, basada en l'apreciació de l'edat biològica dels participants, només cal observar la distribució d'aquests per grups d'edat. En aquest sentit, les dades són abrumadorament clares (Gràfica 3): aproximadament el 75% de les persones que han participat en aquesta activitat són menors de 30 anys.

Gràfica 3: Grups d'edat dels participants.

Però la condició de jove no pot ser només atribuïda en funció d'una determinada edat. Malgrat ser utilitzada quotidianament de manera espontània en aquest sentit, "a la nostra societat la idea de joventut transcendeix de la pròpia realitat d'un grup d'edat determinat" (BERNEY, ROCA i VERDAGUER, 1984, pàg.

33). Així, més enllà de concepcions de la joventut²² com a grup d'edat entenem aquesta com a una "construcció social". Això implica una concepció de la joventut que no resideix en tot un seguit de característiques individuals sinó que se situa en l'àmbit social. A la nostra aproximació, queden, per tant, descartades les argumentacions biologicistes que conceben la joventut com a un procés de maduració individual de l'espècie humana, tot apropant-nos a una consideració d'aquest concepte des del punt de vista de la comprensió dels contextos socials i culturals en que hom defineix uns determinats individus com a joventut.

Si entenem doncs, que l'ésser humà a banda de la seva natura biològica desenvolupa la seva activitat en uns determinats contextos culturals i socials, podem pensar que aquest no neix membre d'una determinada societat sinó que se'n fa (BERGER i LUCKMANN, 1988, pàg. 78). Mitjançant tot un seguit de processos d'aprenentatge, els individus adquireixen la seva identitat. Una identitat que haurà estat socialment constituïda i atribuïda. Per tant, els éssers humans es reconeixeran com a membres d'una societat en funció de la definició social que d'ells se'n fa. Un jove, doncs, serà reconegut com a tal a partir del moment que li han estat atribuïdes tot un seguit de components –prèviament definides pel propi grup– que el distingiran com a tal.

En el nostre context cultural, les característiques que configuren la identitat objectiva es basen en l'estabilitat de l'individu en el sistema productiu i per la formació d'un espai íntim propi. L'assoliment d'aquests dos aspectes suposaria l'entrada al món dels adults. La joventut, per tant, es concep com el període de transició entre la infància i l'edat adulta, moment d'assoliment d'aquesta estabilitat productiva i emocional. En aquesta línia la joventut "*no s'identificaria amb el període vital que va dels 15 als 25 o 30 anys, com sovint es fa, sinó que seria una transició entre dependència familiar i emancipació familiar, i es caracteritza per un moment d'indefinició entre dos termes –infància i edat adulta–*" (MARTÍNEZ SANMARTÍ i PÉREZ SOLA, 1997, pàg. 77). La joventut, doncs, com a període de transició, "*comença amb el deslligament de l'individu de la institució familiar que acull l'infant, i finalitza amb la integració d'aquest a la societat*" (BERNEY, ROCA i VERDAGUER, 1984, pàg. 35). Els individus són considerats adults un cop han assolit un espai propi d'ubicació en el món social, no determinat per la família de procedència. I aquest assoliment d'un espai està lligat a l'assumpció de determinades característiques pròpies del món adult. En aquest sentit, Enrique Gil

---

²² Per a una descripció de les diferents concepcions sobre la joventut, tant històriques com contemporànies, "La joventut com a metàfora" de Carles Feixa i Pàmols és una referència obligada.

Calvo i Elena Menéndez ens proposa que aquesta entrada al món adult es produeix en assumir tot un seguit de "responsabilitats" (GIL CALVO i MENENDEZ VERGARA, 1985, pàg. 17): productiva (estatus ocupacional), conjugal (parella sexual estable), domèstica (domicili propi) i parental (descendència). L'adquisició d'aquests responsabilitats determinaria l'entrada a l'edat adulta i, per tant, la fi de la joventut²³.

Però aquest criteri de l'assumpció d'unes determinades responsabilitats com a criteri per a determinar la fi de la joventut, a la nostra societat deixa en una situació "intermitja" un nombre important d'individus. L'endarreriment en la incorporació al mercat laboral, i de retruc, la perllongació en disposar de domicili propi i de tenir descendència és un fenomen recurrent en aquests moments. A més, el fet d'incorporar-se al mercat laboral, per si mateix, no assegura la inclusió en aquest grup social, sinó que aquesta incorporació ha d'assegurar la possibilitat d'adquirir un habitatge –sigui de compra o de lloguer– i si fos el cas també la possibilitat de mantenir als descendents. Així, molts individus es trobaran en un moment d'indefinió pel que fa a la seva "identitat adulta" donat que no hauran assumit en la seva totalitat les responsabilitats atribuïdes a aquesta condició. D'aquesta manera, *"el jove casat sense feina possiblement serà un adult aturat, mentre que el jove amb feina, però sense estabilitat emocional, seguirà adoptant les maneres de comportament de la joventut, almenys en el temps lliure"* (BERNEY, ROCA i VERDAGUER, 1984, *ibidem*).

Malauradament, pel que fa al nostre estudi i en vistes a determinar el caràcter juvenil de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, només podem considerar la responsabilitat productiva i de manera limitada. Les dades de què disposem en aquest sentit fan referència a la situació laboral –per tant si hom està aturat, estudia, treballa o fa les dues coses– i no pas a com és aquesta situació, és a dir, si és a temps parcial o jornada completa, o si es tracta d'un contracte fix o temporal, o no en té. Quedarien excloses de la nostra anàlisi, per raons òbvies de limitació de les dades de l'estudi, les responsabilitats que fan referència a l'habitatge propi, l'estabilitat emocional i la descendència.

---

²³ Aquest és un concepte de joventut que està en funció d'una determinada realitat social i cultural, de tal manera que en altre context pot ser concebut de diferent manera, fins el punt que hi ha societats que no entenen aquesta etapa biogràfica com a tal. De fet, és a partir de la perllongació en el temps de l'assumpció de les característiques pròpies de l'edat adulta (les responsabilitats, si es vol dir així) que hom comença a parlar de joventut com a grup social. En una societat sense transició dilatada entre la infantesa i l'edat adulta, per exemple, no és possible concebre el moment definit a les societats occidentals com a joventut.

Si fem servir el criteri de l'edat biològica dels participants²⁴, en el nostre cas, la frontera per baix pel que fa a l'edat dels participants està delimitada per un fet estructural. Com ja hem vist, la majoria d'entitats tenen com a requisit disposar d'un mínim de 21 anys per tal de participar. Això, en els termes del nostre treball, implica una delimitació que exclou tot un sector de persones, considerades generalment com a joves, els menors de 21 anys. En canvi, no hi ha frontera per la part de dalt dels grups d'edat. Si bé hi ha una frontera no escrita –com hem vist la majoria de participants se situen per sota dels 30 anys–, aquesta es pot traspassar la qual cosa suposa a la pràctica que no hi ha limit d'edat per a participar.

Veiem, però, quina relació mantenen les variables edat i situació laboral. De l'observació de les dades dels participants per grups d'edat i per situació laboral, podem comprovar com la majoria d'estudiants, aturats i persones que compaginen estudis i algun tipus de feina són els que la seva edat està compresa entre els 21 i 30 anys, especialment els de 21 a 24. D'aquesta constatació hom pot suposar que es tracta de persones que encara no han assumit la responsabilitat productiva donat que encara no s'han incorporat al mercat de treball, i si ho han fet –els que treballen i estudien– no ho han fet de manera plena. Podem suposar, doncs, que les persones menors de 24 anys que treballen i estudien, estudien més que no pas treballen. El sentit ascendent i descendent de les dades pel que fa a les persones que treballen i que no treballen respectivament ens mostra com a mesura que el grup d'edat assumeix cotes més altes, els valors de la variable es modifiquen notablement.

	Treballen	No treballen	
Menors de 24 anys	29.3%	70.7%	100%
De 25 a 29 anys	74.7%	25.3%	100%
De 30 a 34 anys	88.2%	11.8%	100%
Majors de 35 anys	97.2%	2.8%	100%

Taula 10: Situació laboral per grups d'edat.

Cal destacar que tot i que la pràctica totalitat de les persones majors de 35 anys treballen, ho fan en un 43% en l'ensenyament formal –fet que ens sembla significatiu pel que fa a l'activitat que estem analitzant– i en el cas de les persones majors de 30 anys, l'ocupació relacionada amb l'educació formal és, en comparació

²⁴ Malgrat hem afirmat la necessitat de contemplar el concepte de joventut des del punt de vista de l'atribució de característiques socialment atribuïdes, prenem la variable edat com a punt de referència per a contemplar l'estudi de l'assumpció de la responsabilitat productiva. Així, tot "abusant" de les seves possibles implicacions, considerem el referent edat per tal de perfil·lar aquesta conceptualització tot i ser conscients del risc de generalització que comporta assumir aquest indicador.

amb les altres, la majoritària. Si bé es tracta de participants que es troben situats fora de la franja d'edat considerada com a jove i tenen una feina, per tant que han assumit la responsabilitat productiva, són persones que tenen contacte amb persones joves. Són, si més no una part d'ells, el que Aranguren anomena "vells plens d'esperit juvenil": *"estos viejos poseedores de un espíritu joven se encuentran, por lo general, entre personas muy próximas a los que son jóvenes por su edad: profesores universitarios, líderes estudiantiles, pensadores, escritores, artistas."* (ARANGUREN, 1983, pàg. 5).

	No treballa	Ed. formal	Associació social	Profes. i inspeccions	Sanitat	Prof. Liberals i artístiques	Altres	
Majors de 30 anys	4.6%	43.4%	4.6%	0.0%	11.4%	13.1%	22.3%	100%
De 28 a 34 anys	6.9%	35.1%	10.4%	1.5%	5.9%	16.8%	21.3%	100%

Taula 11: Ocupació dels participants majors de 30 anys.

En els termes en que definim amb anterioritat la condició de jove havíem constatat la dificultat per tal d'encabir de manera clara tota la població susceptible de ser-ho. Dèiem que una bona part dels individus es trobarien en una situació d'indefinició. Com podem veure a la Taula 12, aquests sectors es correspondrien amb les persones menors de 29 anys i que treballen (el 36,7% del total de participants), i majors de 30 però que no ho fan (el 1,9%). Pel que fa als primers, donat el context de retardament generalitzat d'emancipació del domicili familiar i al mercat de treball en unes condicions que permetin una certa autonomia econòmica, és molt possible que una part d'ells siguin persones que tot i tenir una ocupació més o menys estable, encara no hagin adquirit l'estatus total d'adult. Els segons, molt escassos, tot i tenir una edat que hom acostuma a atribuir a l'edat adulta, encara no han assumit la seva autonomia econòmica per no disposar d'una ocupació (o bé són aturats o bé compaginen estudis i feina).

	Treballen	No treballen	
Menors de 30 anys	36,7%	3,9%	75,6%
Majors de 30 anys	22,5	1,9%	24,4
	59,1%	42,9%	100%

Taula 12: Situació laboral per grans grups d'edat.

Però a més de les argumentacions basades en dades més o menys objectives sobre la conveniència o no de considerar un activitat de joves les

Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, hem de tenir present quina és la percepció que hom té d'activitats d'aquesta mena. Cal assenyalar, doncs, que des d'algunes ONGD's –especialment en aquest cas el SETEM que té la mitjana d'edat més baixa de totes les entitats que organitzen les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat, es parla dels participants a l'activitat en termes de "joves":

Des de 1991 més de 1.500 Joves de Catalunya, i 2.800 a tot l'Estat espanyol, han participat en aquesta activitat de formació i cooperació en més de 30 països del Tercer Món. D'aquesta manera, i per molts altres camins, joves de diversos grups, procedències i nivells socials han tingut i tenen la possibilitat cada any de conèixer directament els països del Sud [...]. [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat de SETEM, 1997]

SETEM-CATALUNYA (Servei Tercer Món) és una organització no governamental per al desenvolupament (ONGD) especialitzada en la sensibilització de la joventut sobre els problemes de la cooperació i el desenvolupament[...]. [Fulletó de difusió dels Camps de Treball de SETEM, 1994]. (La negreta és nostra).

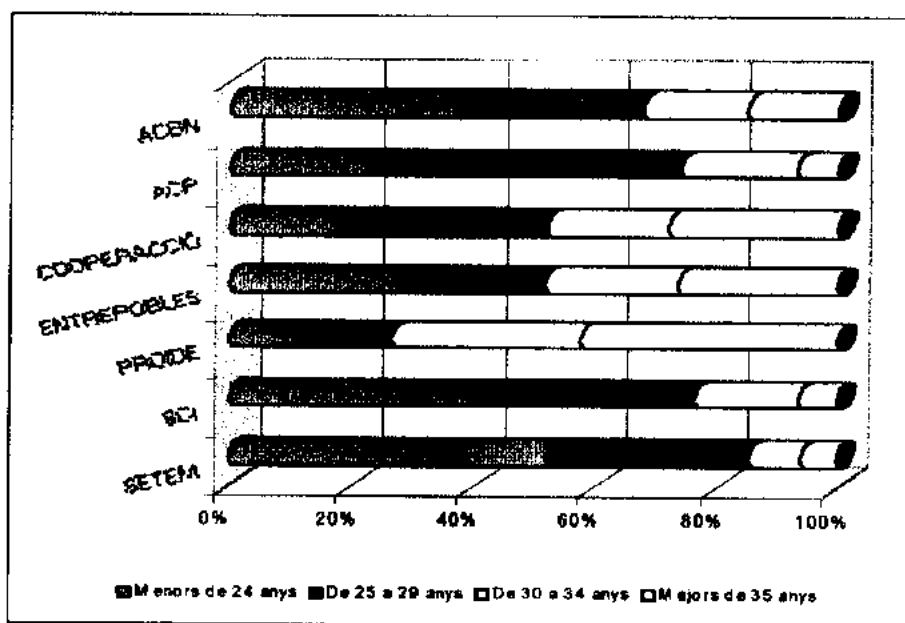
En aquest sentit, per tant, no seria forassenyat parlar de les connotacions juvenils que hom pot atribuir a l'activitat i que actuen de manera paral·lela a l'edat dels seus participants. Aquesta atribució de connotacions juvenils s'estén també a tot l'àmbit del voluntariat en general. Una recent enquesta sobre el voluntariat a Catalunya (INSTITUT DEP, 1996) mostra com, entre les característiques que els enquestats atribueixen als voluntaris/es, hi ha la de "jove" en un 45,9%, situada en cinquè lloc al darrera de responsable –86,8%–, compromès –65,2%–, sacrificat –59,8%– i altruista –58,2%–.

Tanmateix, en l'àmbit que ens ocupa, hem vist que com la utilització d'uns conceptes i altres a l'hora de denominar l'activitat poden remarcar a major o menor intensitat aquesta caràcter juvenil de l'activitat. Parlar, doncs, de camps recordarà les activitats realitzades per joves durant els estius, mentre que altres denominacions podrien difuminar aquesta concepció. En aquesta línia, ja hem vist com precisament les entitats que fan servir la denominació camps són les que tenen una mitjana d'edat menor. Des del punt de vista dels participants, veurem en l'apartat sobre les motivacions com una argumentació possible per tal de justificar la demanda de participar en una activitat d'aquestes característiques és que es tracta d'un moment idoni, bé perquè ja s'ha acabat la carrera universitària i s'està a l'espera de trobar una ocupació, bé perquè obligacions de manteniment de la descendència no permetrien marxar durant un mes en aquestes condicions.

Així, tot reprenent el fil argumental, amb l'aplicació d'un concepte operatiu de joventut basat en una determinada edat –tenir menys de 30 anys, per ser aquesta edat propera a l'emancipació familiar- i la no assumptió de responsabilitats

productives plenes -estar aturat, estudiant o compaginar estudis i feina-, podem dir que aproximadament el 40% de les persones participants en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat són "clarament" joves. Ara bé, si tenim present que hi ha un gruix important de persones que es trobarien en una situació "intermitja" amb l'aplicació d'aquests criteris -un 36,7% de persones menors de 30 anys i que treballen, i un 1,9% de persones majors d'aquesta edat però sense feina-, així com que dels majors de 30, entre un 35 i un 40% es dediquen a l'ensenyament públic -professió que garanteix un cert contacte amb els sectors més joves de la societat- la conclusió final -tot i que certament poc exhaustiva- podria ser que hom pot definir amb una certa tranquil·litat aquest fenomen com a un fenomen on participa gent jove, o bé gent que de manera més o menys objectiva es pot sentir jove.

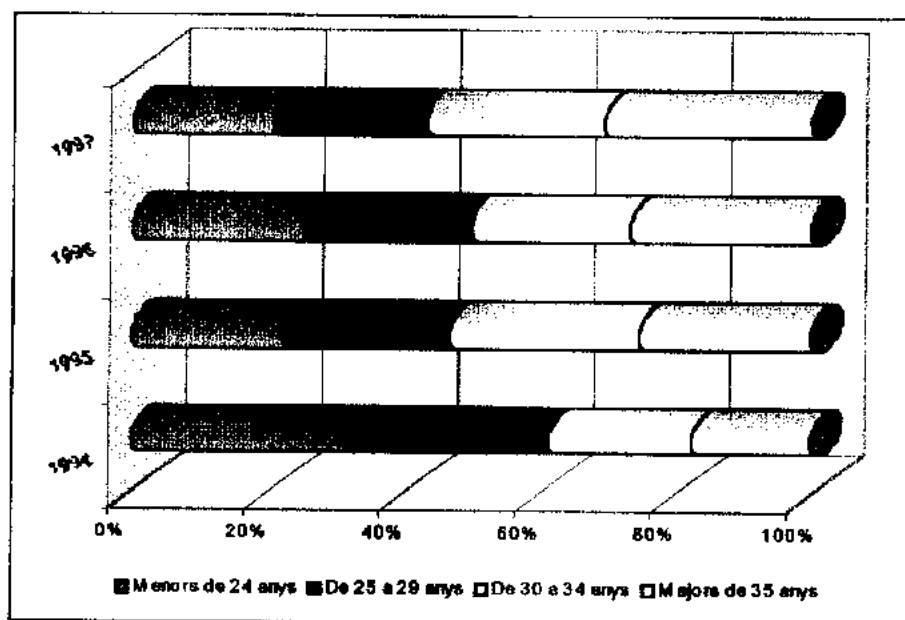
Ara bé, aquestes afirmacions necessiten ser considerades des del punt de vista de les diferents entitats. Com podem observar a la Gràfica 4, la distribució dels diferents grups d'edat a les ONGD's no és homogènia. Així, a grans trets, a les entitats on els grups menors de 30 anys tenen major importància són l'ACP, l'SCI i el SETEM amb un percentatge superior al 75%. Pel contrari, l'entitat amb una menor proporció de participants menors d'aquesta edat és PROIDE que només presenta aproximadament el 25%. A les altres entitats la proporció es manté al voltant del 50% (ENTREPOBLES i COOPERACIÓ) i l'ACBN presenta un 68%.

Gràfica 4. Distribució de l'edat dels participants per ONGD.

La majoria d'entitats, doncs, tenen una proporció relativament elevada de persones menors de 30 anys, destacant dues que presenten un repartiment més o menys igualitari entre majors i menors d'aquesta edat, i una entitat amb una proporció inversa. Pel que fa a PROIDE, una explicació en aquest sentit és la seva vinculació als Germans de La Salle, cosa que fa que un nombre important dels seus participants siguin germans d'aquest ordre. Aquest fet suposa, com veurem posteriorment, una elevada proporció de persones de sexe masculí respecte a les altres entitats, així com un major nombre de persones majors de 30 anys²⁵. D'altra banda, si apliquem el criteri anteriorment emprat de l'ocupació laboral, veurem com a aquesta entitat el 70% dels participants treballen en l'àmbit docent.

Ara bé, si observem aquest procés des d'un punt de vista longitudinal, la conclusió a la que podem arribar posaria en dubte la consideració d'aquest fenomen com a quelcom eminentment juvenil. Des de l'any 1994 fins el 1997 (vegeu Gràfica 5) es pot constatar un procés de disminució del grup més jove –els menors de 24 anys– i un augment dels grup més gran –els majors de 35 anys. Per la seva banda, els grups situats al mig mantenen un pes similar amb el pas d'aquests quatre anys.

Gràfica 5: Distribució de l'edat dels participants per anys.

²⁵ Aquesta entitat és la única que entre els seus participants compta amb un nombre relativament important de persones majors de 50 anys, majoritàriament religiosos de La Salle.

Una explicació possible d'aquest fet, enllaçaria amb el canvi d'orientació de l'activitat que assenyalàvem a la primera part d'aquesta investigació. Si cada cop més l'activitat es concep com a una activitat d'educació al desenvolupament que busca un cert compromís dels participants i l'assoliment d'una mínima sensibilització envers la problemàtica Nord/Sud, és possible que les entitats busquin un cert tipus de persona més predisposada a aquesta reflexió. Una concepció molt lligada a una tasca concreta a realitzar a l'estiu és més "pròpia" de persones joves, en canvi en una activitat que demana un cert posicionament de compromís més profund i de reflexió personal, els millor candidats serien, a ulls de les ONGD's, persones amb una certa estabilitat afectiva²⁶.

Pel que fa a l'edat dels participants en altres activitats de cooperació internacional, hem comparat els participants de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat amb el seu referent immediat²⁷, la figura del cooperant (vegeu pàg. 30). Així, pel que fa referència a l'Estat espanyol²⁸ els grups amb una edat superior als 30 anys tenen un igual pes en relació als més joves. Si prop del 50% dels participants en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat a Catalunya era menor de 25 anys, en el cas dels cooperants aquesta proporció s'assoleix a partir de la trentena d'anys. Aquest fet és explicable tot atenent la distinció, que hem formulat *supra*, entre voluntari i cooperant. Com ja hem vist, del cooperant s'espera una col·laboració de tipus tècnic i un temps d'estada relativament llarg i el desplaçament obeeix a una lògica i objectius diferents que les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Als ulls de les ONGD's, és comprensible el raonament de fer recaure tot aquest seguit de responsabilitats en persones de major edat. D'altra banda, la majoria d'ONGD's demanen del cooperant una determinada titulació acadèmica i especialitzacions, a més d'experiència professional en l'àmbit d'actuació del projecte, que és difícilment

---

²⁶ Un possible indicador per corroborar aquesta suposició seria dur a terme un estudi de les fibres d'inscripció de les persones no seleccionades per participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. D'aquesta manera, podríem constatar si veritablement s'ha produït una disminució de les persones més grans i un augment dels més joves en les files dels no admesos. És evident que aquest aprofundiment depassa notablement l'objectiu d'aquesta investigació, tot i que no podem deixar de plantejar-ho com a una suposició que es basa en intentar copsar la lògica dels directius de les ONGD's, donat que són aquestes persones les que fixen els criteris implícits per tal de participar en l'activitat.

²⁷ Com ja hem fet notar, no hi ha cap estudi sistemàtic sobre aquest fenomen. El referent més proper analitzat sistemàticament és el de la figura del cooperant a ARMENGOL I FONT, 1991.

²⁸ L'estudi al què ens referim, Armengol i Font *op. cit.*, que fou encarregat per la Coordinadora Espanyola de ONGD's té, obviament, com punt de referència l'Estat espanyol. Malauradament, ni la Federació Catalana d'ONGD's, ni la Coordinadora Valenciana de ONGD's disposen d'estudis similars en el seu àmbit territorial, la qual cosa fa que no hi hagi referents sobre aquest tema pel que fa als Països Catalans.

assolible abans dels 30 anys. Aquests fets, doncs, limiten estructuralment l'edat "recomanable" dels cooperants.

De 20 a 25 anys	20%
De 25 a 30 anys	31%
De 30 a 35 anys	30%
Majors de 35 anys	19%
	100%

Taula 13: Distribució per edats dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL i FONT, 1991).

De manera similar a la distribució dels participants de les Brigades/Camps/ Estades/ Delegacions, els cooperants de l'ONGD francesa *Service de Coopération au Développement* tenen una estructura per edats similar –tot i que el grup de 26 a 35 anys suposa un 45%, per tant més gran que els del SCD amb un 31%- amb aproximadament la meitat dels participants menors de 25 anys.

De 21 a 25 anys	54,5%
De 25 a 30 anys	31%
De 30 a 35 anys	8%
Majors de 35 anys	6,5%
	100%

Taula 14: Distribució per edats dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).

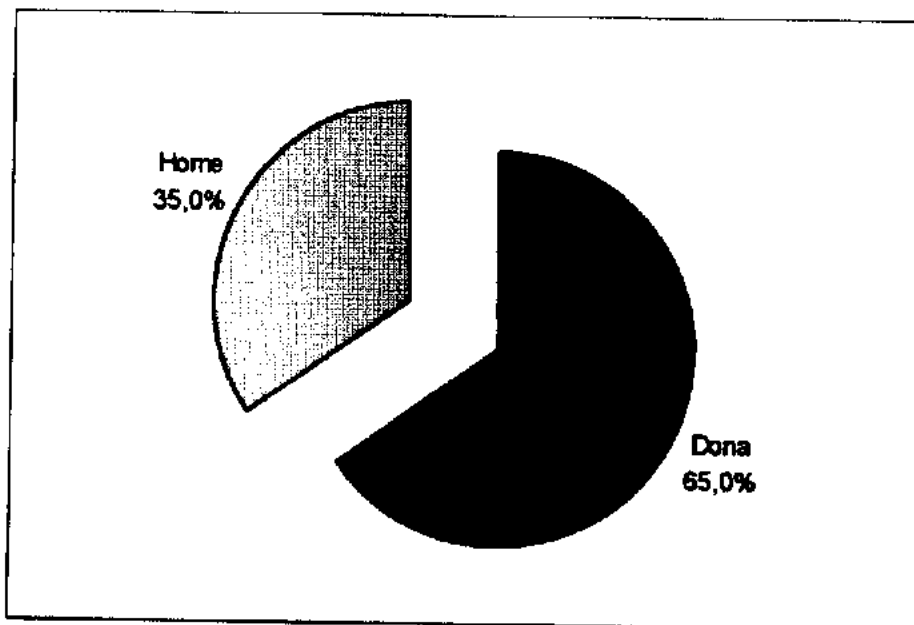
Cal destacar, però que si la comparació es realitza amb el total del voluntariat a Catalunya, l'estructura per edats canvia de forma radical. Si a les Brigades/Camps/ Estades/Delegacions el 89,5% dels participants era menor de 35 anys, en el cas dels voluntariat de qualsevol àmbit a Catalunya aquesta proporció és només del 40%. Aquest fet, per una banda, demostra l'extensió del moviment del voluntariat a totes les edats, i per una altra, fa pensar que una activitat de voluntariat en la cooperació internacional atreu fonamentalment persones d'edat inferior als 35 anys.

De 16 a 24 anys	22%
De 25 a 34 anys	18%
De 35 a 44 anys	27%
De 45 a 54 anys	22%
Majors de 55 anys	11%
	100%

Taula 15: Distribució per edats del voluntariat català (Font: Institut DEP, 1996).

DISTRIBUCIÓ PER SEXES DELS PARTICIPANTS: UN FENOMEN FEMENÍ?

En contemplar la distribució per sexes dels participants en les Brigades/Camps/ Estadades/Delegacions, hom pot constatar una major participació de les dones respecte dels homes (Gràfica 6). De fet, aquest és un fenomen recurrent en moltes altres activitats de participació associativa. Per exemple, un dels àmbits on aquesta situació es repeteix és en el de l'esplai. El nombre de monitores acostuma a superar a bastament el nombre de monitors. En observar les dades de diversos moviments de lleure podem comprovar aquesta situació: a Ecolleure hi ha un 25,25% de monitors i un 74,75% de monitores; al Movibaix la proporció es manté tot i que en diferent mida -39% monitors, 61% monitores- i al MCEC (Moviment de Centres d'Esplais Cristians) el 42% són monitors i el 58% monitores.

Gràfica 6: Distribució per sexes dels participants.

Les explicacions sobre aquesta major participació associativa de les dones són diverses. Al marge d'argumentacions que atribueixen a diferències en el codi genètic d'homes i dones aquesta dissemblança en el "comportament associatiu",

hom atribueix bona part de les explicacions en aquest sentit a diferències en el terreny de la socialització²⁹. De la mateixa manera que consideràvem que la identitat "jove" era atribuïda i apresada socialment, la identitat de "gènere"³⁰ es transmet i interioritza amb mecanismes similars. Això vol dir que en el procés d'incorporació a la societat que suposa la socialització, hi ha diferències en el camí que recorren homes i dones. I aquestes diferències, òbviament, estaran relacionats amb condicionants de tipus social i que faran referència al context del moment. Així, hom pot entendre aquesta major participació de les dones en les Brigades/Camps/Estades/Delegacions en el sentit que aquestes han estat socialitzades de tal manera que el seu comportament és prociú a aquest tipus de participació associativa o bé que aquesta activitat té connotacions que la fan més "atractives" a les dones que als homes.

Sigui com sigui, el que podem reconèixer en aquesta major participació de les dones és una certa reproducció dels models de comportament generals de la societat, orientats diferentment en funció del sexe. Així, a l'igual que a la societat en general, els estudis de les dones participants a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions s'orienten en bona mida a les carreres de caire social o a les que tenen assignades connotacions femenines de cura dels altres.

	Homes	Dones
Mitjanes socials	14.9%	28.1%
Mitjanes tècniques	9.4%	3.2%
Ciències experimentals i de la salut	15.1%	16%
Ciències socials i jurídiques	25.1%	39.1%
Tècniques superiors	6.8%	2.3%
Altres	5.4%	7.1%
	100%	100%

Taula 16: Distribució de titulacions universitàries dels participants per sexe.

Podem observar a la Taula 16 que es produeix una clara predominança respecte els homes en les titulacions de caire social o humanístic. Aquesta superioritat es produeix especialment en les titulacions mitjanes –educació social, educació infantil i primària, treball social- en les que pràcticament el nombre de dones duplica el d'homes, però també en les superiors –història, filologies...- en les que les dones superen els homes en 10 punts sobre 100. Per exemple, pel que fa a

²⁹ "Procés a través del qual un infant aprèn a esdevenir membre actiu de la seva societat" (BERGER, 1986, pág. 123).

³⁰ Fem servir el concepte *gènere* per fer referència a la dimensió de construcció social de les diferències entre homes i dones, que es desmarca del concepte biològic de sexe. Així, mentre *sexe* fa referència a un referent biològic, *gènere* posa de manifest el caire cultural dels atributs socials atorgats socialment a cada sexe.

les diplomatures de tipus social les proporcions entre homes i dones són del 17% i 83% en educació social, del 10% i 90% en treball social i del 27% i 73% en educació infantil i primària.

Aquesta proporció, però, s'inverteix en el cas de les carreres tècniques. Així, les dones que estudien o han estudiat enginyeries, tant tècniques com superiors, són tres vegades menys que els homes.

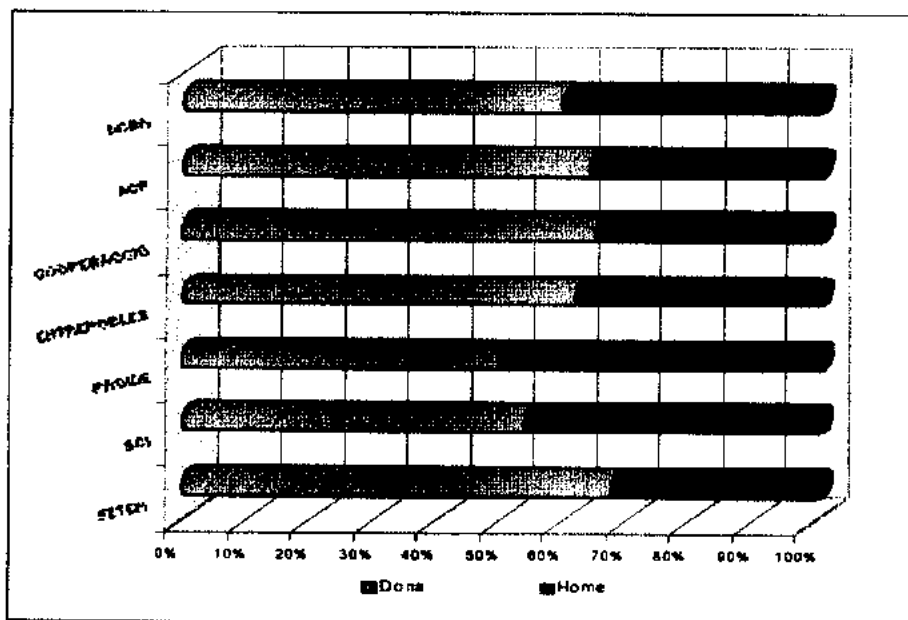
En el cas de les carreres de ciències experimentals i de la salut es produeix un cert equilibri. En desglossar les carreres, però, podem observar com aquest equilibri està mediatitzat per la presència, en aquest apartat, dels estudis d'infermeria que presenten una proporció del 5% d'homes davant d'un 95% de dones. A diferència de medicina, on la proporció altra vegada es troba equilibrada, la resta de carreres d'aquesta categoria tenen proporcions que afavoreixen els grup d'homes: 60% d'homes i el 40% de dones a ciències químiques i el 93% i el 7% a físiques.

Pel que fa a l'ocupació laboral, aquesta reproducció de patrons de desigualtat per raó de gènere es reitera en cert sentit. La diferència es pot copsar especialment en les ocupacions de caire assistencial –educació i animació social– on l'espai que ocupen les dones dobla el dels homes, així com, en sentit invers, en les professions liberals liderades amb certa distància pels homes. Malgrat que la distribució del nombre d'homes i dones dedicats a l'ensenyament formal és molt similar, si observem aquest apartat, en les seves diferents modalitats podem constatar com les dones són majoria en l'ensenyament infantil i secundari, però no així en el superior on hi ha el mateix nombre de persones d'ambdós sexes, ni en la formació professional i la investigació superior on els homes són més nombrosos.

	Homes	Dones
Educació formal	27.2%	28.1%
Educació i animació social	9.23%	18.2%
Altres ocupacions	3.85%	8%
Sanitat	3.17%	0%
Professions liberals i artístiques	22.2%	13.2%
Altres	34.8%	22.6%
	100%	100%

Taula 17: Distribució d'ocupació laboral dels participants per sexe.

D'altra banda, la desproporció entre sexes és un factor comú a la majoria de les entitats. Així, a excepció de l'SCI i PROIDE³¹, la resta d'entitats tenen més d'un 60% de dones com a participants de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions –del 60 de l'ACBN al 68% del SETEM (vegeu Gràfica 7).

Gràfica 7: Distribució del sexe dels participants per ONGD.

Si prenem com la referència temporal, el període que va de 1994 a 1997 veiem com el desequilibri de participants femenins respecte dels masculins ha crescut. De tota manera, aquest creixement es manté en uns límits que no permeten afirmar una tendència clara.

	Homes	Dones	
1994	37.5%	62.5%	100%
1995	36.5%	63.7%	100%
1996	32.7%	67.3%	100%
1997	32.8%	67.2%	100%

Taula 18: Distribució del sexe dels participants per anys.

Pel que fa a altres referents, la proporció superior de dones respecte dels homes es manté en el cas dels cooperants en països del Tercer Món. Es tracta,

³¹ Pel que fa a l'entitat amb el percentatge superior d'homes, el cas de PROIDE l'explicació podria girar, altre cop, al voltant de les característiques d'aquesta entitat, donat el nombre relativament elevat de participants religiosos de La Salle –evidentment homes–.

com es pot observar a la Taula 19, d'un 58% de dones per un 42% d'homes, proporció inferior als participants en les Brigades/Camps/Estades/Delegacions però que manté el sentit del desequilibri.

Homes	42%
Dones	58%
	100%

Taula 19: Distribució per sexes dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL i FONT, 1991).

En canvi, el referent francès (Taula 20) experimenta la situació contrària: la proporció d'homes és superior –61%– al de les dones –39%–. Aquest fet és explicable en els termes del context francès. D'aquest 61% d'homes, el 35% són cooperants del *Service National* –equivalent a la prestació social substitutòria–, per tant aquest major nombre d'homes es pot entendre al canalitzar a través de la cooperació amb els països del Sud l'obligació de l'acompliment del servei militar – en aquest cas, el seu referent civil-. De fet, si les dades de l'estudi d'Armengol i Font fossin posteriors al 1991, molt possiblement el nombre d'homes cooperants hauria augmentat, donat que a l'Estat espanyol la prestació social substitutòria ha adquirit una forta embranzida i, indirectament, el nombre de la demanda de persones que volen realitzar aquesta en països del Tercer Món³².

Homes	61%
Dones	39%
	100%

Taula 20: Distribució per sexes dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).

En relació al conjunt del voluntariat a Catalunya, podem observar altra vegada la inversió de la tendència dels participants en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. En aquest cas, els homes superen en proporció a les dones (Taula 21).

Cal tenir present, però, que al considerar el conjunt del voluntariat es troben aglutinats diferents moviments i àmbits de participació, entre d'altres la protecció civil, que es troben majoritàriament nodrits per homes la qual cosa fa variar el

³² Sobre la prestació social substitutòria i la cooperació vegeu el treball ja citat (PÉREZ SOBA, 1997, pàg. 119-121).

percentatge final. En aquest sentit, hom podria interpretar les diferències en la proporció de persones que participen en uns i altre moviments i el seu sexe en termes de les connotacions que hom atribueix a cada àmbit. Així, doncs, es podria pensar que hi ha activitats de voluntariat amb atribucions de gènere masculí – protecció civil, voluntaris forestals- i d'altres de gènere femení –i hom podria pensar, tot seguint aquesta lògica que les Brigades/Camps/Delegacions/ Estadets de Solidaritat tenen connotacions socialment atribuïdes de caràcter femení-.

D'altra banda, a l'edat adulta els rols tradicionals emergeixen de forma clara. En aquest sentit, la prioritat, socialment imposada, és que la dona atengui l'àmbit privat i l'home el públic (FUNES, pàg. 152).

Homes	63%
Dones	37%
	100%

Taula 21: Distribució per sexes del voluntariat català (Font: Institut DEP, 1996).

En el cas dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estadets de Solidaritat la relació entre les variables sexe i edat respecte de la participació social constaten la pauta de disminució de l'activitat associativa amb l'edat en el cas de les dones, observant el comportament contrari en el cas dels homes.

	No participa			Participa		
	Home	Dona		Home	Dona	
Menors de 24 anys	44.7%	55.3%	100%	31.2%	68.8%	100%
De 25 a 29 anys	35.6%	64.4%	100%	31.6%	68.4%	100%
De 30 a 34 anys	39.7%	60.3%	100%	40.4%	59.6%	100%
Majors de 35 anys	36.7%	63.3%	100%	47.3%	52.7%	100%

Taula 22: Distribució del sexe i grup d'edat dels participants respecte a la participació social.

Podem comprovar a la Taula 22 com, en el cas de les persones que no participen, malgrat que les dones mantenen un percentatge superior per a tots els grups d'edat respecte dels homes –és a dir, tot i ser majoria-, es produeix una disminució de la participació femenina amb l'augment de l'edat. En el cas dels homes, a mesura que augmenta l'edat, la proporció d'homes que no participen disminueix –encara que el pes respecte a la dona continua essent inferior-. Quan es tracta de les persones que sí que participen, es produeix el fenomen invers. La proporció de dones disminueix a mesura que el grup d'edat és major, cas contrari del dels homes, en que aquesta proporció creix.

Això, però, no vol dir que en termes absoluts la presència de la dona no sigui major que la dels homes per a tots els grups d'edat, tant si es participa com si

no. Aquestes dades mostren que la proporció entre homes i dones evoluciona de manera diferent en relació a l'edat i la participació, concretament de manera inversa.

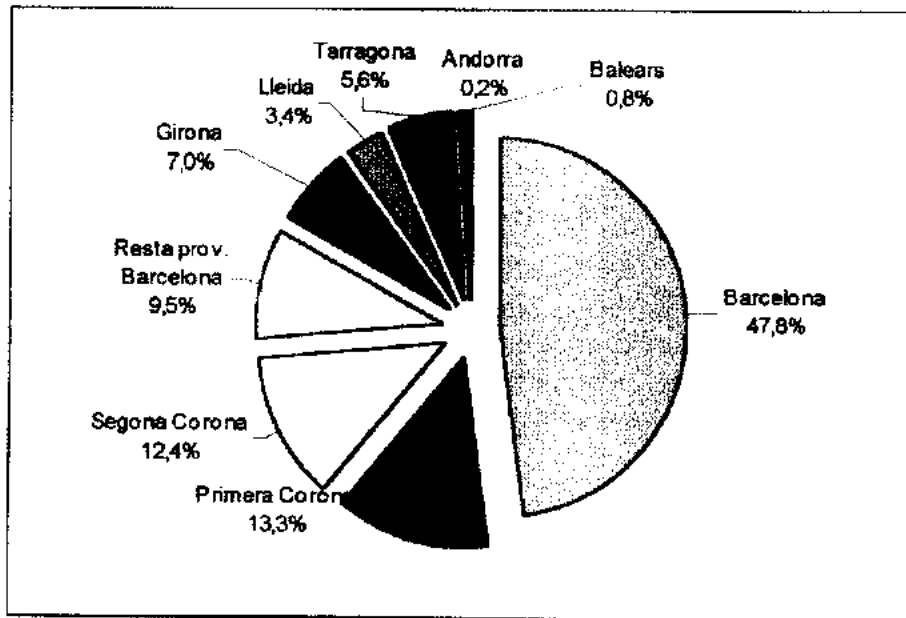
Malauradament, l'anàlisi de correspondències no permet l'estudi de la relació entre tres variables.

EL LLOC DE RESIDÈNCIA DELS PARTICIPANTS: UN FENOMEN URBÀ?

En observar la gràfica sobre el lloc de residència dels participants de les Brigades/ Camps/ Estadades/Delegacions podem observar com al voltant del 50% dels participants resideix a la ciutat de Barcelona (vegeu Gràfica 8), per tant ho fan en una àrea urbana. Aquesta xifra de residència urbana augmenta si tenim present que un 13,5% dels participants tenen el seu domicili a l'anomenada Primera Corona³³, bàsicament els municipis de l'antiga Corporació Metropolitana de Barcelona que tenen una alta component urbana.

---

³³ Tot seguint la terminologia emprada per l'Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona realitzada per l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, entenem per *Primera Corona* els següents municipis: Castelfelers, Gavà, Viladecans, Sant Climent de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, El Prat de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Sant Joan Despí, Santa Coloma de Cervelló, L'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Vicenç dels Horts, Sant Feliu de Llobregat, Palteja, Molina de Rei, El Papiol, Sant Cugat del Vallès, Cerdanyola del Vallès, Ripolllet, Montcada i Reixac, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià del Besòs, Badalona, Montgat i Tiana. La *Segona Corona* estarà formada per la resta de municipis de les comarques del Baix Llobregat, del Vallès Oriental, del Vallès Occidental i del Maresme.

Gràfica 8: Lloc de residència dels participants.

Si hem considerat un entorn bàsicament urbà per a les persones residents a la primera corona i a la pròpia ciutat de Barcelona, pel que fa a les persones residents a la segona corona, aproximadament el 50% tenen el seu domicili a les ciutats de Granollers (6% respecte dels residents a la segona corona), Mataró (3%), Terrassa (21%), Sabadell (12%) i Martorell (5%).

Pel que fa als residents a les comarques de Girona –7% del total-, Lleida –3,4%- i Tarragona –5,6%-, entre el 20 i el 30% resideixen a les ciutats capitals de la província.

Així, si sumem el nombre de persones residents a la ciutat de Barcelona, a la primera corona, als municipis de Granollers, Mataró, Terrassa, Sabadell, Martorell, Girona, Lleida i Tarragona obtenim que aproximadament el 70% dels participants resideixen en aquestes àrees que hom pot considerar sense gaires dificultats com a urbanes.

Aquesta distribució sobre el terreny dels participants a les brigades té una expressió similar en l'observació per comarques (vegeu annex 5). Podem comprovar com són les comarques del Barcelonès (54,1% dels participants) i del Vallès Occidental (8%) on es concentra la majoria de les persones que han anat de Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat.

A partir d'un nucli central que és la comarca del Barcelonès, el nombre de participants disminueix dràsticament a mesura que hom s'allunya del principal

centre d'atracció: la ciutat de Barcelona i la resta de municipis del Barcelonès. Aquesta disminució és tan brusca que si la comarca del Barcelonès representa el 54,1% del total de participants, les comarques del voltant no superen el 10%. El pes de les diferents comarques, doncs, es troba certament diferenciat entre unes i altres i especialment en referència al Barcelonès. A més trobem una forta diferència entre la resta de comarques: mentre el Vallès Occidental, com hem vist, ostenta el 8% dels participants, el segueix el Baix Llobregat amb un 4,9%, el Bages amb un 3,3%, el Maresme amb un 3,1%, el Gironès amb el 2,7% i el Vallès Oriental amb un 2,5%. La resta de comarques se situa entorn el 2% i la majoria no superen l'1%.

De 0 a 20 participants	De 21 a 40 participants	De 41 a 60 participants	De 61 a 80 participants	De 81 a 100 participants	De 101 a 120 participants	De 121 a 140 participants	Més de 140 participants
Alt Camp	Anoia	Bages	Baix Llobregat			Vallès Occide.	Barcelonès
Alt Empordà	Baix Camp	Gironès					
Alt Penedès	Garraf	Maresme					
Alt Urgell	La Selva	Vallès Oriental					
Alta Ribagor.	Osona						
Baix Ebre	Segrià						
Baix Empordà	Tarragonès						
Baix Penedès							
Berguedà							
Cardener							
Cond. Sarberà							
Garrigues							
Garrotxa							
Montsià							
Noguera							
Pallars Jussà							
Pallars Sobirà							
Pla d'Urgell							
Pla de l'Ebre							
Priola							
Ribera d'Ebre							
Ripollès							
Sagera							
Solsonès							
Terra Alta							
Urgell							
Val d'Aran							

Taula 23: Distribució del nombre de participants per comarques.

Pel que fa a residents en altres indrets dels Països Catalans aquests provenen únicament d'Andorra i Balears encara que en una proporció certament mínima, 3 participants a Andorra i 12 a les Illes Balears, que representen el 0,2 i el 0,8% respectivament.

En relació a la ciutat de Barcelona³⁴ -vegeu annex 6-, la distribució sobre el territori també segueix una certa pauta de concentració, tot i que no en la mateixa mida. Hom pot distingir diferents divisions en funció del nombre de participants que defineixen diversos espais d'especial concentració. Com es pot constatar a la Il·lustració 2, la major concentració de participants es produeix a la part nord-est de la ciutat. En concret es tracta dels barris/codis postals amb més de 20 participants (vegeu Taula 24).

Però aquest aplegament de participants és especialment notori als barris de Gràcia, Vallcarca, Sagrada Família, La Bonanova, Les Corts, Sants, la part oest de l'Esquerra de l'Eixample i Sant Antoni. Pel contrari, els barris amb un menor nombre de participants corresponen a la part sud i nord-est de les rodalies de la ciutat. En concret es tractaria dels barris de la Zona Franca, el Port, Montjuïc i el Poble Sec (al sud-oest), Poble Nou i Besòs (al sud-est), Ciutat Meridiana, Vallbona, Torre Baró, Trinitat Vella, Trinitat Nova, Roquetes, la Vall d'Hebron, El Carmel i Horta (nord-est de la ciutat). Hem de comptabilitzar també en aquest grup la zona centre de l'Eixample, tot i que no respon a aquesta distribució territorial.

De 0 a 10 participants	D'11 a 20 participants	De 21 a 30 participants	Més de 30 participants
Dreta de l'Eixample (08013)	Ciutat Vella (08002)	Dreta de l'Eixample (08037)	Esquerra de l'Eixample (08029)

³⁴ L'indicador que hem fet servir per tal de situar els participants sobre el territori a la ciutat de Barcelona ha estat el codi postal de la seva residència. Aquest procediment comporta una doble dificultat: per una banda, no hi ha dades de referència - sexe, edats, professions, densitat de població, etc- que tinguin com a punt de partença els codis postals -les dades sobre aspectes socials acostumen a fer referència als districtes de la ciutat-, i per una altra no és una referència que emprada tal qual faci pensar en una determinada zona del territori (dir que al 08001 hi ha 18 participants ens planteja el dubte d'on es troba aquest codi).

A l'hora de codificar les dades es va fer una triple delimitació espacial de cada participant: el lloc de residència a partir de les grans àrees (Barcelona ciutat, primera i segona corona, resta de la província de Barcelona, i les comarques de Girona, Tarragona i Lleida), la comarca, el municipi (i en cas de la ciutat de Barcelona el codi postal). La tria respecte a la localització a la ciutat de Barcelona en base al codi postal respon a un doble criteri: per una banda, davant l'expectativa de situar els aproximadament dos mil casos contemplats (tot i que l'anàlisi final en funció del període temporal de l'estudi els hagi reduït a uns 1600) en cadascun dels districtes de Barcelona era una tasca que implicava una localització personalitzada de cada cas -reconem que les dades ja es trobaven consignades en les fitxes d'inscripció i no hi havia possibilitat de reformular-les- i superava els mitjans d'aquesta investigació; per una altra, els codis postals permeten suficient detall de la situació sobre el territori de Barcelona donat que existeixen 42 davant dels 10 districtes. Així davant la disjuntiva d'abastar tots els residents a Barcelona de manera genèrica o fer-ho per codis postals, hem decidit secundar aquesta segona possibilitat donat que totes les fitxes disposaven d'aquesta informació de manera accessible, davant les dificultats de localització individual de cada cas en funció del districte municipal de residència

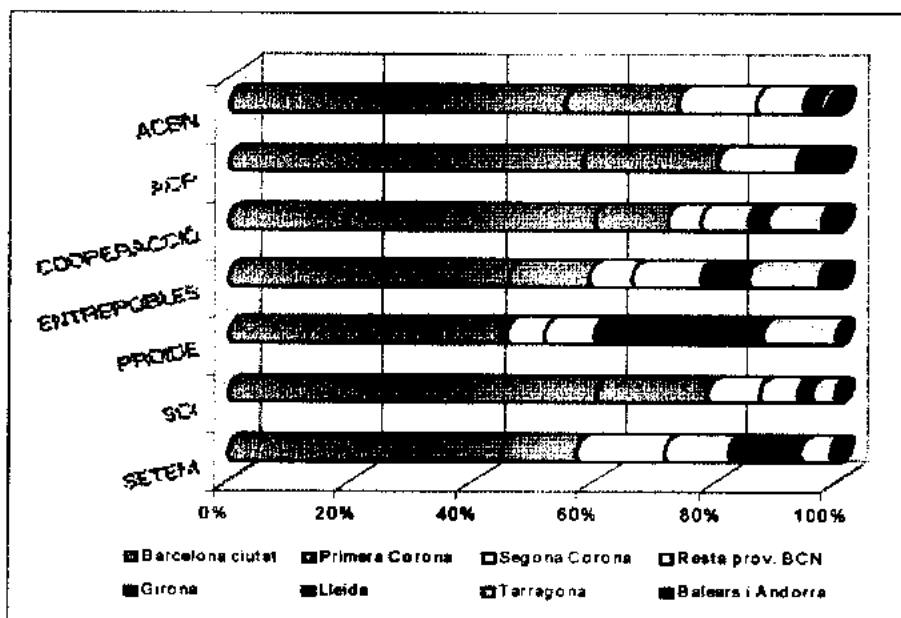
Com a solució intermitja, hem provat de relacionar cada codi postal amb una denominació històrica del territori (generalment el nom dels barris). Per tant, quan parlem de Penitents/ Vallcarca/ El Putget cal tenir present que es tracta d'una aproximació i que en cap cas correspon a un límit clarament definit -de fet, la majoria dels barris de Barcelona no tenen límits geogràfics clars- sinó que responen a una adscripció més o menys afortunada del codi postal al seu referent històric -la denominació del barri-.

El Carmel/Horta (08030)	Ciut/Guinardó (08026)	La Sagrera/El Congrés (08027)	Esquerra de l'Eixample/ Sant Antoni (08015)
Esquerra de l'Eixample (08007)	Dreta de l'Eixample (08009)	Pedralbes (08034)	Gràcia (08012)
Montjuïc (08008)	El Guinardó/Congrés (08041)	Penitents/Valcarca/ El Pulgè (08023)	Gràcia/Valcarca (08024)
Poble Nou/Besòs (08010)	El Reial (08001)	Sagrada Família (08013)	La Bonanova (08022)
Poble Nou/Vila Olímpica (08005)	Esquerra de l'Eixample (08036)	Sant Gervasi (08006)	Les Corts/Col·lià (08028)
Port (08006)	Esquerra de l'Eixample (08008)	Sant Gervasi (08021)	Sagrada Família (08025)
Rozquetes (08012)	Esquerra de l'Eixample/ Sant Antoni (08011)	Sarrià/Salvador (08017)	Sants (08014)
Trinitat Nova/ Trinitat Vella/ Tana Suro/ Ciutat Meridiana (08033)	Guineueta/Turó de la Peira (08031)		
Vell d'Habsburg/Horta (08009)	La Ribera/ La Barceloneta (08003)		
Zona França (08014)	La Verneda/Sant Martí de Proença (08020)		
	Poble Nou (08018)		
	Poble Sec (08004)		
	Prosperitat/Porta/Vilapicina (08016)		
	Sant Andreu/Bon Pastor (08030)		

Taula 24: Distribució del nombre de participants a la ciutat de Barcelona per districtes postals.

Pel que fa a la distribució territorial dels participants de les diferents ONGD's, en general la majoria d'entitats tenen una distribució similar dels seus participants en el territori català (vegeu Gràfica 9). Com es pot observar a la Taula 25 cal destacar, però, una major dispersió en el cas d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSC, PROIDE i el SETEM. Per una banda, aquestes entitats són les que tenen menor percentatge de residents a Barcelona –entre el 44 i el 46% davant d'un 55/60% de les altres- i per una altra, tenen major diversitat de procedència geogràfica dels seus participants .

Gràfica 9: Distribució del lloc de residència dels participants per ONGD.

Així, a les comarques gironines ENTREPOBLES/USTEC/CCSC, PROIDE i el SETEM tenen una certa presència –entre el 7,1% de la primera, al 18,2% de la segona i el 7,8% de la tercera- que es repeteix a les de Tarragona on es suma COOPERACCIÓ i l'SCI amb percentatges entre el 4 i el 12% del nombre total de participants per entitat. Les comarques de ponent són les que menys freqüències presenten en relació als participants. Únicament PROIDE i el SETEM tenen una certa representació en aquesta zona.

	Barcelona ciutat	Primera Corona	Segona Corona	Resta prov. BCN	Girona	Lleida	Tarragona	Balears i Andorra	
SETEM	44,8	12,8	14,4	10,3	7,8	4,1	5	0,8	100,0
SCI	60,5	18,5	8,6	6,2	1,3	1,2	3,7	0,0	100,0
PROIDE	44,6	1,2	6,0	8,4	18,2	9,5	12	0,0	100,0
ENTREPOBLES	46,0	13,6	7,1	11,1	7,1	0,8	11,9	2,5	100,0
COOPERACCIÓ	60,0	12,2	5,6	7,8	2,2	1,1	8,9	2,2	100,0
ACP	58,1	22,6	12,8	0,0	6,5	0,0	0	0,0	100,0
ACBN	55,3	16,7	12,7	8,0	2,0	0,7	1,3	1,3	100,0

Taula 25: Lloc de residència dels participants per ONGD.

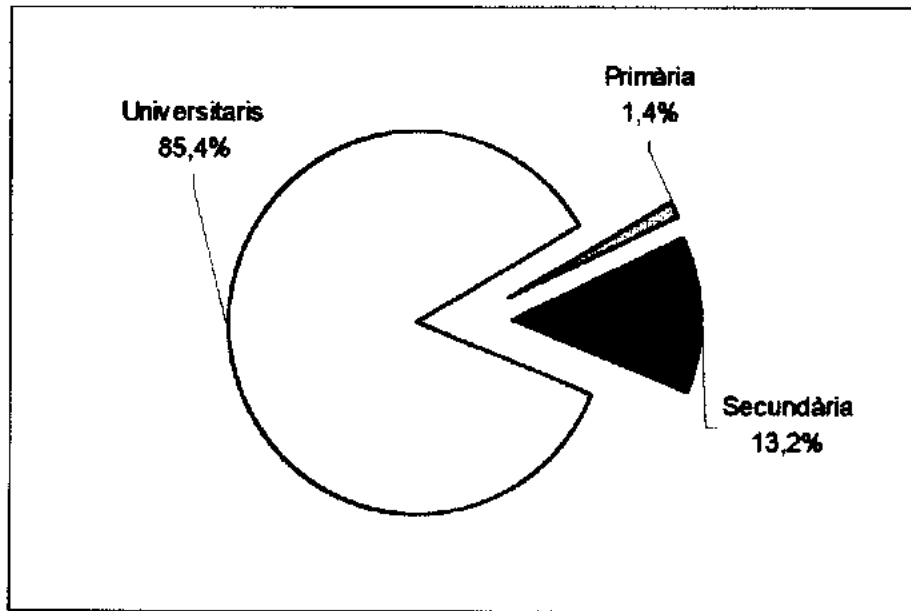
L'explicació a la distribució territorial dels participants sovint cal buscar-la en la pròpia dinàmica de l'entitat. Així, un nombre relativament elevat de participants pot significar l'existència d'un grup de simpatitzants de l'associació en aquella zona, que són els que dinamitzen i coordinen les persones que han de participar en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Un altre cas és el de PROIDE: la seva implantació territorial correspon a les escoles de La Salle distribuïdes per la

geografia catalana i que explica una relativa presència nombrosa en determinades zones, donat que una part d'aquests participants són professors i professores d'aquesta institució educativa.

Una observació a les mateixes dades però al llarg del període 1994-1997 mostren més clarament aquests processos particulars de cada ONGD. Mentre que hi ha algunes entitats en que els seus participants fonamentalment procedeixen de la ciutat de Barcelona i ha estat així al llarg del temps –l'ACP, l'ACBN, COOPERACCIÓ i l'SCI ha tingut cada any entre un 50 i un 70% de participants amb residència a la ciutat comtal- altres entitats han patit un procés de disminució d'aquesta població. Així, ENTREPOBLES/USTEC/CCSC, el SETEM i PROIDE a més de tenir un percentatge menor de població de la ciutat de Barcelona en els darrers anys han augmentat aquesta diferència a favor d'altres zones, especialment pel que fa a les ciutats de Girona i Tarragona. En concret aquestes tres entitats han tingut en el darrer any del període de referència només uns percentatges entre el 30 i el 35% de població barcelonina, mentre que ha passat a augmentar notablement la participació en altres ciutats: ENTREPOBLES/USTEC/CCSC a la zona definida com a "resta de la província de Barcelona"; el SETEM a Girona i Tarragona; i PROIDE especialment a Lleida.

NIVELL I TIPUS D'ESTUDIS DELS PARTICIPANTS: UN FENOMEN UNIVERSITARI?

El nivell d'estudis dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat té una distribució similar a algunes variables de les observades fins ara. Altre cop ens trobem davant una majoria de persones que es troben enquadrades en una de les categories de la variable en qüestió. Aquest cop, com podem advertir en contemplar la Gràfica 10, la majoria de participants han finalitzat, estudien o han cursat sense acabar estudis universitaris, dit d'una altra manera, són o han estat universitaris.

Gràfica 10: Nivell d'estudis dels participants.

Malgrat que aquesta dada contempla tant les persones que encara no han acabat els seus estudis, com les que si que ho han fet, com les que tot i començar estudis a la universitat no els van acabar, el cert és que una gran majoria han seguit cursos d'ensenyament superior. Això implica que es tracta de persones que han passat per la institució educativa universitària i que, per tant, han viscut el seu "ambient". Fins i tot, hom pot pensar que ha estat en aquest àmbit on han rebut informació sobre l'existència de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Com ja hem comentat, és precisament en l'àmbit universitari on s'ha experimentat un notable augment de la sensibilitat envers la situació dels països del Sud. Ja em comentat l'augment de la realització de cursos, seminaris i postgraus sobre cooperació Nord-Sud que han experimentat moltes universitats. I són les pròpies ONGD's, conscients d'aquesta concentració de persones potencialment sensibles, les que dirigeixen campanyes i activitats en l'àmbit de la universitat.

Així doncs, si bé el 85,4% dels participants han cursat o cursen estudis a les diferents universitats, un 13,2% ha assolit un nivell d'ensenyament secundari i un 1,4% va finalitzar la seva formació acadèmica amb els estudis primaris. Així dels 1566 participants entre el 1994 i el 1997, només 214 no han cursats estudis universitaris. Aquest fet té una certa correspondència amb l'edat dels participants. La presència de persones amb estudis primaris augmenta de manera directa amb l'edat, en canvi les persones amb estudis secundaris són més nombroses en les edats més joves. Possiblement aquests fet es pot explicar donat que les persones majors sense estudis universitaris si abandonaven els estudis ho feien en una edat

anterior a seguir estudis secundaris, per tant si s'abandonaven els estudis era més probable fer-ho en una edat més jove. Pel contrari, la proporció de persones que han seguit estudis universitaris es manté constant en cadascun dels grups d'edat.

	Primària	Secundària	Univeratària	
Menors de 24 anys	0.9%	14.2%	84.9%	100%
De 25 a 29 anys	1.1%	13.6%	85.4%	100%
De 30 a 34 anys	2.1%	11.1%	86.9%	100%
Majors de 35 anys	3.6%	10.7%	85.7%	100%

Taula 26: Nivell d'estudis per grups d'edat.

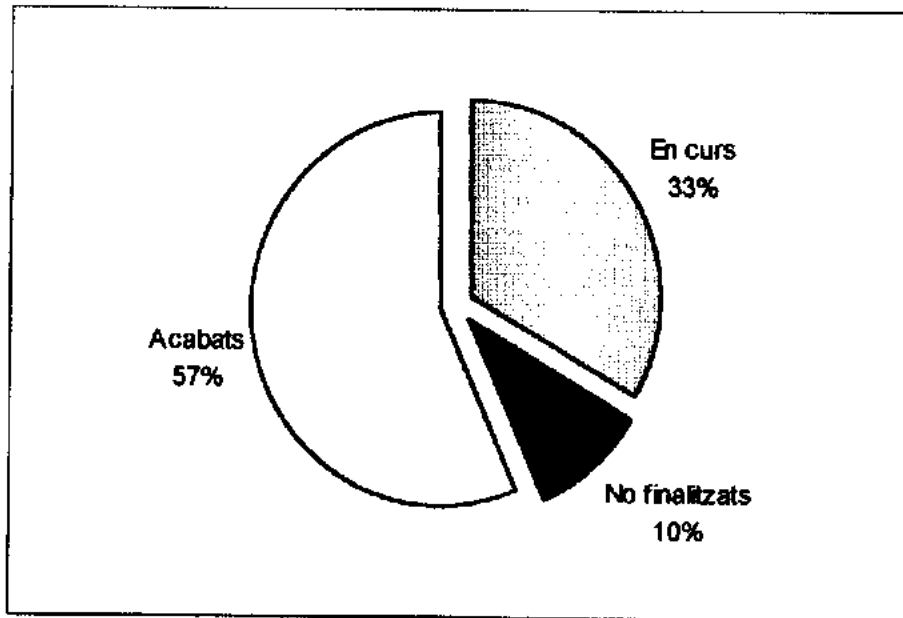
Si observem el nivell d'estudis des del punt de vista del sexe dels participants podrem comprovar com les proporcions són diferents per un sexe i per l'altre. Així, la proporció de persones que han seguit estudis universitaris és major en les dones i, per tant, el nombre de persones amb estudis primaris i secundaris és menor que en el cas dels homes (vegeu resultats de la Taula 27).

	Primària	Secundària	Univeratària	
Homes	2.5%	20.2%	77.0%	100%
Dona	0.7%	9.5%	89.8%	100%

Taula 27: Distribució del nivell d'estudis per sexe i per grups d'edat.

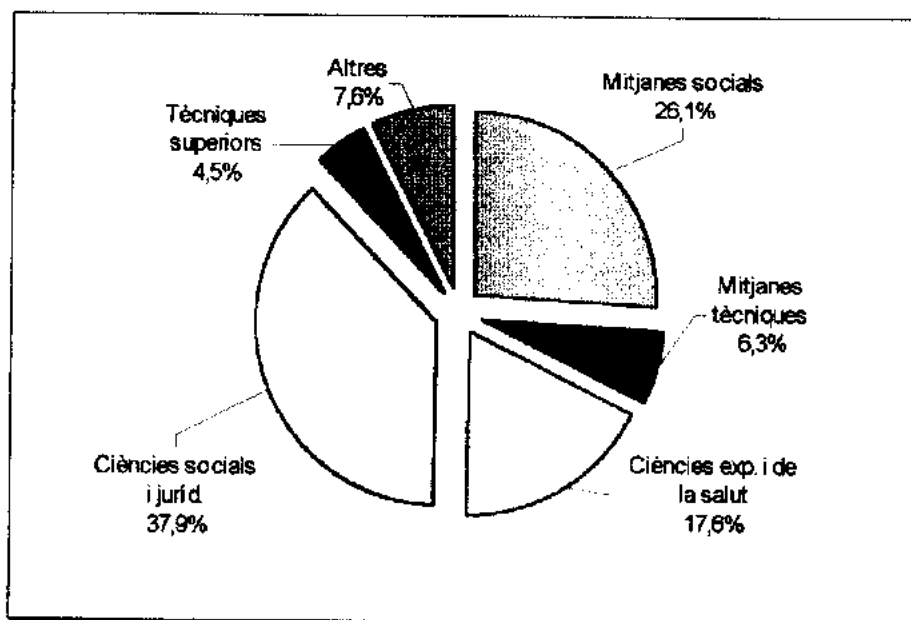
Des del punt de vista de la finalització dels estudis universitaris, una mica més de la meitat dels participants els han acabat –el 57%– mentre que un 33% encara estudien i l'11% els han abandonat abans de la seva finalització. Cal dir però, que aquesta darrera dada cal prendre-la amb una certa precaució donat que han estat codificats com estudis abandonats les fitxes que així ho han fet constar –per exemple quan es diu que hom ja no estudia i que ha cursat fins a tercer d'una determinada carrera–. Per tant, és possible que dins l'apartat d'estudis finalitzats hi hagi alguns casos –que suposem mínims– que hom ha abandonat abans de finalitzar els estudis universitaris però no ho ha fet constar com a tal –per tant que han consignat a la fitxa una carrera com a acabada quan només s'havien fet uns cursos–.

Així, en observar la Gràfica 11 podrem veure aquesta distribució encapçalada per les persones que han acabat els seus estudis universitaris –el 57%–, seguit pels que encara estudien –el 33%– i finalment aquelles persones que han abandonat els seus estudis universitaris –el 10%–.

Gràfica 11: Finalització dels estudis universitaris.

Pel que fa referència al tipus d'estudis universitaris cursats (Gràfica 12), podem observar dos grups de carreres escollides en major mida que les altres. En concret es tracta dels estudis de ciències socials i jurídiques –que han seguit el 37,9% dels participants que han anat a la universitat- i de les titulacions tècniques de l'àmbit social –cursades pel 26,1%- . Dintre de les carreres de ciències socials i jurídiques les que han estat més seguides són pedagogia i psicologia amb un 7,3% i un 7,2% respectivament. Pel que fa a les diplomatures de l'àmbit social la més cursada és educació infantil i primària amb un 14,9% del total.

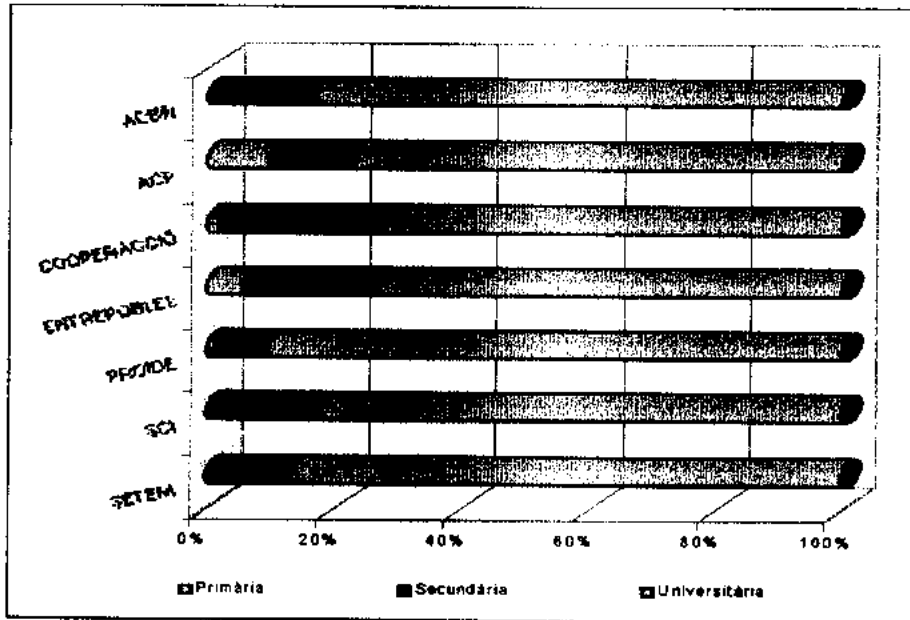
Gràfica 12: Titulacions universitàries dels participants.

En referència a les carreres de ciències experimentals i de la salut i tècniques superiors aquestes han estat cursades pel 17,6%. En aquest àmbit la carrera amb major nombre de persones és la de medicina amb un 4,3% sobre el total. En el cas de les diplomatures tècniques consten d'un 6,3% distribuït majoritàriament entre les enginyeries tècniques.

En conclusió, doncs, podem dir que les carreres de l'àmbit social i humanístic són les més seguides amb un 64,1%, tot i que aquest percentatge no significa l'absència de persones que han cursat estudis de tipus tècnic o de ciències experimentals i de la salut donat que suposen un 28,4% del total.

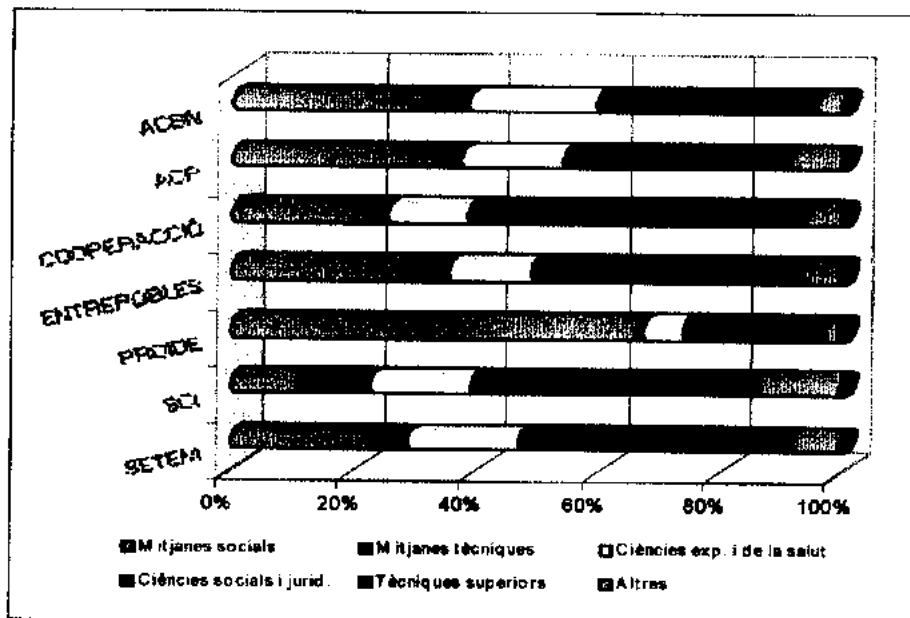
D'altra banda, en contemplar les dades del nivell d'estudis dels participants en referència a l'ONGD, podem advertir una certa homogeneïtat en la distribució dels universitaris en la majoria de les entitats –amb valors al voltant del 80%– que només no segueix la mateixa pauta en el cas de COOPERACIÓ i ENTREPOBLES/USTEC/CCSC amb valors entre el 70 i el 75%³⁵.

³⁵ Com veurem més endavant, aquesta major proporció de persones no universitàries coincideix amb el fet que aquestes dues entitats tenen percentatges alts de persones amb ocupacions diverses –generalment no relacionades amb titulacions universitàries–. En concret en el cas d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSC es constata la presència de nombrosos treballadors d'empreses com ara Telefónica, Correus, etc. i vinculats als comitès d'empresa.

Gràfica 13: Distribució del nivell d'estudis dels participants per ONGD.

En el cas de les diferents ONGD's i la possible correspondència amb les titulacions universitàries dels participants, altra vegada es produeix una distribució similar entre les diferents entitats. Només hi ha un cas en que aquesta relació es trenca. Es tracta de PROIDE en la que la proporció de titulacions mitjanes de l'àmbit social són majoritàries respecte la pròpia organització i molt superiors als valors de les altres entitats –que van del 10% de l'SCI al 33,3% de l'ACP-.

Gràfica 14: Distribució de les titulacions universitàries dels participants per ONGD.

Si comparem el nivell d'estudis dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat amb els cooperants del SCD (Taula 28) podrem comprovar una distribució similar.

Baccalaurat o equivalents	13%
Bacc2	17%
Bacc+3 o 4	32.5%
Bacc6	11.5%
Grande Ecole	26%

Taula 28: Distribució del nivell d'estudis dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).

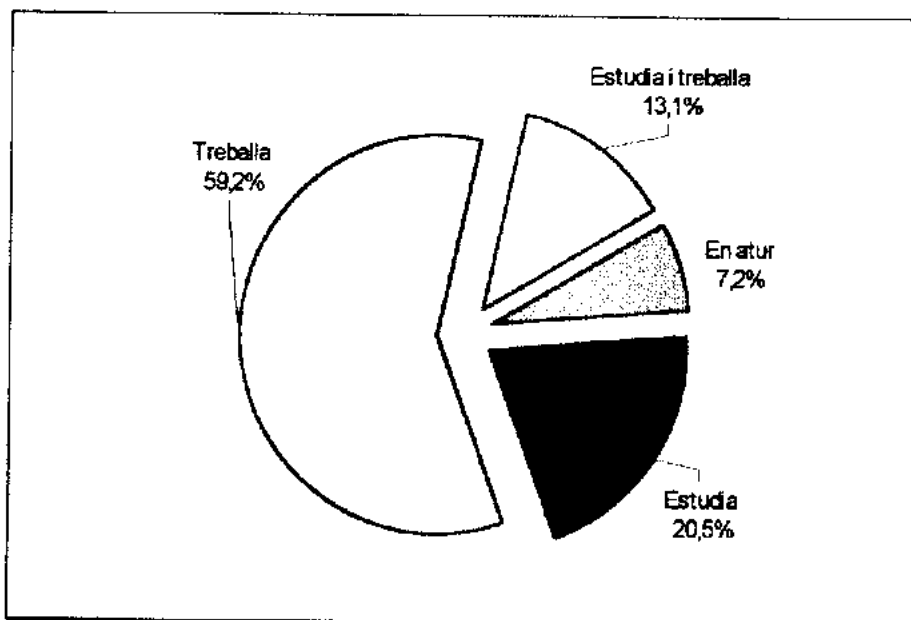
El referent dels cooperants té una distribució similar, amb un 88% de persones amb estudis universitaris –diplomatures, llicenciatures i doctorats–, un 11,6% amb estudis secundaris i un 0,4% amb estudis primaris (Taula 29).

Gradaus primaris	0.4%
Bachillerat	4.6%
Formació professional	7%
Diplomatura o grau	29%
Llicenciatura o màster	55%
Doctorat o doctor	4%

Taula 29: Distribució del nivell d'estudis dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL I FONT, 1991).

SITUACIÓ LABORAL DELS PARTICIPANTS

Una altra de les variables considerades per tal de configurar el perfil dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat és la seva situació laboral. En aquest cas, altra vegada, trobem un grup que aglutina més del 50% dels participants a l'activitat. Així, com podem veure a la Gràfica 15, les persones que treballen –independentment de la jornada que realitzin i de les característiques del seu contracte– arriben gairebé al 60% del total.

Gràfica 15: Situació laboral dels participants.

En tot cas, ens trobem davant d'una majoria de persones ocupades que, com ja hem vist, fa referència fonamentalment als majors de 30 anys. Malgrat aquesta majoria de treballadors, cal assenyalar que hi ha un gruix important de persones que encara es troben en període de formació: ens referim als estudiants que són el 20,5% del total de participants. El tercer sector per ordre d'importància numèrica l'ocupen les persones que compaginen estudis i alguna ocupació. Aquest grup, que significa el 13,1% del total, es troba ocupat en bona mida en tasques relacionades amb les classes particulars i els cangurs –el 75% que fa aquest tipus de tasca té aquesta situació laboral-. Es tracta, doncs, de petites ocupacions que permeten seguir els estudis i recolzar l'economia domèstica. Per altra banda, aquest grup es troba localitzat entre les persones més joves, especialment en el grup dels menors de 24 anys (vegeu Taula 30).

	Estudia i treballa
Menors de 24 anys	65,4%
De 25 a 29 anys	29,8%
De 30 a 34 anys	4,4%
Majors de 35 anys	0,5%
	100%

Taula 30: Distribució per grups d'edat dels participants que estudien i treballen.

Entre els participants hi ha un altre grup respecte de la seva situació laboral que cal mencionar. Es tracta de les persones aturades que signifiquen el 7,2% del total de participants. Aquests aturats formen part, altra vegada, majoritàriament dels

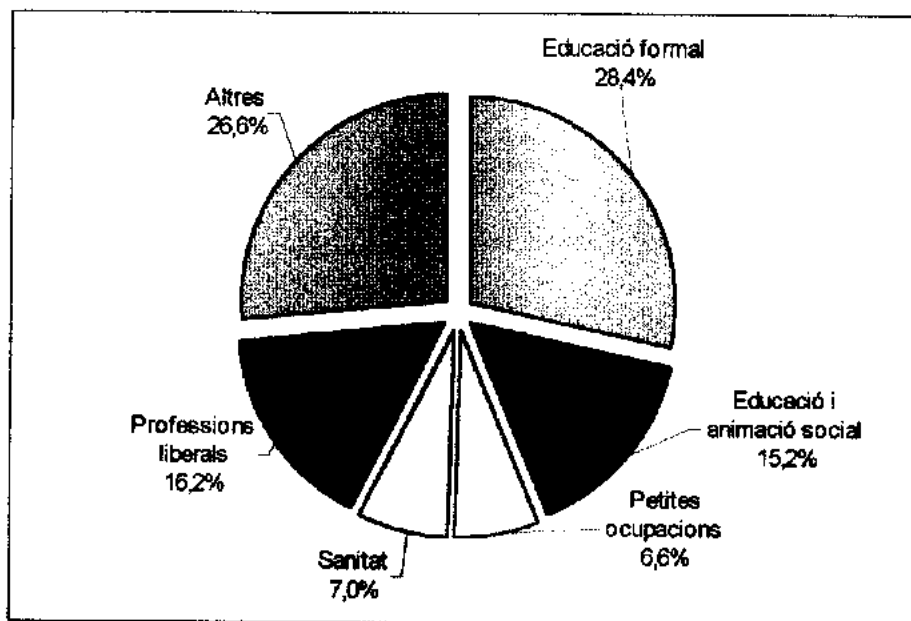
grups més joves –el 61,1% són menors de 24 anys i el 27,7% tenen entre 25 i 29 anys- la qual cosa fa pensar en persones encara en període de formació o que han acabat fa poc els seus estudis i que encara no s'han incorporat al mercat de treball.

En termes generals, doncs, podem dir que majoritàriament els participants de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat són persones que treballen, sense oblidar que hi ha un nombre important de persones que encara segueixen estudis, ja sigui amb dedicació plena o complementat amb alguna feina.

Pel que fa al tipus d'ocupació, com podem veure a la Gràfica 16, el grup més nombrós és el dedicat a l'educació formal constituint el 28,4% del total de les persones que treballen. El segon grup en percentatge és el format per les persones amb ocupacions diverses³⁶ fonamentalment formada per la categoria professional d'administratiu/va –amb un 12% del total de participants treballadors- i per persones amb oficis diversos –lampistes, conductors, cuiners, etc.-.

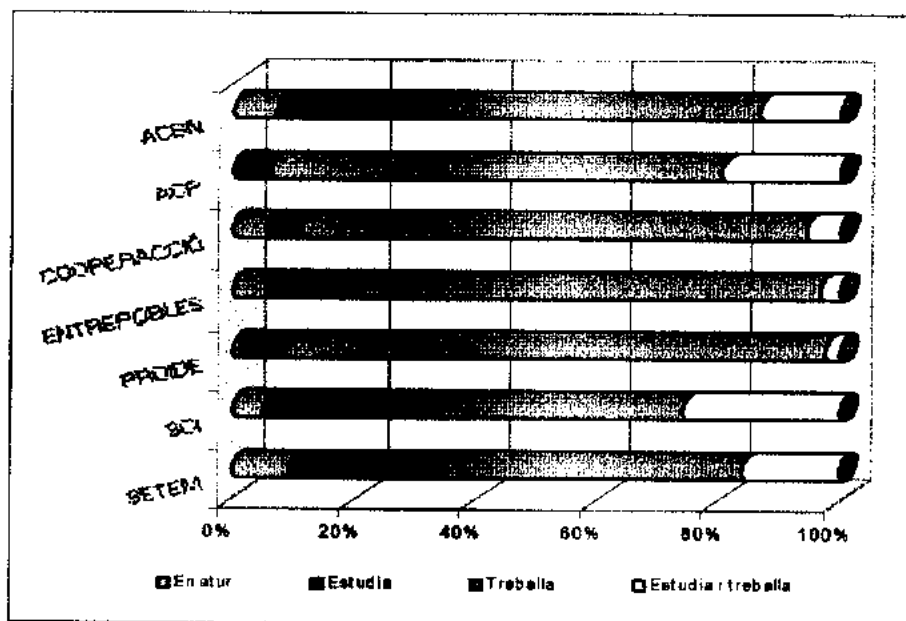
³⁶ La codificació d'aquesta variable ha estat certament difícil. Tot i que la majoria d'entitats formulaven la demanda a les fitxes en termes similars, per tant quina és la professió o en què s'està treballant, les persones que omplien la fitxa consignaven de manera no sistemàtica la categoria professional o el tipus d'ocupació -hom podia trobar "autònom -en una empresa d'hostaleria-". En aquest sentit s'ha atribuït amb el màxim de rigor cada resposta dubtosa a cadascuna de les categories existents i en el cas de no poder resoldre correctament la interpretació s'ha optat per fer constar el cas com a "missing". Per tal de minimitzar el biaix d'aquesta situació, la codificació va començar sense categories prèvies, per tant a cada nova professió/activitat econòmica es codificava una nova categoria –tenint com a punt de referència a l'hora de fer les categories de la variable la Classificació d'Activitats Econòmiques (Adaptació normalitzada de la CNAE-74) de l'Institut d'Estadística de Catalunya-. Inevitablement, doncs, la categoria "altres" ha estat un calaix de sastre d'alguns casos difícilment classificables.

Gràfica 16: Ocupació dels participants.

Amb un pes similar, es troben els grups de les professions liberals i artístiques i de l'animació i educació social. El cas del primer, amb un 16,2%, es troba majoritàriament format per persones amb estudis universitaris i amb professions com ara la psicologia, el periodisme o el dret. En el cas de l'educació i animació social la seva composició es basa fonamentalment en animadors/es socio-culturals, amb edats per sota dels 30 anys –el 85% dels treballadors en aquest àmbit té menys de 30 anys–.

Si observem la distribució de la situació laboral per ONGD's (Gràfica 17), podem constatar com hi ha tres entitats que mostren una distribució similar. Així, l'ACBN, l'SCI i el SETEM, a part de ser les entitats amb un major nombre de persones que estudien, tenen percentatges similars en aquest grup –entre el 20 i el 30%–. Aquestes tres entitats seran també, seguint una lògica similar, les que tinguin major nombre de persones que, a més d'estudiar, realitzen alguna activitat econòmica –entre el 15 i el 25%–. En aquest capítol de participants que treballen i estudien, l'ACP té una distribució molt semblant a aquestes tres entitats –un 19,3%–. Per tant, podríem dir que quan algun participant de l'ACP estudia és que ho fa de manera majoritària compaginant estudis i feina –el percentatge de persones que només estudien és del 6,5%–.

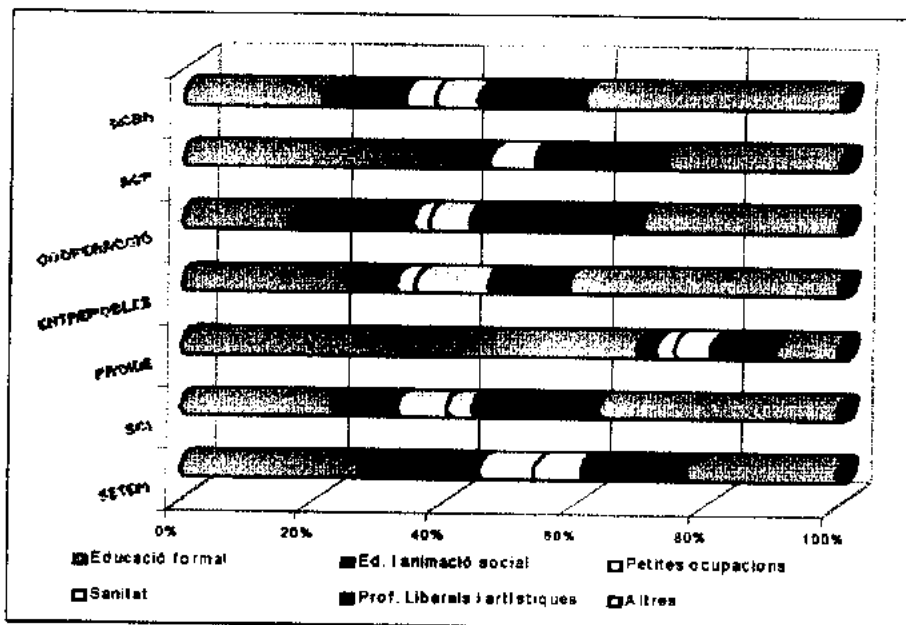
Gràfica 17: Distribució de la situació laboral dels participants per ONGD.

Inversament, doncs, podem observar com les entitats amb major nombre de persones que treballen i amb menor percentatge d'estudiants són PROIDE – 89,2% de treballadors/es-, COOPERACIÓ –83,3%- i ENTREPOBLES/USTEC/CCSC –76%- per aquest ordre³⁷.

Pel que fa al tipus d'ocupació, la distribució per ONGD's té una pauta similar entre elles a excepció del cas de PROIDE³⁸. Com es pot observar a la Gràfica 18, aquesta entitat té un major percentatge de persones dedicades a l'educació formal –un 70% aproximadament, quan la resta d'entitats oscil·la entre el 20 i el 40%-.

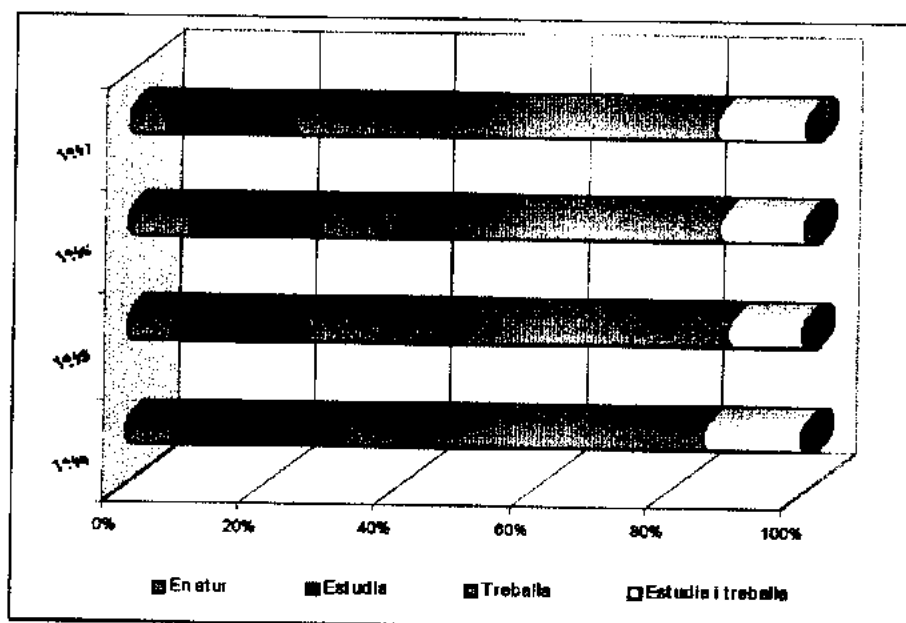
³⁷ Recordem que aquestes entitats són també les que tenen una mitjana d'edat major (vegeu pàg. 86 i ss.)

³⁸ L'explicació, una altra vegada, s'ha d'entendre en l'especial configuració dels participants d'aquesta entitat molt vinculats a les escoles laical·lianes.

Gràfica 18. Distribució de l'ocupació dels participants per ONGD.

En termes d'evolució històrica del període de referència pel que fa a la situació laboral dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, es pot observar una distribució similar en tots els anys tendent a una lleugera disminució de les persones sense ocupació, bé perquè es troben aturades, bé perquè estiguin estudiant –a excepció de les que compaginen feina i estudis que mantenen una proporció similar al llarg del període-. Observem que augmenta, doncs, tot i que de manera lleugera, el grup dels participants que treballen.

Gràfica 19. Distribució de la situació laboral dels participants per anys.

En el cas dels cooperants, les proporcions pel que fa a la situació laboral es mantenen en termes generals amb un 56% de treballadors –ja sigui a l'empresa privada, a la pública o a les ONGD's-. En canvi, el nombre d'aturats és major en aquest cas que en els participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Pel que fa als estudiants, en no considerar si aquest estudien només o compaginen els estudis amb alguna activitat econòmica la comparació es fa difícil. Tot i així, la diferència numèrica entre una i altra dada no permet pensar en grans diferències en aquest sentit.

Traballant a l'empresa pública/administració	50%
Assalariat a la pròpia ONGD	5%
Assalariat en una altra ONGD	1%
Aturat	18%
Estudiant	29%

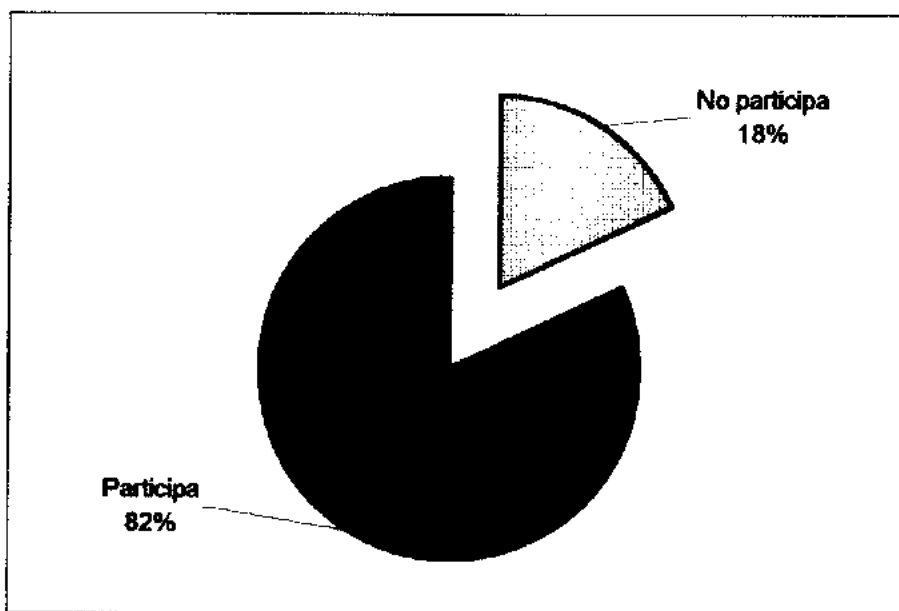
Taula 31. Distribució de la situació laboral dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món abans del desplaçament (Font: ARMENGOL i FONT, 1991).

LA VINCULACIÓ ASSOCIATIVA DELS PARTICIPANTS: ELS ESCOLLITS DE LA SOLIDARITAT?

Per finalitzar el recorregut per les variables que han de caracteritzar les persones participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat ens deturarem en la participació voluntària d'aquestes en associacions i entitats³⁹.

³⁹ Com ja hem vist a la primera part d'aquest treball, totes les ONGD's demanen en un o altra mida als seus participants un cert bagatge en termes de participació prèvia en entitats de voluntariat, ja sigui a nivell confessional, polític, d'educació en el lleure o de serveis socials en general. Ara bé, la forma de demanar aquesta informació per part de cada ONGD no ha estat, ni de bon tros, homogènia. El nivell de detall amb que aquesta informació era sol·licitada per cada entitat variava considerablement: des de la simple pregunta "Has participat en cap altra associació? quina?" a demanar un relat minuciós de totes les entitats en què hom s'ha participat i la durada d'aquesta participació (vegeu annex). Pel que fa a aquest estudi, el nivell de concreció per a les variables de participació ha estat "Participa/No participa" tot i que la informació de en quin grau es participa està disponible per a les entitats que ho demanaven en detall.

D'altra banda, cal entendre aquestes dades com a un aproximació a la participació associativa i en quins àmbits aquesta es produeix, així com al nombre d'àmbits en que hom participa. No s'ha d'oblidar, però, que aquestes dades no fan referència als aspectes qualitius de la variable, per tant en quin grau d'implicació hom participa, si ho fa només una tarda al mes o totes les tardes i si només ho va fer un estiu fa molts anys o des de llavors ho ha fet cada període de vacances.

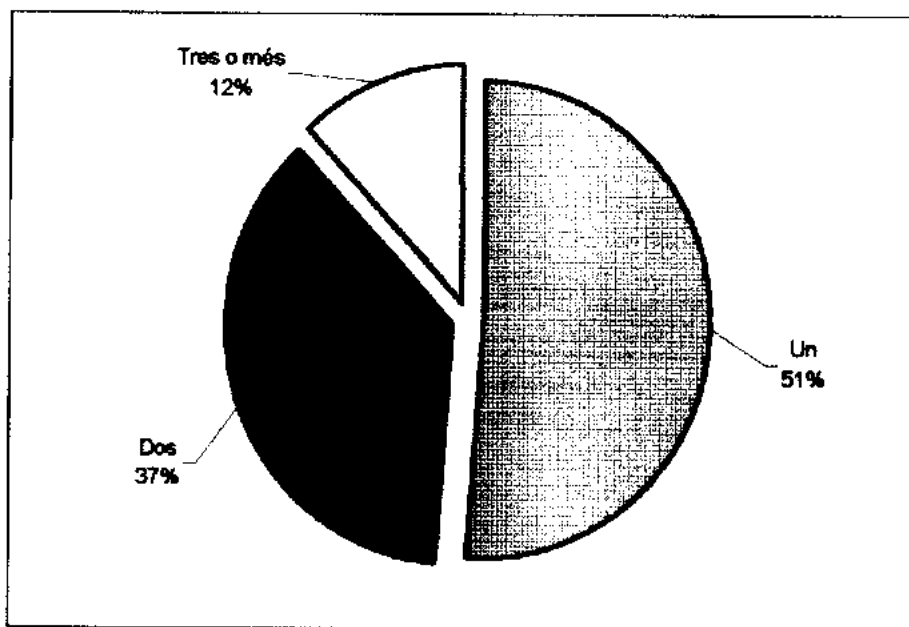

Gràfica 20: Participació associativa dels participants.

En contemplar la Gràfica 20, que reflecteix la participació associativa de les persones que han protagonitzat les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, podem contemplar com la majoria –el 82%– desenvolupa alguna activitat associativa de manera més o menys regular.

Aquesta activitat pot estar desenvolupada en un únic àmbit o en diversos - hom pot col·laborar en la parròquia del barri a la vegada que els dissabtes realitza visites a persones malaltes de la SIDA-. Però com podem veure a la Gràfica 21, aproximadament la meitat dels participants desenvolupa la seva activitat associativa en un únic àmbit –ja sigui en l'educació en el lleure, en moviments polítics o socials, en moviments confessionals, en associacions que prestin serveis socials en general o en altres entitats de solidaritat internacional-, essent minoria els que ho fan en tres o més –tot i que trobem un grup important, el 37%, que desenvolupa la seva tasca de voluntariat en dos espais associatius.

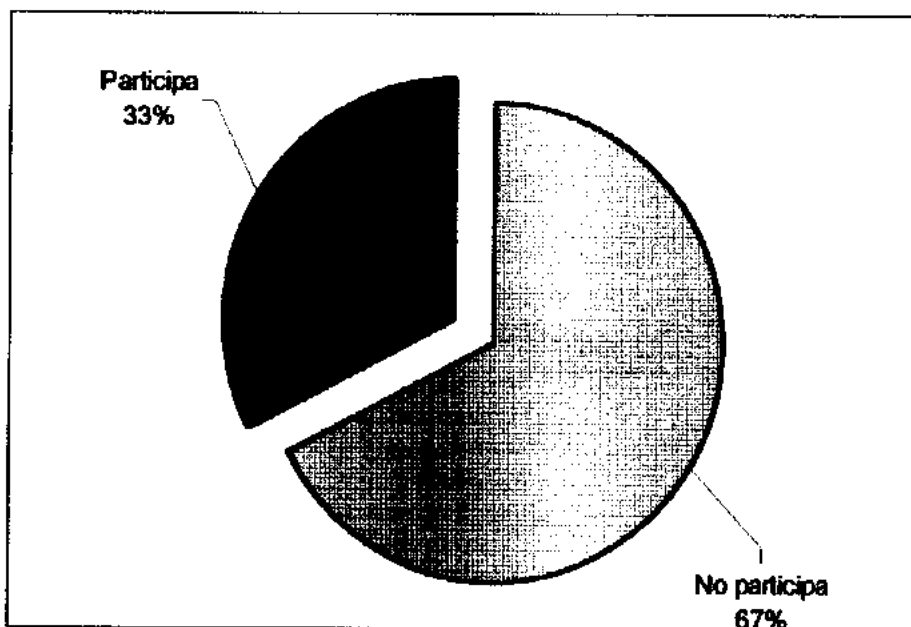

Gràfica 21: Àmbits de participació associativa.

Passem a analitzar amb deteniment quins són aquests àmbits de participació associativa. Un d'aquests àmbits amb més tradició a casa nostra és el de l'educació en el lleure. En aquest apartat hem considerat de manera conjunta tots els moviments d'esplai –ja siguin confessionals o no– així com el moviment escolta –altra vegada confessional o no–. La raó per fer aquesta agrupació és que entre uns i altres, malgrat les possibles diferències ideològiques existents, hi ha un element comú que és l'educació dels infants en els moments de lleure, que els confereix una certa unitat.

Així, en el cas de la participació en moviments de lleure, podem observar com hi ha un 33% dels participants que en algun moment de la seva biografia han col·laborat en diferent grau en esplais o en l'escoltisme⁴⁰ (Gràfica 22).

⁴⁰ Cal dir que aquestes dades no permeten dir que la participació en un àmbit associatiu sigui en el mateix moment de la participació en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Les dades que mostrem afirmen que en un moment de la biografia de la persona en qüestió aquesta ha dedicat un cert temps a col·laborar amb un determinat moviment. Per tant, per exemple, en parlar de persones majors de 35 anys que participen en un determinat àmbit farem referència a que aquesta persona en algun moment de la seva vida va col·laborar, no que ho fes de manera simultània a la participació en l'activitat que ens ocupa. Ara bé, i per raons òbvies, aquesta simultaneïtat és més probable en el cas de les persones menors de 24 anys.

Gràfica 22: Participació en moviments d'educació en el lleure (esplais i escoltisme).

Aquesta participació, però, és dóna més entre les persones més joves que no pas entre les majors. Així veiem que la proporció de persones que participen en moviments d'educació en el lleure disminueix amb l'augment en el grup d'edat (Taula 32).

Una explicació en aquest sentit segurament hauria de contemplar un cert efecte "generació" –per tant, una característica pròpia del grup d'edat, més que no pas un canvi en el temps dels valors de la variable-. Possiblement, es tractaria que el bagatge d'uns i altres és diferent i que potser aquesta diferència es pot contrastar també a nivell de les motivacions que els han impulsat a participar en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. En aquest sentit, és més probable que una persona jove que participa en el moviment escolta se senti cridat a participar en aquesta activitat de la mateixa manera que una delegada sindical de Telefònica amb 37 anys tingui inquietuds per conèixer el Tercer Món.

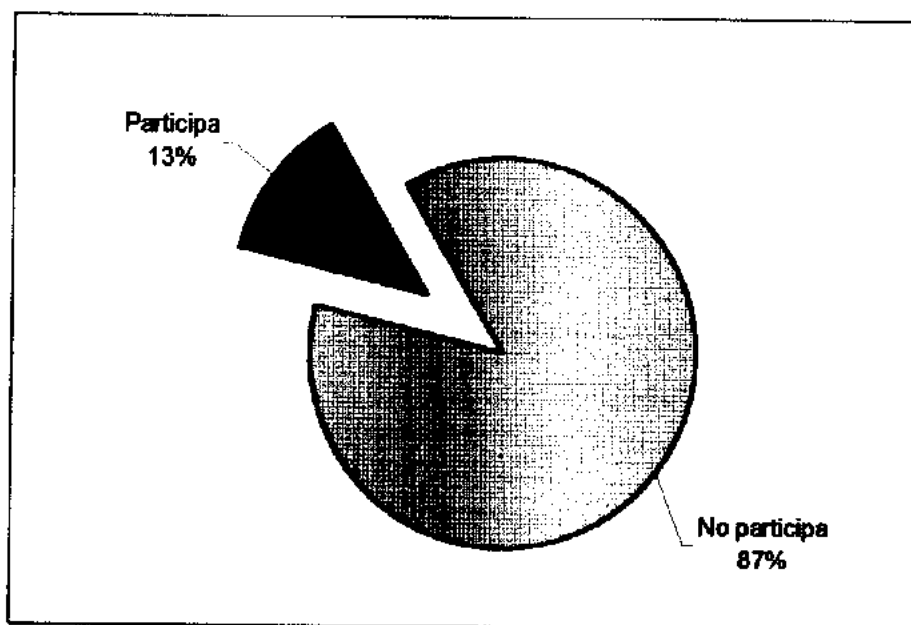
En aquest sentit, bagatge associatiu i edat es trobaran associats, però tindrà segurament més a veure amb les característiques de cada grup d'edat que no a un canvi amb el pas del temps. De fet, com ja hem comentat, quan algú ha de fer constar a la seva fitxa d'inscripció que ha participat en un moment donat a un moviment associatiu no se li demana si ho està fent en aquell mateix moment. Així, per exemple, aquesta delegada sindical si hagués fet de cap d'agrupament als 22 anys ho hauria fet constar, de la mateixa manera que la seva vinculació actual als

moviments sindicals. Es tracta, doncs, més aviat de bagatges associatius diferents per a les persones en funció de la seva edat.

	No participa	Participa	
Menors de 24 anys	55.4%	44.6%	100%
De 25 a 29 anys	68.1%	31.9%	100%
De 30 a 34 anys	84.7%	15.3%	100%
Majors de 35 anys	91.7%	8.3%	100%

Taula 32: Participació en moviments d'educació en el lleure per grups d'edat.

Un altre àmbit de participació associativa considerat és el dels anomenats moviments socials, polítics i sindicals, és a dir, la participació en moviments veïnals, de defensa dels drets civils, de promoció de la participació democràtica, etc, així com en partits polítics i sindicats. En aquest cas, el nombre de persones que tenen o han tingut alguna vinculació amb aquest àmbit és del 13% sobre el total (Gràfica 23).

Gràfica 23: Participació en moviments socials, polítics i sindicals.

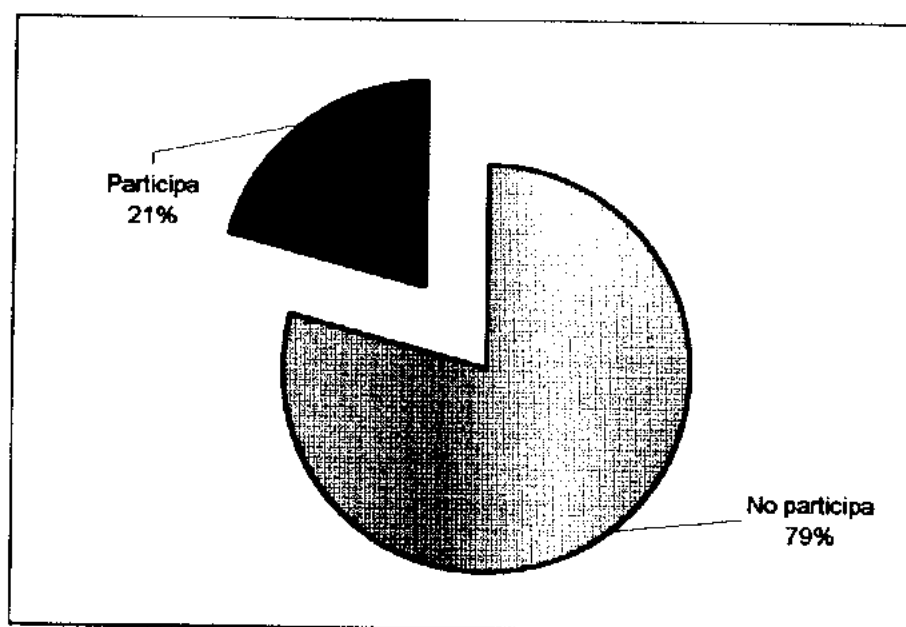
Un altre cop, aquesta variable es comporta de manera diferent en referència a l'edat. Si havíem vist com les persones vinculades als moviments d'educació en el lleure eren fonamentalment les més joves, en aquest cas, com ja havíem insinuat, es produeix l'efecte invers. Així, en la distribució per grups d'edat de la participació en moviments socials, polítics i sindicals podem comprovar com la proporció de persones que participen augmenta amb l'edat (Taula 33). Es pot pensar, doncs, que aproximadament una quarta part de les persones majors de 35

anys ha estat o està vinculada a aquest tipus de moviment associatiu, mentre que les més joves es troba vinculada en un percentatge proper al 8%.

	No participa	Participa	
Menors de 24 anys	92.2%	7.8%	100%
De 25 a 29 anys	87%	13%	100%
De 30 a 34 anys	80.3%	19.7%	100%
Majors de 35 anys	78.1%	23.9%	100%

Taula 33: Participació en moviments socials, polítics i sindicals.

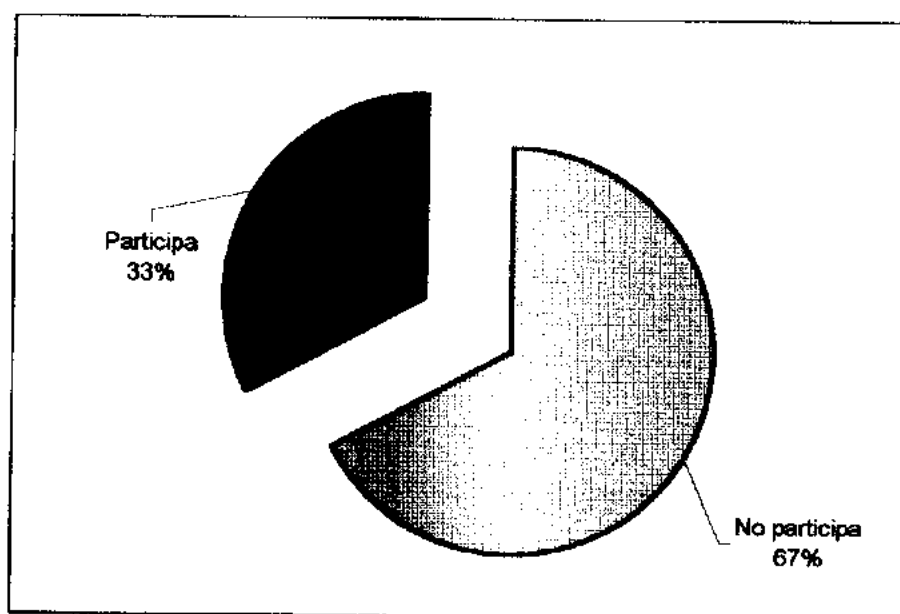
Un altre àmbit de participació associativa són els moviments confessionals. En aquest cas, el nombre de persones que han participat d'una manera o altra se situa entorn el 21% (Gràfica 24). Cal dir, però, que en aquest apartat es troben recollides les activitats directament vinculades amb una confessió religiosa. Malgrat que com ja hem vist, hom pot participar en un agrupament escolta vinculat a la parròquia del barri o, com veurem, en un hospital d'un congregació religiosa, i, òbviament, compartir els principis que inspiren aquestes institucions, no hem considerat aquestes activitats com a pròpiament confessionals. Sí que ho hem fet en aquelles col·laboracions on la component religiosa és l'objectiu més o menys explícit de l'activitat. En aquest apartat s'engloben, doncs, grups de parròquies – revisió de vida, grups de parelles-, comunitats de vida cristiana, organitzacions eclesials, moviments carismàtics, etc.

Gràfica 24: Participació en moviments confessionals.

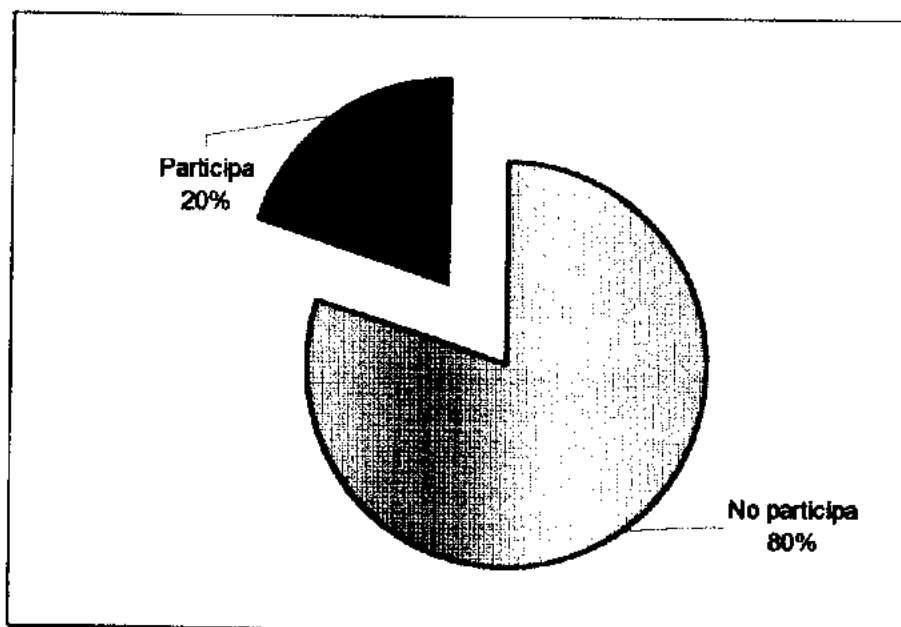
Pel que fa a la relació amb l'edat de les persones que participen en aquests àmbits en el cas dels moviments confessionals no hi ha una relació evident –la distribució de les persones que participen i no en aquests moviments per grups d'edat és molt similar- mentre que pel que fa als serveis socials en general, altra vegada podem constatar una disminució de la proporció de persones que participen amb l'augment de la seva edat –del 40,6% als menors de 24 anys, al 17,8% en els majors de 35-.

La prestació voluntària de serveis socials en general a la comunitat (Gràfica 25) és un altre àmbit de participació associativa considerat en aquest estudi. En aquest apartat recollim totes les activitats relacionades amb la cura dels altres realitzades de manera més o menys institucionalitzada, és a dir, mitjançant una entitat que organitza i dona suport a l'activitat. Trobem, doncs, recollides en aquest epígraf l'atenció a infants en risc, l'acompanyament de malalts, l'animació de persones de la tercera edat, el recolzament a la tasca dels treballadors socials, etc.

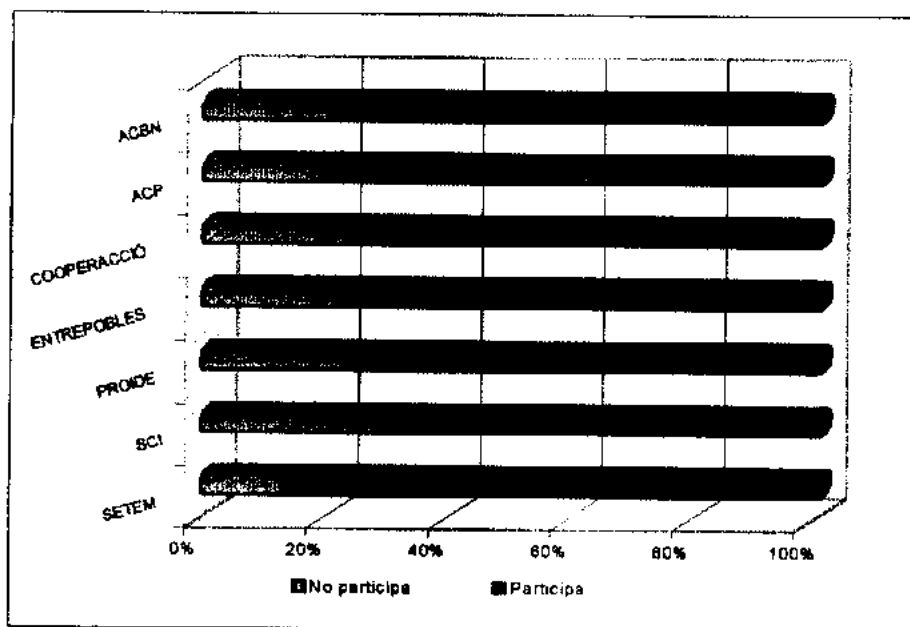
Gràfica 25: Participació en serveis socials en general.

Finalment, pel que fa a diferents àmbits de participació associativa hem inclòs la col·laboració amb altres entitats de solidaritat –ja sigui prèviament o simultània a la participació a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat-. En aquest cas, el percentatge de persones que realitzen alguna activitat en aquest sentit és del 20% (Gràfica 26) i, per tant, no s'observa una relació directa ni amb el sexe, ni amb l'edat de les persones que participen.

Gràfica 26: Participació en altres entitats de solidaritat.

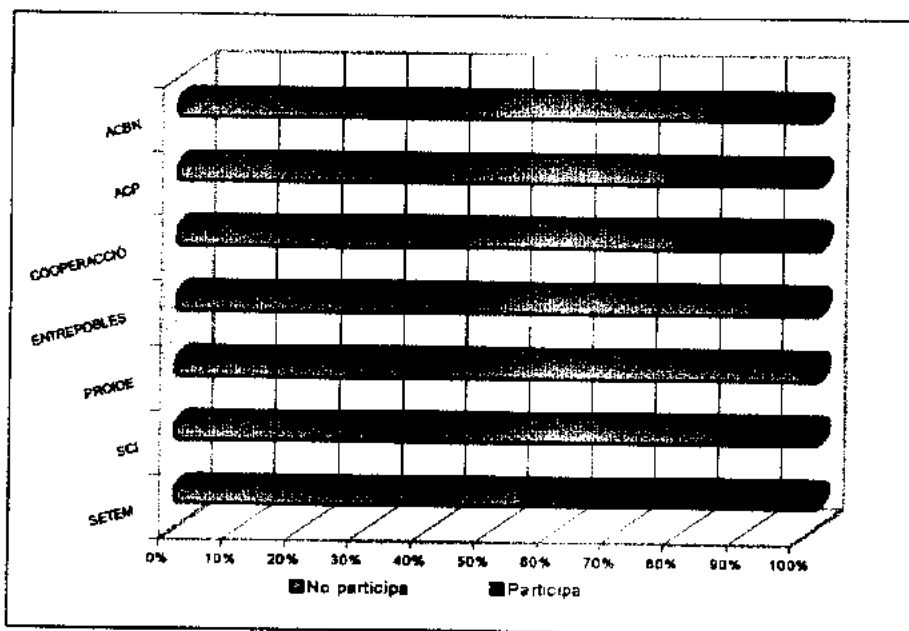
Però aquests àmbits de participació associativa no tenen la mateixa representació en relació a les diferents ONGD's. Tot i que en termes generals, la majoria d'entitats tenen un percentatge superior al 70% de vinculació activa dels seus participants a alguna tasca associativa podem comprovar l'existència de dos grups: un situat al voltant del 70% de participació –ACBN, COOPERACCIÓ, PROIDE i l'SCI- i un altre al voltant del 80% –l'ACP i ENTREPOBLES/USTEC/CCSC- mentre que l'entitat amb un major percentatge de participació associativa dels seus participants és el SETEM amb un 86,4% (Gràfica 27). De fet, aquesta major participació dels voluntaris/es de SETEM –tot i no ser molt distant de la resta d'entitats- es pot explicar per ser l'entitat que en els seus requisits fa constar explícitament la necessitat de participació associativa prèvia com a condició –tot i que no aplicada en totes les seves implicacions perquè això significaria un índex de participació del 100%, cosa que no es produeix- per formar part dels Camps de Solidaritat.

Gràfica 27: Participació associativa per ONGD.

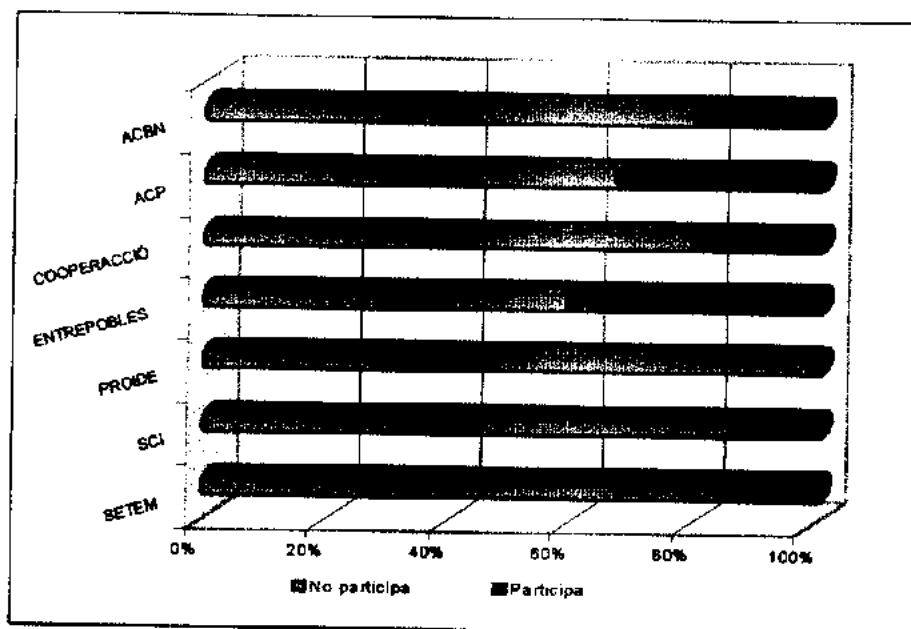
Les diferències, però, comencen a ser més notables en contemplar els diferents àmbits de participació de cadascuna de les entitats. Podrem comprovar com existeixen "bagatges associatius" dels participants diferents per a cadascuna d'elles i com això tindrà una certa correspondència amb el "tarannà" de l'entitat.

En el cas de la participació en moviments d'educació en el lleure, podem comprovar com hi ha notables diferències entre unes entitats i altres. Així, PROIDE té un percentatge de l'1,2% de persones que participen en aquest àmbit mentre que aquesta mateixa dada en el SETEM és del 45%. En aquest cas, si recordem les dades sobre les mitjanes d'edat de cada entitat veurem com PROIDE era una de les que tenia una major participació de persones majors de 35 anys mentre que el SETEM es trobava en el cas invers. Pel que fa a la resta d'entitats la correlació es manté grosso modo, per tant major participació en aquest àmbit amb una mitjana d'edat menor, a excepció del cas d'ENTREPOBLES/USTEC/CCSC que tot i tenir una distribució similar de tots els grups d'edat té un percentatge baix de participació en aquest àmbit -el seu àmbit de participació majoritari, com veurem, no és l'educació en el lleure sinó els moviments socials, polítics i sindicals-.

Gràfica 28: Participació en moviment d'educació en el lleure per ONGD.

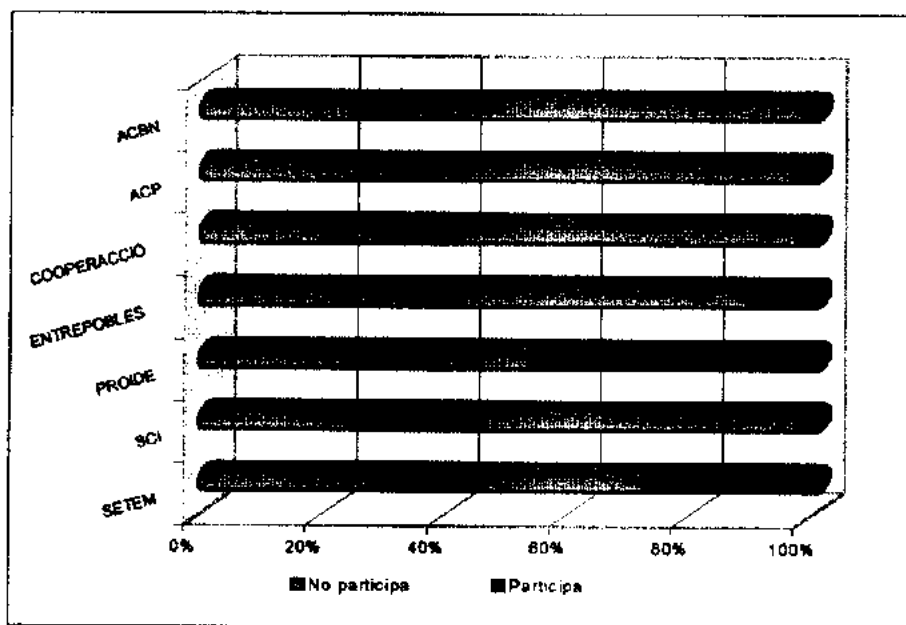
Pel que fa al darrer àmbit de participació esmentat, les entitats amb major nombre de participants que han col·laborat algun cop en aquest sector són ENTREPOBLES/USTEC/CCSC i l'ACP amb valors entre el 30 i el 40% del total dels seus participants. Dues entitats se situen al voltant del 20% -l'ACBN i COOPERACCIÓ- i la resta per sota del 10%, que en el cas de PROIDE és del 0%.

Gràfica 29: Participació en moviments polítics, sindicals i socials per ONGD.

Aquesta proporció s'inverteix en el cas de la participació en moviments confessionals. Així, serà PROIDE l'entitat amb un major nombre de persones que participen en aquest tipus de moviment –el 45,8%–, mentre que la resta d'entitats mantindran valors per sota del 10%, a excepció del SETEM amb un 27% dels seus participants provenint del món eclesial⁴¹.

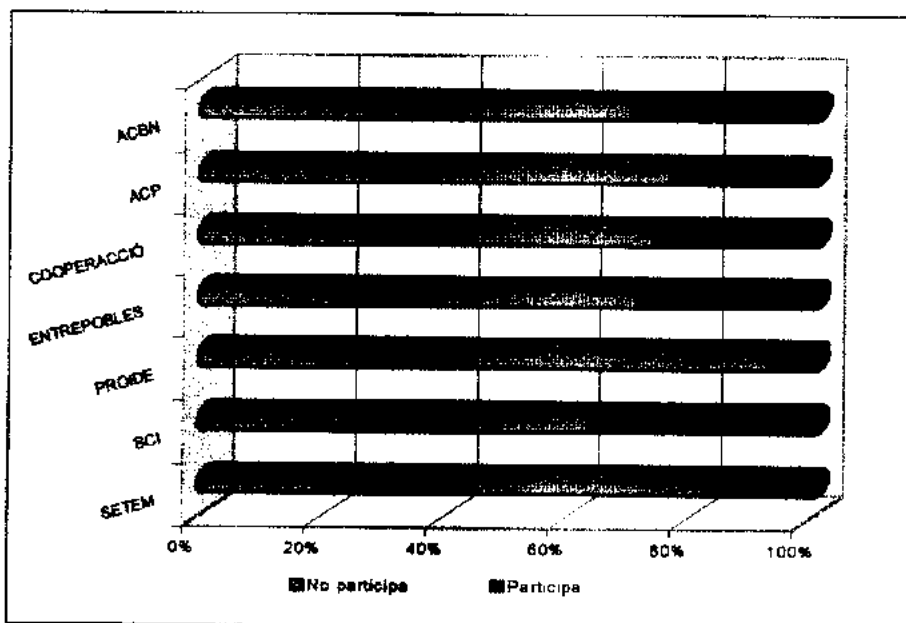

Gràfica 30: Participació en moviments confessionals per ONGD.

Entre els diferents àmbits de participació associativa que hem considerat hi ha un que fa referència a la col·laboració amb entitats de solidaritat internacional que no són la mateixa entitat amb que els participants han marxat de Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Així, en aquest apartat hem inclòs la participació en altres ONGD's i, especialment, en comitès locals de solidaritat⁴².

⁴¹ Aquesta distribució, com es pot deduir, coincideix amb la distinció del tipus d'ONGD's que realitzàvem en el capítol anterior.

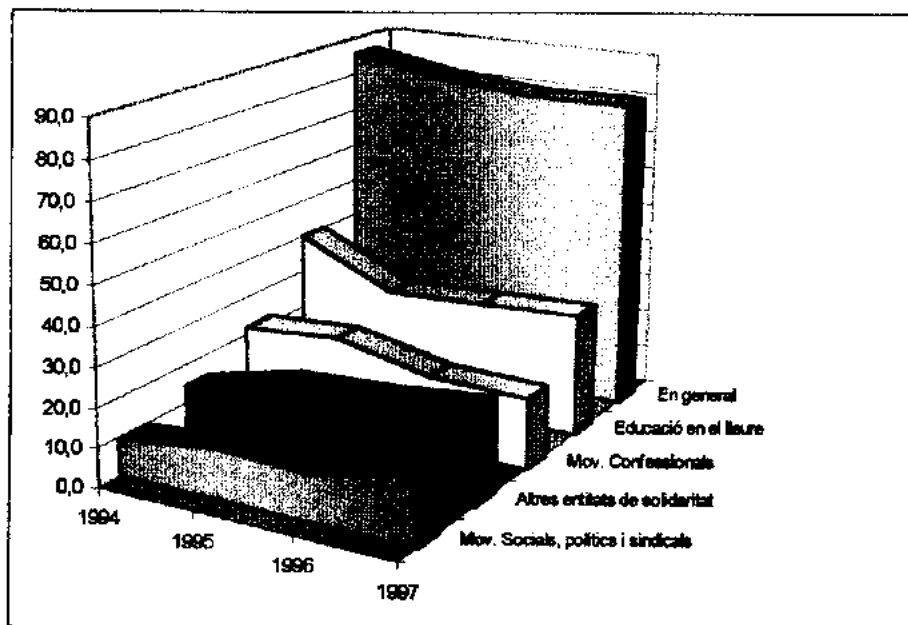
⁴² En aquest sentit, hem constatat com algunes de les ONGD's objecte d'estudi són una plataforma de coneixement directe de la realitat del Tercer Món per a persones que tot i treballar en aquest àmbit, no disposen de la infraestructura per a realitzar un viatge d'aquestes característiques. Així, aquesta participació en altres entitats de solidaritat internacional fa referència a la col·laboració amb altres ONGD's, però sobretot a la "doble militància" –comitè local, per exemple, i ONGD constituïda i amb mitjans per permetre l'experiència–.

Gràfica 31: Participació en altres entitats de solidaritat per ONGD.

En aquest cas, la majoria d'entitats mantenen uns nivells de col·laboració dels seus participants amb altres entitats de solidaritat entre el 25 i el 35%, a excepció de PROIDE i el SETEM que mantenen valors per sota del 20% -el 6% en el cas de PROIDE i el 16% en el cas del SETEM-.

Pel que fa a la referència temporal, és a dir, el que ha succeït amb la participació associativa en el període de referència, hom pot constatar una lleugera disminució de les persones que participen en alguna activitat de tipus associatiu (Gràfica 32).

Gràfica 32: Participació associativa en general i per àmbits (1994-1997).

Per àmbits, però, aquesta disminució només es materialitza en els moviments confessionals que redueix en quatre punts la seva presència –del 22 al 18%– i en una oscil·lació dels moviments d'educació en el lleure, però que al final del període suposa una disminució del 40 al 31%. En canvi, la participació en moviments socials, polítics i sindicals així com en altres entitats de solidaritat ha experimentat una certa puixança, més notable en el cas d'aquest darrer àmbit –del 14 al 24%–.

ENVERS UN PERFIL DELS PARTICIPANTS A LES BRIGADES/CAMPS/DELEGACIONS/ESTADES DE SOLIDARITAT

En l'apartat sobre el paper de les ONGD's com a agents constructors de realitat social, hem posat de manifest l'existència d'aquest procés de construcció social mitjançant el qual els individus perceben, pensen i construeixen les estructures socials, tot actuant posteriorment sobre aquesta base. En aquest sentit, es produeix una relació de tipus dialèctic entre les estructures "objectives" i els fenòmens "subjectius". El que posa en relació aquest dos nivells són les pràctiques com a producte de la relació dialèctica entre les estructures i l'acció social. Per

acabar de matisar l'esquema diríem que les pràctiques ni es troben totalment determinades, ni són el producte exclusivament de la decisió dels individus.

Però reprenem aquest fil argumental tot desenvolupant-lo en referència al fenomen que ens ocupa. Aquesta concepció de relació dialèctica entre estructures i individus posa de manifest com la participació en aquest tipus d'entitats no només respon a una suposada configuració interna –un desig intern de sentir-se útil, per exemple-, sinó que és fruit d'una determinada disposició davant la societat, condicionada per l'origen i la trajectòria social del subjecte en qüestió, així com per la posició que aquest ocupa dins la mateixa societat.

La participació associativa, d'aquesta manera, es troba relacionada amb la possessió de diferents tipus de capital –econòmic, cultural i social- i l'origen social dels individus instal·lats a les diferents posicions en l'espai social. Aquesta idea posa de manifest com aquests condicionants de tipus social predisposen els individus d'una determinada manera davant els productes i objectes culturals. Tot conduint-nos a través del discurs teòric de Bourdieu, que ens sembla adient per determinar un marc de referència que possibiliti l'anàlisi d'aquest aspecte del fenomen de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat, podríem dir que hi ha una correlació possible entre la producció econòmica i cultural i el consum de producció simbòlica –en aquest cas la participació associativa-, és a dir, existeix una relació entre la disposició davant aquests fenòmens dels individus i la posició social que ocupen. Les pràctiques associatives, doncs, es configuren a partir de les disposicions subjectives dels individus en el context de la trajectòria col·lectiva del grup al qual pertanyen.

El concepte que proposa Bourdieu per a sintetitzar aquesta conjunció és el que ha identificat sota la denominació d'*habitus*. Amb aquest concepte -juntament amb el de *camp* del que parlarem tot seguit- aquest autor fa un esforç per a posar de manifest la vinculació entre les visions subjectivistes i objectivistes de la realitat social.

Com a producte de la interiorització d'una multiplicitat d'estructures externes a l'individu, l'*habitus* «és un mecanisme estructurant que funciona a l'interior dels agents, encara que no sigui pròpiament ni estrictament individual, ni tampoc sigui l'únic element que determini les conductes [i que és] el principi generador de les estratègies que permeten als agents encarar situacions molt diverses» (BOURDIEU i WACQUANT, 1994, pàg. 26).

L'*habitus* és, doncs, per una part les estructures cognitives mitjançant les quals els individus fan front al món social –estructures internalitzades-, que generen unes determinades pràctiques que són percebudes com a pròpies d'una

determinada posició social, alhora que és el producte de la internalització de les estructures del món social. L'*habitus* a més de ser el producte d'una determinada estructura social o més ben dit, producte de la posició ocupada per l'individu en l'espai social, és també un factor de construcció d'aquesta estructura social. A més de produir el món social –"estructura estructuradora", és a dir, estructura que estructura el món social- és el seu producte –"estructura estructurada", és a dir, estructura estructurada pel món social-, tot mantenint una relació dialèctica entre ambdues parts.

Aquestes estructures socials reflectiran les divisions objectives en l'estructura de classes, com ara els grups d'edat, els gèneres, les anomenades classes socials, etc. En aquest sentit, l'*habitus* s'adquirirà com a resultat de l'ocupació més o menys perllongada en una determinada posició en el món social. Variarà, doncs, amb la posició social ocupada. A cada posició en l'espai social li correspondrà un *habitus* que ordenarà les seves pràctiques i la percepció que hom té sobre aquestes pràctiques. Aquest sistema d'"enclassement" alhora que "enclasable", es mostra variable en funció de la naturalesa de la posició que ocupa l'individu en el món social. Per tant, no tothom posseeix el "mateix *habitus*". De la mateixa manera, els que ocupen la mateixa posició acostumen a tenir un *habitus* similar. En aquest sentit, podem dir, doncs, que hi ha una certa correlació entre les posicions socials i les disposicions dels agents que les ocupen.

L'*habitus* és, doncs, un coneixement sense concepte, és a dir, un coneixement que no acostuma a ser percebut com a tal, que funciona de manera preferentment implícita. Qui detenta un determinat *habitus*, normalment no n'és conscient per molt que aquest funcioni de manera que marqui de forma clara les seves disposicions i pràctiques –és precisament aquest caràcter implícit el que proporciona la seva potència-.

D'altra banda, les estructures cognitives que elaboren els agents socials per a conèixer de manera pragmàtica el món social són unes estructures socials incorporades. El coneixement empíric del món social elabora uns esquemes classificadors i de percepció que són producte de la divisió objectiva en classes i que funcionen al marge de la consciència i del discurs. En ser producte de la incorporació de les estructures fonamentals d'una societat, aquests principis de divisió són comuns per al conjunt dels agents d'aquesta societat.

Així, els esquemes de l'*habitus* deuen la seva eficàcia al fet que funcionen més enllà de la consciència i del discurs, tot conduint els detentors d'una determinada plaça en l'espai social cap a les posicions socials ajustades a les seves pràctiques. Els agents socials són productors no només d'actes enclasables sinó també d'actes d'enclassement que a la vegada són enclasats. El principi

d'aquesta activitat estructurant és un sistema d'esquemes incorporats que, constituïts en el curs de la història col·lectiva, són adquirits en el curs de la història individual, i funcionen en la pràctica i per la pràctica.

Tanmateix, encara que l'*habitus* constitueix una estructura internalitzada pels individus que estreny el pensament i l'elecció de l'acció, no els condiciona de manera determinant. Per dir-ho d'alguna manera, l'*habitus* insinua el que les persones han de pensar o fer en un determinat context, tot proporcionant els principis que permeten considerar les diferents tries possibles i escollir una estratègia adient. Funciona per sota del nivell de la consciència dels individus, provocant que, tot i no ser conscient de l'*habitus* del que som posseïdors i del seu funcionament pràctic i teòric, les nostres pràctiques es trobin influïdes per la seva acció.

Aparentment, podria semblar que ens trobem en un terreny que posa de manifest la negació de la influència de les variables socials en la participació a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Voler participar i fer-ho, es podria entendre com a una tria motivada per tot un seguit de consideracions de tipus intern dels individus. "Conèixer", "aprendre", "ajudar", "enriquiment personal"... podria semblar talment que l'origen d'aquesta decisió es troba en factors que sorgeixen d'una reflexió exclusivament individual. Si les persones volen participar, és perquè ho "senten" de manera interna. Però, des del punt de vista que estem desenvolupant, es considera l'existència d'una certa correlació entre les pràctiques associatives i el capital cultural i social del subjecte, així com amb el seu origen social i la seva trajectòria particular. A més, l'*habitus* de tot individu ha estat adquirit en el transcurs de la seva biografia i constitueix una funció del moment particular de la història social.

Ara bé, seria impossible imputar a la sola acció del sistema educatiu a la correlació entre la voluntat de participació en una activitat de solidaritat internacional i el capital cultural. Aquest capital és, a més de l'adquisició personal d'un determinat nivell acadèmic, el producte dels resultats acumulats de la transmissió cultural assegurada per la família i l'entorn social. De tota manera, en termes generals, en relació a aquesta mateixa problemàtica s'adverteix l'efecte del pas per la institució universitària: en la definició tàcita de la titulació acadèmica podem assegurar el coneixement de la problemàtica Nord/Sud i una certa inquietud envers aquests temes –recordem que és en l'àmbit universitari on més activitats de formació i sensibilització sobre la situació dels països del Tercer Món es realitzen–.

En aquest sentit, una conclusió parcial podria ser que tota anàlisi individualista de la disposició a participar en activitats de cooperació està

condemnadada al fracàs en no tenir present la gènesi col·lectiva i individual d'aquesta disposició com a producte històric.

L'*habitus* engendra unes representacions i unes pràctiques que estan sempre més ajustades que no sembla a les condicions objectives de les que són producte. Dit d'una altra manera, el pensament d'un determinat grup social té els límits que la seva condició imposa a la seva pràctica i a aquest pensament –que fa que acabi estimant aquests límits i considerant que són els límits naturals de la seva actuació–. Les pràctiques, en aquest sentit, fan d'enllaç entre l'*habitus* i el món social. Cal, però, tenir present la relació dialèctica que prova de vincular la utilització d'aquest concepte. Així, l'*habitus* es crea mitjançant un determinat conjunt de pràctiques a la vegada que el món social es crea com a resultat d'aquestes pràctiques.

En aquest sentit, si els esquemes de l'*habitus* orienten les pràctiques podríem entendre la voluntat de participar en un determinat moviment social com a una pràctica orientada, pròpia de les persones posseïdores de l'*habitus* que impulsa a participar en aquestes activitats. I si les estructures patrimonials –en termes de possessió de capital econòmic, cultural i social– i la trajectòria social es troben a la base de l'*habitus* i de les eleccions que aquest produeix en tots els camps de la pràctica, entendríem les persones que participen en una activitat d'aquestes característiques com a posseïdores d'una determinada configuració de capital econòmic, cultural i social, que permet l'accés a un determinat camp de relacions socials

El concepte *camp* és concebut per Bourdieu en termes relacionals, és a dir, com a una xarxa de relacions entre les posicions objectives que hi ha al seu interior. No es tracta de relacions intersubjectives –relacions únicament donades entre individus– sinó que els ocupants juguen sempre o un paper d'agent o d'institució tot obeint a una lògica específica pròpia del camp. Un camp s'entén com a una xarxa o una configuració de relacions objectives entre posicions.

Es tracta d'una mena de mercat en el que s'utilitzen i despleguen determinats tipus de capital –econòmic, cultural, social i simbòlic–. I les posicions dels agents dins del camp, com ja hem dit, dependran de la quantitat i qualitat d'aquest capital. Així, *"allò que fa legítim el dret d'entrar en un camp és la possessió d'una configuració particular de propietats. Un dels objectius de la recerca és el d'identificar aquestes propietats actives, aquestes característiques eficients és adir, aquestes formes de "capital específic"* (BOURDIEU i WACQUANT, 1994, pàg. 84). Però no només cal tenir el capital per entrar-hi. És necessari que sentim com a possible pensar que hi hem d'entrar. Dit d'una altra manera, cal que ens sentim competents per a "demandar" l'entrada a un determinat camp. I aquesta

competència s'adquireix a partir de la posició social ocupada i de la trajectòria social desenvolupada. Així, un jove de Bellvitge que va abandonar els estudis d'FP, que no participa a cap associació i que treballa com a mecànic al seu barri segurament no només no se sentirà atret per les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat –si més no en la seva versió més institucional que és la que estem considerant en aquest estudi-, sinó que en el cas de trobar-se amb algun tríptic d'alguna entitat convidant-lo a participar, molt probablement sentirà que això no està adreçat a la seva persona.

En el cas de la participació associativa en activitats de cooperació internacional, els tipus de capital que considerem pot funcionar de manera eficient per tal de situar-se en una determinada posició en aquest hipotètic *camp* serien les formes de capital cultural, social i simbòlic. En aquest context, els agents socials ocuparan un determinat lloc en aquest *camp* en virtut de la possessió d'una determinada configuració capital –considerat tant en termes de volum com d'estructura-.

La relació entre *habitus* i *camp* té una doble vessant: per una banda és una relació de condicionament, és a dir, el camp estructura l'*habitus* i, per una altra, és una relació de coneixement o construcció cognitiva, o sigui, l'*habitus* contribueix a construir el camp com a món significatiu (BOURDIEU i WACQUANT, 1994, pàg. 105).

Un Intent de síntesi del "perfil dels participants"

Fins el moment, hem pogut delimitar un perfil que es configura a partir de la definició de diversos trets similars de les persones que han participat a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Com ja hem vist, bona part dels participants comparteixen característiques comuns.

Així, es tracta d'una majoria de persones menors de 30 anys –l'edat mitja és de poc més de 27 anys- que en una mica més d'un terç encara no s'ha incorporat al mercat de treball de manera efectiva. Les persones majors de 30 anys –el 25% aproximadament- es troben molt vinculades a l'ensenyament, cosa que les fa mantenir contactes freqüents amb els sectors més joves de la societat. Per altra banda, a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat han participat

més dones que homes. En concret la proporció és propera als dos terços de dones per un terç d'homes.

Peri que fa al seu lloc de residència, aproximadament el 70% dels participants resideixen en àrees urbanes, especialment al voltant de la ciutat de Barcelona –en la que hi viu gairebé el 50% de les persones que han participat a l'activitat-. A l'interior d'aquesta ciutat la major concentració de participants es produeix en els barris de Les Corts, Sants i Sant Antoni, així com a Sarrià, Sant Gervasi, Pedralbes, La Bonanova, El Putget, Gràcia, Vallcarca i el Guinardó. En canvi, els barris de Montjuïc, Poble Sec i la Zona Franca, així com l'arc que començaria al Poble Nou i acabaria a la Vall d'Hebron passant per la perifèria est de la ciutat, són els barris amb menor presència de participants.

Com també hem vist, els participants de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat són persones que han seguit estudis universitaris en un 85%, tot i que no necessàriament els han acabat. En concret, un 30% encara estudia, mentre que aproximadament el 60% són titulats universitaris i un 10% han abandonat la carrera abans d'acabar-la. El tipus d'estudi seguit per bona part dels participants són carreres de caire humanístic o social en aproximadament un 60%, tot i que les carreres tècniques i experimentals han estat seguides pel 30% dels participants.

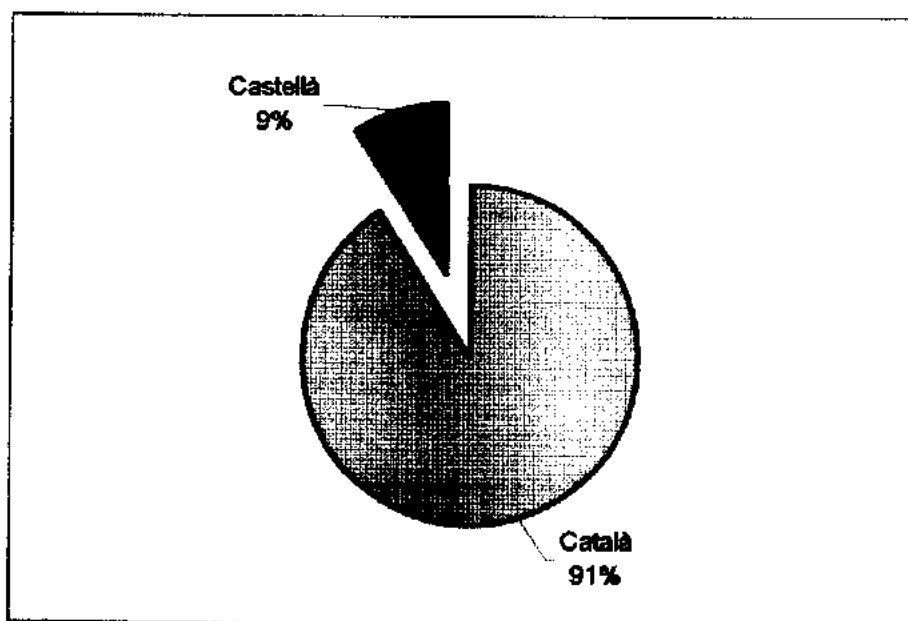
En relació a la situació laboral en el moment de marxar al Tercer Món, aproximadament el 60% dels participants treballa, mentre que un 20% estudia i un 13% compagina ambdues activitats. Cal tenir present que el 7% es troba a l'atur. Peri que fa al tipus de feina que desenvolupen, una part important dels participants treballa en l'educació formal –aproximadament el 30%-, el 16% en professions liberals –advocacia, psicologia, etc.- i un 15% en l'educació i animació social, mentre que el 26% tenen ocupacions diverses, fonamentalment lligades a tasques administratives.

Es tracta de persones que majoritàriament han fet servir el català com a llengua d'expressió en les fitxes d'inscripció⁴³. Així, en el cas de la variable llengua,

---

⁴³ Peri que fa a l'ús d'una determinada llengua en les fitxes d'inscripció, cal tenir present que aquesta dada només fa referència a les entitats que en la fitxa és possible detectar l'ús d'una o altra llengua, sigui perquè hi ha un text –com el de les motivacions- sigui perquè hi ha possibilitat de contestar de manera oberta a les preguntes que es formulen –que no es responen amb una creu en una casella, per exemple-. Les entitats a les que fa referència aquesta dada són l'ACBN, COOPERACIÓ i el SETEM. Malgrat que l'SCI demana la resposta a determinades preguntes cal pensar que aquestes respostes es troben consignades en castellà, anglès o francès depenent del país d'acollida, cosa que l'exclou aquesta entitat de les apreciacions sobre aquesta variable.

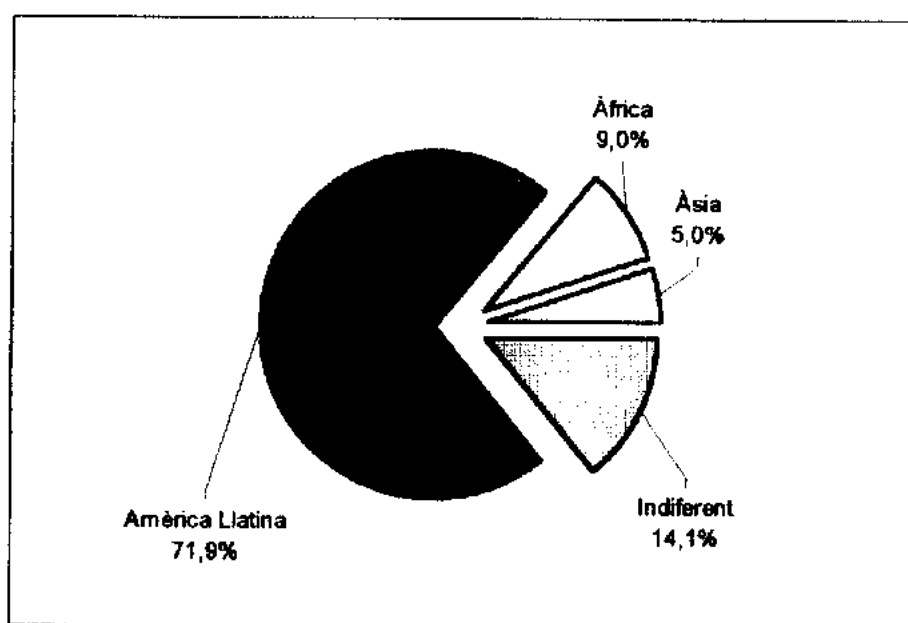
depenent de l'entitat que ha permès recopilar aquesta dada, els participants majoritàriament han expressat les seves motivacions en la llengua pròpia del territori d'actuació de les diferents ONGD's. De fet, totes les entitats a les seves publicacions fan servir de manera més o menys sistemàtica aquesta llengua com a vehicle d'expressió dels seus missatges. Cal, però, tenir present que semblaria abusiu parlar d'una majoria de catalanoparlants entre els participants a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Fer aquesta translació significaria entendre l'existència d'una forta correlació entre l'ús de la llengua a la fitxa i la llengua emprada habitualment. Més aviat podríem dir que en aquest cas el català és la llengua del context institucional en el qual el participant presenta la seva candidatura i, o bé s'expressa habitualment en la mateixa llengua que aquest context, o bé s'adapta i utilitza una llengua de comunicació establerta i acceptada com a institucional. De fet, aquest és un fet que es produeix amb una certa freqüència en l'àmbit universitari. I l'anàlisi de correspondències ens mostra com la utilització del català a la fitxa d'inscripció es troba fortament lligada al fet de ser universitari, mentre que l'ús del castellà és més proper a les persones que han fet estudis primaris o secundaris.

Gràfica 33: Llengua emprada a la fitxa d'inscripció.

Deturem-nos en un darrer detall del perfil dels participants a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Es tracta de la preferència pel

lloc de realització de l'activitat que van manifestar en el moment d'omplir la fitxa⁴⁴. Com es pot comprovar a la Gràfica 34, la majoria de participants van triar Amèrica Llatina com a lloc per desenvolupar l'activitat. Les altres dues referències territorials, l'Àfrica i l'Àsia han estat triades pels participants en un 9 i un 5% respectivament. Si bé aquest fenomen podria estar lligat a que hom tria allò que pot triar –donat que la majoria de les places disponibles són per a països d'Amèrica Llatina i quatre de les entitats només treballen en aquesta àrea geogràfica-, en el cas de les entitats que sí que disposen de places als tres continents aquesta proporció es manté –de fet si hi ha persones que han triat Àfrica o Àsia corresponen a l'SCI o al SETEM donat que són les úniques entitats que treballen en aquest continents i que demanen preferències als seus participants-.

Gràfica 34: Lloc de preferència dels participants.

Veiem, en canvi, com només un 14% dels participants es mostren indiferents respecte del lloc de realització de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Són persones, doncs, que han decidit participar però sense cap expectativa pel que fa al lloc de realització de l'experiència.

⁴⁴ A l'igual que amb l'ús de la llengua a la fitxa d'inscripció, amb el lloc de residència ens trobem que no totes les entitats demanen aquesta dada als seus candidats. En les dades que reflecteix la variable "lloc de preferència" hem considerat les preferències expressades pels participants de l'ACP, l'ACBN, COOPERACCIÓ, l'SCI i el SETEM.

En aquestes darreres planes hem provat de fer una síntesi de les característiques que reuneixen bona part dels participants i que permetrien parlar, amb la prudència que mereixen totes les generalitzacions, d'un cert perfil dels participants a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat⁴⁵. Un perfil comú que, definit en els termes que plantejàvem *supra*, apunta envers un determinat sector de la joventut localitzat socialment amb una trajectòria vivencial diferenciada i que podríem aventurar són posseïdors d'un determinat "estil de vida" comú alhora que configura diferències explicables en la lògica de l'*habitus*. Però aquesta relació entre els aspectes bàsics d'un cert perfil que permet caracteritzar els participants i l'exercici d'un determinat *habitus* serà un tema que tractarem a la tercera part d'aquest treball.

---

⁴⁵ De fet, bona part de les característiques que hem destacat com a configuradores d'aquest perfil han estat recollides en altres estudis. En concret en un sobre la joventut encarregat per la *Fundación Santa María* i realitzat per González, Andrés i Martínez (GONZALEZ BLASCO i altres, 1989), en una peculiar tipologia identifiquen que els joves cooperadors –que representen un 10% del total de joves– tenen com a característiques comunes, a més de ser partidaris de la llibertat d'oportunitats i de tenir un cert "tarannà idealista", la residència en nuclis urbans –especialment en grans ciutats–, un nivell educatiu alt i un elevat percentatge de dones. En un altre treball que comenta una enquesta del CIS sobre la percepció dels ciutadans de l'Estat espanyol sobre la cooperació internacional, aquest cop sobre el conjunt de la societat, l'autor defineix el ciutadà solidari com aquell conscient de la necessitat de cooperació internacional i que majoritàriament és un jove resident en nuclis urbans, amb molts recursos culturals i actituds progressistes (DÍEZ RAMOS, 1986, pàg. 194).

ANAR AL TERCER MÓN, PERÒ PER QUÈ? UNA ANÀLISI DE LES MOTIVACIONS DELS PARTICIPANTS

Si fins ara hem dedicat aquesta segona part a la descripció d'allò que hom podria anomenar el perfil dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, continuarem aquesta tasca però abandonant l'àmbit de les dades "objectives" que hem analitzat fins ara. Proposem, per fer avinent aquest canvi de perspectiva, un endinsament en els aspectes de percepció "subjectiva" dels participants, en concret un apropament a "allò" que va moure els participants a prendre la decisió de marxar al Tercer Món en un programa desenvolupat per una ONGD.

Per fer-ho, plantejem recórrer un altre cop a les fitxes d'inscripció que hem considerat fins ara. Com ja hem vist, es tracta de les fitxes que les diferents ONGD's fan omplir a les persones que volen participar en aquesta activitat. En aquestes fitxes hi ha consignada informació sobre aquests participants que fa referència a les seves dades bàsiques –sexe, edat, lloc de residència, formació acadèmica, situació laboral-, així com a dades que fan referència a la trajectòria vital d'aquestes persones –en especial, referents a la seva vinculació a associacions i la realització de tasques voluntàries al seu si-.

Aquestes fitxes contenen, però, altre tipus d'informacions, tot i que no recollides de la mateixa manera per totes les ONGD's. Malgrat que hi ha entitats que per raons diverses no volen formular cap demanda d'informació que no sigui estrictament necessària, hi ha algunes que demanen als aspirants a participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, amb diferents preguntes més o menys directes, quines són les seves actituds i motivacions referents a qüestions relacionades amb la solidaritat internacional. Així, es pregunta, entre altres coses, quina és la raó per la qual volen participar en aquesta activitat.

Tot i que formulat de maneres diverses en funció de l'ONGD, hi ha tres entitats que requereixen a les seves fitxes aquest tipus d'informació. Es tracta de COOPERACCIÓ, l'SCI i el SETEM. Han demanat de manera explícita i de forma escrita a les persones que volien marxar al Tercer Món els motius per fer-ho. Així, s'ha instat a respondre preguntes dels tipus *Per què vols participar en els Camps de Solidaritat de SETEM?* o *Quins són els motius que t'han portat a voler participar a les Estades Solidàries?* com fa COOPERACCIÓ, o *Why are you applying to participate in this programme?/ Pourquoi avez-vous décidé de participer à ce*

programme?/ Especifica tu interés y motivaciones para este proyecto per part de l'SCI –formulat en tres idiomes perquè la fitxa és enviada al país on es realitzarà el Camp de Treball-⁴⁶. D'aquesta manera, a les planes que seguiran, ens proposem de fer una aproximació a les motivacions dels participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat a partir de la consideració de les respostes donades per aquests a les esmentades preguntes.

Veiem, però, algunes de les limitacions que ens trobarem a l'hora de treballar amb aquest material, tant per la seva pròpia naturalesa, com per les característiques de les tècniques i instruments emprats per a la seva interpretació.

En primer lloc, tot entenent la fitxa d'inscripció com un qüestionari –a imatge i semblança d'aquests que estem acostumats a emplenar de tant en tant- si fins ara havíem treballat amb preguntes més o menys tancades –bé perquè s'havia de triar en caselles la possible resposta, bé perquè no hi havia més que un grapat de possibilitats de resposta- ens trobem ara davant la formulació d'una pregunta oberta. Fins el moment havíem tractat dades que no suposen massa dificultats a l'hora de la seva elaboració per ser posteriorment interpretades. Així, *"no és el mateix una pregunta de qüestionari sobre l'edat de l'entrevistat, el seu sexe, el seu estat civil, la seva professió o el seu nivell d'estudis, que no pas una pregunta sobre els seus comportaments [...]. Les primeres són les destinades a fornir-los les típiques dades d'identificació. Excepte en hipotètics casos de mala voluntat per part de l'entrevistat [en aquest cas el participant], els resultats poden ésser considerats objectius i fiables i el marge d'error queda reduït a un mínim ⁴⁷"* (CARDÚS i ESTRUCH, 1985, pàg. 75). Les dades tractades fins el moment, doncs, permeten suposar un alt grau de correspondència amb la "realitat" – i aquest cop "realitat" amb més cometes que mai-. Són dades, que excloent aquesta suposada mala intenció per part d'algun participant recullen amb una certa precisió les característiques bàsiques de la població que estem estudiant, els participants a les

---

⁴⁶ La formulació diferenciada en cada ONGD de la pregunta sobre les motivacions per participar a l'activitat va plantejar el dubte de la conveniència d'unificar l'anàlisi de les diferents entitats. De fet, la qüestió es plantejava en els termes de si era possible considerar tres preguntes diferents d'igual manera. La decisió no va ser presa fins que no van ser llegides per primer cop les diferents fitxes dels participants. D'aquesta primera lectura es podia extreure la impressió que, malgrat les diferents formulacions, la majoria de respostes giraven al voltant de l'eix d'oferir arguments sobre què és el que havia impulsat a la persona candidata a voler participar en una activitat de cooperació en un país de l'anomenat Tercer Món. La reflexió, enquadrada en la metodologia *ex-post-facto*, per tant la impossibilitat d'intervenir en el disseny de la recollida de dades, va finalitzar amb la constatació de la precarietat de les dades, que lluny d'invaldir aquestes dades, només ha de fer pensar en la prudència que cal manifestar en els resultats.

⁴⁷ Tot i així, a l'hora de la interpretació –tal i com assenyalen els mateixos autors- cal fer referència al context d'aquestes dades. Per tant, no n'hi ha prou amb parlar de percentatges de distribució de sexes si aquests no es posen en relació amb altres col·lectius similars a l'enquestat.

Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. En el nostre cas, la fiabilitat de les dades té encara una altra vessant: les dades que hem considerat fins ara no fan referència a una mostra dels participants sinó a la seva totalitat. Es tracta, com ja hem vist, d'analitzar les dades del total dels participants —a l'univers, en termes estadístics—, si tenim present que el nombre de participants no comptabilitzats per les ONGD's és molt reduït. Aquest fet, entre altres coses, evita els problemes d'inferència estadística que provoca el treball amb mostres.

D'altra banda, moltes enquestes es basen en el pressupòsit que tothom té opinió sobre el que se li demana o, plantejat en altre termes més polèmics, alhora que provocatiu: les enquestes *"es basen en l'error de suposar que la gent "pensa"* (CARDÚS i ESTRUCH, 1985, pàg. 106). Molt sovint, les preguntes que es formulen als entrevistats són preguntes que no han estat objecte de reflexió per part d'aquestes persones. Dit d'una altra manera, mai no han estat un problema al qual calia dedicar-hi temps ni esforços. I en el cas que sí que sigui un tema plantejat, si es pot estalviar la reflexió, més que millor. La "problemàtica" que formula la pregunta és, doncs, una problemàtica sovint imposada per la pròpia pregunta formulada per l'investigador. A menys que l'entrevistador es trobi amb algú que li respongui "m'agrada que em faci aquesta pregunta" o "no sóc un expert, però he llegit una mica sobre el tema", el més probable és que la pregunta no hagi estat objecte de reflexió prèvia.

De fet, quan hom es planteja una pregunta —que no sigui imposada per una enquesta, és clar— normalment es tracta d'un intent de resoldre un problema. Si hi ha pregunta, vol dir que hi ha problema. I problema en el sentit que alguna cosa no funciona bé, o més ben dit, que és percebuda com que no funciona bé. En el nostre cas, els participants a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat són persones que sí que se n'han fet "problema" -i a més un problema dels grossos!- sobre la qüestió per la qual se'ls demana. Ara bé, es podria dir que és possible que algú hagi arribat a omplir la fitxa i entregar-la sense un procés mínim de reflexió. També és possible que hagi estat seleccionat per a participar i hagi superat tot el procés de formació i preparació. Com també és possible que hagi participat finalment. Però sembla comprensible pensar que la probabilitat que s'esdevingui aquesta cadena d'esdeveniments és certament molt baixa. Per tant, la persona que decideix apuntar-se a una activitat d'aquestes característiques s'ha plantejat un problema —la situació de desequilibri internacional i les seves conseqüències— i es

disposa a proporcionar una "solució" a la dificultat que s'ha plantejat⁴⁸. No seria molt suposar, doncs, que les persones que volien participar en una activitat d'aquestes característiques tenien una "opinió" més o menys formada sobre el tema. Altra cosa, seria saber quin ha estat l'"origen" d'aquesta opinió: la reflexió personal de la pròpia persona? el seu entorn privat? les ONGD's? Però d'aquest tema parlarem més endavant.

Per tant, per a aquestes persones sí que hi ha formulat un "problema"⁴⁹ donat que no només hi ha una actitud envers aquests problema sinó que s'ha generat un comportament. Recordem que són persones que volen prendre un paper més o menys actiu en la resolució d'aquest problemàtica, ja que s'han plantejat seriosament la possibilitat de marxar, fins al punt que ho estan demanant en ferm a una de les entitats que realitzen aquest tipus d'activitats. Es podria pensar que aquest fet –el d'apuntar-se– és un acte irreflexiu, però tendim a pensar que en la majoria dels casos hi ha un plantejament previ en termes problemàtics i una argumentació –generalment donada a *posteriori*– que prova de justificar-ho.

Ara bé, les opinions no es donen en el buit. De cop i volta, no podem començar a pensar en alguna cosa perquè sí i arribar a unes determinades argumentacions –en termes de justificar el que hem fet o ens proposem a fer-. Aquesta opinió té un origen "social", és a dir, és una opinió generada en un marc social, alhora que coherent amb marc històric i coherent també amb la posició que ocupa l'individu que la formula en aquest marc. La hipòtesi, doncs, en el nostre cas apuntarà a que les opinions –les motivacions si es vol– que formulen els participants als textos de les fitxes d'inscripció són motivacions altament coherents amb la formulació que realitzen les pròpies ONGD's. Ja hem assenyalat *supra* el paper de les ONGD's com a constructores de sentit social sobre la solidaritat internacional. És lògic pensar, doncs, que essent aquests agents uns dels màxims responsables d'aquesta construcció, les formulacions que realitzen els individus tinguin alguna cosa a veure.

---

⁴⁸ De fet, com ja hem insinuat a la primer part, caldrà veure el paper que tindran les ONGD's com a "problematitzadores", per tant, de constructores del "problema" de la situació internacional, en la seva difusió i en la justificació i legitimitat de la seva acció.

⁴⁹ Un exemple de com és de necessària l'existència d'un plantejament "problemàtic" per generar una "opinió" significativa sobre un tema va ser el programa *Ciudadans* de TV3. Per exemple, si el tema que es plantejava era parlar de la mort, el que calia era entrevistar persones que haguessin tingut una experiència significativa en aquest sentit –persones que haguessin patit fa poc una angina de pit, per exemple-. En el nostre cas, tot seguint una lògica similar, per parlar de la solidaritat internacional haurem d'anar a parlar amb aquells que han conegut els països que pateixen les conseqüències de la desigualtat.

Així aquesta adequació entre allò que les ONGD's ofereixen en termes de construcció social i el que els participants interioritzen i reelaboren, tindrà dues vessants: per una banda, hom pot opinar sobre el Tercer Món allò que pot –per tant allò que “és” socialment possible-, i per una altra, no oblidem que es tracta d'una candidatura. Sense parlar en termes de “mala fe”, per tant d'engany conscient –si fos el cas, més aviat parlaríem d’“autoengany”-, tendirem a no pensar que allò que diu el participant és allò que “pensa”, quan és tracta que allò que diu és allò que “ha de dir”. D'altra banda, veurem també com aquesta argumentació dels participants no és coherent en tots els sentits amb l'argumentació de les ONGD's: primer, perquè es tracta d'una interiorització que comporta una certa reelaboració en el sentit que no s'interioritzen els continguts tal qual són transmesos i, per una altra, perquè hi ha un desfasament entre la reflexió de les ONGD's en l'actualitat –pròpia de la concepció anomenada de “tercera generació”- i les mentalitats de la societat en general, que es troben encara en les argumentacions transmeses per les ONGD's de “segona generació” –tant per les que encara actuen ara com per les que van actuar en el passat-.

Tot seguint amb les argumentacions sobre el context de producció d'aquests texts, cal tenir present que davant la formulació d'una pregunta –sigui en forma d'entrevista o d'enquesta- l'opinió que l'entrevistat dona no és la seva opinió: bé perquè enganya descaradament i amb mala intenció –algú que digués que vol participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat perquè vol “conèixer i aprendre” i només volgués viatjar a bon preu i d'una manera diferent, tot i que hem descartat que aquest sigui un cas significatiu-, bé perquè es “*diu allò que es creu que ha de dir o que l'enquestador [en aquest cas l'ONGD] li agradaria sentir, o allò que el farà quedar més bé*” (ESTRADÉ i TRESSERRAS, 1990, pàg. 19). Dit d'una altra manera, “*el sujeto productor del texto refleja en el mismo no sólo su propia subjetividad, sino también la imagen que tiene del sujeto al que ese texto va dirigido*” (NAVARRO i DÍAZ, 1993, pàg. 187). Ras i curt, aquests texts s'han de pensar com a texts produïts per a demanar la participació en una activitat. Els haurem d'entendre, doncs, si més no tant en el sentit que recullen les “veritables” motivacions dels participants, com en el sentit que mostren quina idea tenen aquests participants sobre el que han de dir per participar en l'activitat. I aquests darrer sentit exclou la mala fe: només es tracta d'un exercici de “reelaboració” per part dels participants d'allò que prèviament ha estat interioritzat per aquests a partir, entre d'altres factors, dels missatges enviats per les pròpies ONGD's. Així, amb això combatem un altre pressupòsit sobre les enquestes, que és la creença que les

respostes són independents de com ha estat formulada la pregunta. I ja no tant en el sentit de com ha estat formulada la retòrica de la pregunta, que també, sinó en el sentit de quin és el context general en que es produeix aquesta pregunta i qui la formula⁵⁰.

Malgrat aquestes consideracions i limitacions, que cal fer públiques per saber "de quin mal hem de morir", els texts que hem analitzat ofereixen una informació pertinent per a copsar aquesta dimensió dels fenomen: les motivacions de les persones que han participat.

L'ANÀLISI DE CONTINGUT COM A TÈCNICA DE RECOLLIDA DE DADES

Però abans de començar l'anàlisi farem un breu esment a quina ha estat la tècnica que hem utilitzat per a fer aquesta anàlisi i quin instrument hem emprat. En el nostre cas, l'anàlisi de contingut com a tècnica se situa en un dels seus nivells més elementals. Si bé superarem els mètodes centrats en l'anàlisi purament sintàctic –és a dir, recompte de freqüències d'unitats de sentit- només desenvoluparem un intent de connectar aquest nivell sintàctic dels texts amb el nivell semàntic. La primera fase d'aquest procediment va començar amb la determinació de les unitats bàsiques de rellevància del text. En el nostre cas, les *unitats de registre* –com s'anomenen aquestes unitats bàsiques- han estat les paraules o, en el seu cas, agrupacions de paraules de cada text. Els motius que justifiquen aquesta tria són les característiques pròpies dels texts. La majoria tenen una extensió que no supera les vuit o deu línies. Són, per tant, texts curts –a diferència del text d'una entrevista d'un parell d'hores que pot tenir centenars de línies- que a més proven de donar resposta a una pregunta molt concreta del tipus *per què vols participar en aquesta activitat?*. Aquestes reduïdes dimensions i la "direcció" que prenen els arguments fa que en una mateixa oració trobem diferents

---

⁵⁰ Dos texts de referència que posen de manifest els falsos supòsits en que es basen les enquestes d'opinió són els ja citats *Les enquestes de joventut. Bells deliris fascinen la raó* de S. Cardús i J. Estruch i *Catalunya independent?* d'A. Estradé i M. Treaserras.

sentits i arguments barrejats. Davant aquesta situació, era lògic pensar que l'agrupació mínima de les unitats de registre havien de ser les paraules. Finalment, però, si una mateixa oració o alguna de les seves parts tenia un únic sentit òbviament s'ha considerat com una unitat de registre, però cal tenir present que aquest no és el cas en bona part de les frases presents als texts. Així, per exemple, són freqüents les oracions del tipus "*Vull participar en aquesta activitat perquè vull conèixer i aprendre de realitat del Tercer Món, i així poder ajudar-los en millors condicions*" que han estat codificades amb quatre codis "participar en l'activitat" "conèixer", "aprendre" i "ajudar". El següent pas del procediment haurà estat doncs, proporcionar codis a cadascuna de les unitats de registre. El procés de codificació⁵¹ ha estat, bàsicament, el procés d'adscripció de codis, o dit d'una altra manera, de conceptes que d'una manera o altra condensaven el sentit que hem atribuït a cadascuna de les unitats de registre. El tercer moment del procés ha estat l'establiment de relacions entre els diferents codis o conceptes. En aquest cas es tracta de la creació d'una xarxa de relacions entre els diferents codis que permeti expressar el sentit atribuït als diferents texts. Així, seguint l'exemple anterior, "conèixer" i "aprendre" han estat relacionats amb "participar en l'activitat" amb el sentit de ser arguments a favor d'aquesta participació, per tant que recolzen aquesta idea. En el cas del codi "ajudar" l'hem relacionat amb aprendre i conèixer com a una conseqüència d'aquests fets --ajudar-los millor és la conseqüència de conèixer i aprendre-. L'objectiu final, doncs, és la creació d'un *meta-text* que reculli el sentit del text atribuït a partir del procés d'interpretació de l'investigador⁵² (NAVARRO i DÍAZ, 1994, pàg. 181-182).

D'altra banda, s'han tingut presents criteris extratextuals, és a dir, criteris que no tenen a veure amb el text sinó, en aquest cas, amb el seu autor. Per tant, s'han considerat algunes de les dades bàsiques de les persones productores dels texts que han servit per lligar els texts a les seves condicions de producció, o més ben dit a quines són les característiques de la persona que els ha escrit. Aquesta vinculació, però, no ha estat una de les bases de l'anàlisi, per una banda, per la

---

⁵¹ Una de les dificultats d'aquesta tècnica és la superació del "ask" --sovint mortal-- que suposa passar del nivell sintàctic al nivell semàntic. Si bé hom treballa amb la "xarxa de seguretat" del marc teòric de referència, atribuir un determinat sentit a un fragment d'un text no deixa de tenir una certa riscos.

⁵² En aquest sentit, l'anàlisi de contingut "*actuaría como una suerte de filtro epistemológico que constriñe el conjunto de las interpretaciones posibles, en relación con un determinado corpus textual, dentro de cierto marco teórico [que provoca un ejercicio d'humilitat i un risc:] un ejercicio de humildad porque supone someter la capacidad interpretativa del investigador a una disciplina más bien estricta. Y un riesgo, porque genera un contexto de contrastación que puede resultar inadmisibles por la teoría interpretativa que se asume*" (NAVARRO i DÍAZ, *ibidem*).

homogeneïtat del perfil dels participants i per una altra per la limitació del nombre de texts de la mostra.

L'instrument emprat per tal de dur a terme l'anàlisi de contingut ha estat el programa informàtic ATLAS/ti. A més de facilitar tot el procés de codificació i establiment de relacions entre els codis, aquest programa permet la producció gràfica de la xarxa derivada del conjunt de codis i les seves relacions. Així, les il·lustracions que comentarem a les planes que segueixen hauran estat el fruit de la codificació dels textos i de l'establiment de connexions entre els diferents codis mostrats de manera visual a través de diagrames. En aquests diagrames, doncs, trobarem els diferents codis amb que hem definit cadascun dels fragments dels texts i les relacions que hem atribuït entre ells. Aquestes relacions, a més de assenyalar la seva existència mitjançant una fletxa, especifiquen en quin sentit s'ha produït aquest lligam. Així, trobarem entre parèntesi quin tipus de relació mantenen els diferents codis. En concret les diferents relacions que hem considerat en l'anàlisi de contingut es recullen a la Taula 34. Cal tenir present, en comparació a l'anàlisi d'altre tipus de materials escrits, que es tracta de texts curts, per tant que els arguments no són excessivament complicats i que es troben molt direccionats a donar resposta a la pregunta que ha estat formulada, la qual cosa farà molt concurrents el tipus de relació que hem diferenciat com a "argument a favor"⁵³.

Gràfic	Tipus de relació	Exemple
(rec)	Dóna arguments a favor	Anar al Tercer Món ← (rec) per adquirir un millor coneixement de la seva realitat.
(cde)	Dóna arguments en contra	No s'ha d'anar al Tercer Món ← (cde) per ensenyar nos
(cort)	Condicó	Només anar al Tercer Món → (cort) es pot conèixer la seva realitat.
(cnc)	Associació entre les dues cites sense una relació concreta	Col·labora i ← (cnc) aprendre
(cde)	Aclariment	Conèixer ← (cde) desenvolupant la realitat del Tercer Món.
(cna)	Causa	L'experiència d'altres → (cna) ha despertat la meua curiositat.
(cnc)	Conseqüència	Anar al Tercer Món et permet conèixer ← (cnc) assolir un millor coneixement de la seva realitat.

Taula 34: Tipus de relació entre codis per a l'anàlisi de contingut.

⁵³ Es pot suposar fàcilment que molts dels textos es trobaran fent d'aquest tipus de relació entre codis, donat que les característiques de les preguntes "obliguen" d'alguna manera aquesta direccionalitat de les respostes.

Finalment, assenyalar quin ha estat el camí que hem emprat per tal d'arribar a l'anàlisi que proposem. Del total de participants, com ja hem dit, només els que han marxat amb COOPERACCIÓ, l'SCI i el SETEM han estat objecte d'aquestes preguntes. L'anàlisi, doncs, es veurà reduïda a aquestes entitats. Aquesta constricció, al nostre entendre, no permetrà fer gaires inferències al conjunt de participants de les diferents ONGD's per raons que recollirem més endavant, a les que hem d'afegir altres que giren al voltant de la hipòtesi d'una certa adequació entre les motivacions dels participants i les diferents ONGD's. D'altra banda, s'ha de dir que del total de participants de les entitats que sí que formulen la pregunta hem considerat una mostra representativa del conjunt -en concret hem analitzat 198 texts-. Cal tenir present, doncs, que ja no treballem en els nivells de l'univers possible sinó a partir d'una mostra representativa d'aquest. Malgrat que des d'un punt de vista estadístic la mostra és representativa, i per tant, permet un cert exercici d'inferència, cal tenir present el salt que realitzem a partir d'aquest moment.

D'altra banda, el procediment ha estat el de l'anàlisi de cadascun dels texts per separat. Així, en un primer moment, hem codificat cada text de cada participant de manera separada dels altres com si cadascun fos l'únic text a treballar. Un cop efectuat aquest exercici, hem procedit a unificar els texts a partir d'unes determinades característiques -el sexe, el lloc de residència, participació associativa i l'ONGD-, per tant hem anat "barrejant" els codis similars en cadascun dels texts mitjançant un procediment que permet el programari utilitzat. Finalment, però, hem acabat unificant els texts tot mantenint una única divisió, per ONGD, donat que les diferències apreciades entre els dos sexes, per lloc de residència i per participació associativa no han estat considerades significatives. Així, les il·lustracions que mostrarem corresponen als texts de les tres ONGD, sense tenir present cap altra característica, pel motiu que hem exposat, que l'organització amb la qual van participar.

Per tal de complementar l'anàlisi de les motivacions dels participants hem realitzat tot un seguit d'entrevistes en profunditat a una mostra significativa. En aquest cas, la mostra d'entrevistes ha estat realitzada sobre les persones que han estat objecte d'anàlisi a partir del text de la seva fitxa d'inscripció. Així, de les 198 persones de les que hem considerat la seva fitxa d'inscripció hem entrevistat a 26. L'objectiu d'aquestes entrevistes era compilar informacions complementàries sobre alguns aspectes contemplats als texts. Així, per tal d'analitzar les motivacions dels participants utilitzarem material recopilat -els texts de les fitxes d'inscripció- i material produït per a la investigació -les entrevistes-.

D'altra banda, cal tenir present que la utilització de les entrevistes anirà en la línia de matisar o complementar les argumentacions ofertes als texts de les fitxes. No hem estès l'anàlisi d'aquestes entrevistes més enllà donat que això hagués significat encetar una altra dimensió d'aquest fenomen: els possibles "efectes" de la participació en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Des de l'escriptura del text de la fitxa a la realització de l'entrevista, a més del temps transcorregut⁵⁴ s'han produït tot un seguit de fets derivats de l'experiència del procés de formació, de l'estada al Tercer Món i del procés de divulgació posterior que, com s'ha pogut intuir en moltes entrevistes, ha contribuït a matisar, complementar o canviar radicalment el discurs elaborat a les fitxes d'inscripció. Estendre l'anàlisi de les entrevistes més enllà d'aquest límit, doncs, depassaria l'objectiu d'aquesta investigació.

LES ARGUMENTACIONS SOBRE LA VOLUNTAT D'ANAR AL TERCER MÓN

Per tal d'encetar l'anàlisi de les motivacions dels participants per prendre part de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, centrarem la nostra atenció en quins han estat els arguments centrals exposats a les fitxes d'inscripció. Tal i com es recull a la Taula 35, les argumentacions giren al voltant de quatre nuclis: oferir arguments que recolzen anar al Tercer Món; posar de manifest les causes d'aquesta decisió; exposar les suposades conseqüències que tindrà aquest fet; mostrar les condicions que imposa el participant per anar al Tercer Món; i finalment, fer alguns aclariments sobre aquesta voluntat de marxar als països del Sud. Tal i com ja hem vist, aquests tipus d'arguments seran els que posaran de manifest en quin sentit es dona la relació dels codis —que a partir d'ara anomenarem *nodes*— amb el fet d'anar al Tercer Món. Però abans de passar a contemplar com es produeix aquesta interrelació ens detindrem en explicar més concretament alguns d'aquests arguments.

---

⁵⁴ En el cas de les persones que han participat a l'estiu del 1997 només uns mesos, però en els casos d'anys anteriors el període de temps podia arribar als quatre anys.

<ARGUMENTS QUE RECOLZEN ANAR AL TERCER MÓN>

Ajuda experiència
Ajudar
Aprendre
Assignatura pendent
Avaluar la cooperació
Col·laborar
Conèixer
Convivir
Donar
Ensenyar
Entendre la realitat del Tercer Món
Per ideals
Intercanvi cultural
Moment lliure per fer-ho
Obrir la mentalitat
Observar
Participar en un projecte
Recuperar valors
Per prendre consciència
Sensibilitzar altres persones
Per solidaritat
Tèrmines noves experiències
Un pas més de voluntariat
Viajar
Veure una realitat diferent

<CAUSES DE VOLER ANAR AL TERCER MÓN>

Altres experiències al Tercer Món
Barreja d'inquietud
Escollisme
Especial de Servei
Estudis
Experiència d'altres
Experiència amb persones del Tercer Món
Experiència prèvia de voluntariat
Opció cristiana

<CONSEQÜÈNCIES DEL FET D'ANAR AL TERCER MÓN>

Enriquiment personal
Experiència positiva

<CONDICIONS PER ANAR AL TERCER MÓN>

Compartir els principis de l'ONGD
Fer una estada de llarga durada en el futur

<ACLARIMENTS>

Inquietud de fa temps
Interès de sempre

Taula 35: Taula resum dels nodes que fan referència a "Anar al Tercer Món"

Per tal de facilitar l'anàlisi dels arguments donats a favor de participar en l'activitat, els hem classificat al voltant de tres eixos que creiem es poden identificar a les característiques d'aquests nodes⁵⁵. Aquesta classificació distingeix entre arguments pragmàtics, conjunturals i conceptuals. Els arguments pragmàtics són aquells que fan referència a qüestions d'ordre pràctic o que fan referència a l'aconseguitment de "beneficis" de tipus personal. Es tracta d'argumentacions que tenen com a centre coses concretes que el participant voldria realitzar durant la

⁵⁵ Una classificació similar en alguns aspectes és la que ens ofereix en José Luis Molina al seu estudi sobre les ONGD's en concret a Medicus Mundi. En l'apartat sobre les motivacions dels voluntaris i voluntàries d'aquesta entitat realitza una primera diferenciació entre motivacions equilibrades i no-equilibrades. Les primeres fan referència a les motivacions que tenen com a centre d'atenció l'obtenció de retorn del treball voluntari en forma, per exemple, de l'adquisició d'experiència. Pel que fa a les no-equilibrades, du a terme una distinció d'aquestes motivacions que se situen en un eix amb la seqüència motivacions "vivencials" -tenir una experiència nova-, "altruistes" -ajudar els demés-, "solidàries" -ser solidari i "polítiques" -contribuir a canviar el sistema-. Mentre les primeres s'adrecen al canvi individual, la darrera apunta envers el canvi social amb tot un seguit de posicionaments de grau d'un extrem a l'altre (MOLINA, 1997, pàg. 84). D'altra banda, l'Institut DEP en la seva enquesta sobre els catalans i el voluntariat mostra com la realització d'activitats de voluntariat té a veure amb la possibilitat d'ajudar -33%- o per qüestions relacionades amb la necessitat de solidaritat -23%-. Hi ha, però, un elevat percentatge de persones que fan de voluntaris en un sentit més lúdic, per passar el temps -17,7%- o per conèixer gent -4,2%, mentre que percentatges al voltant del 15% manifesten que realitzen tasques voluntàries perquè li agrada o el satisfà, o bé per que es tracta de la seva vocació.

seva estada i que suposarien un possible profit directe. Així, en l'apartat "Aconseguir experiència professional" trobaríem raonaments del tipus "a nivell professional, penso que em pot ser molt bo haver viscut aquesta experiència. Com a mestra que coneix molt poc la realitat dels països del Tercer Món, m'és molt difícil -si no impossible- donar-ne una visió mínimament digna, fiable i completa. Costa molt fugir dels tòpics i estereotips que hem heretat" o bé, pel que fa a l'apartat "Avaluar la cooperació", explicacions del tipus "i també estic interessada en avaluar in situ els efectes positius i negatius de la cooperació"⁵⁶ o, finalment, "tinc ganes de passar un temps en una realitat "diferent" a la que estic habituada, perquè crec que la Terra és gran i no s'acaba amb el que veus habitualment" en referència a les motivacions al voltant de "Viure realitats diferents". Es tracta, doncs, de consideracions que fan referència d'alguna manera a allò que el participant espera obtenir en termes immediats de l'experiència.

Pel que fa a les argumentacions conjunturals, fonamentalment fan referència a la idoneïtat del moment per tal de fer una activitat d'aquestes característiques. En aquest sentit, hem pogut constatar expressions del tipus "tinc aquesta inquietud des de fa temps, però aquest estiu és el darrer que tindrè per fer-ho així que és un moment idoni" o en l'altre apartat "es una asignatura que tengo pendiente desde hace muchos años".

Argumente programàtic	Argumente conjuntural	Argumente conceptual al voltant de		
		allò que hom espera obtenir	allò que hom espera rebre	d'idees
Aconseguir experiència professional	Moment idoni	Aprender	Aprender	Recuperar valors
Avaluar la cooperació	Asignatura pendent	Consciència	Prendre consciència	Idees
Tenir noves experiències		Conèixer	Conèixer	Solidaritat
Viure una realitat diferent		Intercanvi	Intercanvi cultural	
Viatjar		Participar al Nord i al Sud	Conèixer	

⁵⁶ En contra del que hom acostuma a fer en transcriure fragments d'un text o d'una entrevista, en el cas dels text de l'SCI hem optat per oferir la traducció catalana quan el text citat estava consignat en francès o anglès. Quan el text original es trobava en castellà l'hem transcrit tal qual. En el cas de COOPERACIÓ i el SETEM hem transcrit els texts així com es troben a l'original en tots els casos. D'altra banda, per tal d'il·lustrar els arguments emprarem de manera indistinta fragments de texts i de les entrevistes als participants sense fer diferències expressades entre uns i altres. Només quan aquesta distinció porti algun element diferenciador al raonament es posarà de manifest la utilització d'una o altra font. Sigui com sigui, tots els texts tant de l'entrevista com de les fitxes es transcriuen entre cometes i en cursiva.

	Sensibilitzar als altres	Observar
		Obrir la mentalitat

Taula 36: Tipus d'arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món

Però la majoria d'explicacions sobre la voluntat de marxar en una activitat de cooperació se centren al voltant d'argumentacions "conceptuals", és a dir, argumentacions que fan referència a conceptes del tipus "ajudar", "conèixer", "solidaritat". Englobem sota aquest epígraf, doncs, idees o conceptes teòrics –que en aquest cas no fan referència al context ni a beneficis immediats dels participants– que motiven la voluntat de participar en les Brigades/Camps/ Delegacions/Estades de Solidaritat. Dins d'aquest apartat hem fet tres subdivisions: els arguments conceptuals d'acció –allò que hom espera donar–, de vivència personal –allò que hom espera rebre– i arguments conceptuals que giren al voltant d'ideals.

El primer d'aquests subapartats, està format per argumentacions que invoquen conceptes que impliquen accions concretes que tenen com a destinataris prioritaris les persones o grups del país d'acollida. Estarien integrats en aquest grup les argumentacions que es plantegen com a objectiu, d'una manera, o altra l'ajuda. Els raonaments que tenen com a centre d'atenció l'ajut es poden recollir en frases com *"la meua raó per participar en els Camps de Treball és per treballar en un projecte útil i poder ajudar en tot el que em sigui possible"* així com *"en tot el que em sigui possible ajudar a qui estigui al meu abast"* o bé, *"sempre he volgut destinar una part del meu temps a persones que necessiten l'ajuda que els puc oferir"* o *"vull ajudar activament a gent que ho necessiti"*. Una altra idea molt similar és la de "col·laboració". Com veurem més endavant, aquesta és una de les argumentacions sobre la que es desenvolupa un major nombre de relacions entre codis, la qual cosa vol dir que sovint es mostra amb altres raonaments colindants o amb matisacions. Alguns exemples sobre com aquest argument apareix als diferents texts són *"he triat SETEM per fer el camp de treball perquè en el seu programa parla de col·laborar d'igual a igual, i això ho trobo fonamental, perquè per la meua formació antropològica, tots els tòpics paternalistes, etnocèntrics, els trobo com a prejudicis, com a intent d'"abolir" altres cultures"*, bé aquest altre que afirma que *"el interès que me lleva a participar en un campo de trabajo es sobre todo la posibilidad que me da de colaborar"*. Un altre dels nuclis argumentatius és la voluntat de sensibilitzar l'entorn del participant a la tornada de l'experiència, com es pot comprovar en els següents fragments: *"[Vull anar als països del Sud] per poder traslladar aquí aquestes cultures i realitats a la tornada"*, o en un sentit similar: *"un cop hagi copsat la situació real, des d'aquí a Catalunya em veuré més capaç de fer*

coses de profit per millorar la situació del Tercer Món, sensibilitzar amics i coneguts” o, finalment, *“para poder sensibilizar a la gente de mi ciudad sobre la realidad el Tercer Mundo”*.

Finalment, alguns participants fan referència a la seva experiència prèvia de voluntariat com a explicació per argumentar la seva voluntat de participar en l'activitat, recollit en frases com *“[vull marxar] per coherència amb la meua tasca de promoció i formació de voluntariat en els darrers cinc anys”* o bé *“[participar en l'activitat] és un pas més de voluntariat, però amb un canvi substancial”*.

La segona divisió dins de les argumentacions conceptuals fa referència a un determinat tipus de vivències personals. A diferència de l'apartat anterior que suposava fonamentalment una relació unidireccional en el sentit del participant a altres -ja siguin persones o grups del país d'acollida o del propi país-, en aquest cas aquests raonaments pren la direcció inversa. Així, si en l'apartat d'argumentacions conceptuals d'acció es parlava en termes del que hom espera donar en participar, ara es tracta, doncs, de les consideracions al voltant del que el participant pot “rebre” de l'activitat. Prendran importància en aquest apartat conceptes com ara “aprendre”, “prendre consciència” i sobretot “conèixer”. En aquest sentit, recollim alguns fragments per il·lustrar l'emprament d'aquest tipus d'argumentació. En concret, pel que fa al cas del concepte “aprendre” trobem frases com *“desitjo anar a un país del Tercer Món per a aprendre tantes coses com pugui de persones que no tenen coses materials, però sí espirituals”* o bé *“també crec molt important tenir clar que podem rebre i aprendre de pobles i cultures molt diferents a la nostra”*. En referència a “conèixer”, com ja veurem més endavant, es tracta del “nucli dur” de bona part de les argumentacions. Alguns dels exemples que mostren en quin sentit apareix la idea de “conèixer” serien declaracions com *“[el que em mou a participar] és conèixer la realitat del Tercer Món”*, així com *“el motiu principal que m'empeny a comprometre'm en una aventura d'aquest estil és un fort desig de conèixer la realitat d'aquells a qui ha tocat viure en aquest Tercer Món que hem fet i fem entre tots”* o bé *“estoy interesada en conocer de cerca la problemática de Nicaragua, su gente, su cultura y sus costumbres”*.

El tercer apartat de les motivacions conceptuals és el que fa referència a la invocació d'un determinat tipus d'ideals –especialment la solidaritat- o bé a la seva formulació genèrica –“fer-ho per ideals”-. Es recullen en aquest bloc totes aquelles consideracions al voltant d'allò que hom anomena normalment “valors” –entesos en l'accepció que hom dóna a aquest mot en la vida quotidiana-. Alguns dels arguments manejats giren al voltant de frases com *“vull solidaritzar-me amb ells i fer-ho plenament”* o bé *“perquè en el moment actual considero bàsic fomentar activitats solidàries”* així com voler marxar *“para demostrarme que con solidaridad y*

paz se pueden alcanzar metas” o finalment perquè “pienso que será una experiencia personal importante para consolidar unos valores que aquí en Europa en general se están “olvidando” y sustituyendo por otros donde la tolerancia, solidaridad, colaboración... no tienen lugar”

Si fins ara hem fixat la nostra atenció en quins són els arguments que els participants han fet servir per recolzar la idea de marxar al Tercer Món en un projecte de cooperació de curta durada, entrarem ara a considerar quines han estat les expressions que apuntaven a les causes d'aquesta voluntat. Tal i com es pot recollir a la Taula 35, les causes són diverses però podríem dividir-les en dos capítols: per una banda, aquelles causes provocades per experiències concretes relacionades directament amb el Tercer Món –bé per testimonis d'altres persones que han marxat en experiències similars, bé perquè el participant ha tingut contacte amb persones dels països del Sud o per haver tingut alguna experiència prèvia en el Tercer Món-; i per una altra per experiències vivencials del participant que fan pensar en la necessitat d'implicar-se amb els països empobrits –el seu treball voluntari, la formació acadèmica rebuda o les seves creences religioses-. Hi ha un altre apartat, però, de difícil classificació on es recullen les manifestacions que atribueixen a tot un conjunt de causes indefinides o bé que costa –des del punt de vista del participant- de definir. Aquest bloc l'hem condensat en el node “barreja d'inquietuds”. Pel que fa al primer epígraf, el de les experiències concretes, trobem com algunes argumentacions mostren que són les experiències d'altres persones la causa de la voluntat de voler marxar. Així hem recollit fragments com ara un participant que manifesta que el causant de la seva voluntat ha estat *“el contacte amb familiars i amics que han estat a països d'Àfrica i Sudamèrica”* o algú altre que diu que *“m'ho vaig plantejar en serio quan el meu germà que hi ha estat, em va explicar les seves vivències”*, que mostren aquesta vinculació entre testimoniatge i voluntat de participar. Però també experiències pròpies, d'una manera o altra relacionades amb els països del Sud o els seus habitants, han motivat el fet d'apuntar-se a les Brigades/Camps/Delegacions/ Estadades de Solidaritat. Vet aquí aquest text que il·lustra aquest apartat: en el qual algú manifesta que *“a partir del contacto personal que mantuve [...] con personas de Africa”* aquesta persona va decidir apuntar-se a l'activitat. Pel que fa a l'apartat de les vivències personals que han impulsat a participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estadades de Solidaritat trobem tres tipus de raonaments: per una banda, els que fan referència a entendre la participació en aquesta activitat com a una conseqüència d'altres compromisos com pot ser l'escoltisme o la participació en activitats de voluntariat; per una altra, arguments que fan referència als estudis que hom ha seguit com a causa de l'interès per participar; i finalment, les pròpies creences religioses com a font de motivació. Exemplifiquem aquests arguments amb alguns fragments dels texts de les fitxes d'inscripció. Així, en relació a les experiències prèvies de voluntariat

trobem arguments que diuen que *"després de tres anys de voluntariat a Barcelona m'agradaria veure com treballen altres països"* o bé que *"el meu interès per participar en un camp de treball en un país dels dits del "tercer món" ve d'ençà que treballava com a monitora del casal de nens"*. Pel que fa als estudis com a causa recollim aquest en que un participant manifesta que *"como estudiante de historia y antropología hace ya bastante tiempo que estoy interesada en los movimientos populares en América Latina"* o aquest altre que mostra com *"després d'estudiar i llegir la varietat de cultures que existeixen en el món, m'agradaria viure uns dies amb una diferent a la meua"*. Finalment, recollim fragments on entenem les creences religioses del participant com a causant de la voluntat de participació, com ara aquest en el que un participant diu que *"[el que em motiva és] una opció cristiana de la vida, opció que em fa estimar i creure en la persona humana per damunt de tot, i em motiva a comprometre'm amb els més pobres"*(SE-991) o algú altre que presenta la seva candidatura a marxar als països del Sud *"por motivos éticos y de vivencia personal y comunitaria de los valores evangélicos"*.

L'altre apartat d'argumentacions sobre la participació a les Brigades/ Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat és el que recull les conseqüències que el participant pensa que pot tenir el fet de dur a terme aquesta activitat. En aquest cas, els diferents raonaments giren fonamentalment al voltant del que pot suposar per al participant aquesta experiència. Així, una part dels participants pensaven que una conseqüència directa en desenvolupar l'activitat seria tenir una experiència positiva, o bé que suposaria un gran enriquiment personal. L'expressió d'aquest enriquiment la podem trobar en fragments com ara *"crec que [anar al Tercer Món] és un enriquiment molt gran per qualsevol persona que ho pugui viure"* o *"una estada en una societat totalment diferent a la que vius normalment és una font d'aprenentatge que t'enriqueix com a persona"* o, per últim, *"crec que aquesta pot ésser una experiència molt positiva per a mi i per aquells que m'envolten"*.

Per finalitzar el recorregut per quins han estat els arguments bàsics emprats pels participants a les fitxes d'inscripció en resposta a la pregunta genèrica de perquè volien participar en l'activitat proposada per les diferents ONGD's, mostrarem els raonaments utilitzats per aquells que entenen aquesta participació com a una condició per a plantejar-se seriosament la possibilitat de comprometre's en una experiència de llarga durada o que pensen que és condició indispensable per participar i compartir els principis de l'ONGD, així com alguns aclariments de quin ha estat l'origen de les seves motivacions. En alguns casos, com ja hem dit, la voluntat de participar en les Brigades/Camps/Delegacions/ Estades de Solidaritat ,que es tracta d'una activitat de curta durada –vegeu la primera part d'aquest treball-, està lligada a una mena de prova per a encarar una experiència d'una durada superior, o sigui formar part d'un d'aquest grups "per saber si en un futur vull

passar-hi un temps més llarg allà". En altres, la condició té un sentit invers, és a dir de l'ONGD cap el participant, per tant el cas en que alguns participants es plantegen que han de marxar amb una entitat amb la qual coincideixi ideològicament amb raonaments del tipus "*i demano de participar amb vosaltres perquè el cert és que coincideixo força amb els plantejaments que feu*". Un altre nucli argumental, però aquest cas en el terreny dels aclariments, és la determinació de l'origen de la inquietud per voler marxar a un país el Sud. En concret, aquesta inquietud sempre es planteja com a quelcom que ve de lluny, que no ha estat fruit d'una decisió de darrera hora. Són corrents, doncs, les explicacions el tipus "*no sé exactament quan va sorgir, fa molt de temps però sempre m'ha fet molt de respecte, crec que finalment ha arribat l'hora de llençar-m'hi*" o bé "*des de quan tinc aquesta inquietud? queda respost molt aviat, des de que era petita*".

Però no tots els raonaments que hem exposat fins ara tenen el mateix pes en les argumentacions dels participants. Malgrat que hem fet una exposició de la majoria d'aquestes motivacions, hi ha alguns que han estat utilitzats de manera més o menys majoritària. Caldrà, per tant, posar de manifest quins han estat aquest nodes, però abans serà necessari distingir com s'ha produït aquesta utilització preferent: per una banda, cal diferenciar els arguments que han estat origen de relació amb altres nodes –concretament amb el node "Anar al Tercer Món- i per una altra els que han estat destí d'altres nodes. Amb els primers podrem apropar-nos als arguments que han estat utilitzats majoritàriament per tal d'expressar relacions al fet d'anar al Tercer Món – ja siguin aquestes de causalitat, conseqüència o que ofereixin arguments a favor-. Amb els segons coneixerem amb major precisió quins han estat els nuclis argumentatius, és a dir, quins han estat els nodes que han desenvolupat major nombre de relacions al seu voltant –per tant, el nombre de vegades que han estat centre d'atenció d'algun altre node-.

En referència als nodes que han estat origen de relació amb altres nodes, cal determinar en primer lloc quin ha estat el seu destí. Com ja hem comentat, les preguntes a que donen resposta els texts que estem considerant, fan referència directa a les motivacions de la voluntat de participar en l'activitat. Aquesta característica, com ja hem fet notar, fa que la majoria de respostes tinguin una alta "direccionalitat", és a dir, que vagin dirigides, gairebé de manera única, a donar resposta directa a aquest plantejament. En aquest sentit, són estranyes les divagacions dels participants sobre altres temes que no siguin explicar el perquè demanen de participar a l'activitat⁵⁷. Això fa que la majoria dels nodes, i per tant els

---

⁵⁷ Entre d'altres raons perquè l'espai per respondre no és molt extens –tot i que varia depenent de l'ONGD (veure annex)-.

arguments que es fan servir, tinguin com a destí un punt central que seria la síntesi d'“Anar al Tercer Món”, “vull anar al Tercer Món per...” o “vull participar per...”. Els nodes que es recullen a la Taula 37 són nodes que han estat utilitzats per argumentar sobre la voluntat d'anar al Tercer Món distribuïts pel nombre de vegades que han estat utilitzats per establir aquesta relació. A les dues columnes de la dreta es pot recollir la freqüència amb que s'ha fet servir el node per argumentar sobre la voluntat d'anar al Tercer Món, expressades de manera absoluta en la columna central i en forma de percentatge⁵⁸ respecte del total de participants a la columna de la dreta.

Nodes	Nombre de relacions	Utilització
Conèixer	139	70%
Ajudar	48	24%
Experiència directa	44	22%
Aprendre	44	22%
Enfocament	36	18%
Sensibilitzar als altres	32	16%
Entendre la realitat	26	13%
Compartir	22	11%
Solidarietat	22	11%
Col·laborar	18	9%
Convèncer	14	7%
Experiència prèvia de voluntariat	14	7%
Experiència d'altres	13	7%
Intercanvi cultural	13	7%
Estudis	10	5%
Participar	10	5%
Ensenyar	9	5%

Taula 37: Nodes origen de relació per ordre d'importància

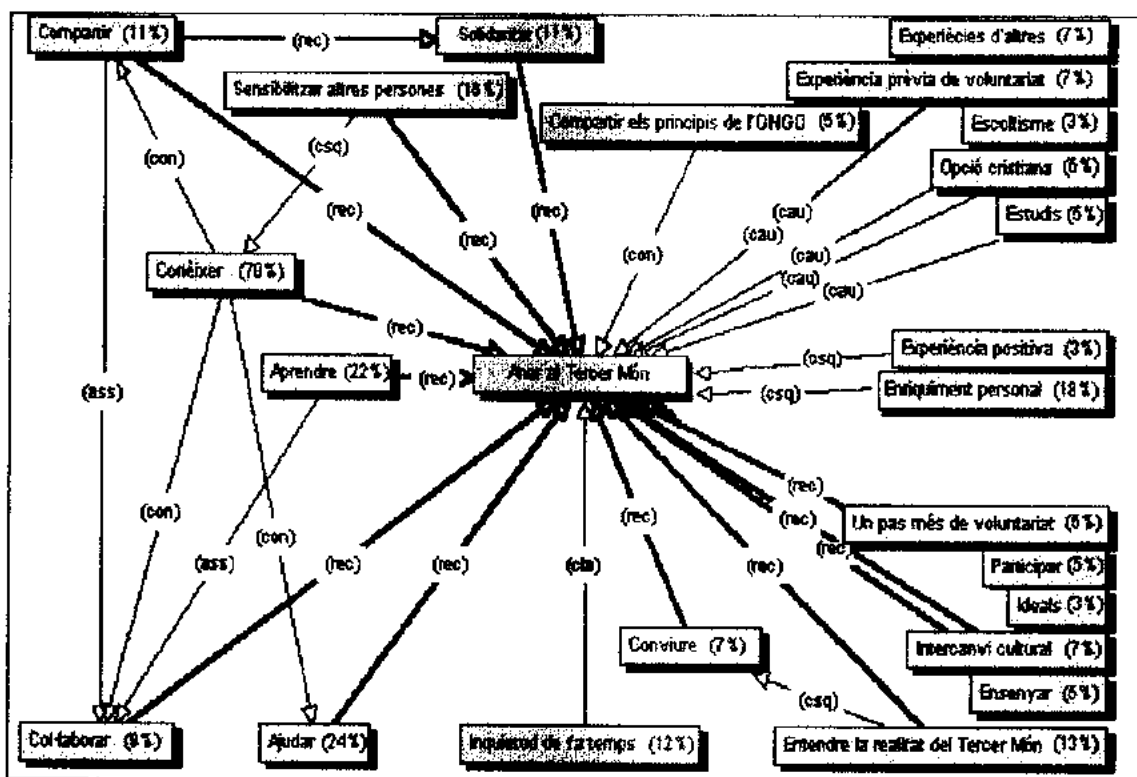
En aquesta taula podem observar com el node “conèixer” ha estat el més utilitzat pels participants, amb gran diferència respecte de la resta. Així, el 70% dels participants en un moment o altre de la seva argumentació s'ha referit a la possibilitat de conèixer. I com ja hem vist anteriorment, “conèixer” és utilitzat com a un argument a favor d'anar al Tercer Món. Es tracta també d'un argument dels que

⁵⁸ La suma d'aquest percentatge, òbviament no suma 100% donat que a la pràctica totalitat dels text s'utilitzen diversos d'aquests arguments. Per tant la forma correcta per llegir aquest percentatge seria que, per exemple, el 24% dels participants han utilitzat l'argument de l'ajuda en relació a la seva motivació per anar als països del Sud. Aquesta correlació entre nombre d'utilitzacions i participants és possible donat que els texts normalment només fan servir una sola vegada cadascun dels arguments, per tant que hom pot dir “vull anar al Tercer Món per conèixer de manera directa i ajudar” però no dirà “vull anar al Tercer Món per conèixer de manera directa i ajudar, a més de per conèixer”. Si en algun cas s'ha produït aquesta duplicitat d'algun dels arguments s'ha codificat com a un de sol.

hem anomenat com "allò que hom espera rebre" de l'experiència de participar en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Per tant, hom podria dir que bona part dels participants han manifestat que voldrien anar al Tercer Món per tal de conèixer la seva situació. Expressions com "conèixer altres realitats", "conèixer el Tercer Món", "m'interessa conèixer altres cultures, formes de viure la vida", "conocer la problemàtica de estas comunidades", doncs, han estat expressions recurrents en les argumentacions dels participants tot fent referència a conèixer en un sentit abstracte o bé explicitant realitats concretes objecte d'aquest coneixement.

Si bé l'interès per conèixer ha centrat una part important dels raonaments dels participants, hi ha altres nocions que també han estat objecte dels arguments emprats a les fitxes d'inscripció. Malgrat que entre uns i altres hi ha una distància considerable –mentre que conèixer ha estat emprat pel 70% dels participants, la resta es troba entre el 5 i el 25%–, podem veure com el concepte "ajudar", per exemple, ha estat utilitzat per un 25% de les persones que han participat a l'activitat. Es tracta, com hem vist, d'un concepte que fonamentalment es fa servir de manera abstracta, és dir hom manifesta "vull participar per ajudar en el que sigui possible" sense mostrar una preferència clara en aquest sentit. Només en els casos en que hi ha una certa voluntat d'aportar experiència professional, els participants manifesten que volen col·laborar en un àmbit concret. En aquest sentit, es poden trobar algunes afirmacions –tot i que certament minoritàries– que van en el sentit d'aportar coneixement de tipus tècnic a la comunitat que acollirà el grup, com per exemple "i en la mida del possible aportar el que sé com a infermera".

Però posem en joc tots aquest elements, tant les argumentacions a favor de marxar al Tercer Món, com les causes possibles d'aquesta voluntat, així com les conseqüències que podria comportar. Com ja hem avançat, aquest joc de relacions es troba recollit en un seguit de diagrames com ara la Il·lustració 1. En aquest gràfic podem observar els nodes a que hem fet referència anteriorment en el seu context de relació amb els altres nodes. Si reprenen la Taula 35, aquest diagrama representa en forma gràfica tots els nodes que fan referència a la voluntat d'anar al Tercer Món. Podem veure representats amb una línia de trama més gruixuda que la resta i amb la grafia (*rec*) els arguments donats a favor de marxar amb les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat a un país del Sud. Així, a la meitat esquerra de la il·lustració com a la part inferior dreta podem veure distribuïts aquests arguments amb les seves possibles relacions entre ells.

Il·lustració 1. Diagrama dels arguments sobre la voluntat dels participants d'anar al Tercer Món.

Però considerem ara els nodes que han rebut més relacions – sense tenir present el node “anar al Tercer Món” donat que ja hem descrit quins han estat els arguments més utilitzats pels participants en aquest sentit. Així, a la Taula 38 podem observar que el node que més relacions ha rebut, per tant al voltant del qual s’han elaborat més argumentacions –després del nucli central dels raonaments sobre anar al Tercer Món-, és “conèixer”. De la mateixa manera que el concepte “conèixer” és el que ha estat més utilitzat per raonar la voluntat de participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, veiem ara com aquest node ha estat també el node a partir del qual s’han elaborat més argumentacions.

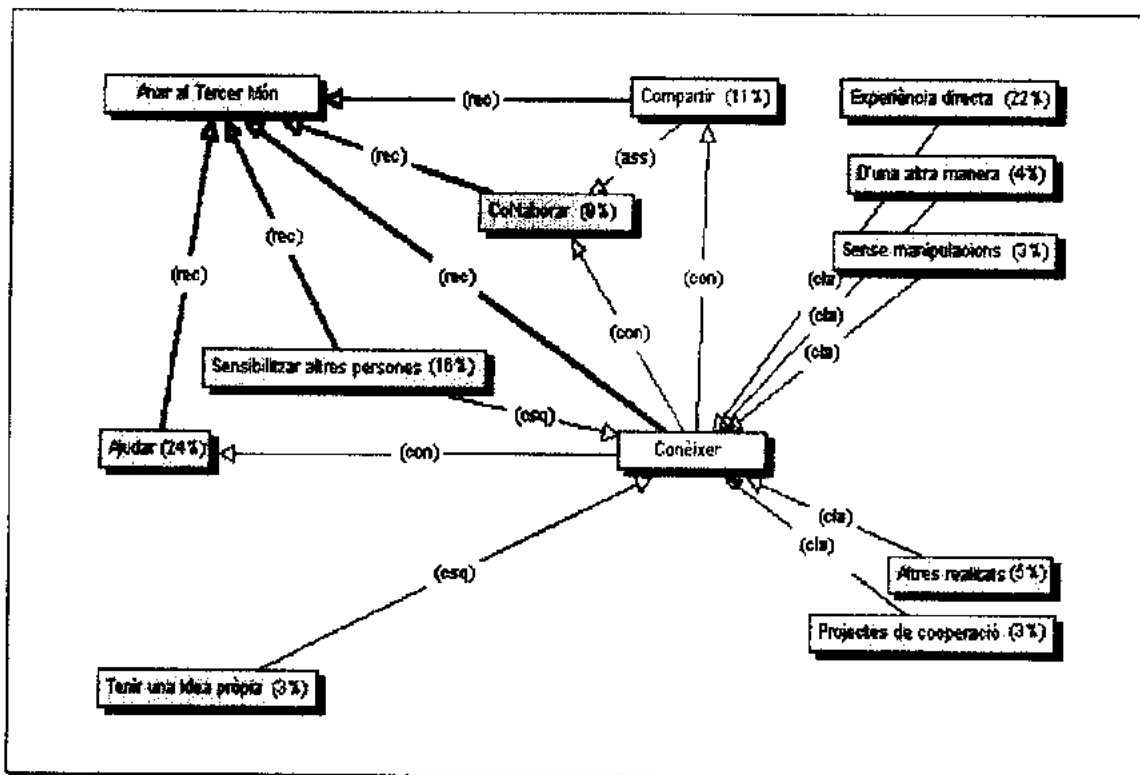
Nodes	Nombre de relacions
Conèixer	18
Col·laborar	10
Ajudar	9
Solidaritat	7
Experiència directa	6
Experiència prèvia de voluntariat	5
Aprendre	5
Entendre	5
Compartir	5
Experiència d'altres	4

Convivre	4
Sensibilitzar	4

Taula 38: Nodes destí de relacions per ordre d'importància

De fet, es pot pensar que si hom ha fet servir majoritàriament "conèixer" com a aspecte més recurrent de les argumentacions, aquest sigui també el centre de més matisos i puntualitzacions. Però centrem l'atenció en aquest node. Per fer-ho partirem de la il·lustració sobre les argumentacions al voltant de la voluntat d'anar al Tercer Món. A partir del node "conèixer" elaborarem un altre diagrama que representarà quins han estat els nodes que hi ha fet referència i en quin sentit. El resultat d'aquesta focalització és la Il·lustració 2. En aquest diagrama podem observar part del gràfic on es representaven els arguments d'anar al Tercer Món. Es repeteixen, per tant els nodes "compartir", "col·laborar", "sensibilitzar altres persones", "ajudar" i "conèixer" com a argumentacions al voltant de la voluntat d'anar al Tercer Món, però trobem també altres arguments específics del node "conèixer" que no havíem considerat fins ara.

Il·lustració 2: Diagrama d'arguments sobre el node "conèixer".

En relació als nodes i a les relacions que ja apareixien a la Il·lustració 1 i que ara es repeteixen, veiem com alguns participants relacionen tenir un cert coneixement de la realitat del sud amb la possibilitat d'ajudar aquest països. En

concret es tracta que per tal d'ajudar és necessari primer tenir una idea més o menys clara sobre la seva realitat –conèixer és, doncs, una condició per tal d'ajudar-, per tant es considera que es podrà ajudar si coneix millor a qui s'ha de prestar el seu ajut. D'una manera similar, el coneixement de la situació dels països del Sud serà també una condició per poder-hi col·laborar. Es podrà "col·laborar", i com hem vist "ajudar", si prèviament es coneix el context en el qual s'ha d'intervenir. Així, hem recollit explicacions per part dels participants com ara *"conèixer com viuen i la situació en que es troben als països del tercer món ens permetrà prestar una ajuda concreta"*. Aquesta condició que suposa conèixer la situació dels països del Sud també es produeix en el cas de "compartir", com posa de manifest declaracions com *"i compartir amb els habitants de l'indret és l'única manera d'aconseguir-ho, de conèixer-ls de veritat"*.

Però centrem l'atenció en els nodes que fan referència exclusivament l'acte de "conèixer". La majoria d'aquest nodes són aclariments sobre com s'espera que s'ha de produir el fet de "conèixer" o bé sobre què és el que es coneixerà. Pel que fa referència als primers –com es coneixerà o quina mena de coneixement proporciona l'activitat- té un paper central el node "experiència directa". Aquesta relació fa referència a que el fet de participar a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat proporciona un coneixement de primera mà de la realitat dels països del Sud. Si bé hom pot saber coses del Tercer Món per mitjà d'altres procediments, per part de un bon nombre de participants –aproximadament el 22%- es valora que el suposat coneixement que s'adquirirà es produirà per contacte directe amb aquesta realitat. Es valora com a positiu, doncs, que es tracta d'una experiència directa que permet veure *"amb els propis ulls"* el que està passant, una aproximació que descarta interpretacions d'altres i que vol conèixer sense intermediaris. Són nombroses les cites que mostren aquesta característica valorada molt positivament pels participants. Alguns exemples serien argumentacions del tipus *"obtener de primera mano un conocimiento y entendimiento mejor con otras culturas"* o bé *"penso que per molt que coneguis els problemes del Tercer Món a través de xerrades, mitjans de comunicació, si no ho veus directament és difícil arribar-ho a conèixer exactament"* i finalment *"el treball des d'aquí és molt bonic però també m'agradaria conèixer la problemàtica més directament, des del propi país"*. Estretament lligat amb aquesta voluntat de conèixer de manera directa la situació dels països del Sud, hi ha tot un seguit d'arguments que tenen com a denominador comú entendre aquesta activitat com a una manera no tradicional de conèixer aquestes realitats. El node "d'una altra manera", doncs, mostra que les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat són una forma diferent de fer aquest apropament als països del Tercer Món. Trobarem en aquesta línia argumentacions que volen mostrar aquesta activitat allunyada d'aproximacions turístiques a aquests països com ara *"sense sentir-me sols turista, poder compartir*

amb la gent del país o *"es como muy buena forma para introducirse en ese tipo de actividades y organizaciones"* així com *"penso que aquesta és una manera diferent i més participativa de fer-ho que, per exemple, el turisme"*. De manera molt relacionada amb els nodes "experiència directa" i "d'una altra manera", trobem el node "sense manipulacions". En aquest cas la referència és clara: si hi ha persones que diuen que volen conèixer de manera directa la realitat del Tercer Món i aquesta activitat els sembla una bona manera de fer-ho, hi ha qui planteja aquest apropament donat que sovint la imatge que rebem sobre aquests països es troba manipulada. I anar als països del Sud en una activitat organitzada per una ONGD permet superar aquesta manipulació. Especialment la font de manipulació són els mitjans de comunicació, com es pot recollir a aquest fragment de text *"ja que estic segura que aquesta imatge que ens donen els medis de comunicació... no és del tot certa"* o bé aquest altre que vol conèixer *"sin manipulaciones mediáticas"*, encara que hi ha qui no determina qui és el causant de la distorsió de la imatge dels països del Sud que rebem, com mostra que *"crec que per "interessos diversos" ens arriba, em sembla, de manera desvirtuada"*.

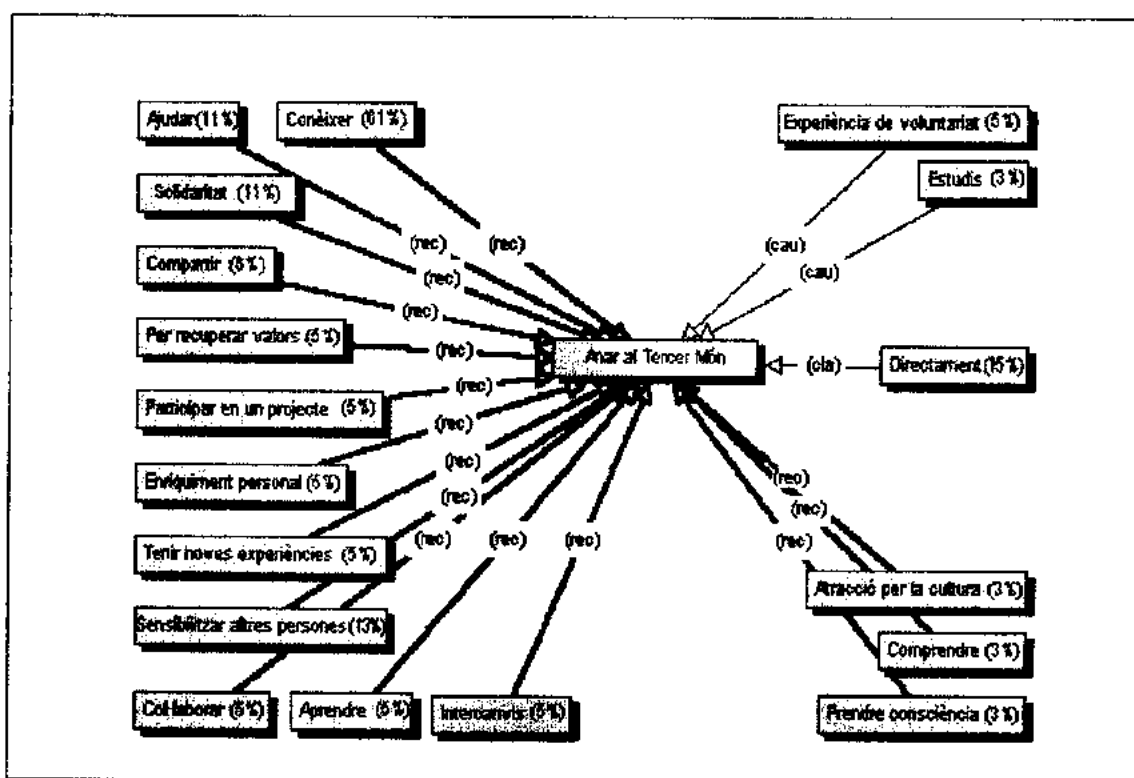
Pel que fa a l'"objecte" de coneixement, és a dir, allò que s'espera conèixer, podríem dir que en termes generals no es precisa quin és aquest objecte. La majoria de les argumentacions manifesten que volen *"conèixer la realitat del Tercer Món"* o bé *"conèixer com viuen i pensen"* sense concretar més. Hi ha un 3% dels participants, però, que manifesten un interès concret que fa referència a conèixer els projectes de cooperació sobre el terreny, així com les organitzacions locals que els duen a terme. Sota aquest epígraf recollim fragments com ara aquests que mostren que els participants volen conèixer *"com es desenvolupen els projectes de cooperació als països on van adreçats"* o *"com funciona una ONG als països del Sud"*, així com *"les formes de treball de les ONG"*. Hi ha un darrer apartat de què és el que s'espera conèixer. En aquest cas es tracta d'una formulació genèrica que fa referència al coneixement de realitats diferents a les que experimenta normalment el participant. Aquest apartat, recollit en el node "altres realitats", es pot il·lustrar amb text *"tinc interès a conèixer altres cultures i països"* o bé *"viure realitats diferents a la meva quotidiana"*.

Per finalitzar amb els arguments desenvolupats als voltants del node "conèixer" caldria deturar l'atenció en algunes conseqüències que tindrà adquirir aquest coneixement i que els participants posen de manifest. Com es pot comprovar a la Il·lustració 2 a que ens venim referint, "tenir una idea pròpia" i "sensibilitzar els altres" són dues conseqüències del suposat coneixement que hom pot obtenir de l'experiència de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat. Pel que fa al primer node, "tenir una idea pròpia", podem dir que es troba estretament lligat amb els nodes "experiència directa" i "sense

manipulacions". De fet es podria entendre que conèixer d'una manera directa i sense manipulacions permet adquirir aquesta idea pròpia de la realitat del Tercer Món. Anar als països del Sud, doncs, *"per tal de fer-me una idea pròpia de les causes del que està passant i de les actuacions que s'estan fent"*. En relació al segon node, la sensibilització d'altres persones a partir del coneixement de la situació dels països del Tercer Món, podem veure com juga un doble paper, tot i que relacionat entre sí: per una banda és un argument a favor d'anar al Tercer Món i per una altra és una conseqüència de conèixer. És certament lògic que si bona part dels participants veuen en el fet de conèixer una argumentació possible per fer aquesta activitat, un cop s'hagi produït aquesta, les conseqüències tinguin alguna cosa a veure. Sigui com sigui, el fet de conèixer és percebut com a quelcom que *"servirà per poder treballar de nou al nostre país un cop sigui de tornada"* de la mateixa manera com per *"en tornar al Nord explicar-ho i no solament per explicar-ho sinó per intentar conscienciar l'altra gent i posar un granet de sorra més per ajudar als menys afavorits i potenciar la solidaritat al meu entorn"*.

La descripció que hem fet fins ara dels arguments emprats pels participants de les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat en relació a la seva voluntat d'anar al Tercer Món fa referència al conjunt d'aquests participants. Però ja hem comentat que hem considerat una única variable extra-textual de l'anàlisi de les motivacions. Es tracta de la pertinença a una o altra ONGD. Però, com ja sabem, aquesta part només ha estat desenvolupada a partir del material recollit només a tres de les set entitats que hem estudiat. Per tant, si considerem quines han estat les motivacions dels participants de les diferents ONGD's farem referència, doncs, només a aquestes tres entitats, en concret COOPERACCIÓ, l'SCI i el SETEM. Cal advertir abans d'iniciar aquesta nova dimensió de les motivacions, que les diferències advertides han de ser considerades amb una certa prudència. Ja sabem que la formulació de les preguntes, tot i que similar, no és igual en tots els casos, cosa que probablement orientarà d'una forma o altra les respostes. Malgrat considerem que tenen un mínim d'homogeneïtat que permet l'estudi de les possibles diferències i similituds, cal tenir en compte aquest aspecte de la recollida de les dades objecte d'anàlisi. Per altra banda, els espais que les diferents fixes deixen als participants de cada entitat és diferent, cosa que provoca que, a major espai, major capacitat per a desenvolupar un raonament més elaborat. Altra vegada, en aquest sentit no hem desenvolupat la totalitat dels arguments emprats pels participants, sinó que hem provat de determinar les línies generals. Els nodes que hem recollit a les il·lustracions són nodes que han estat utilitzats per un mínim de persones per a cadascuna de les ONGD's, la qual cosa els fa comparables en certa mida.

Però veiem quines han estat les xarxes d'argumentacions per a aquestes tres entitats que queden reflectides a la Il·lustració 3 pel que fa a COOPERACCIÓ, a la Il·lustració 4 en el cas de l'SCI i, finalment, la Il·lustració 5 per al SETEM. Malgrat que les tres xarxes mantenen una estructura similar en alguns aspectes, veiem com en el cas de COOPERACCIÓ i l'SCI hi ha una profusió d'arguments que donen suport a la idea d'anar al Tercer Món, en canvi els raonaments d'altres tipus -com les causes, conseqüències, aclariments, etc.-, malgrat que es poden constatar en les explicacions dels participants d'aquestes entitats no són tan nombrosos com en el cas del SETEM -com ja hem dit, això possiblement deriva del fet d'un major espai a la fitxa d'inscripció i a la formulació d'una subpregunta en els termes de demanar per l'origen de la inquietud per marxar al Tercer Món-. Però centrem l'atenció en els arguments a favor de participar en les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat d'aquestes tres entitats.

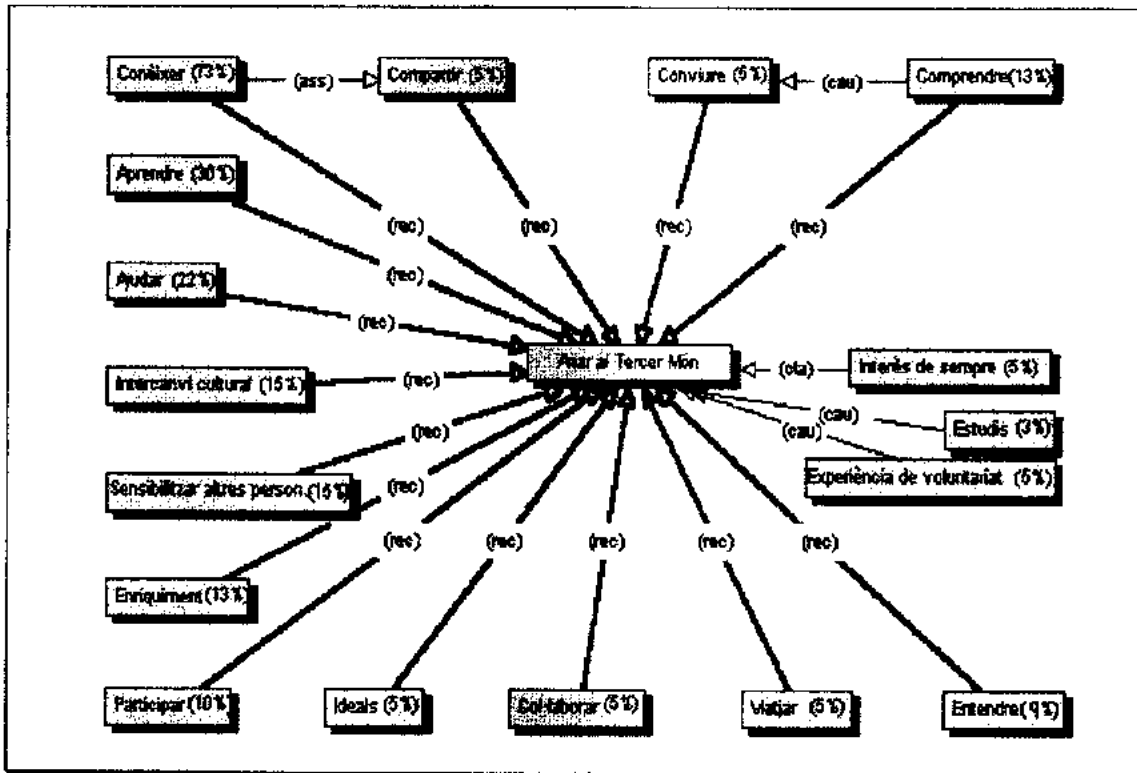
Il·lustració 3: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants de COOPERACCIÓ.

Com podem veure a les tres il·lustracions de cadascuna de les entitats amb fitxa d'inscripció, bona part dels arguments són comuns a totes les ONGD's. Tanmateix, poden observar diferents pesos en alguns dels nodes, així com la presència o absència d'alguns d'aquests nodes depenent de l'entitat. Així, si bé el node "conèixer" continua essent el que major pes argumentatiu té en totes les entitats, hi ha algunes diferències en aquest sentit. Pel que fa al segon node per

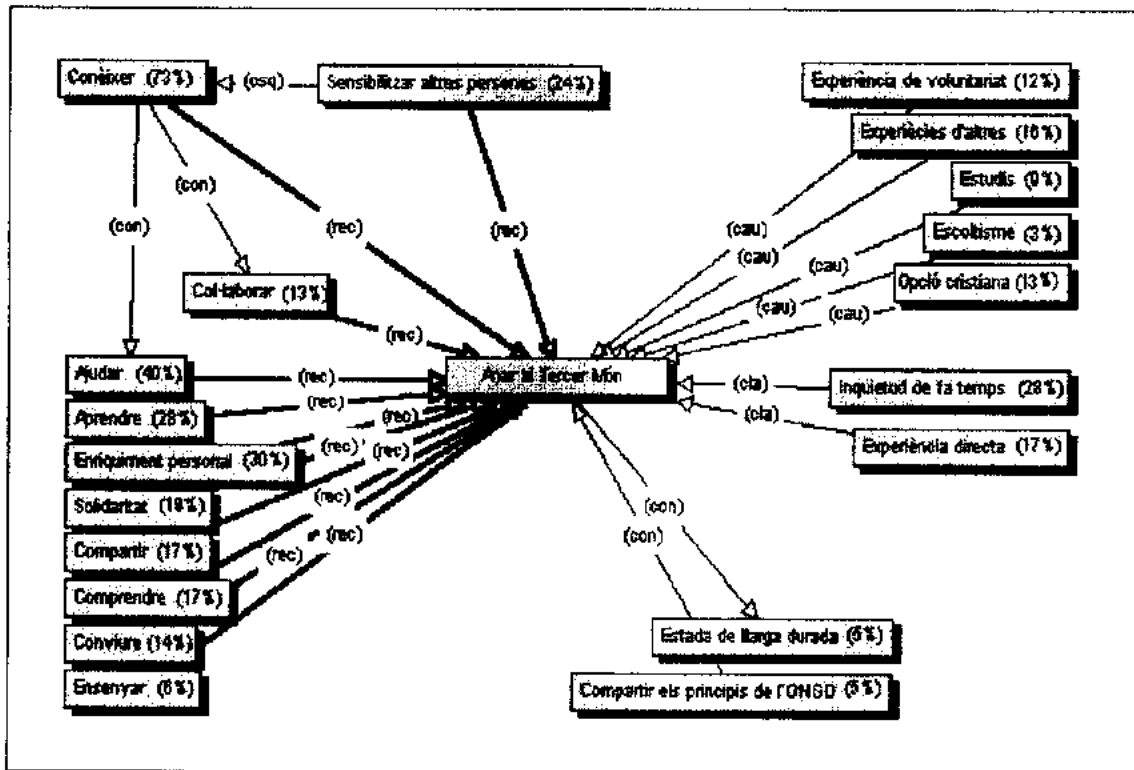
ordre d'utilització en les argumentacions, l'ajuda", podem observar una notable desigualtat entre entitats. Els participants de COOPERACCIÓ només utilitzen el concepte ajudar en un 11%, mentre que els de l'SCI ho fan en un 22%. Però la diferència es pot constatar amb els participants del SETEM que en un 40% fan servir la idea d'ajudar als països del Tercer Món en el raonament per tal de manifestar les seves motivacions en participar.

En el cas de la voluntat de sensibilitzar altres persones a la tornada gràcies a l'experiència viscuda en els països del Sud, veiem com en el cas de COOPERACCIÓ i l'SCI el 13 i el 15% dels participants fan referència a aquest node en les seves argumentacions mentre que en el cas del SETEM aquesta relació és del 24%. Un cas similar té lloc amb el node "enriquiment personal" que en el cas d'aquesta darrera entitat és del 30% mentre que per les altres dues és del 13% per a COOPERACCIÓ i del 5% per l'SCI. Podriem dir, en referència a aquesta experiència significativa que hom espera viure a partir de la participació a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat, que l'argumentació en el cas de les dues entitats "solidàries" no es troba tan carregada d'aquesta component vivencial, mentre que en el cas de l'entitat "religiosa" gairebé un terç dels seus participants en fa esment a las possibilitats de creixement personal que suposa ser protagonista d'una activitat d'aquestes característiques. De fet, en el cas de COOPERACCIÓ i de l'SCI les causes relacionades amb les creences religioses –el node "opció cristiana", el testimoniatge significatiu d'altres persones –"experiència d'altres"- i la participació en el moviment escolta desapareixen de les consideracions dels seus participants de l'origen de la voluntat de participar. En referència a aquest darrer fet, el de la participació al moviment escolta, si reprenem algunes de les dades emprades en el primer apartat d'aquesta segona part podem comprovar com aproximadament el 80% dels escoltes que han participat a les Brigades/Camps/Delegacions/Estades de Solidaritat ho ha fet amb el SETEM. En canvi, aquestes dues entitats fan referència a nodes que en el cas del SETEM no formen part significativa de les argumentacions dels seus participants. Veiem com els participants de COOPERACCIÓ i l'SCI fan esment a la possibilitat d'"intercanvi cultural" i l'"atracció per altres cultures", aspectes que no es recullen en l'entitat fundada pels escolapis. En l'apartat de les causes de la voluntat de participar podem observar una diferència de pes en dos dels nodes en referència a les entitats. Així, el percentatge de persones que han participat amb SETEM i que fa referència als seus estudis o bé a la seva experiència prèvia en àmbits de voluntariat com a causa de la seva motivació és més alt que en les dues altres entitats. En el cas de la participació associativa, com recordarem en l'apartat sobre el perfil dels participant, podem observar una certa correspondència en aquesta utilització com a argument de causalitat de la inquietud per anar al Tercer Món i la participació en activitats de voluntariat dels participants de cadascuna de les

entitats –el percentatge de participació del SETEM sensiblement era superior al de les altres dues entitats-.

Il·lustració 4: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants de l'SCI.

Il·lustració 5: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants del SETEM.

Tercera part

PERSPECTIVES DIVERSES, DIVERSOS PARTICIPANTS: UNA PROPOSTA D'INTERPRETACIÓ DEL FENOMEN DE LES BRIGADES/CAMPS/ DELEGACIONS/ ESTADES DE SOLIDARITAT

EL PAPER DE LES ONGD'S EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA SOLIDARITAT INTERNACIONAL

Com ja hem destacat, les ONGD's ocupen un paper important en el procés de construcció de la realitat social en relació a la solidaritat internacional. Els referents que els individus han adquirit sobre la cooperació internacional no sorgeixen a partir d'inquietuds de tipus estrictament personal. Com ja hem afirmat, hom sent allò que pot sentir: no hi ha una essència dels sentiments sinó tot un seguit de referents, adquirits pel procés de socialització primària i secundària, de delimiten un marc on inscriure aquesta consciència o voluntat de cooperació. Per exemple, els països del nord de l'Àfrica poden ser concebuts com a països amb els que cal cooperar de manera equilibrada o com a font de potencials enemics. I pensar una cosa o altra –o una tercera- no és fruit d'una tendència innata als individus sinó de la construcció de la seva identitat com a país respecte de la nostra societat en termes d'oposició o de cooperació.

Aquest procés de construcció de la realitat⁶⁰ pot tenir un sentit de voluntat explícita de construcció, transmissió i legitimació. I el cas de les ONGD's és el del plantejament explícit i conscient de creació, transmissió i justificació d'un determinat tipus de visió de les relacions amb les altres societats. Però aquest procés de construcció no es produeix sense referents propis d'un context determinat. A la primera part d'aquest treball, hem posat de manifest l'existència d'uns punt de partença a partir dels quals les ONGD's elaboren la seva interpretació sobre el món. En termes pràctics, per exemple, quan les ONGD's parlen de fer un món més just i solidari ho fan des d'un determinat plantejament del que és la justícia i la solidaritat. Fins i tot acaben per definir aquests mateixos termes –o redefinir-los si convé canviar la seva orientació-. Parteixen, doncs, d'un plantejament ètic-moral del que són dependents –ja sigui aquest judeo-cristià, marxista o socialdemòcrata-. Però aquests sistemes de valors, tot i que orienten l'acció de les ONGD's no les determinen. Es tracta de sistemes que són processos actius, carregats de contradiccions i ambigüitats. De fet, la presa de decisions d'una ONGD's no es produeix com a resultat d'una identificació inquebrantable i unidireccional amb un determinat principi formal, sinó que sovint s'ha de fer referència a tot un conjunt de determinants estructurals i de la pròpia història de l'entitat per tal d'explicar algunes de les seves actuacions. Sigui com sigui, cal entendre aquests principis com a referents que orienten la seva acció sense determinar-los de manera inequívoca.

D'altra banda, la legitimitat de la que es doten les ONGD's sorgeix de la vinculació de l'acció governamental en matèria de solidaritat internacional amb interessos particulars –o polítics en el sentit de respondre a un determinat grup polític que prova d'imposar la seva visió sobre els altres, sense atendre al "bé comú"- . I aquesta vinculació dels governs i interessos particulars té com a resultat la percepció del malencert de les activitats de cooperació internacional desenvolupades per aquests. De fet, aquest tipus d'entitat exerceix una negació simbòlica a partir de la seva pròpia denominació. Es tracta d'entitats "no governamentals" segons s'autodenominen, per tant, allunyades d'aquests

---

⁶⁰ Les ONGD's podrien jugar el paper que BERGER i LUCKMANN atribueixen al que ells anomenen "institucions intermèdies", és a dir, institucions productores i transmissores de sentit que se situen entre les grans institucions i els individus proporcionant sentits parcials a la seva existència en un món en el que existeix pluralitat de sentits. Malgrat que no desenvolupen plenament aquest tema manifesten que *"es posible afirmar con cierto grado de confianza que en las instituciones intermedias se incluyen comunidades de opinión organizadas a nivel local (por ejemplo grupos ecológicos; instituciones tales como las iglesias, en la medida en que sus raíces locales sean suficientemente profundas para servir como fuentes de sentido de las comunidades de vida; posiblemente organizaciones partidistas a nivel local y asociaciones de diversos tipos)"* (BERGER i LUCKMANN, 1997, PÀG. 124).

interessos particulars⁶¹. Així, les ONGD's després de dècades de contemplar l'acció dels governs en el terreny de la cooperació constaten que aquesta fracassa per la submissió a determinats interessos i s'erigeixen en aquest moment com a denunciants d'aquesta inoperància i plantegen un model alternatiu basat en la participació dels ciutadans. Una participació que tindrà molts graus –des del militant- que dedica temps i esforços, al donant –que només contribueix econòmicament- i que es basarà en el següent esquema: els governs no ho fan bé perquè no responen als interessos dels països del Sud → fes-ho tu → però tu sol no pots → fes-ho amb nosaltres. L'esquema que plantegen les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat recull aquesta proposta de participació. A més, com hem vist, d'oferir una determinada interpretació del món, les ONGD's que organitzen aquesta activitat plantegen un model dividit en tres moments el darrer del qual es troba una proposta de participació oberta en el si de la pròpia entitat. Els moments previs, la formació i l'experiència significativa, giren al voltant de la línia de preparació vers aquesta incorporació, sigui per haver ofert aquesta interpretació comú en el cas de la formació, sigui perquè l'experiència psicològica que trasbalsa afavoreix la voluntat de continuïtat.

El que s'ofereix als participants de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat es pot recollir en un doble moment: per una banda, oferir una interpretació del món i especialment de la relació entre Nord i Sud, tant per la via teòrica –els cursos de formació i el període de preparació- com per la via pràctica –experiència significativa a partir de la visita d'ONGD's locals i projectes de desenvolupament- basat en un mecanisme emocional; i per una altra, canalitzar la demanda de participació que elles mateixes generen, a partir de l'oferta de vies de continuïtat en les files de la pròpia entitat.

---

⁶¹ A la primera part d'aquest estudi, hem vist com la Federació Catalana d'ONGD's realitza al seu codi ètic i de conducta una formulació sobre la independència a interessos partidistes, que no polítics. Aquest fet vol manifestar un nivell de concreció de la independència, donat que aquesta no es pot formular en abstracte –no es pot ser independent d'una cosa que no es diu-. Per tant, les ONGD's es mostren independent dels poders polítics i religiosos.

LA SIGNIFICACIÓ DE L'ACTIVITAT: AJUDAR A CONÈIXER O EL DILEMA ENTRE COOPERACIÓ I SENSIBILITZACIÓ

Al llarg de les planes que hem dedicat a posar de manifest els mecanismes organitzatius de les diferents ONGD's que duen a terme les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat i en l'apartat que provava de fer una síntesi d'aquest model participatiu, hem pogut observar a grans trets quines han estat les justificacions de l'activitat per part de les ONGD's. Hem vist com, en termes generals, aquesta acció es planteja com a una activitat de sensibilització o, dit d'una altra manera i recollint els termes en que l'hem definida, d'educació per al desenvolupament. Però aquest enfocament no ha estat l'únic, ni al llarg dels anys, ni en un mateix moment històric. De manera paral·lela a la formulació de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat com a una activitat que pretén fer sensibles els participants a la situació de desigualtat internacional existent – percepció elaborada i transmesa per les ONGD's –, hi ha una altra dimensió que és la de cooperació directa amb les persones i grups que acullen aquests grups. En altres paraules, vindrien a apuntar la voluntat de moltes persones de donar un "cop de mà" durant el mes en el que es desenvolupa l'activitat sobre el terreny a determinats projectes de desenvolupament que organitzacions locals es troben duent a terme. A la pràctica, però, aquest plantejament és certament contradictori. Per una banda, encara que les diferents ONGD's posen de manifest que l'objectiu de l'activitat és el coneixement d'una determinada realitat per la via de l'experiència directa i que les tasques a realitzar durant l'estada seran testimonials, per tant que el missatge es podria resumir en la frase "no anem a fer res", als diferents tríptics de divulgació de l'activitat de la majoria d'entitats es recullen tot un seguit de tasques a desenvolupar al llarg del mes d'estada –veure annex 3 i 4-. Treballar amb una cooperativa agrícola, col·laborar en l'animació d'una comunitat o ajudar a construir una escola són tasques que apareixen als diferents tríptics a mena d'explicació del que es farà durant la realització de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Però les condicions estructurals de desenvolupament d'una activitat d'aquestes característiques, i aquí ve la contradicció, no permeten el desenvolupament d'aquesta dimensió de cooperació, de recolzament físic a determinats projectes. Per la manera com es troba definida aquesta activitat es plantegen serioses dificultats per aconseguir uns objectius centrats en l'aportació de mà d'obra i coneixements tècnics per a col·laborar en un projecte de desenvolupament. La manca de coneixement real per part dels participants dels contextos concrets d'intervenció –la formació malgrat tot no aprofundeix en aquests aspectes sinó que se centra en oferir una interpretació general de la situació

Nord/Sud- i el temps limitat de realització no permeten l'assoliment d'objectius raonablement delimitats en el terreny de la cooperació tècnica. Aquest fet marca el començament de l'ocultació –que no la seva desaparició- de la perspectiva de cooperació per la seva feblesa i dificultats a l'hora de justificar-la.

D'altra banda, l'enviament de personal concebut estrictament per a realitzar tasques de suport a un projecte parteix de la idea implícita de la necessitat d'aquest personal davant la dificultat de trobar el mateix a la població origen. Aquest plantejament es troba clarament enquadrat en la perspectiva que hem determinat com a pròpia de les ONGD's de segona generació en les que el model assistencial encara és molt present. I és que enviar personal durant un període de curta durada amb l'objectiu central de col·laborar en un projecte de desenvolupament entra més en una perspectiva assistencial –per que s'ofereix assistència durant un període de temps- que no pas transformadora. Aquesta contradicció se salva amb la potenciació de la vessant educativa i d'intercanvi per als participants en l'activitat que tenia l'experiència, tot i estar centrada en aspectes de cooperació. L'objectiu serà el de fer passar els participants per una experiència significativa que els permeti reforçar la possibilitat de participació en l'àmbit de els ONGD's un cop hagin retornat als seus països d'origen. Com hem vist, aquest canvi suposarà una redefinició de l'estratègia de la majoria d'entitats.

Però aquesta potenciació de la vessant sensibilitzadora de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat davant la impossibilitat de resoldre la dificultat de l'assoliment dels objectius marcats amb un plantejament de cooperació tècnica, no deixa de tenir els seus inconvenients de realització si observem algunes de les dades que hem exposat al llarg de les planes d'aquests treball. Hem vist com a aquesta activitat s'apropen persones amb unes característiques comuns ben delimitades. En concret són persones, majoritàriament joves, amb un cert grau de compromís social⁶², és a dir, compromeses en diferents àmbits de participació associativa. No són persones, doncs, apàtiques i que miren el seu voltant amb indiferència o que tot i fer-se un plantejament crític no intervenen per diferents motius. En tot cas són persones que, es pot pensar, es troben

---

⁶² Malgrat que de les dades sobre la participació associativa dels participants inferim que aquests han assolit un cert grau de compromís social cal tenir present que en el nostre cas el concepte "participació" fa referència a la seva concepció més àmplia. A les fibres es demana si s'han realitzat activitats de voluntariat al si d'alguna entitat i no en quin grau s'està compromesa amb aquesta, per tant en quines condicions es pertany a aquesta entitat. Cal tenir present que hem sumat diferents graus de participació en termes de temps dedicat i hem sumat diferents àmbits que no impliquen una mateixa intenció de compromís amb la societat. Tot i així, hem considerat que el fet de participar en activitats d'aquestes característiques així com la voluntat de participar en una activitat de solidaritat amb el Tercer Món es pot entendre com a relacionat amb un mínim compromís social.

interessades en la situació internacional i en concret en les relacions amb el Tercer Món, per tant no podem dir que no estiguin sensibilitzades d'alguna manera. Si no ho estiguessin mínimament, ni tal sols s'apuntarien, no es plantejarien la possibilitat de fer una activitat d'aquestes característiques. De fet, tal i com hem definit anteriorment són persones amb unes pràctiques determinades –que en aquest cas inclouen la participació associativa- que són l'expressió d'un *habitus* propi de les persones que ocupen una determinada posició social en termes de possessió d'una certa quantitat i qualitat de capital econòmic, cultural i social.

D'altra banda, les motivacions que expressen per participar en aquesta activitat mostren una certa maduració –per tant, que aquest tema ha estat objecte d'una mínima reflexió-. Així, el que es produeix amb els participants a les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat no és la seva sensibilització partint d'un punt de "sensibilització zero", sinó la "correcció" o "potenciació" del tipus de sensibilització de la que són posseïdors.

Correcció en el cas en que la persona, tot i demostrar un cert grau d'interès, el plantejament que realitza es recolza en la concepció de la cooperació de segona generació –és a dir amb un vessant assistencialista que tindrà la seva expressió en la voluntat d'ajudar-. En aquest cas, ens trobem davant de l'acció de les ONGD's en el sentit de "corregir" un tipus de percepció de les relacions que van provocar en el seu moment les pròpies ONGD's. En els termes que definíem amb anterioritat, aquesta tasca de sensibilització pròpia de les ONGD's de tercera generació combat, doncs, un determinat tipus de concepció sobre la cooperació vinculada a les ONGD's de primera i segona generació. Per tant, d'alguna manera intenten superar una situació que elles mateixes han contribuït a consolidar. De fet, com ja hem vist, si hi ha persones que es plantegen de marxar als països del Sud amb una activitat de cooperació és perquè "algú" els ha fet pensar que això és possible. A l'imaginari col·lectiu d'un sector de joves hi ha tot un seguit de referents que fan pensar que cal ajudar els països del Tercer Món i cal fer-ho de manera activa. Han estat, doncs, ONGD's o els seus referents immediats el que han contribuït a crear i difondre aquesta inquietud que ha estat interioritzada i reelaborada per un determinat sector de joves, objectivament sensibles a aquesta configuració ideològica, que són els que s'han plantejat la possibilitat de marxar en una activitat d'aquestes característiques. Es tracta, doncs, de persones prèviament sensibilitzades –si no ho fossin ni tan sols es plantejarien de marxar- tot i que hom podria dir que es troben conscienciades en una sensibilització de segona generació.

I en el cas de les persones que s'adrecen a les ONGD's, una potenciació en el cas que les persones que s'adrecen a les ONGD's per tal de participar en una

activitat com les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat i que les seves motivacions responen a les característiques del missatge de les pròpies ONGD's. Un missatge en els termes del treball de tercera generació, per tant, de sensibilització per potenciar posteriorment el treball en el Nord.

Amb aquestes limitacions pel que fa a les vessants de cooperació i sensibilització, què és el que planteja un model de participació de les ONGD's com ara les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat si no hi ha possibilitat de cooperació efectiva i la sensibilització té els seus límits? Cal dir, però, que malgrat les dificultats per a realitzar una activitat de cooperació i sensibilització en els termes en que s'ho plantegen les pròpies ONGD's, això no significa la desaparició d'aquestes dues dimensions de l'activitat. De fet, en el cas de la dimensió de cooperació, lluny d'aportar recursos humans i materials per a la realització del projecte, el que es produeix és el suport simbòlic, i en molts casos econòmic, a projectes locals desenvolupats per ONGD's dels països del Sud, que generalment es trobarà en la mateixa línia ideològica de l'ONGD del Nord. Es tracta de donar suport a determinades organitzacions, ja sigui per la via del recolzament econòmic –més o menys important- o per la via del reconeixement social de les relacions amb organismes d'altres països que pot aconseguir l'entitat social. En el cas de la sensibilització, com ja hem vist, no es tracta de sensibilitzar "de zero" als participants que ja són posseïdors d'un cert interès i coneixement sobre el Tercer Món, sinó de fer-los compartir una determinada interpretació del món. Com ja hem vist, els mecanismes per tal de transmetre aquesta interpretació -prèviament construïda i en la línia del tarannà de l'entitat- passen pel procés de formació i preparació⁶³ en el que s'expliciten aquests posicionaments teòrics sobre la realitat internacional i per l'experiència sobre el terreny. Malgrat que aquesta experiència sobre el terreny podria semblar quelcom independent de la concepció de l'ONGD, cal pensar que sovint es produeix una forta adequació entre ONGD del Nord i del Sud. I l'ONGD serà la perspectiva que els participants tindran per adquirir el coneixement que es preten sobre la "realitat dels països del Sud". Així, doncs, en el terreny de la sensibilització es produirà el reforç d'una sensibilització prèviament adquirida que si coincideix amb els plantejaments de tercera generació es veurà reforçada, i que si no està en sintonia amb aquest posicionament, provarà de reconduir-la.

---

⁶³ De fet, ja hem vist com hi ha un procés de selecció explícit que busca de fer coherents les motivacions dels participants i l'orientació de l'entitat, o d'autoselecció en el que el participant és "convidat" a abandonar l'activitat si els seus plantejaments no coincideixen a grans línies amb el de l'entitat.

L'ADEQUACIÓ ENTRE PARTICIPANTS I LES ONGD'S

Com ja hem vist, les ONGD's elaboren un discurs al voltant de la solidaritat internacional amb unes característiques relativament coherents amb la configuració ideològica de l'entitat. Aquesta coherència, sovint, es produeix de manera implícita –celebrant l'eucaristia els diumenges del curs de formació o fent un torn en el bar d'un festival contra el bloqueig a Cuba- i rarament de manera formal –ja hem vist que les manifestacions d'adhesions clara a determinades postures polítiques no sovintegen a excepció d'algunes entitats-. Sigui de la manera com es produeixin aquests posicionaments ideològics per part de les diferents entitats, i si són percebuts com a tals pels participants, el cert és que el perfil associatiu dels participants manté una certa concordància amb el tarannà –manifest o implícit de l'entitat-. Tal i com podem observar a la Taula 39 i com ja vam veure a la segona part, per exemple, a les entitats definides com a religioses hi ha un alt percentatge de persones que han participat en aquest àmbit, així com a les definides com a solidàries, el nombre de persones que han participat en activitats de tipus polític o sindical és molt superior a les altres.

	ACBN	ACP	COOPERATIVES	ANTIPOLICIALES	PROIDE	SICI	SETEM
General	69.3%	80.6%	70.6%	78.3%	68.9%	71.6%	86.4%
Religioses	1.3%	3.2%	2.2%	10.2%	45.8%	1.2%	27.1%
Polític	19.7%	32.3%	18.9%	40.2%	0%	8.6%	10.8%
Educació i formació	16.3%	22.6%	21.1%	8.7%	1.2%	14.8%	45%
Servici social general	23.6%	25.8%	24.4%	6.3%	12%	28.4%	42.1%
Altres activitats de solidaritat	29.3%	22.6%	25.6%	28%	6%	35.8%	16.6%

Taula 39. Participació associativa per ONGD's.

De fet, és lògic pensar que més aviat el que s'acaba produint és que la persona que es planteja participar en les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat, que es troba socialment situada en un entorn, abans o després tindrà algun contacte amb les entitats que organitzen aquestes activitats en el seu mateix

entorn. Si partim de la base que hi ha un sector de joves amb unes determinades característiques i especialment sensible a la participació en activitats de voluntariat internacional, el que es produeix és que en l'àmbit on aquesta persona desenvolupa les seves activitats associatives trobi amb major facilitat unes entitats que altres. Dit d'una altra manera, en els grups de parròquia serà més fàcil trobar un tríptic del SETEM o PROIDE que de cap altre entitat i fins i tot serà molt probable que alguna persona que ha marxat amb anterioritat doni el seu testimoni en un "sopar de la fam" d'aquesta parròquia. O bé que una estudiant d'història que milita en una organització política juvenil a la seva facultat trobi informació de les brigades de l'ACP o de l'ACBN al local d'estudiants.

Així, aquestes entitats, per tal de donar difusió a les seves activitats fan arribar les seves publicacions als diferents àmbits que pensen els són propers i on hi haurà persones sensibles al seu plantejament –les universitats en general, però també grups ideològicament més propers i de menor extensió-. De fet hi ha entitats en que la seva estratègia de difusió se centra exclusivament en aquest àmbits molt propers, tot defugint la propaganda indiscriminada i masiva. I en aquest cas dels àmbits propers, es produirà una mena de repartiment dels espais. Dit d'una altra manera, tindrà lloc un efecte en el qual no es produirà una "competència" directa entre les diferents entitats per recaptar participants, sinó que cadascun actuarà allà on hi té major facilitat. Així, una entrevistada manifesta com *"a la parròquia hi havia gent que treballava a Intermón, gent que se n'havia anat al Perú, a Bolívia i llavors és allò com una cosa, el pa de cada dia"* i aquest va ser el punt de contacte amb l'entitat –evidentment de les vinculades a un ordre religiós- que li va permetre posteriorment de participar. Un altre cas és el de participar en un àmbit on és comú que els seus membres hi participin en activitats de solidaritat internacional. És el cas del món de l'educació en el lleure, com mostra aquest fragment d'entrevista: *"nosaltres estaven en una associació de ciutat vella de fa molts anys, i en moure't en aquest món, el món de monitors i això, és molt fàcil que la gent se'n vagi... tal s'ha anat amb tal associació... van arribant veus... i una tarda vas a informar-te..."*.

D'altra banda, també és possible que el mecanisme pel qual es decideix la tria de l'entitat estigui basat en un procediment de caràcter personal. En aquest cas, ens podem trobar amb la situació de la recomanació de tipus personal d'algué que ja ha participat: *"va ser el que em vaig trobar pel camí, no vaig demanar a altres entitats no vaig fer un sondeig. El meu amic em va donar el telèfon i vaig trucar"*. El procediment del boca a orella, per tant de persones d'un entorn similar que informen sobre la possibilitat de participar, és dona amb certa freqüència entre els participants de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat.

Ara bé, també es pot donar el fet que la tria de l'entitat tingui lloc per casualitat, com en el cas d'una estudiant de biologia que afirmava haver-se trobat *"un tríptic al bar de la facultat i com que ja feia temps que em volia apuntar vaig demanar informació, i ja veus..."*. En tot cas el que no hem pogut constatar és un fenomen de tria "racional"⁶⁴ de l'entitat amb la qual participar amb un estudi previ per part del participant de totes les possibilitats, per acabar triant aquella entitat que es percep com a millor.

Malgrat tot, es pot produir que algun participant, tot i no ser proper al plantejament de l'entitat acabi participant: *"jo no hi estava massa d'acord amb el rerefons religiós de l'entitat però bé, jo vaig passar bastant"* afirmava una entrevistada que havia participat durant molts anys com a monitora d'un esplai laic i que va anar a Nicaragua amb una de les entitats fundades per ordres religiosos. Per tant aquesta relació entre perfil associatiu dels participants i de les ONGD's amb que es participa s'ha de prendre com a una tendència i en cap cas com a una correlació que es produeix de manera sistemàtica.

Però aquesta adequació entre ONGD's i participants no només és produeix en el sentit del bagatge associatiu d'aquests. Les motivacions que manifesten mostren alguns aspectes que subratllen aquesta "afinitat electiva" entre uns i altres. Vam veure, doncs, com en el cas del SETEM en el capítol de les causes que van motivar l'interès per participar en els seus Camps de Solidaritat hi apareixien motivacions que feien referència a les creences religioses dels participants, mentre que en el cas de COOPERACIÓ i l'SCI es manejaven arguments de caràcter laic com ara l'intercanvi cultural. És lògic pensar que una persona amb unes conviccions religioses determinades, si vol realitzar una experiència d'aquestes característiques, pensi que trobarà el seu lloc en una entitat que es defineix a nivell de fe de la mateixa manera o que, en tot cas, es reconeix una certa afinitat –el cas del SETEM que no manifesta explícitament les seves vinculacions al món eclesial, però que li és atribuïda per nombrosos participants pel seu passat històric i per la provinença de molts dels seus participants i directius-.

La darrera dimensió de l'adequació entre ONGD's i participants no fa referència a les diferències entre les entitats pel que fa a la seva orientació ideològica, sinó al model general que planteja el seu missatge. En fer el recorregut pel model organitzatiu que proposen les entitats que organitzen les

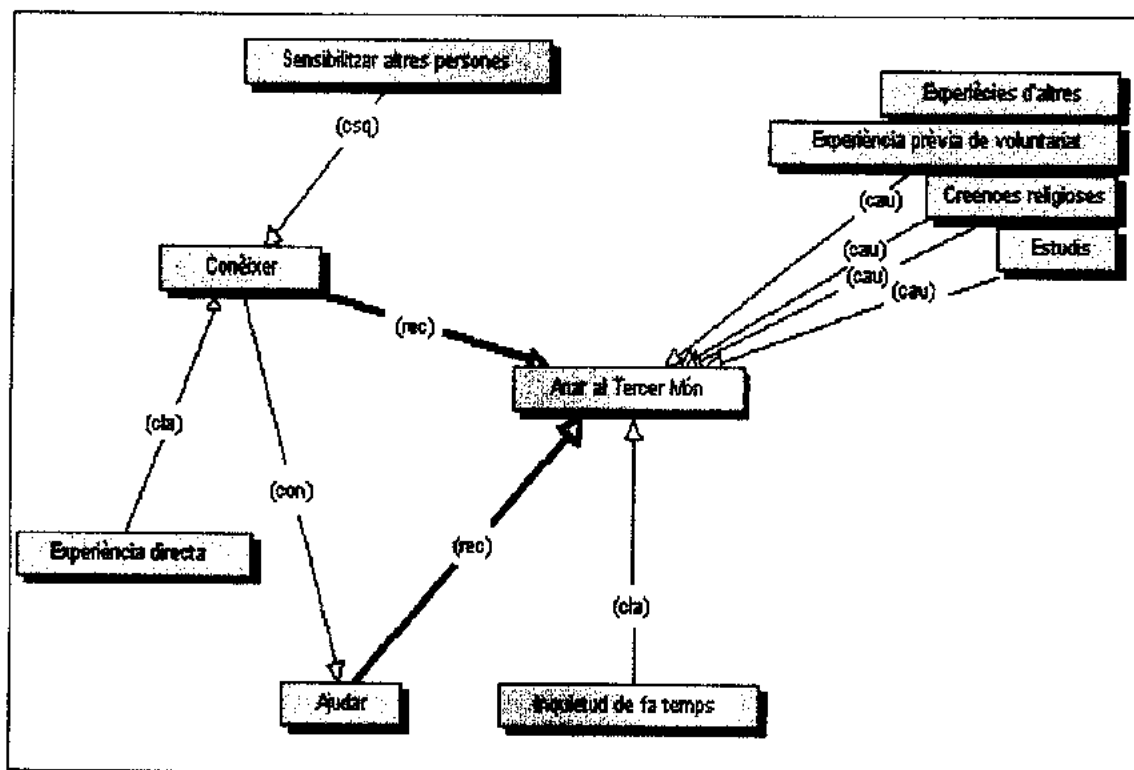
---

⁶⁴ Racional en el sentit que li atribueixen les teories de l'elecció racional, per tant que l'individu analitza les diferents opcions possibles i realitza la seva tria en funció dels seus interessos.

Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat hem pogut comprovar com aquestes orienten la seva activitat de forma majoritària envers la consecució d'una experiència significativa per part dels participants. Aquesta experiència es basa, tot seguint el discurs de les diferents ONGD's, en conèixer la seva realitat i en aprendre d'ella –tot tenint present que coneixen i aprenen d'una realitat que les ONGD's ofereixen-, cosa que suposarà un gran enriquiment personal. Finalment, l'objectiu serà fer que els participants continuïn desenvolupant tasques de sensibilització del conjunt de la societat a partir de l'experiència que han viscut. Així, i en paraules de COOPERACCIÓ, *"les estades són un mitjà per conèixer altres experiències i formes de treball per part de les organitzacions del Sud, aprendre els uns dels altres, al marge d'estereotips i d'idees preconcebudes, establir relacions d'igualtat i respecte envers els països i la gent que coneixem, obrint camins de suport i de relacions entre els pobles, i apropar i divulgar la realitat del Sud al Nord"* [Fulletó de difusió de les Estades de Solidaritat de COOPERACCIÓ, 1997] (La negreta és nostra). El SETEM també s'afegeix a aquesta concepció amb formulacions que ens indiquen com aquesta activitat és *"una ocasió per viure, entendre i compartir les necessitats i inquietuds que afronten dia a dia els homes i dones dels països empobrits"* [Triptic de difusió dels Camps de Solidaritat del SETEM, 1997] (La negreta és nostra) de la mateixa manera que ho fa l'SCI amb declaracions com *"els voluntaris han d'intentar conèixer les persones del medi on viuen i treballen. Els contactes són positius per les dues bandes i permeten reduir les distàncies entre els diferents sectors de la població (joves, adults), compartir les respectives experiències, comprendre els diferents estils de vida, hàbits, costums, mentalitats, etc..."* [Llibret de difusió dels Camps de Treball de l'SCI, 1997] (La negreta és nostra). I com ja hem vist, a les motivacions dels participants, aquesta dimensió del coneixement i l'aprenentatge té un lloc preeminent –vegeu Il·lustració 6- com mostra una de les persones entrevistades: *"jo volia anar més que a ajudar a aprendre, de fet jo en vaig donar molt poc, perquè era molt difícil. Jo em plantejo la solidaritat com a això, aprendre dels altres i potser els altres aprendran algo de mi"* o bé aquesta altra que fa un relat del que s'imaginava que tindria lloc allà on hi havia d'anar a desenvolupar el camp: *"l'acollirà una comunitat i hi haurà unes tasques a fet que sé que seran molt simbòliques, sé que no aniré a arreglar-los el món. Sé que faré algo i sobretot l'intercanvi mutu, el que ells puguin donar-nos a nosaltres i nosaltres a ells. Intercanviar idees..."*.

Un altre aspecte de coherència entre els discursos de les ONGD's i les motivacions dels participants és el caràcter de coneixement directe que proporciona l'experiència de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Si aquesta experiència té algun avantatge respecte d'altres apropaments a la realitat dels països del Sud és que permet conèixe'ls de manera directa, sense intermediaris. Les ONGD's recullen aquests aspectes tot mostrant-lo a les seves publicacions.

Podem citar alguns fragments com ara "el programa ofereix l'oportunitat d'un contacte directe i d'intercanvi amb les ONGD contraparts, apropant-nos a les comunitats rurals i urbanes on es desenvolupen els nostres projectes de cooperació" [Circular informativa de COOPERACIÓ, 1997] o bé "per aquests i molts altres motius, molts joves volen passar a l'acció. SETEM ofereix la possibilitat de conèixer el Tercer Món de ben a prop, de viure'l en directe, sobre el terreny" [Normativa de funcionament dels Camps de Solidaritat del SETEM, 1995]. I la justificació de la necessitat de conèixer directament els països del Sud és "perquè res no pot substituir la relació personal amb els habitants del Sud. I perquè la imatge que des d'aquí en tenim no sempre és prou real ni encertada" [ibidem]. Aquesta impressió és compartida per alguns dels participants –com es pot comprovar als diagrames de les motivacions– que expliquen, per exemple, com "potser per la meua feina [la persona entrevistada és periodista en actiu] m'agrada veure les coses en directe, no que me les expliquin".

Il·lustració 6. Argumentació bàsica dels participants sobre la voluntat d'anar al Tercer Món.

Però aquesta suposada immediatesa de l'experiència es posa en qüestió en entendre que la perspectiva que ofereixen les organitzacions locals és similar a la que ofereix l'ONGD's del Nord. Cal tenir present que la perspectiva a partir de la qual els participants entren en la "realitat" dels països del Sud és la que els ofereixen les organitzacions que els acullen, per tant allò que veuran i sentiran

segurament es trobarà en funció de la realitat que ha ofert l'entitat local. Seria extremadament ingenu pensar que els participants entrarà en la dinàmica del país i coneixerà el seu context sense que les perspectives del país que sí són mostrades per les persones que organitzen l'estada juguin cap paper. Sense pensar en termes de manipulació de la realitat, per tant de manipulació conscient per part de les persones i grups que acullen els grups, es pot pensar en una situació tal que els participants coneixeran allò que els sigui mostrat a partir de la tasca quotidiana de les organitzacions locals⁶⁵. Dit d'una altra manera, la realitat que coneixeran serà la realitat que envolta aquestes organitzacions.

Aquesta argumentació, com ja vam veure a l'apartat de les motivacions, també recull altres raonaments. En concret, el segon argument més emprat per tal de referir-se a la voluntat d'anar al Tercer Món és el de l'ajuda a les comunitats receptores. Si fins ara havíem posat de manifest aquesta coherència entre missatge de les ONGD's i motivacions dels participants, ara haurem de fer una excepció. De tota manera, serà una excepció que no trencarà el fet de la coherència en si, sinó de la coherència en el mateix moment.

Ja hem vist com les diferents ONGD's rebutgen entendre les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat com a una activitat que presta un ajut a les comunitats receptores. Al menys, no presten ajut en un sentit paternalista de qui dona és qui sap i qui rep es troba en un nivell inferior. En tot cas, les ONGD's fan servir el concepte col·laborar per posar de manifest aquesta vessant de recolzament que no vol ser assistencialista. Així, COOPERACIÓ manifesta que volen dur a terme les seves estades "*des de la solidaritat. No anem a ajudar ningú. Volem aprendre de tot allò que és diferent, apropant el nostre treball voluntari amb una actitud sensible i responsable*" [Fulletó de difusió de les Estades de Solidaritat de COOPERACIÓ, 1995]. Per la seva banda l'SCI manifesta que els seus Camps de Treball són "una col·laboració en la realització d'un projecte social mitjançant el treball voluntari" [Llibret de difusió dels Camps de Treball de l'SCI, 1997] posant de manifest que encara que hi ha una tasca de recolzament a un projecte aquesta es du a terme en termes d'igualtat, per tant de col·laboració.

Però si observem les dades sobre les motivacions dels participants mostrades anteriorment podem veure com el segon node que ha estat fet servir de

---

⁶⁵ Una altra dimensió d'estudi d'aquest fenomen és la vessant de quines són les conseqüències per a les comunitats receptores d'aquestes intercanvis. En aquest sentit, hi ha una recerca en curs sobre aquest tema dirigida pel Dr. Jorge Guerra a la Universitat de Maringá, en concret sobre l'impacte dels Camps de Solidaritat del SETEM al sud del Brasil a l'Estat de Rio Grande do Sul.

manera recurrent en les argumentacions dels participants és el d'"ajudar". Aquest aspecte es pot constatar també a les entrevistes realitzades. Així, hem recollit explicacions com ara *"Volia fer algo, tenia moltes ganes d'ajudar amb esperit altruista i molt predisposada a fer coses. Aquesta era la idea general. De fet, quan vam pujar a l'avió tots teníem claríssim que anàvem a ajudar, que anàvem carregats de coses, d'històries, d'idees, de material... una mica la idea de voler fer alguna cosa"* o bé *"[a l'hora de voler participar] hi havia una raó que, també era molt important, el fet de que pots... no sé, sense adonar-te pots ser d'ajut a una altra persona que està tan lluny. Pots ajudar a un nen, a una persona gran, però que és molt propera a tu, a la teva ciutat, al teu país, però no tan lluny. Potser a l'altra banda de l'Atlàntic hi ha algú a qui pots ajudar"* que posen de manifest aquesta voluntat d'oferir alguna manera de suport abstracte a les comunitats receptores. Però aquesta formulació del concepte d'ajuda per part dels participants, que les ONGD's rebutgen obertament, no suposa una contradicció en la hipòtesi de l'adequació del missatge de les ONGD's i les motivacions dels participants. En tot cas, suposen una relíquia del missatge d'aquestes entitats. Dit d'una altra manera, és coherent amb el missatge de les ONGD's de segona generació que ara no és practicat per la majoria d'organitzacions, però que va tenir els seus efectes en l'ideari col·lectiu al voltant de la cooperació amb el Tercer Món.

Conclusions i reptes

Per tal de concloure aquest treball, provarem de sintetitzar els arguments continguts al seu interior al voltant de tres eixos: el paper de les ONGD's en la construcció de la solidaritat internacional, el significat del fenomen de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat i l'adequació entre les ONGD's i els participants que han realitzat aquesta experiència.

Així, hem vist com les organitzacions no governamentals per al desenvolupament ofereixen un marc general en el que situar-nos en referència a altres països. Aquestes entitats, doncs, creen, trasmeten i legitimen tot un seguit d'argumentacions sobre les relacions Nord/Sud. Aquests plantejaments, d'altra banda, tenen uns processos concrets de construcció que tindran a veure amb les tradicions i orientació propis de l'entitat. Així, doncs, els contextos institucionals de cada entitat determinaran quina interpretació ofereixen sobre la situació del món i com, si és el cas, cal intervenir-hi tot oferint un marc de participació al seu sí.

Les diferents ONGD's realitzen diverses activitats mitjançant les quals transmeten i legitimen la seva concepció del món. Una d'elles, la que ha estat objecte d'estudi al llarg d'aquestes planes, són les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Es tracta de grups organitzats per les ONGD's que, previ a un procés de formació i preparació, són enviats a països del Tercer Món per tal que coneixin la seva situació i a partir d'aquesta experiència significativa continuïn desenvolupant tasques de solidaritat internacional al seu país d'origen. Hem vist que els plantejaments implícits d'aquesta activitat són la cooperació amb grups i persones dels països del Sud i la sensibilització de les persones que hi participen a partir del coneixement d'aquests. Però, pel que fa a dimensió de cooperació, les condicions estructurals de l'activitat no permeten desenvolupar-la tot garantint unes mínimes condicions: poc temps de durada i manca de coneixement del context per part dels participants són algunes de les raons d'aquesta impossibilitat. En relació a la sensibilització, una mirada a les característiques dels participants —tant les dades objectives com les seves motivacions— permet comprovar com aquests són persones que han desenvolupat una certa sensibilitat envers la seva societat, la qual cosa fa pensar que han passat per un procés previ al contacte amb l'ONGD de sensibilització sobre el tema. Creiem, així, que en un nivell manifest, respecte a la dimensió de la cooperació, té lloc el suport simbòlic i de vegades econòmic a les ONGD's locals que acullen els grups —sovint en sintonia ideològica amb l'ONGD del Nord— i, respecte al nivell de

sensibilització, les ONGD's proven de canalitzar a les seves files la demanda que ells mateixes han generat i, per una altra banda, reforcen les motivacions dels participants o bé les redireccionen si aquestes no es troben en la línia del seu plantejament prioritari.

Finalment, com a conclusió parcial, podem dir que es produeix una certa adequació entre els participants i les ONGD's. I aquesta adequació té lloc en tres nivells: per una banda, l'adequació entre els plantejaments ideològics –implícits o explícits- de les ONGD's i la trajectòria associativa dels participants –això és així perquè es pot produir una major identificació entre participant i ONGD's, però també perquè determinades ONGD's són més accessibles en el propi àmbit on es mou el participant-; adequació d'aquests plantejaments ideològics –a partir d'aquesta definició implícita o explícita- de les ONGD's i les motivacions dels participants; i, en darrer lloc, adequació del missatge de les ONGD's –amb una determinada concepció de la cooperació implícita o explícita- i les motivacions dels participants –conèixer i/o ajudar-.

Però no volem acabar aquestes planes sense fer notar algunes reflexions al voltant d'aquest tema de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat. Al nostre parer, dels reptes que pensem té plantejada l'activitat –i ara ens hem desprovisat de la distància metodològica que hem provat de guardar al llarg de tot el treball donat que aquestes afirmacions implicaran un posicionament polític i moral- en destacarem dos: per una banda, la potenciació de la vessant educativa pot acabar per fer invisibles els pobles del Sud. Si els missatges de les ONGD's reforcen que la veritable tasca a realitzar es troba en el Nord, hom pot acabar veient els països del Sud com l'escenari on representar l'acte de la sensibilització, que, no oblidem, hauria de tenir com a conseqüències una repercussió més o menys constatable en aquests països. El treball de cooperació al Sud, des d'aquest posicionament no només ha d'implicar la cooperació tècnica de les ONGD's sinó que ha d'implicar el conjunt de les persones que hi vulguin col·laborar. Els errors i les dificultats que ha suposat i suposa aquesta intervenció no ens han de fer pensar que ens hem de retreure'ns d'estendre i abandonar tot concepte d'"ajuda". L'ajuda no és desitjable quan suposa una relació assistencial i etnocèntrica. Desenvolupada amb prudència i humilitat és un compromís moral.

Un altre repte que es planteja al nostre entendre aquesta activitat és exercir una veritable sensibilització, o dit d'una altra manera, influir en les persones que ni tan sols es plantegen el fet de ser sensibilitzats. Ens referim en concret en accedir a sector de joves que, per no posseir les maneres de fer i els estils de vida que els fan avinent i properes aquestes activitats queden exclosos d'aquests processos de compromís amb els altres pobles del món.

Com ja hem posat de manifest al llarg d'aquest treball, la solidaritat internacional al nostre país és un fenomen relativament recent. És només cap a finals de la dècada dels 80 que la cooperació a casa nostra va començar a esdevenir significativa. Després, la sensibilització sobre aquest tema i el nombre d'Organitzacions No Governamental pel Desenvolupament (ONGD's) han crescut de manera vertiginosa, de manera que els problemes de la cooperació internacional ja no són desconeguts a la nostra societat. Però malgrat la puixança de tot aquest moviment associatiu encara queda molt per avançar i molt per aprendre i comprendre...

És precisament la rapidesa amb que s'ha produït aquest procés la que ens fa pensar en la necessitat de fer un apropament detingut i acurat del fenomen de la participació en els moviments en favor de la solidaritat internacional. I aquest repte se'ns planteja des de una doble perspectiva: per una part, la importància creixent que aquests moviments tenen a la nostra societat avui en dia bé mereix que se'ls hi dediqui un cert esforç de comprensió per part de les institucions i de la societat civil i, per una altra, la necessitat d'un coneixement acurat de la realitat en la qual intervenen per part de les ONGD's per tal de planificar la seva tasca de sensibilització. En aquest darrer punt, sovint, les ONGD's es troben davant de reptes educatius i de sensibilització a afrontar sense els instruments necessaris donat que la seva activitat quotidiana no els permet de realitzar aquesta tasca d'anàlisi més aprofundida.

És per això que al llarg d'aquestes hem provat de realitzar aquest apropament al fenomen de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat per tal d'aprofundir en el coneixement dels joves que hi participen en aquesta activitat, emblemàtica en moltes entitats, a través de com les ONGD's elaboren el discurs d'intervenció i de com aquest és interioritzat i reelaborat pels joves voluntaris i voluntàries. Com ja hem dit, aquest treball no és més que un primer intent al que esperem segueixin molts d'altres que ens ajudin a l'assoliment del doble objectiu de coneixement d'un realitat palpable a la nostra societat en la que els joves hi juguen un paper determinant i a l'aportació d'elements per a la planificació de l'acció de les ONGD's en tant que transformadores de les desigualtats existents al nostre món.

Bibliografia

ARAGALL, G. (1997), *Per què hi ha més monitores als esports?* a Estris, número 92, Fundació Pere Tarrés, Barcelona.

ARANGUREN, J.L. (1982) Bajo el signo de la juventud, Salvat, Barcelona.

ARMENGOL, I. i FONT, A. (1991), *El voluntario/cooperante español en los países en desarrollo*, Madrid, Temas de Cooperación, nº 2, Coordinadora Española de ONGD, Octubre.

BAIGES, S. i altres, (1996), Las ONG de desarrollo en España, Flor del Viento Ediciones, Barcelona.

BERGER, P. i LUCKMANN Th. (1997) Modernidad, pluralismo y crisis de sentido, Paidós, Barcelona.

BERGER, P. i LUCKMANN Th. (1988) La construcció social de la realitat. Un tractat de sociologia del coneixement, Herder, Barcelona.

BERNEY, J., ROCA J. i VERDAGUER J. (1984) Joventut a Terrassa, Ajuntament de Terrassa i Diputació de Barcelona, Barcelona.

BOURDIEU, P. i WACQUANT, L.J.D. (1994) Per a una sociologia reflexiva, Herder, Barcelona.

BOURDIEU, P. (1988) La distinción. Criterios y bases sociales del gusto, Taurus, Madrid.

CARDÚS, S. i ESTRUCH, J. (1984) Les enquestes de joventut a Catalunya. Bells deliris fascinen la raó, Direcció General de Joventut, Barcelona.

COORDINADORA DE ONGD-ESPAÑA (1990) *Voluntariado y cooperación al desarrollo*, Madrid, Cuadernos de la Plataforma, nº 11, Plataforma para la promoción del voluntariado en España, Madrid.

ESTRADÉ, A. i TRESSERRAS, M. (1990) Catalunya independent? Anàlisi d'una enquesta sobre la identitat nacional i la voluntat d'independència dels Catalans, Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

DICENTA, J.L. (1995) *La cooperación española para el desarrollo* a Revista Debat, Fundació Rafael Campalans, número 19/20, Juliol 1995, Barcelona.

DÍEZ RAMOS, M.A. (1995) La opinión pública española y la cooperación al desarrollo, a Sistema, número 127-128, Madrid.

FCONG (Federació Catalana d'ONG per al Desenvolupament) (1997) Codi ètic i de Conducta. Aprobat per l'Assemblea General el 26 de juny de 1997, Document intern.

FERRAN ARANAZ, M. (1996) SPSS para Windows. Programación y análisis estadísticos, MacGraw Hill, Madrid.

FUNES, M.J. (1995) La ilusión solidaria. Las Organizaciones altruistas como actores sociales en los regímenes democráticos, UNED, Madrid.

GIL CALVO, E. i MENÉNDEZ VERGARA, E. (1985) Ocio y prácticas culturales de los jóvenes, Instituto de la Juventud, Madrid.

GRANDA, G. i altres (1988) Las ONG en la cooperación al desarrollo, CIDEAL, Madrid.

GONZALEZ BLASCO, P i altres (1989) Jóvenes españoles 1989, Fundación Santa María, Ediciones SM, Madrid.

INSTITUT DEP, (1996) Els Catalans i el voluntariat, Institut DEP, Barcelona.

MAGADOUX, A i altres (1989), Las ONG y la cooperación para el desarrollo, Col·lecció Documentos para el desarrollo, Cruz Roja Española, Madrid.

MARTÍNEZ SANMARTÍ, R. i PÉREZ SOLA, D. (1997) El gust juvenil en joc. Distribució social del gust específicament juvenil entre els estudiants de secundària de Terrassa, Diputació de Barcelona, Barcelona.

MOLINA, J.L. (1997) La solidaritat avui: el cas d'una ONG per al desenvolupament, a Revista d'Etnologia de Catalunya, número 11, novembre, Departament de Cultura, Barcelona.

NAVARRO, P. i DÍAZ, C. (1994) Análisis de contenido a **DELGADO, JM. i GUTIÉRREZ, J.** (eds), Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales, Síntesis, Madrid.

OFFE, C. (1988) Partidos políticos y nuevos movimientos sociales, Sistema, Madrid.

ORTEGA CARPIO, M.L. (1994), Las ONGD y la crisis del desarrollo, IEPALA i ETEA, Madrid.

PÉREZ-SOBA DIEZ DEL CORRAL, I. (1997) La juventud española y la cooperación al desarrollo, Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación, Consejo de la Juventud de España i Los Libros de la Catarata, Madrid.

PONT, J. (1996) El moviment per a la Solidaritat i les ONG de Desenvolupament: crisi o reptes des d'una nova perspectiva a Papers de la Fundació, Fundació Rafael Campalans, número 84, juliol, Barcelona.

RAMON, C. (1997) *El voluntariado internacional y la cooperación al desarrollo*, a Tiempo de Paz, número 44-45, primavera 1997, Madrid.

ROMERO PÉREZ, A. (1995) *Tramando solidaridades. El 0,7 es mucho más*, a Sistema, número 127-128, Madrid.

SERVICE DE COOPÉRATION AU DÉVELOPPEMENT, (1997) *Le profil du volontaire en 1997*, a Coopération et Développement, SCD, 3er trimestre 1997, número 139.

Llistat de taules, gràfiques i il·lustracions

<i>Taula 1: Distinció entre Cooperant i Voluntari.....</i>	<i>30</i>
<i>Taula 2: Denominació Brigades ACBN.....</i>	<i>34</i>
<i>Taula 3: Denominació Estades Solidàries COOPERACIÓ.....</i>	<i>41</i>
<i>Taula 4: Denominació Delegacions Solidàries ENTREPOBLES/USTEC/CCSC.....</i>	<i>45</i>
<i>Taula 5: Denominació Camps de Solidaritat SETEM.....</i>	<i>55</i>
<i>Taula 6: Tipus d'ONGD's.....</i>	<i>64</i>
<i>Taula 7: Canvis en la denominació de l'activitat.....</i>	<i>70</i>
<i>Taula 8: Tipus de selecció dels participants.....</i>	<i>76</i>
<i>Taula 10: Situació laboral per grups d'edat.....</i>	<i>89</i>
<i>Taula 11: Ocupació dels participants majors de 30 anys.....</i>	<i>90</i>
<i>Taula 12: Situació laboral per grans grups d'edat.....</i>	<i>90</i>
<i>Taula 13: Distribució per edats dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL I FONT, 1991).....</i>	<i>95</i>
<i>Taula 14: Distribució per edats dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).....</i>	<i>96</i>
<i>Taula 15: Distribució per edats del voluntariat català (Font: Institut DEP, 1996).....</i>	<i>96</i>
<i>Taula 16: Distribució de titulacions universitàries dels participants per sexe.....</i>	<i>98</i>
<i>Taula 17: Distribució d'ocupació laboral dels participants per sexe.....</i>	<i>99</i>
<i>Taula 18: Distribució del sexe dels participants per anys.....</i>	<i>100</i>
<i>Taula 19: Distribució per sexes dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL I FONT, 1991).....</i>	<i>101</i>
<i>Taula 20: Distribució per sexes dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).....</i>	<i>101</i>
<i>Taula 21: Distribució per sexes del voluntariat català (Font: Institut DEP, 1996).....</i>	<i>102</i>
<i>Taula 22: Distribució del sexe i grup d'edat dels participants respecte a la participació social.....</i>	<i>102</i>
<i>Taula 23: Distribució del nombre de participants per comarques.....</i>	<i>105</i>
<i>Taula 24: Distribució del nombre de participants a la ciutat de Barcelona per districtes postals.....</i>	<i>107</i>
<i>Taula 25: Lloc de residència dels participants per ONGD.....</i>	<i>108</i>
<i>Taula 26: Nivell d'estudis per grups d'edat.....</i>	<i>111</i>
<i>Taula 27: Distribució del nivell d'estudis per sexe i per grups d'edat.....</i>	<i>111</i>
<i>Taula 28: Distribució del nivell d'estudis dels cooperants en països del Tercer Món del "Service de Coopération au Développement" (Font: SCD, 1997).....</i>	<i>115</i>

<i>Taula 29: Distribució del nivell d'estudis dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món (Font: ARMENGOL i FONT, 1991).</i>	116
<i>Taula 30: Distribució per grups d'edat dels participants que estudien i treballen.</i>	117
<i>Taula 31: Distribució de la situació laboral dels cooperants de l'Estat espanyol en països del Tercer Món abans del desplaçament (Font: ARMENGOL i FONT, 1991).</i>	121
<i>Taula 32: Participació en moviments d'educació en el lleure per grups d'edat.</i>	125
<i>Taula 33: Participació en moviments socials, polítics i sindicals.</i>	126
<i>Taula 34: Tipus de relació entre codis per a l'anàlisi de contingut.</i>	151
<i>Taula 35: Taula resum dels nodes que fan referència a "Anar al Tercer Món".</i>	154
<i>Taula 36: Tipus d'arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món.</i>	156
<i>Taula 37: Nodes origen de relació per ordre d'importància.</i>	161
<i>Taula 38: Nodes destí de relacions per ordre d'importància.</i>	164
<i>Taula 39: Participació associativa per ONGD's.</i>	179
<i>Gràfica 1: Zona geogràfica de participació.</i>	77
<i>Gràfica 2: Zona de realització de les Brigades/Camps/Estades/Delegacions de Solidaritat per ONGD's.</i>	77
<i>Gràfica 3: Grups d'edat dels participants.</i>	86
<i>Gràfica 4: Distribució de l'edat dels participants per ONGD.</i>	93
<i>Gràfica 5: Distribució de l'edat dels participants per anys.</i>	94
<i>Gràfica 6: Distribució per sexes dels participants.</i>	97
<i>Gràfica 7: Distribució del sexe dels participants per ONGD.</i>	100
<i>Gràfica 8: Lloc de residència dels participants.</i>	104
<i>Gràfica 9: Distribució del lloc de residència dels participants per ONGD.</i>	108
<i>Gràfica 10: Nivell d'estudis dels participants.</i>	110
<i>Gràfica 11: Finalització dels estudis universitaris.</i>	112
<i>Gràfica 12: Titulacions universitàries dels participants.</i>	113
<i>Gràfica 13: Distribució del nivell d'estudis dels participants per ONGD.</i>	114
<i>Gràfica 14: Distribució de les titulacions universitàries dels participants per ONGD.</i>	115
<i>Gràfica 15: Situació laboral dels participants.</i>	116
<i>Gràfica 16: Ocupació dels participants.</i>	118
<i>Gràfica 17: Distribució de la situació laboral dels participants per ONGD.</i>	119
<i>Gràfica 18: Distribució de l'ocupació dels participants per ONGD.</i>	120
<i>Gràfica 19: Distribució de la situació laboral dels participants per anys.</i>	121
<i>Gràfica 20: Participació associativa dels participants.</i>	122
<i>Gràfica 21: Àmbits de participació associativa.</i>	123
<i>Gràfica 22: Participació en moviments d'educació en el lleure (esplais i escoltisme).</i>	124
<i>Gràfica 23: Participació en moviments socials, polítics i sindicals.</i>	126
<i>Gràfica 24: Participació en moviments confessionals.</i>	127

<i>Gràfica 25: Participació en serveis socials en general.....</i>	<i>128</i>
<i>Gràfica 26: Participació en altres entitats de solidaritat.....</i>	<i>128</i>
<i>Gràfica 27: Participació associativa per ONGD.....</i>	<i>129</i>
<i>Gràfica 28: Participació en moviment d'educació en el lleure per ONGD.....</i>	<i>130</i>
<i>Gràfica 29: Participació en moviments polítics, sindicals i socials per ONGD.....</i>	<i>131</i>
<i>Gràfica 30: Participació en moviments confessionals per ONGD.....</i>	<i>132</i>
<i>Gràfica 31: Participació en altres entitats de solidaritat per ONGD.....</i>	<i>133</i>
<i>Gràfica 32: Participació associativa en general i per àmbits (1994-1997).....</i>	<i>134</i>
<i>Gràfica 33: Llengua emprada a la fitxa d'inscripció.....</i>	<i>141</i>
<i>Gràfica 34: Lloc de preferència.....</i>	<i>142</i>

<i>Il·lustració 1: Diagrama dels arguments sobre la voluntat dels participants d'anar al Tercer Món.....</i>	<i>163</i>
<i>Il·lustració 2: Diagrama d'arguments sobre el node "conèixer".....</i>	<i>164</i>
<i>Il·lustració 3: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants de COOPERACCIÓ.....</i>	<i>168</i>
<i>Il·lustració 4: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants de l'SCI.....</i>	<i>170</i>
<i>Il·lustració 5: Arguments sobre la voluntat d'anar al Tercer Món dels participants del SETEM.....</i>	<i>170</i>
<i>Il·lustració 6: Argumentació bàsica dels participants sobre la voluntat d'anar al Tercer Món.....</i>	<i>183</i>

Índex de matèries

A

ACBN (Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua) · 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 66
ACP · 31, 37, 38, 39, 67

C

CCSC (Comitè Català de Solidaritat amb Colòmbia) · 44, 45
Cooperació · 31, 40, 41, 42, 43
Cooperant i voluntari (distinció entre) · 30

E

Edat dels participants · 86
Educació pel Desenvolupament · 27, 28, 49
Entrepobles · 22, 44, 45, 46, 47

F

Federació Catalana d'ONGD's · 19
Formació dels participants · 18, 25, 27, 31, 32, 33, 35, 36, 39, 42, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59

L

Lloc de residència dels participants · 103

N

Nivell i tipus d'estudis dels participants · 109

P

PROIDE (Promoció i Desenvolupament) · 31, 48, 49, 50

R

Requisits (per participar a l'activitat) · 35, 54

S

SCI (Servei Civil Internacional) · 32, 51, 52, 53, 54, 55
Selecció dels participants · 32, 36, 39, 42, 46, 50, 54, 57
SETEM-Catalunya (Servei Tercer Món) · 32, 55, 56, 57, 58, 59
Sexe dels participants · 96
Situació laboral dels participants · 116
Solidaritat Internacional · 18, 20, 28, 33, 55, 57, 60

U

USTEC-STES · 44, 45, 47

Annexes

ANNEX 1 - FITXA D'INSCRIPCIÓ DE SETEM

SETEM Camps de Solidaritat

Programes de formació i cooperació
amb organitzacions del Sud

NOM: _____ 1er COGNOM: _____ 2on COGNOM: _____
CARRER: _____ NUM: _____ PIS: _____ PORTA: _____
MUNICIPI: _____ CP: _____ D.N.I. _____
EDAT: _____ DATA NAIXEMENT: ____/____/____ LLOC DE NAIX: _____
TEL: _____ horari: _____ // TEL: _____ horari: _____
FORMACIÓ ACADÈMICA: _____ en curs : _____ acabats
ALTRES ESTUDIS: _____

IDIOMES: nivell ALT SUF. BAIX NUL SITUACIÓ PROFESSIONAL:

Francès   treballant eventualment: treballant tot l'any: en atur:
Anglès   de dilluns a divendres: els caps de setmana: a hores:
Portuguès   treball actual: _____

VINCULACIÓ A ENTITATS/ASSOCIACIONS: No Sí, (marca amb una creu en cada casella les activitats que has realitzat)

Espai/colònies Mov. polítics/sindicals Atenció a infants Volunt. Generalitat/Ajuntament
 Escultisme Mov. confessionals Atenció a disminuïts Serveis socials en general
 Casal de joves Mov. socials Atenció a la gent gran Altres

Nom: _____ Activitat: _____ De l'any _____ a l'any _____
Nom: _____ Activitat: _____ De l'any _____ a l'any _____
Nom: _____ Activitat: _____ De l'any _____ a l'any _____
Nom: _____ Activitat: _____ De l'any _____ a l'any _____

VINCULACIÓ AMB SETEM: He participat l'any _____ en un Camp de Solidaritat a _____
 Sóc soci-col.laborador Sóc membre del comitè de _____ Altres _____
 No tenia cap vinculació amb SETEM fins ara

SALUT FÍSICA I PSÍQUICA: No tinc cap problema remarcable de salut
 Sí, SETEM hauria de saber que _____

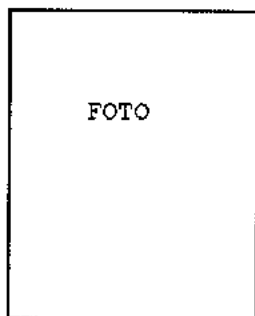

ANNEX 2 - FITXA D'INSCRIPCIÓ COOPERACCIÓ

FULL D'INSCRIPCIÓ - PROGRAMA D'EDUCACIÓ PER AL DESENVOLUPAMENT
ESTADES SOLIDÀRIES'97 · MOU-TE "PEL" MÓN!!!

QÜESTIONARI

DADES PERSONALS

COGNOMS: _____
NOM: _____
ADREÇA: _____
CP: _____ POBLACIÓ: _____
PROVÍNCIA: _____ TEL: _____
DATA NAIXEMENT: _____ LLOC: _____
DNI: _____ SEXE: _____

DADES PROFESSIONALS

ESTUDIS: _____
IDIOMES: _____
ALTRES CONEIXEMENTS: _____
PROFESSIÓ: _____
EXPERIÈNCIA PROFESSIONAL: _____
SITUACIÓ LABORAL ACTUAL: _____
HOBBIES: _____
LOCALITZACIÓ: EMPRESA: _____
TELÈFON: _____

ALTRES DADES

PERTANYS A ALGUNA ASSOCIACIÓ? SI NO

QUINA/-ES? _____

COM HAS CONEGUT COOPERACCIÓ? _____

HAS VISITAT ALTRES PAÏSOS? SI NO
(PAÏS-DURADA-MOTIU) _____

TENS VINCULAIÓ AMB PERSONES, ORGANITZACIONS O INSTITUCIONS D'ALTRES PAÏSOS?
 SI NO

TENS EXPERIÈNCIA EN EL TREBALL VOLUNTARI? SI NO
QUINA? _____

DE QUINA DISPONIBILITAT HORÀRIA DISPOSES?

	MATÍ	TARDA
DILLUNS		
DIMARTS		
DIMECRES		
DIJOUS		
DIVENDRES		
DISSABTE		
DIUMENTE		

EN QUIN MES T'AGRADARIA PARTICIPAR EN LES ESTADES?

JULIOL   AGOST

QUINS SÓN ELS MOTIUS QUE T'HAN PORTAT A VOLER PARTICIPAR A LES ESTADES SOLIDÀRIES?

EN QUIN ÀMBIT T'AGRADARIA COL·LABORAR?

A QUIN PAÍS T'AGRADARIA ANAR PER PARTICIPAR EN LES ESTADES SOLIDÀRIES?

- COLÒMBIA
- EL SALVADOR
- EL SALVADOR (Dirigit a dones)
- NICARAGUA
- NICARAGUA (Dirigit a dones)
- REPÚBLICA DOMINICANA

*Per confirmar els mesos

PER QUÈ?

ENS PODRIES EXPLICAR BREUMENT QUÈ ENTENS PER COOPERACIÓ INTERNACIONAL?

**ANNEX 3 - TRÍPTIC DE DIFUSIÓ DELS CAMPS DE SOLIDARITAT
DEL SETEM**

Programes de formació i cooperació en països del Tercer Món

CAMPS DE SOLIDARITAT

1 APROPA'T AL TERCER MÓN

SETEM CATALUNYA ofereix la possibilitat d'apropar-te a la realitat del Tercer Món amb senzillesa i responsabilitat. Com? Convivint amb la gent d'aquests països, compartint les seves condicions de vida i col·laborant en els seus propis projectes.

Els Camps de Solidaritat del SETEM són una oportunitat de fer causa comuna amb tots aquells que lluiten per un món més just i solidari. Són

també una ocasió per viure, entendre i compartir les necessitats i inquietuds que afronten dia a dia els homes i dones dels països empobrits.

Col·labora i aprèn del Tercer Món. Ja res no serà com abans. La relació directa amb els homes i dones del Sud, de ben segur, originarà en tu una forma diferent de veure les coses, una manera diversa de fer front als reptes del present i del futur.

2 PROCÉS D'INSCRIPCIONS

De l'1 de desembre de 1995 al 19 de gener de 1996.

Requisits:

- Persones residents a Catalunya.**
(Si vivs fora de Catalunya pots) en contacte amb les altres oficines de la FEDERACIÓ SETEM a Espanya, les quals també organitzen programes de Camps de Solidaritat.
- Majors de 21 anys.**
(Si tens menys de 21 anys pots participar en el Curs d'Introducció a la Cooperació Internacional que organitza SETEM els dies 3, 4 i 5 de gener i els dies 9, 16 i 23 de març de 1996, així com als diferents seminaris monogràfics).
- Haver participat abans en associacions i grups de voluntariat social, cultural, religiós, sindical o polític al nostre país.**

Què has de fer?

1) Posar-te en contacte amb nosaltres:

Primer hora de llegir-te la normativa dels Camps de Solidaritat 1996. Per recollir la normativa, junt amb la fitxa de sol·licitud, pots passar per la nostra oficina de Barcelona, o bé trucar al telèfon que correspongui a la teua zona:

GIRONA: (972) 20 49 80 (feiners 10 a 13 i de 15 a 18)

LLEIDA: (973) 44 70 84 (dimecres i dijous de 18 a 20)

TARRAGONA: (977) 34 14 73 (dimecres i divendres 18 a 20)

BARCELONA: (93) 441 53 35 (feiners de 10 a 13'30 i de 16'30 a 20)

MANRESA: (93) 877 13 60 (feiners de 10 a 13 i de 16 a 20)

2) Presentar la fitxa de sol·licitud:

- Si estàs d'acord amb tots els punts de la normativa i creus que compleixes els requisits demanats, aleshores omple amb atenció la fitxa de sol·licitud.

- A continuació truca a qualsevol dels anteriors telèfons a fi de concertar el dia i hora de l'entrevista personal, que tindrà lloc en aquella mateixa ciutat. Recorda que l'últim dia per trucar és el 19 de gener.

3) Mantenir una entrevista personal:

- El dia de l'entrevista, porta la fitxa omplerta i amb una fotografia enganxada.

Inici d'activitats:

- A partir del 5 de febrer SETEM comunicarà per carta la composició dels grups corresponents a cada Camp de solidaritat. Les persones admises hauran de pagar una quota d'inscripció de 3.000 ptes. pels socis i de 6.000 ptes. pels no socis.

- Les places són limitades. A les persones que no puguin ésser admises SETEM també els ho farà saber.

3 QUINZE MESOS, EN TRES FASES

El programa dels Camps de Solidaritat es desenvoluparà al llarg de l'any 1996, en tres fases:

♦ 1a. fase FORMACIÓ (de febrer a juny)

Abans d'emprendre l'experiència, participaras durant cinc mesos en activitats per aconseguir la preparació adequada: reunions de grup, un curs de formació i accions per a obtenir fons. Amb el següent calendari:

Treballada Zares: 18 de febrer.

Curs de formació (1a part): 9 i 10 de març.

Curs de formació (2a part): 23 i 24 de març.

Curs de formació (3a part): 13 i 14 d'abril.

Sopar de comiat: 30 de juny.

♦ 2a. fase VIATGE I ESTADA (juliol/agost)

Compartiràs durant un o dos mesos la vida d'un poble del Tercer Món. Convivint amb joves i famílies d'aquell lloc i col·laborant amb organitzacions locals en el desenvolupament d'un projecte social.

♦ 3a. fase DIFUSIÓ (curs 1996-97)

Com que la solidaritat no és cosa d'uns mesos, cal prendre el compromís posterior de divulgar el que has après, contribuint així a sensibilitzar l'opinió pública sobre la greu problemàtica del Tercer Món. Per això, al tornar a Catalunya participaras en activitats per donar a conèixer l'experiència viscuda.

4 I DESPRÉS... QUÈ ?

♦ Amb el programa "La veu dels joves del Sud", SETEM promou cada any que alguns joves del Tercer Món amb els quals hauràs conviscut, després viatgin a Catalunya. Perquè així ens ajudaran a difondre millor aquí la realitat del seu país.

♦ A través del programa "Solidaritat dia a dia", SETEM ofereix activitats a Catalunya, perquè la solidaritat amb els pobles del Sud esdevingui un compromís permanent:

♦ Xarxa de comitès de solidaritat (grups d'acció per aprofundir en la pròpia formació i per planejar activitats solidàries)

♦ Cursos i seminaris de formació al llarg de tot l'any

♦ Campanya de promoció del comerç just (preu just, condicions laborals dignes, producció ecològica, cooperativisme...)

♦ Fòrum anual de la Federació SETEM (Saragossa, 27-28 gener 1996)

I SETEM també envia voluntaris de llarga durada a països del Tercer Món, i ofereix cursos de formació especialitzada per al treball voluntari o professional en organitzacions de cooperació internacional.

3. Haver participat abans en associacions i grups de voluntariat social, cultural, religiós, sindical o polític al nostre país.

• **Què has de fer ?**

1) Posar-te en contacte amb nosaltres:

Primer horari de llegir-te la normativa dels Camps de Solidaritat 1996. Per recollir la normativa, junt amb la fitxa de sol·licitud, pots passar per la nostra oficina de Barcelona, o bé trucar al telèfon que correspongui a la seva zona:

GRONA: (972) 20 49 80 (feiners 10 a 13 i de 15 a 18)
LLEIDA: (973) 44 70 84 (dimecres i dijous de 18 a 20)
TARRAGONA: (977) 34 14 73 (dimecres i divendres 18 a 20)

materia ciutat. Recorda que l'últim dia per trucar és el 19 de gener.

2) Mantenir una entrevista personal.

- El dia de l'entrevista, porta la fitxa omplerta i amb una fotografia engonxada.

- **Inici d'activitats:**

- A partir del 5 de febrer SETEM comunicarà per carta la composició dels grups corresponents a cada Camp de solidaritat. Les persones admeses hauran de pagar una quota d'inscripció de 3.000 ptes. pels socis i de 6.000 ptes. pels no socis.

- Les places són limitades. A les persones que no puguin ésser admeses SETEM també els ho farà saber.

3 QUINZE MESOS, EN TRES FASES

El programa dels Camps de Solidaritat es desenvoluparà al llarg de l'any 1996, en tres fases:

♦ **1a. fase FORMACIÓ (de febrer a juny)**

Abans d'emprendre l'experiència, participaràs durant cinc mesos en activitats per aconseguir la preparació adequada: reunions de grup, un curs de formació i accions per a obtenir fons. Amb el següent calendari:

Trabada Zero: 18 de febrer.
Curs de formació (1a part): 9 i 10 de març.
Curs de formació (2a part): 23 i 24 de març.
Curs de formació (3a part): 13 i 14 d'abril.
Sopar de comiat: 30 de juny.

♦ **2a. fase VIATGE I ESTADA (juliol/agost)**

Compartiràs durant un o dos mesos la vida d'un poble del Tercer Món. Convivint amb joves i famílies d'aquell lloc i col·laborant amb organitzacions locals en el desenvolupament d'un projecte social.

♦ **3a. fase DIFUSIÓ (curs 1996-97)**

Com que la solidaritat no és cosa d'uns mesos, cal prendre el compromís posterior de divulgar el que has après, contribuint així a sensibilitzar l'opinió pública sobre la greu problemàtica del Tercer Món. Per això, al tornar a Catalunya participaràs en activitats per donar a conèixer l'experiència viscuda.

4 I DESPRÉS... QUÈ ?

Amb el programa "La veu dels joves del Sud", SETEM promou cada any que alguns joves del Tercer Món amb els quals hauràs conviscut, després viatgin a Catalunya. Perquè així ens ajudaran a difondre millor aquí la realitat del seu país.

A través del programa "Solidaritat dia a dia", SETEM ofereix activitats a Catalunya, perquè la solidaritat amb els pobles del Sud esdevingui un compromís permanent.

♦ Xarxa de comitès de solidaritat (grups d'acció per aprofundir en la pròpia formació i per planejar activitats solidàries)

♦ Cursos i seminaris de formació al llarg de tot l'any

♦ Campanya de promoció del comerç just (preu just, condicions laborals dignes, producció ecològica, cooperativisme...)

♦ Fòrum anual de la Federació SETEM (Saragossa, 27-28 gener 1996)

I SETEM també envia voluntaris de llarga durada a països del Tercer Món, i ofereix cursos de formació especialitzada per al treball voluntari o professional en organitzacions de cooperació internacional.

SETEM CATALUNYA (Servel Tercer Món)

és una organització no governamental per al desenvolupament (ONGD) especialitzada en la formació i enviament de voluntaris i que actua a Catalunya per promoure la solidaritat internacional.

Fou fundada l'any 1968 i és membre de la Federació SETEM, de la Federació Catalana d'ONGs per al Desenvolupament, de la Coordinadora Espanyola de ONGs per al Desenvolupament i de la OCCE European Conference.

Sant Antoni Abat 49
08001 BARCELONA

(Metro L2 "Sant Antoni")

Tel. (93) 441 53 35 - Fax. (93) 443 20 69

Correu electrònic: SETEM @ Pangea.org

Altres oficines de la FEDERACIÓ SETEM a Espanya:

SETEM ANDALUCIA
Paseo Los Basiles, 2 - 18008 GRANADA
Tel. i Fax. 958 81 89 38

SETEM BIZKAIA
Doce Ugero, 2 - 26004 LOGROÑO
Tel. 941 24 41 00 / Fax. 941 25 38 51

SETEM
Gaztambide, 65 - 28015 MADRID
Tel. i Fax. 91 549 91 28

SETEM BALEARS
Molision, 14
07001 PALMA DE MALLORCA
Tel. i Fax. 971 72 88 39

SETEM EUSKAL HERRIA
Federico Boroibar, 36
01003 VITORIA-GASTEIZ
Tel. i Fax. 945 12 07 46

SETEM ARAGÓN
Vázquez de Mella, 12
50009 ZARAGOZA
Tel. 976 56 95 78 / Fax. 976 56 86 71

SETEM VALÈNCIA
Doctor Moliner 5, baixos A
46010 VALÈNCIA
Tel. 96 362 56 51 / Fax. 362 52 69

En col·laboració amb:
Governament de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

Amb el suport de:
UPC

Governament de Catalunya
Departament de Benestar Social
Institut Català del Voluntariat

Governament de Catalunya
Departament de la Presidència
Comissió Catalana per a Assumptes Europeus
Cooperació Internacional i Ajudes Humanitàries
Ajuntament de Reus

Setem

SERVEI
TERCER
MÓN

Col·labora i aprèn del Tercer Món

PROGRAMA 1996

	PAIS	ENTORN	POMBE/BARRI	REGIO/CITAT	PART.	MESES	ENCOM.	ONG LOCAL
	ARGENTINA		Rincón del Soladillo	Quimilí	6	ag	E	Asociación para la Promoción del Desarrollo Rural (CENEPPI)
	BANGLADESH*		Dhaka	Dhaka	6	ag	A	Bangladesh Rural Advancement Committee (BRAC)
	BENIN		Parakou	Parakou	6	ag	F	Group d'Etudes et Recherche pour l'Environnement et le Développement (GERED)
	BENIN		Cotonou	Cotonou	4	ag	F	Association feminine (ON/ON-BEHA)
	BOLIVIA		Kankuta	Oruro	6	ag	E	Centro Materno-infantil
4	BOLIVIA		El Alto	La Paz	5	ag	E	Parroquia de Jesús Obrero
7	BOLIVIA*		San Ignacio de Maxos	Beni	4	ag	E	Internado Aragurana de San Ignacio de Maxos
8	BOLIVIA		Machaqamarca	Oruro	4	ag	E	Hermanos de Santa Ana
9	BOLIVIA		Machaca	La Paz	5	ag	E	Plan de Desarrollo de la Región de Machaca
10	BRASIL		Ingá	Paraná	6	ag	P	Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (MST)
11	BRASIL		Querencia	Paraná	6	ag	P	Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (MST)
12	BRASIL		El Palmitol	Belo Horizonte	4	ag	P	Cooperativa Creche Lita
13	CAMERUN		Cité Verte	Yaoundé	6	ju,ag	F	Centre Aere Cité Verte
14	COLOMBIA		El Jordán, Yiracastro	Cali	10	ju,ag	E	Centro Cultural Melendez
15	COSTA D'IVORI		Djebonou	Bouaké	6	ag	F	Cooperative Agricole de Femmes Brigitte Ieboue
16	COSTA D'IVORI*		Bouaké	Bouaké	6	ag	F	Association Saint Camille de l'Elisse
17	COSTA D'IVORI		Abidji	Bouaké	10	ag	F	Association Saint Camille de l'Elisse
18	COSTA D'IVORI		Abidjan	Abidjan	5	ag	F	Scouts Catholiques de la Côte d'Ivoire
19	COSTA D'IVORI		Ouelevu	Danané	6	ag	F	Communauté d'Ouelevu
	COSTA D'IVORI*		Danané	Danané	4	ag	A,F	Jesuit Refugee Service
	CROÁCIA*		Varazdin, Zagreb	Varazdin, Zagreb	4	ju,ag	A	Suncokret
	CROÁCIA*		Varazdin, Zagreb	Varazdin, Zagreb	6	ju,ag	A	Immigration and Refugee Service of America (IRSA)
	CROÁCIA*		Makarska	Makarska Riviera	8	ju,ag	A	Povrtak
	CUBA*		Guantanamo	La Habana	6	ag	E	Canitas Cubo
	DOMINICANA		La Ciénaga	Santo Domingo	6	ag	E	Coordinadora para la Defensa de los Derechos de las Bomas (COPADEBA)
	DOMINICANA		Barrio Bordas, Sosua	Puerto Plata	8	ag	E	Centro de Investigación y Promoción Social (CIPROS)
	DOMINICANA		Palavé	Santo Domingo	5	ag	E	Unión de Juventudes Ecueménicas Dominicanas (JUEDO)
	EL SALVADOR		El Paisnal	Dep. La Libertad	10	ag	E	Unión de Comunidades y Repobladores de El Salvador (UCRES)
	EL SALVADOR*		San Salvador	San Salvador	4	ag	E	Fundación Ojal Palmé
	EL SALVADOR*		San Francisco Javier	Usulután	4	ag	E	Comunidades del Norte de Usulután (COMUS)
	EQUADOR		Santa Isabel, Pucará	Azuay	5	ag	E	Parroquias de Santa Isabel y Pucará
	EQUADOR*		Tumbamba	Quito	4	ag	E	Monumento Maguila Cushunchic Comercializada como Hermanos (MCCCH)
	FILIPINAS		Daine	Cavite	8	ag	A	Social Action Center of Cavite
	FILIPINAS		Pinaluba	Pampanga	4	ag	A	Social Action Center of Pampanga
	GUATEMALA		Mazquital	Guatemala	6	ag	E	Arzobispado de Guatemala
	GUATEMALA		Chahal	Alta Veracruz	4	ag	E	Arzobispado de Guatemala
	GUATEMALA		Nueva Esperanza	Huehuetenango	8	ag	E	Arzobispado de Guatemala
	HAITÍ		Port-au-Prince	Port-au-Prince	4	ag	F	Centre d'Education Populaire (CEP)
	HAITÍ		Piché	Les Cayes	6	ag	F	Paroisse de Piché
	INDIA		Andheri	Bombay	3	ag	A	Jeevan Nirvaha Niketa (JNN)
	INDIA		Borivali	Bombay	6	ag	A	Coastal Communities Development Trust (CCDT)
	INDIA		Dindori	Nashik	4	ag	A	Maharashtra Pravedhan Sewa Mandal (MPSM)
	INDIA*		Tandrapur	Coimbatore	4	ag	A	Sevaya de Femmes en les Niveaux

---

**ANNEX 4 - TRÍPTIC DE DIFUSIÓ DE LES BRIGADES DE TREBALL
DE L'ACBN**

Qui som?

Som dues entitats solidàries amb la lluita dels pobles de l'Amèrica Central i Cuba.

Tenim una llarga trajectòria en treballs de cooperació i solidaritat internacional.

Una de les tasques que realitzem és l'organització de brigades de treball solidari a Nicaragua i Cuba i d'acompanyament i treball a Guatemala, per tal de fer conèixer la seva realitat, així com la lluita que desenvolupen els seus pobles.

REUNIONS INFORMATIVES

21 de gener a les 19,30

18 de febrer a les 19,30

18 de març a les 19,30

Casa de la Solidaritat
Vistalegre 15, baixos

Nom i cognoms
Adreça
Població

Codi postal

Telèfon

Voldria rebre més informació sobre les brigades a

• Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua
Vistalegre 15 08001 Barcelona Tel. 443 43 92
Francesc Macià 104 08915 Badalona Tel. 460 23 78 Fax 460 21 90

• Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala
Vistalegre 15 08001 Barcelona Tel. 443 43 92
Bruc 37, 2n 08901 L'Hospitalet de Llobregat Tel. 338 63 86
Pérez Galdós 11-13, 2n 4a 08913 Badalona Tel. 398 00 33

Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua
Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala

informatiu: 443 43 92
dilluns i dimecres de 17,00 a 21,00

NICARAGUA

Brigades de treball a:

Municipi de San Ramón
(Matagalpa)

Projectes:

- Finançament de mestres
  - Construcció d'escoles
- Acabar les que actualment hi ha en construcció
- Ampliació de l'hospital

Visites a diversos projectes de cooperació

Ho organitza i coordina:

Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua (ACBN)

REQUISITS PER FORMAR PART DE LES BRIGADES

- Assistència a les reunions programades per les associacions
- Participació en les activitats que organitza ca-

da associació en festes populars i de solidaritat

- Fer-se càrrec de totes les despeses que suposa anar de brigada

GUATEMALA

Brigades d'acompanyament i treball

Acompanyaments amb:

- Organitzacions populars
- Assentaments de retornats i desplaçats interns
- Comunitats de Población en Resistencia (CPR)

Col·laboració en diversos projectes de les organitzacions populars guatemalenques

Ho organitza i coordina:

Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala (AAPG)

CUBA

Brigades de treball a:

Marianao (municipi de l'Havana)

Projectes:

- Ludoteca
- Projectes de 3a edat (diversos)

Treball de la/les brigada/es:

- Campaments agrícoles
- Manteniment d'equipaments socials i construcció

Visites a projectes i serveis de la zona

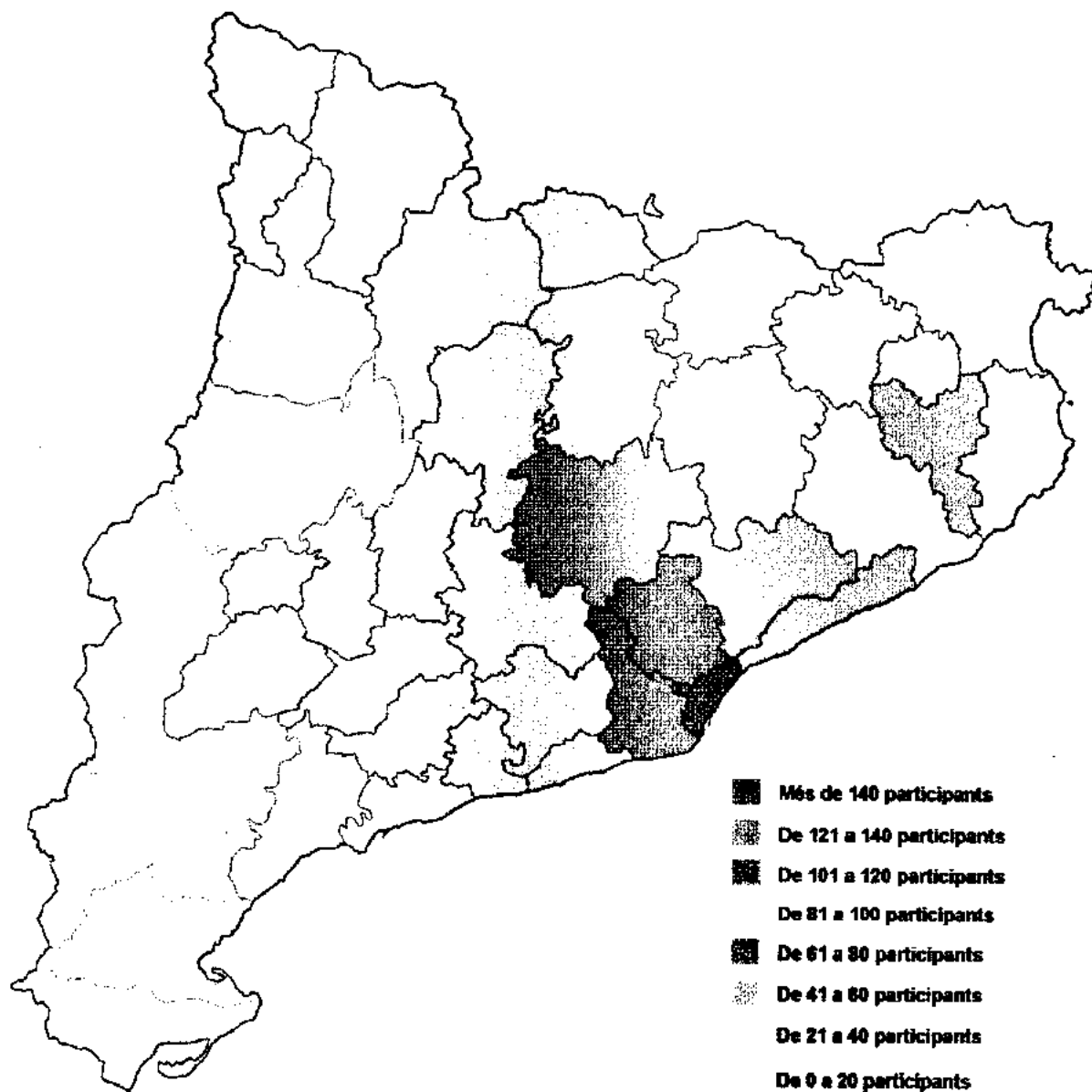
Ho organitza i coordina: **Associació Catalana de Brigadistes a Nicaragua (ACBN)**

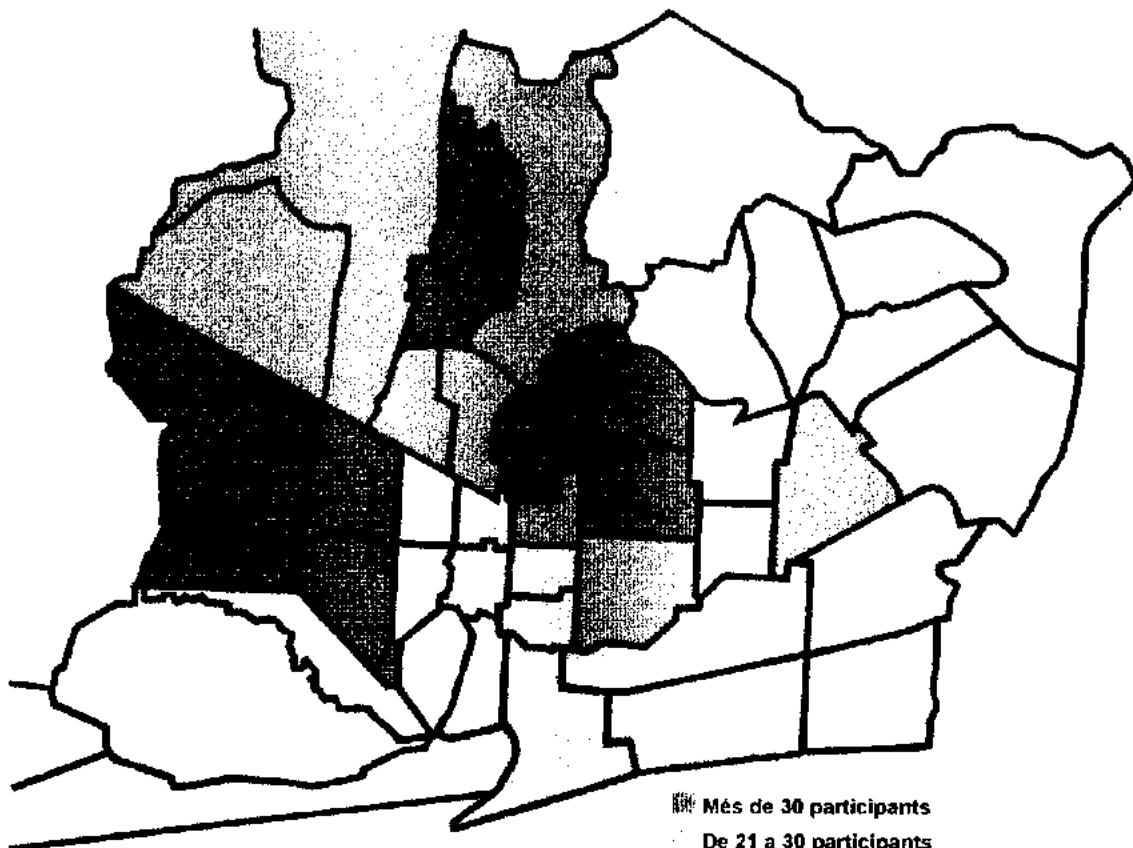
**ANNEX 5 – MAPA DE DISTRIBUCIÓ DELS PARTICIPANTS PER
COMARQUES**

Distribució dels participants per comarques.

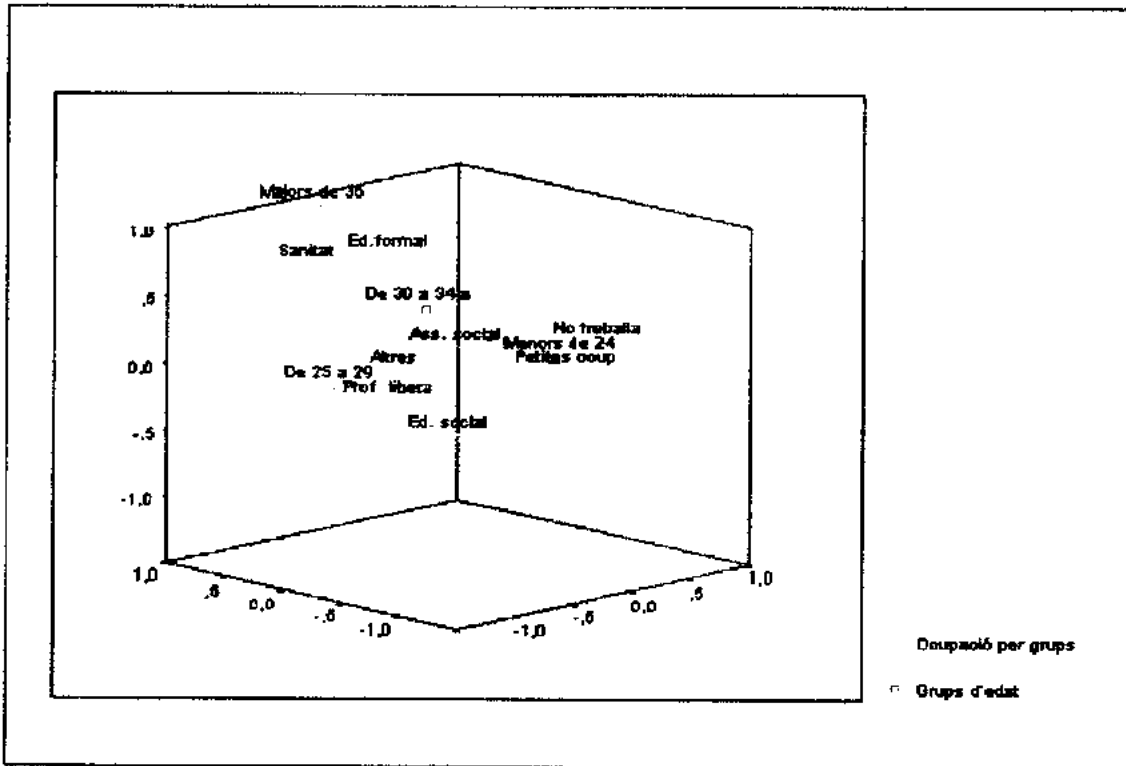
**ANNEX 6 – MAPA DE DISTRIBUCIÓ DELS PARTICIPANTS A LA
CIUTAT DE BARCELONA**

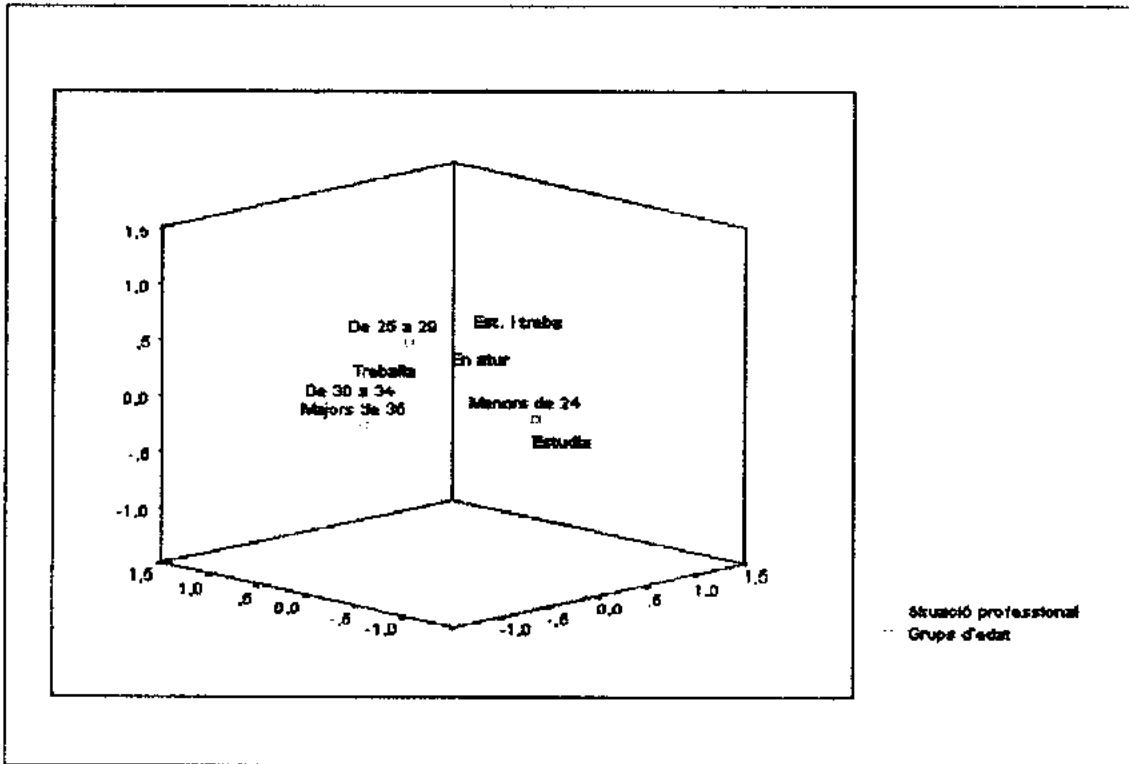
- Més de 30 participants
- De 21 a 30 participants
- D'11 a 20 participants
- De 0 a 10 participants

Distribució dels participants a la ciutat de Barcelona

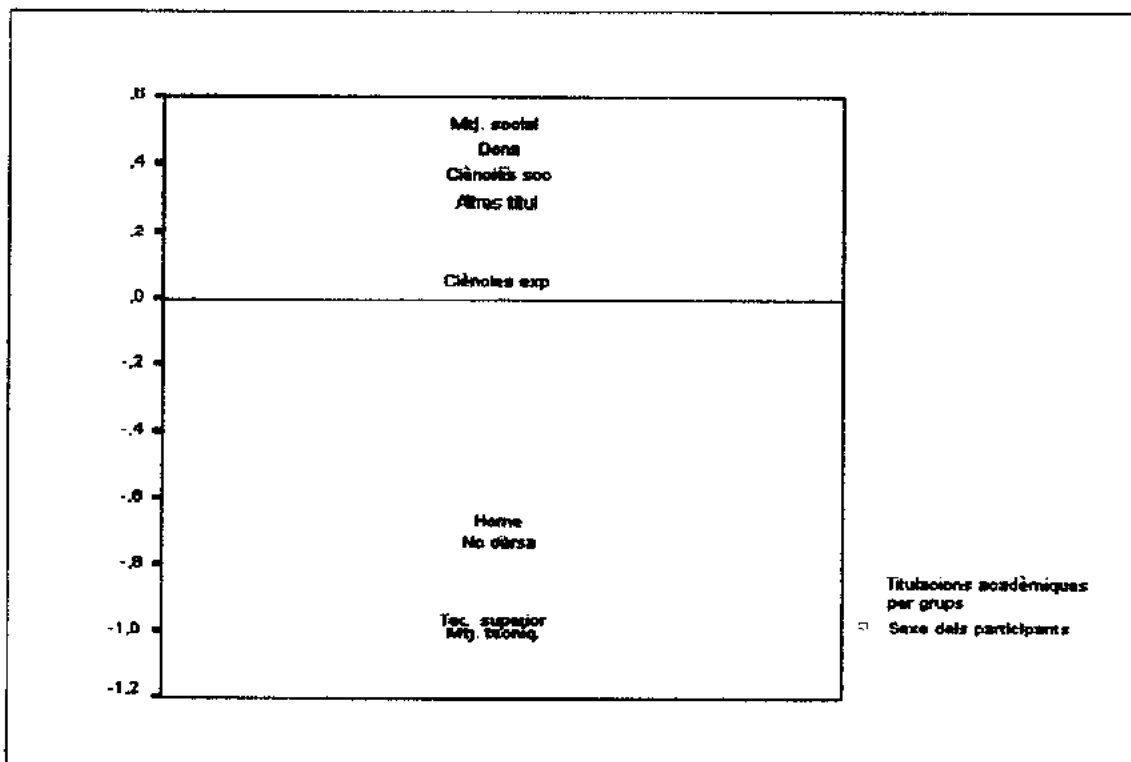
ANNEX 7 – GRÀFIQUES SIGNIFICATIVES DE L'ANÀLISI DE CORRESPONDÈNCIES

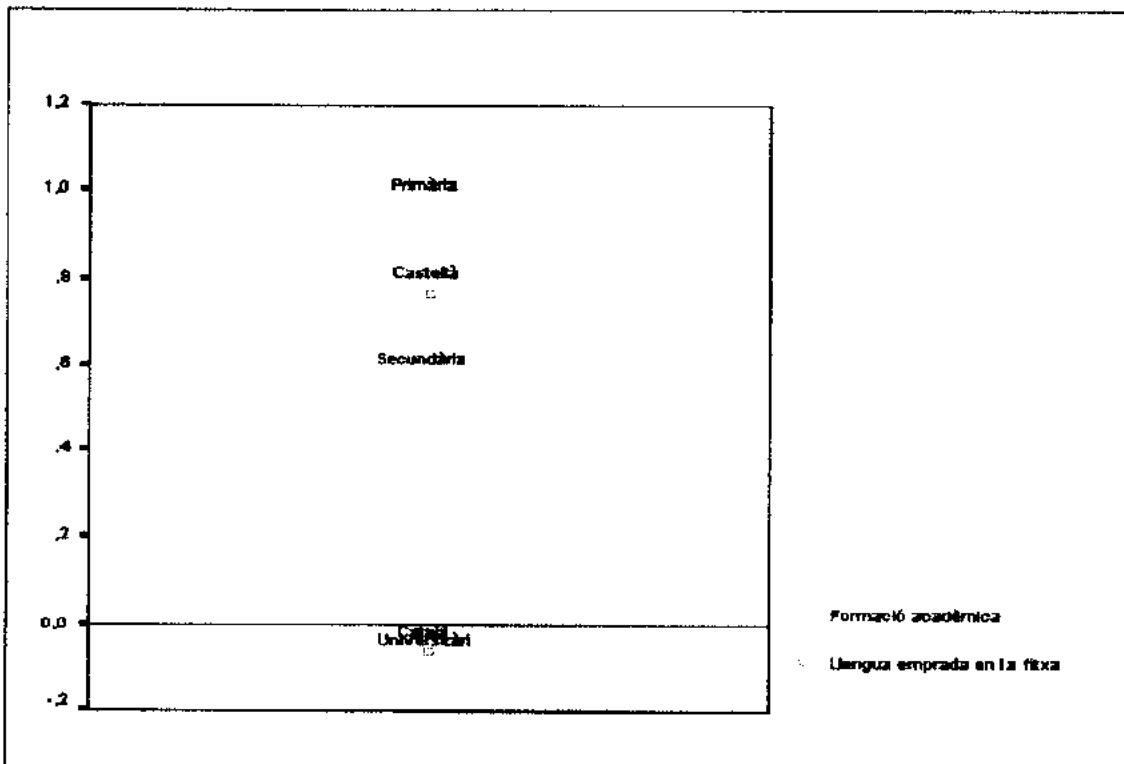
Il·lustració 1: Ocupació i edat per grups d'edat dels participants

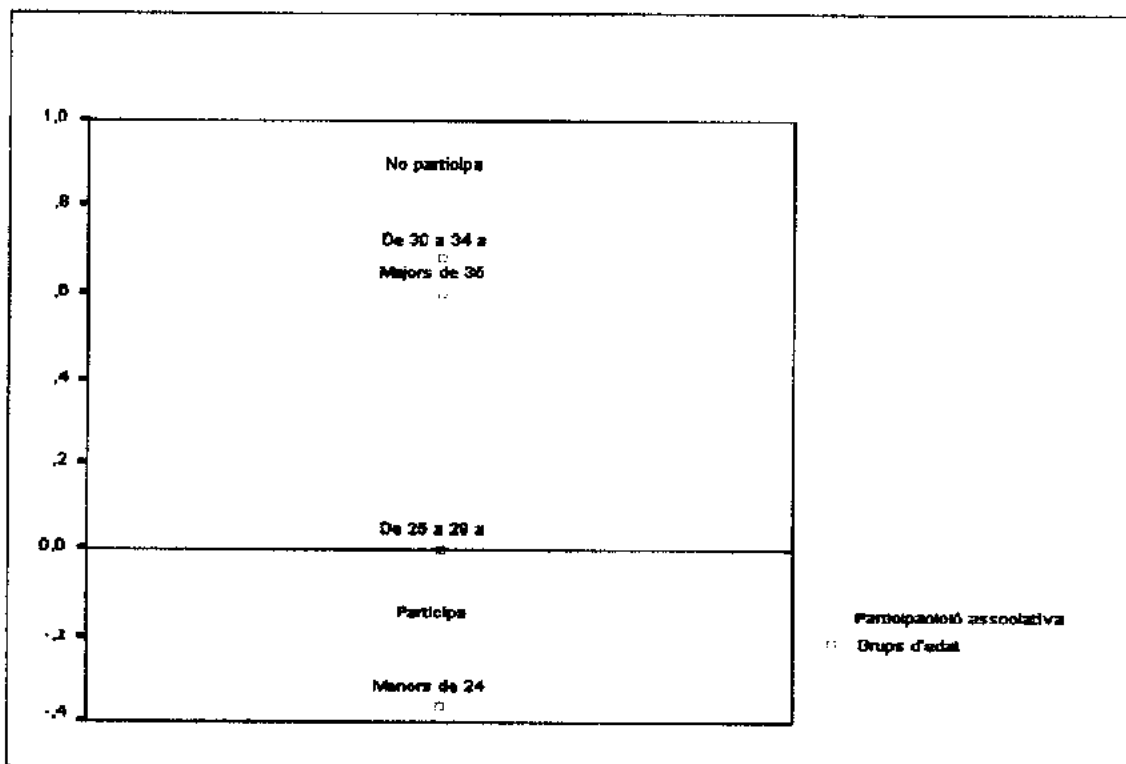
Il·lustració II: Situació professional dels participants i edat per grups d'edat dels participants.

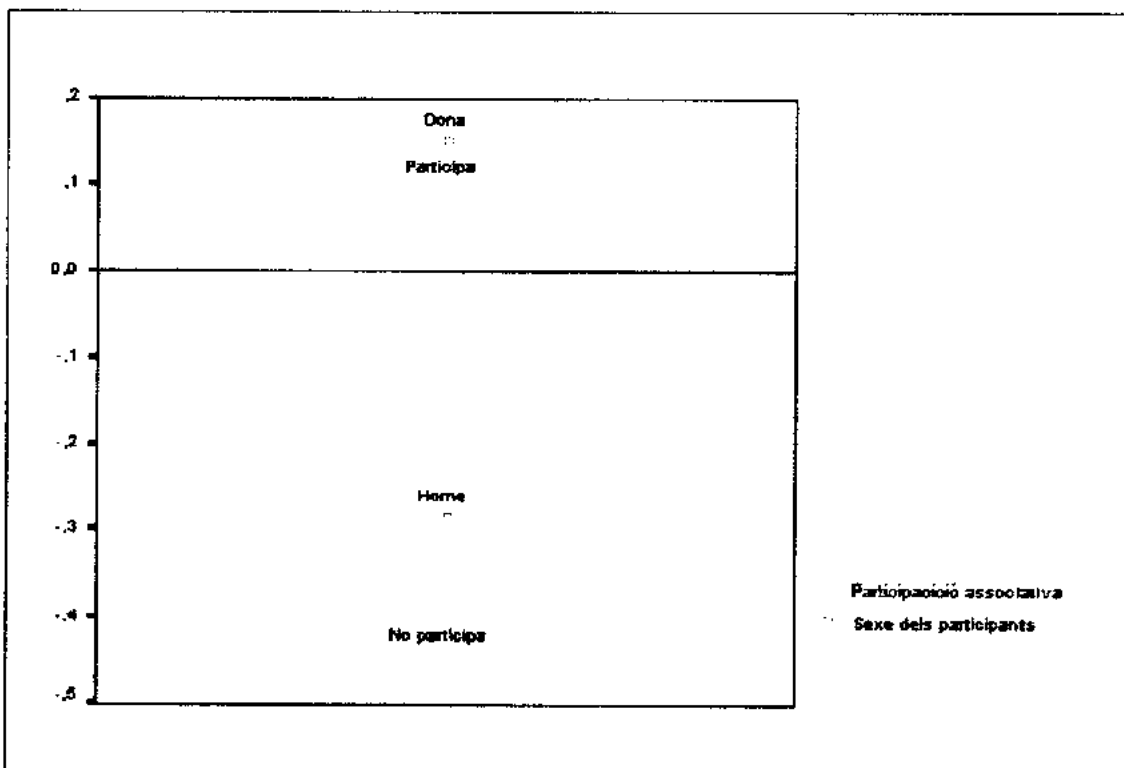
Il·lustració III: Titulació acadèmica i sexe dels participants.

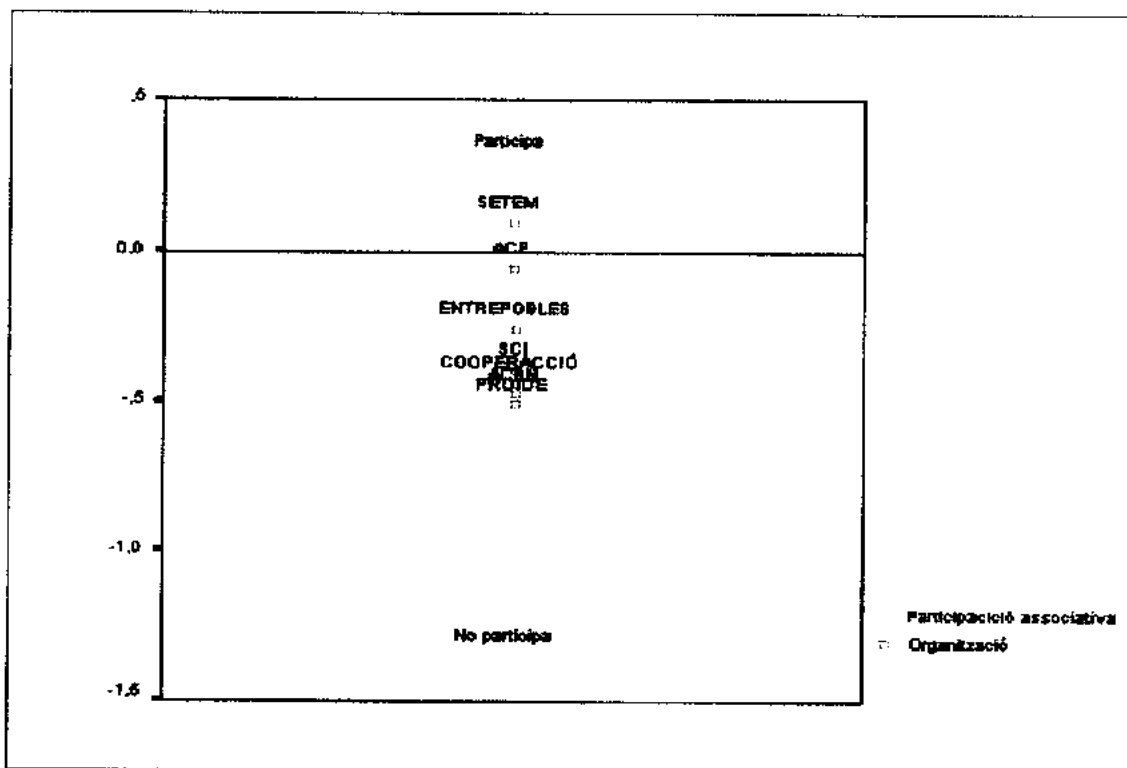
Il·lustració IV: Formació acadèmica i llengua emprada a la fitxa dels participants.

Il·lustració V: Participació associativa i edat dels participants.

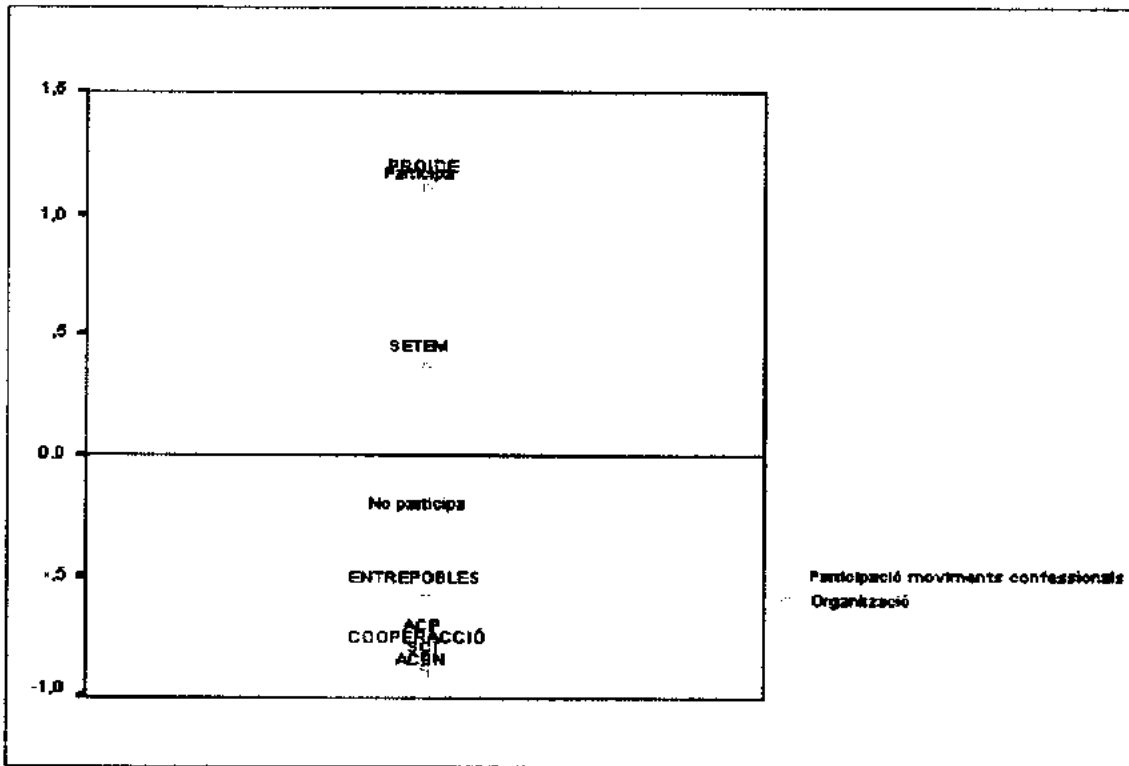

Il·lustració VI: Participació associativa i sexe dels participants.

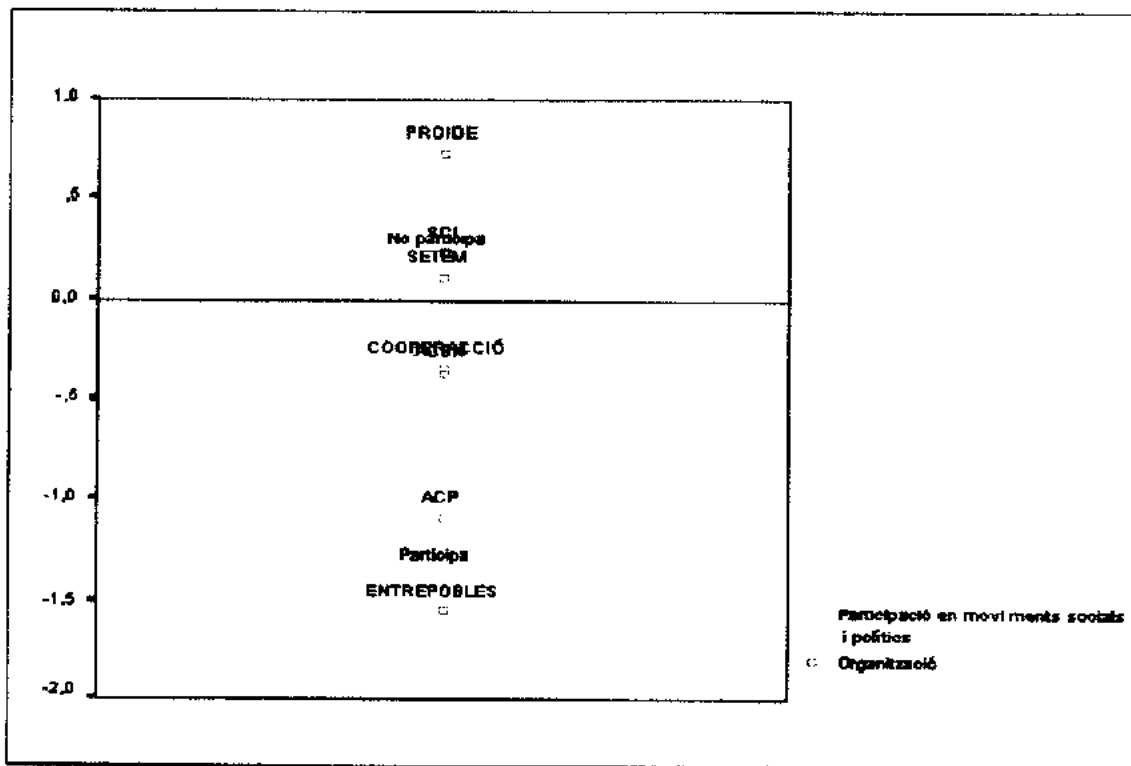

Il·lustració VII: Participació associativa per ONGD.

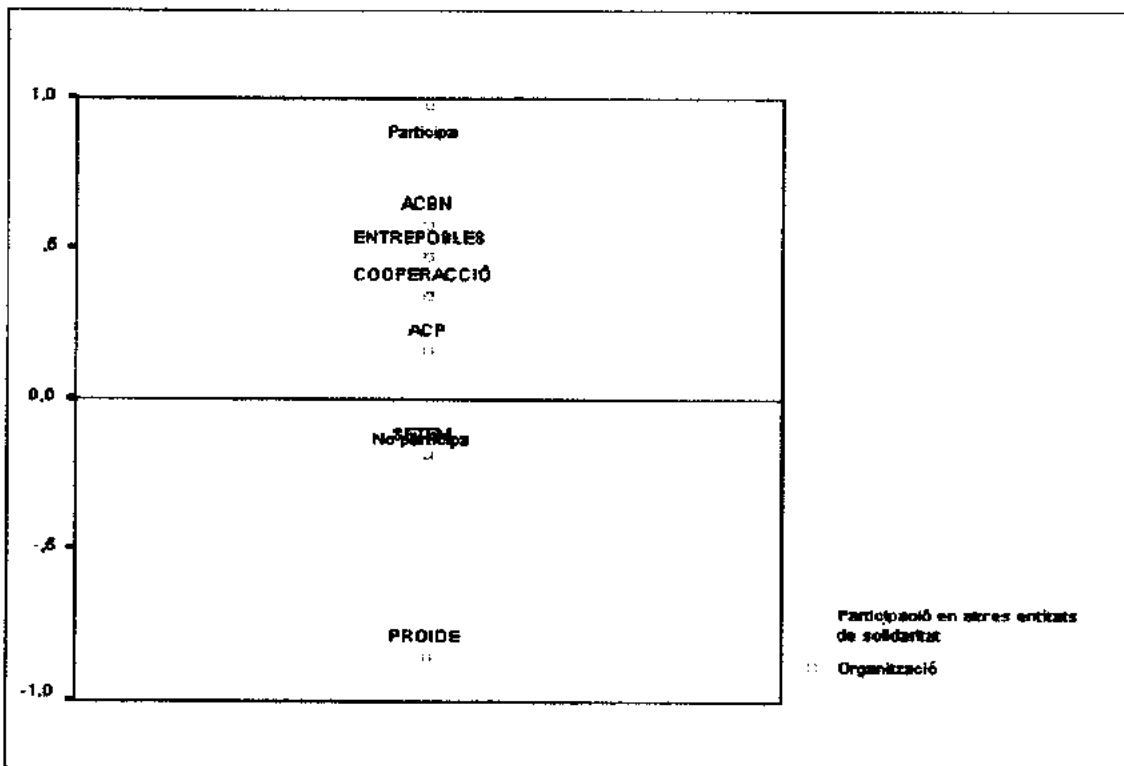

Il·lustració VIII: Participació en moviments confessionals per ONGD.

Il·lustració IX: Participació en moviments socials i polítics per ONGD.

Il·lustració X: Participació en altres entitats de solidaritat per ONGD.